

Beth y gramadeg, a pheffaul rhann ar
benigysyd iddi. Cap. 1. dol. 8

Iaunscrif a pheffaul punc syd o i striau yn
i chylch a phump peth pyrbhynaffol i ly
thyren o i draethu. Cap. 2. dol. 13

Lun bennau a nifer y llythrennau.
Cap. 3. dol. 16

Guahaniad rhug y llythrennau.
Cap. 4. dol. 22

Dosparthau y dyphdongiaid a'r
cysseiniad. Cap. 5. dol. 24

Silafath. s. y phord syd i unentbur
o gysse y llythrennau. Cap. 6. dol. 32

Pharau yd guahaniad y madrod.
Cap. 7. dol. 65

Phagrau iaunscrifennydiath, a descroi-
fiad pob un o bonyni. Cap. 8. dol. 69

Gysilafath. s. mod i unentbur geiriau o'r
silafau. Cap. 9. dol. 72

MUSEUM
BRITAN-
NICVM

R LAITH CYMR AEG

yn erchi gan duu, luidian a byfryd
gynnyd meun gras, anrhyded, a
gogoniât i'n hanrhydeddusaf
bennadur, ai dibal noded

Viliam Harbort

Iarl o Benfro,
ag Arglwyd o Gaerdyd.

Rth fynqueled fyhuo, er yf
lauer o flynyadoed, heb bris
gan neb arnaf trwy dir cy-
mru, na chwaith dim genn-
yf meun scrifen a phurys
yndo i byphordi meun dysg, a daun fyn-
gharedigion bobl mi a dybiais (f'an-
rhydedfa'r Bennacth) mae da oed
ymy, fyned trwy wledyd Europa i edry-
ch ymysc ieithoed eraill a gaid yrŷ cyn-
diystyred i chyflur a mi, ag mor diles

a ij ir

i'r bobl sy'n i doed yd. ond ue di ymy ge
ded o fraid benn yr byspae truy phra
inc, Pelandria, ag Alemania, a'r E
dal hyd yn eithaf Calabria tan ymo
fyn ymbob le am gyflwr, braic, a helyn
yr ieithoed syd tu drau i bynny, ni fo
draisi ueled, na chudith gloved o diu
th yrun, na bai yn cael ganeutbur y
faur o honi ymysc paub, syd o natur
atb yn i doed yd. Ag wrth fod pob un
honynt yn cael i'w geled, ai pherchi g
i phobl, hithan drachef ni unneutbur
iaun, am y care digrwyd a gafod sy
traetbur ia phobl bob petb, a fo guin
wybod, byfryd i gloved, a gogonedus
unneutbur. Canys nyd oes nag ystori
dyscu ben afreth, na chylfydd o enu,
les, na guybodath o dim, a dalai i dysc
nas darfu i'r byspaniaith, phrangeg
a'r eidaliaith i tanu, ai han ymysc g

yr i gulad, i dalu am i maguriath ai-
mgeled. Pan uelais innau bynnu, e fu
ryfed i aun genys, fod y cymru mordi-
darbod andanas, a minnau mor di-
fad id yn hwythau yn annedig wrth uel-
led fod fy nghymru i, o a thylith a fy-
nuyr yn abl i mgystadlu a rhar gorab
au yn imysc nhy, a minnau mor di-
unlyth im scrifennu, cyn gyf oerboedd
o eiriau, cyn hyned fyned breuad a r-
fatchaf o'r ierthod a hēuais. I nol hir
ymgyngbori, a dyfal fyfyr i o e farnu
nad oed fod i mi godi fyngbessu i fynu
i unentbur les i r gwynt i mrefnod dau
idyn, nes oael onof yn ganlau ag yn
noded yn, ur, ai euyls yn damuno da
ymy ag ai byst yn abl i ueled y phord a
fydai im dyrchafu, a hefyd, o rym yn
galu duyn i bennu peth a damunai, ag
a farnai yn da ar fy les. fely wrth farnu
fy

fy lyfrau, ag edrych ple caun y fath
ganlau, a gyngborwyd ymmy i cheisio
mi a uelaf fod yn ych argludieth chui,
bob un o'r tri phunc, syd anghenraid i
mi wrthyn. Canys e uyr bol gymru, a
loegr faint ych serch i'r fruttaniaith,
pryd na doedech wrth gymro, and cym
raeg ie, ymysg penaduriaid y deyrnas:
mal y clonais fagod o uyr yn doedyd
tan faur diolch i duu ueled i perma-
eth meun grad, a le cyn uchred, yn dan
gos dirfau serch oi ulad naturiol, ar
i'm dygiad ai'madrod. A bid diau ge-
nych (f'arglwyd urdassol) fod callon
pob guir Gymro yn crychnneittio yn i
gorph o uir lauenyd, pan glono ur o'ch
anrbyded chui, yn doedyd i iaith: cāys
nid oes dim i ennill calonau adeiliaid
yn gystal, ag ymgledu i hiaith, a siarad
wrthyn bob un yn i iaith naturiol. Hyn

ny

ny a unaeth fod Mithridates mor, en-
nog, gur oed; a dy deyrnas arhugain
tano, ag yntau yn medru ymdidan a
phaub yn i dasod ihun. hynny a unaeth
i Garolus y burned, fod cymaint i ato,
am nad oed raid ido wrth vn ierbyd,
i mddidā ai hol adeiliaidler i bod o am-
rafael genedloed; hynn a unaeth ich
anrhyded chwithau, fod cymaint i ga-
riad ynghymru, am ych bod mor garia-
dus tr gymraeg, ag yn i medru mor by-
fedr. Tu ag at am byyl, i dyfeisio phy-
rd, i m gossod i rhagof, a grym i wneu-
thur y peth a uelech yn da, mae paub
yn gwybod nad oes moi diphig ynoch,
gan fod yn eglur, nid o feun loegr yn
unig, eithr ymhob mann y mae son am
dani, nad oes dim a phruyth yndo yn
perthyn at stad y deyrnas meun be-
dych, a rhyfel, ond a lunnid trwy ch
cyn-

cynghor, ag a unaethbwyd trwy ch grym
a'ch cymorth, a'ch anorffwys lafur.
Am bynnny mae gennyf obaith yrowron y
byddach ymy yn arglwyd da, i'nddiphin
rhag argoued, a drug, ag im helpu ur-
th geisio ymossod a! a i dangos f'wyneb
ymysc yrieitboed eraill! nid ydynt uel! i
braint no minnau: ond cael o honynt
imgeled, ai mourhau gan bennaduri-
aid, a bonedigion i gulad. ag urthynny
gadel lauer arnafi, a fum cyd heb nag
ymgeled, na mourhaad. Etto pe caun
ynaur dechrau' mdrusio tan ych aden
chui, a gweled o baub fod wyneb yn pē-
neth tu ag attaf, e fyddai bob cymro bar
od im studio, im cyfoethogi agi'm gune
uthur yn hylwybr, ag yn berphaith. Trh-
unn beth os cenbiada ych daioni chui
ymy, mi a obeithiaf, cyn nemaur o en-
nyd y gwelir o'm gwairhi ymysg y cym-

ru lawer pŷnc o dŷsg, a gŷybodaeth
nielais moi dangos idynt byd yn bynn.
Canys ŷrth ŷ cydnabod a gefais ag iei-
thoed eraill, yn hŷyr yronron mi a' laf
pan fynnuŷf gael gentbynt bob peth a
berthyn at gampau, a chynnedfau
gŷyr rhinuedol, gynghordioled gam-
raderg, flodenaŷ retorigŷdieth, ystrin
dialectigŷdieth, coureinrhŷyd medŷ-
gon, pŷyled dinassŷyr, gŷybodaeth phi-
losofŷydion, gorcheŷtion milŷyr, du-
wioldeb theologŷdieth i dŷŷcu, helpu,
didanu a pherpheidio gŷyr ŷyngŷlad
ymhob peth a ŷo golud idynt, hŷglod
yngolug ŷ byd, a chymradŷ gar bron
duu. In bynn o orchŷyl, os ŷch anrhy-
ded chui a ŷŷd audur, noded a chyn-
borthŷy ymy, chui a geuch yn diogel
glod tra barhaiaith ŷ bruttaniaid, a
gŷaŷaneth uŷŷd, diduŷ! gēthynt i chui
b a, ch

a'ch etifedion yn y byd yma, a thal
didranc gan duu yn y byd sy'n douad.
Irbun a danfono iuch ruyddeb, a chyn
nyrch ymhob lauenyd a daioni urth
fod ach caro.

Ich phydlonaf lau foruyn
yr iaith gymraeg.

I A I T H G A M B R Y N

annerch yr hygar darleyd.

A Ristoteles, gur o ragoriath meun
dysc, a gwybodaeth, a donad am bob
celfyddyd, mae bychan, ag anrhefnus
fyd i dechreuad; ag yna bob ychydig
tyffy ag ymdacclu a una, nid ar unua
ith ond o amser i amser trwy fod erail,
yn gweled, ag yn buru at y dechreuad,
ryu beth nis canfu na'r cyntaf, na'r
ail, Er bod y dechrau fynychaf yn lai
no'r darn a roesswyd urtho: etto mae'n
galettach, ag yn fwy clod, dychmygu
ychydig o neuwyd, nog yu trefnu hynny,
ai chuanegu yn helaethwch. Am hyn-
ny na fid diyst, na diflas gennyt, fyn-
gweled i yn ymdangos mor difas, ag
mor ahylywbr, canys hon yu'r aur gyn-
taf yr amcanwyd fynw yn i lwybr celfy-
b ij dyd.

dŷd. Tr ydoed y beird rhyd cymru yn
ceisio fynghadu rhag colli ne gymyscu
a'r faefnaeg. Ond nid oed genthynt
phord yn y byd, nag i dangos yn fyrr,
ag yn hyphord yr oedidougrwyd syd yn of
rhagor nog meunlawer o ieithoed, na
chwaith i fanegirhessom am fagod o
dirgelion a gaid i gweled, ond chwithio
yn farul amdanynnt, mal y mae gra-
madegrwy'r da yn guneuthur paub in
i wathihun. O herwyd hynn, gan nad
wyf ond dechrau etto, rhaid iti (dar i e-
yd hordgar) pan uelych, ar hynn o gais
dim a alessid i doedyd, uedi adel alan,
ne rŷu beth uedi gyslen alan o'i dyledus
le, ne dipbig meun rhyu phord aral,
beidio a guradwydo'r neb, o ewyllys da
ymy a'mcanod fynwyr i frainc celfy-
dŷd. Eithr os perpheidia di y peth a de
chreuand ef, heb doedyd ido mor abŷe,

nes duyn hynny i benn, mae ytty faur
diolch gennyfi, a chantbo yntau canys
nid ydy ef yn tybied fod hynn yn agos
ir perpheidruyd y guedai ido fod eithr
i geisio demurhai ai medrai ymuel ef
a unaeth orau galod, yn y drapherth
ar blinder y mae yndo heb gael ennyn
im taelufi mal y damunai. a heb gyn-
figen wrth neb a unelo yn uel nog ef,
ond diolch yn gynnwido, am duyn i ben
ypeth a unaethai ef ihan per galaf-
fai. Naryfeda chwaith ueled cima-
int o fiauw wrth brintio canys y dydd y
dynion oed yn gweithio, heb fod nag yn
gyfarwyd yn yr iaith, nag yn disceulus
ar i gorchuyl, nag yn rhoniog oi trin,
ag i gweirio'r pethau a fetbai genth-
bynt. heb lau hynn yr oed annyn eissie
lythbrennau, ag amryu nodau, a fua-
fai raid wrthbynt i brintio yn gyflawn
bob

bob pŷnc a berthynai attaf. rhaid ymy
damuno ar bob cymro bonhedig, a rho-
uog, na bo mwy annaturiol i mi, nog
yŷ pobl eraill i iaith i mamau. E fyd
neithiau'n doŷtur fŷnghalon ŷrth ve-
led laer a amŷd ag a faŷuŷd im doe
dŷd, yn dŷŷŷr genthynt amdanaf, tan
geiŷŷio ymŷrthod a mi, ag ymŷŷŷlung
ag eŷtroniaith cyn adnabod dim honi.
Canŷ chŷi a geŷch rai yn gŷttrym ag
y gŷelant aŷon Hafren, ne glochdai,
ymŷrthig, a chlŷned ŷais yn doedŷd
unŷaith good morŷ, a dechreuant
olung i cymraeg tros goŷ, ai doedŷd yn
faŷr i lediaith. i cymraeg a fŷd ŷaeŷni
gaid, ai ŷaeŷneg (duŷ a ŷŷr) yn rhy gy-
mreigaid. A hyn ŷŷ'n dŷfod nai! ai ŷir
þholder, yntau o goeg falchder a gorŷ-
agrŷd. Canŷ ni ŷelir fŷth yn dŷn cy-
ueithas, rhinŷedol mo'r neb a ŷado
nai

nai dad, nai fam, nai iad, nai iaith.
Eithr mi a obeithia o bynn alan truy
nerth duu, athrylith, diudruyd a guin
fysyrdod fyingbymru cariadus, y byd
genthyn nhuy fuy o serch i mi, a chan
innau fuy o didanuch a golud idynt
huythau: oblygyd hynnyduyf yn adolug
i bob naturiol gymro dalu dyledus ga-
riad i'r iaith gymraeg: fal na alo neb
doedyd am yr un o bonynt mae pech-
od oed fyth i magu ar laeth bronnau
cymraes, am na damunent uel i'r gym-
raeg.

Byd wych.

I

R PRYLOG NE'R RHA-
gdoediad yn cynnuys yr achos a fu
i son am y gymraeg ag i'mrys-
symu ynghylch y gra-
madeg.

Gr. Mae yn esmuythach arnom o be-
th, ag yn lai'r boethfa, er pan doethom
ir uin! an hon, nog ydoed tra fuom yn
ty gartref. Canys yno'r oed gures ano-
sparthus i'n poeni, a my!ni (o eisiau
auyr a guynt) dygon i fygu dynnion:
Ond yma, mae cangau a dail y gui-
nuyd i'n cadu rhag pelydr yr haul, a'r
guynt arafaid o'r gogledd yn oeri, ag
yn difylu y rhodfa a'r eistedfa hon, fal
na bo cyn flined arnom ganol dyd, ag
a fu y dydiau aeth heibio. Mo. Er-
bod yn deg y fangre! e'r ydym, ag yn
hyfryd gweled y dail gurdleision yn gy
A scod

scod rhag y tes, ag yn digrif cloued yr
 auel hon o'r gogleuwynt yn chuythu tã
 frig y guinnyd i'n lauenychu yn y gu-
 res anrkysmol hun, syd drum urth ba
 ub a gafod i geni ai meithrin meun
 gulad cyn oered ag yu tir cymru: etto
 mae arnaf kiraeth am lauer o beth-
 am a gaid ynghymeru, i furu'r amser
 beibio yn difyr, ag yn lauen, urth ochel
 y tes birdyd haf. Canys yno, er poethed
 fai'r dymyr, ef a gaid esmuythdra, a
 didannuch i bob bath ar dyn. Os bydai
 un yn chuennychu digrifuch, e gai bu-
 ror ai delyn i ganu muyn bynciau, a
 datceiniad peroslau i ganu gida thãt,
 hun a fynnychui ai maul i rinued, yn-
 tau goga i drugampau. Os mynnych
 chuythau gloued arfer yulad yn am-
 ser yn teidiau ni, chui a gaech benaf-
 gwyr brigluydion a dangossai iuch ar
 dasod

3
daſod laferyd bob gueithred bynod, a
guiuglod a uneithid trwy dir cymruer
ys talm o amſer. Ond os myſſrio a da-
munych ne dar!ain ar ych pan ych bŵ,
chui a gaech deuis le cymrys i bynys,
er maint fyda i boerhni rres; nail ai
meun tai gleiſion hafaid, ne gar lawr
dufr rhedegog meun glyn ag irgoed,
ne meun dyphryn lyſſeuang, ne ar ael
doldir meilionang, ne meun cadlas o
fedu, ne o ynn planedig, ne ar fynydd
amlug auelog, ne meun rhyngyſte ar-
al, le ni bydai na blinder na luded ur-
th ures yrhinon. Ond ynghylch y dref
hon, nid oes dim tebig; canys os i agoy
cyrchuch, ne i gilfach heb hant yn tou
ynnu unamſer arni, chui a gench ver-
fel anghewaul, os yntau meun le am-
lwg triguch, y brydni a dandfrain ag
adar, os aros a weuch yn ty, chui a fy
boſob
A ij guch

guch gē fylxi, ar guin! annau o'r fatb
 yma, er i bod yn deg yr olug arny, ag
 yn hyfrydach aros yn tyn nug meun mā
 noed eraill o'r hamgylch etto ni chyn-
 hessa calon cyfrow i'ntbynt, megis y gu-
 nai wrth lan dyfrdwy, ne lawr dyfbr yn
 clwyd, ne wrth aml o leod a feddun i
 hennu o faenol deni i gaerg ybi ym mō.
 A phe bai'r le obono i'ban yn gystal ar
 fan ore yng hysgru, etto e. lawenych bai
 fynghalon yno yn gyt wrth glowed y
 gag yn canu, nog a wna yma wrth glo-
 wed per bynciau'r eos, ne fuyrlais brō-
 fraith, ne latkreidgan mwyach, ne pe-
 gwnaid musig cysson cyfangar o gyd-
 lais paradwyssaid bol adar y byd yn yr
 wle. Gr ych dirfawr gariad i'r ulad
 syd yn peri bwnny guir fely a donad y
 phyllosophyd, na byd uniaun barn le bo-
 cariad negas yn rheoli. Canys digaffed
 a uyl

amlfai le ni bo, a rbariad nethiad
 a farnar bai yn rhinued. Rych hynny
 trafo cymaint ych ferch i gymru, a hynny
 od iach fod yn cyflwr cyfawr i hynny a hynny
 ag estron i ad yn y byd. Felly canafod eidd
 hophed gennych y ulad ar bobl, ni aca
 lliu i ddiu uel i ddyfyr i amser na ffa
 rad am bethau cynreig i ag eidd ych be
 th a mair les idynt, a fyddai ar ych lai
 chaf i ddyu i ben. Ato: Gwir iawn a
 doe dych, am hynny mo effaeth i dych a
 fyddai bosibl i ni i dych i dych i dych
 eth i dych o'r groegau, a'r i dych i dych
 gyt, pan yrrid nhy ar dych i dych i dych
 gylfach neu i dych i dario: yno'r scri
 fonnent beryr i beth i boryd i dych i dych
 gulad meir rhinued, dych, ne bethad
 erai, a fyddai les, vrdas, a gogoniant
 idyn, fal y gynaeth Tullius i lyfrau o
 philosophy dych gan mwyaf i dych. Cr.

Nid gŵir i'ni edrych am unentbur yn
 debig i'r gŵyr o'r amser, a'r gŵledyd
 hynny, gan nad oes yn y to syd heddiu un
 synnyr abl i'm gystadlu ar athrylith
 oed genthynt hwy. Heblau hyn mae
 arnom mi eisiau i'w peth oed gen-
 thynhwy yn baroa oi cynborthwyau pã
 fydent meun cyfinggyngor. Canys yr
 ydoed genthynt yn i hiaith ihunan, i
 gyfedach, ag imgynggori a hwynt, ra-
 madegŵyr celfyd, ymryssynnyr ystron-
 gar, areithwyr ymadroddus, dadleuŵyr
 parablodoeth, philosophydion dyfndysc
 fydigon couraint, gyfreithwyr arder-
 chang, dinasŵyr puylaug, ryfelŵyr en-
 uog, a gŵyr godidaug ymbob celfyddyd,
 grad, a trheigl syd yn damuain ymrysc
 dynion, fal y galent gael, pan chwen-
 hent wybodaeth am bob peth a damu-
 nent, a chloured dyledus hennau pob cy-
 friu

friu beth, gen haub yn i gylfydyd ihun
 A ninnau syd heb yrun o'r hain gen-
 nym, nachuaith (am yn bod cyn beled
 o dicartref) fod i graphu ar yr iaith
 sathredig ymysc y cyphredin. O heru
 yd hyn, pe galem gael guybodaeth ur-
 th darlen lyfrau o ieithiau eraill, am
 lawer o bethau a dalent i dyscu ai treu
 thu, etto, e fydd caledi mawr pan geisfi-
 er cyfieithu a trhoi yr unrhiu bethau
 i'r gymraeg, am fod yn brin y geiriau
 genym, erbod yr iaith o honi ihum cyn
 gyfoethbocced ag un ara! Mo. Gedu-
 ch ido, er nas galom unenthur yn gy-
 stal ag y damunem; e fale y bernir yn
 euyllys ni yn da am unenthur a alem:
 canys le pa o'r grym euyllys da a hae-
 da glod. Hefyd guel, rhag bod yn
 segur, ag i difyrru'r amser, sia-
 rad am y gymraeg, yn gynt nog am
 ofered

ofered gan na ad y brydri anfei-
 draad i ni ymoran, studio dim a phra-
 -gahyddo. Gr. In enndu, gysynnuch y
 peth a fynnach, minnau a ttebaf yn
 dofaan i bethrwyf. Ond, yn fynarni, go-
 -rwyd oed yn gynnaf son am ramadeg:
 - Cawys o dyma bydai dechrau, os myn-
 -nem i'r iaitb gynyddu yn luydiannus.
 Etto gan nad yd i'n bryd, ond son o'r a
 bed amidani gysynnuch y peth cynthafa
 ryingo bod iuch grybuhl o honof. Mo.
 A minnau a dechreuaf ge brynny a gra-
 madeg, ag yno mi a masfal y guelu-
 yf achos.

Beth yd gramadeg a phessaul rhann
 arbennig syd idi. Cap. I.

DQceduch i'be fely, yn enndu, beth yd
 gramadeg. Gr. Gramadeg yd celfy
 - dyd i doedyd ag i' scrifennu pob yma-
 dool.

drod yn gowir, a? yn gyfadas. Mo.
 Pessaul rhan arbennig sydd i ramadeg?
 Gr. Pedair, a, rhain a etwir pedair co-
 losn Gramadeg. Iauyscrifenydiath,
 Cyfiachydiath, Tonjdiath. Mo. Beth
 yu Iauyscrif Gr. Rhan o Ramadeg yn
 dyscu a pha lythbrennau y dylid scri-
 fennu a silafu pob gair. Mo. Beth yu
 Cyfiach.? Gr. Rhan o Ramadeg yn
 dangos megis iachau pob gair ar i bē
 i hun alan o bletbiad ymadrod: mal
 manegitadogath epil, cenedl, rhif, trei
 gliad gair cyn i roi meun cymlbeth
 ymadrod. Mo. Gen dechrau onoch,
 moessuch gloued descreifiad y duy go-
 losn erail. Beth yu Cystrawtiath? Gr.
 Rhan o ramadeg yn hyphordi vn i
 gyssylau yn iau'n ag yn gysson ymrasael
 raman o madrod ynghyd arth y cyn-
 ghordiadau ai perthynas. Mo. Be-
 B lach

lach i unenthur pē ar y pedair colofn,
 doeduch beth yu Tonydieth? Gr. Rhā
 o ramadeg i gyfrwydo dyn i adnabod
 iaun dō, a cbymuys fessuran ymadrod.
 At y, rhan hon y perthyn pob dosparth
 ar gynghaned a messuran cerd dafod
 Mo. Ai digon gwybod y pedair rhan
 yma, i unenthur un yn rhamadegur
 perphaitb? Pam nad digon? Canys os
 medr un scrifennu'n gowir, a si! a fu'n
 iaun bob gair, ag adnabod i hanes, i
 dreigl, ai eppil yn gyntaf ar i ben i hun
 wedi bynny yn byphord cystrauennu'r
 geiriau yn gynhordiau i unenthur,
 perpheidbleth ymadrod, a chidabyn
 dosparthu ton, accen, meidir, a messu-
 rau damuyniaul i madrod ai rhannau
 ni bydai dim yn ol a berthynai at fwyd
 gramadegur arderchawg. Mo. In
 uir nid oes dim amgen oi ofyn ar i law
 ef.

ef. Ond yrouſſa uedi iuch dangos me-
 un ychydig o eiriau, beth yu grama-
 deg ai phedair colofn, chui a yrrasoch
 arnaf flys cloued desparth manylach
 ar bob un o honyn, i gyfruydo un a chu
 ennychai ſcrifennu cymraeg, ai doe-
 d dyn iaun, ag i gadu yn biaith rhag
 i mynd ar gyfyrſgo!. Gr. Anauð ini
 yma uneuthur bynny yn berphaith, o
 blegid y drapherth ſyd i'n gorthrymu
 Hefyd yrydym ymbel alan on gulad,
 ag a fuom yn hir, fal na ałom na go-
 fyn cyngor eraill na dal ar yr iaith yn
 bunain. nid oes chuiath gemym neb
 a'mcanod y luybr hun yn y gymraeg
 on blaen ni, fal y gelidurth ol i droed,
 gael peth cyfruydyd. fely nid gwiu i
 ninnau ar hyn o amſer amcanu, a dy-
 feiſſio phord a luybr newyd, ai duyn i
 ben perphaith a runuaith, ag nis ga-

!od (med Aristotiles) yr un gur erioed
 dychmygu celfyddyd oi dechrau, ai gu-
 newthur yn berphaith hefyd. Mo.
 Guir diaman yu'r peth a doedassech,
 erhynny rhyglydus yu cychwyn guaith
 da,ernas galo dyn i dyn ef i'r pen y
 damunai, Hefyd meun ieithoed era-
 il, nid oed i bob celfyddyd ond dechrau
 difas, ag yno i dechrau unuaith, erail
 o amser i amser ai trefnod byynt, ag
 ai chuanegod nes i duad o dechreuad
 bychâ amherphaith, i'r perpheitbruyd
 ymaent yndo yrouan. Ni bydai buy-
 rach ond dechrau onochuithau ar y
 gramadeg cymraeg, y canlbynai erail
 a unai ben ar y guaith, ag ai trusai le
 methai gennychi. Gr. Ni alafinnat
 mo'r guad, nad yu'r dihareb yn uir,
 dechrau'r gorchuyl yu hanner y gua-
 ith, a phan ueler cychwyn peth moli an

nus rhagdo pob dyn dibwstr a fydd pa-
 rod i gymorth, Amhynny, gan ueled
 ych bod chui yn chuenrych, ni a unaf
 orau galuys: gael genys ueled onochui
 urth fynghaith, fod diphig galu ynaf,
 na thybied ohonoch fod eisie ewyllys i
 unenthur a orchmynnach. Ag fely
 edrychun beth a lwm i doed yd ynghylch
 y golofn gyntaf i ramadeg, ni a oedun
 i tair erail nes cael mwy o ennyd a sei-
 biant. Mo. Moessuch, yn enu duu, y
 rhan yma yn gyntaf, a phan darpho
 yuch unenthur pē ar hon, ni fiariadun
 am y lai!

Iawn scrif. a phessaul punc syd o'i styrian
 yn i chylch a phump peth pyrthyn-
 assol i lythyren o'i draethu.

Cap. 2.

Beth syd raid i fanegi urth dreuthu
 Iawn-

Iannscr. Gr. O heruyd bod yn scrifen
 nu pob gair a lythyrennau, yn gyntaf
 dim rhaid yu guneuthur dosparth byr
 ar y lythyrenau, ag uedi hynny son am
 y silafau ar geiriau. Mo. Pessaul pu-
 nc syd oir spysu wrth dosparth y lythy-
 rennau? Gr. Pump, n gyntaf dim da
 oed fanegi, beth yu lythyren; yn yr ail
 fanguedus oed doedyd y nifer syd o
 honynt, yn y trydyd le cyfadas yu dan-
 gos hennu pobun; ynol hynny cymhesur
 oed duyn ar dalt, pa vahan syd rhyn-
 gthynt, yn diuaetha o, r cubl y bydai
 fodus yspysu y mod syd yu cyssyl du
 nhuy i uneuthur silafau. Mo. Beth
 yu lythyren. Canys am hynny mae'n
 rhaid, wrth a doedassoch, cael adrybed
 yn gyntaf. Gr. lythyren yu, elfen leiaf
 meun ymadrod. Mo. Beth yu elfen?
 Gr. Rhan diuahan rhedaui o beth cy-
 san-

sansodedig, a fo mor sengl na elir moi
 pharthu i amrafaelion rannau eraill
 y ladinuyr ai geilu elementū: y cymru
 elfyd, ne elfen. Mo. Urthynny nid
 ydiu dd.ph.ch.th.ll.lythyrennau, o her-
 uyd i cyfansodi o duy elfen. Gr.ydynr
 erbynny igyd. Canys nid oes ond galu
 vn lythyren gan bobun o honynt, er i
 scrifennu a duy elfen, eisie i'r cymru
 dychmygu vn fath ar elfen i uasneu-
 thu tros bobun megis y gynaeth y gro-
 eguyr yn le ph,th,a'r vn phunnd yn le
 dd,ag,ch. Aphe buassai sain.ll.genth-
 ynt,in adousid dim honibithau heb i
 lun sengl o'r neu!tu.Ond am gael onō
 mi yn lythyrenau gan y ladinuyr,e or-
 fu clyttio hyn o diphig,nail ai truy fu-
 ru,h,at lythyren,ne truy dyblu'run,
 mal y mae'r arfer fuyaf etto,yn y duy
 yma,dd.ll.Ond cynnbwyssach yu,(yna-
 nuedig

nuedig os mynnem breintio dim)roi
titl dan odre.d.yn le dd.dan odre.l.yn
le.ll.ag.fely tã odre.u.yn le'r chueched
fogail;mal,la u duu:ne ryu nod bynod
meun man aral,imuared a gurthun-
dra i dyblu.Mo.

Lun henuai a nifer.y lythrennau.

Cap. 3.

Maer lun ar henu syd i bob lythyren?

Gr.Vrth y dasulan yma e geir gwybod
pobun o honynt.Ond e fuasai raid yn
gyntaf doedyd pessau! vn syd o'r lythy-
rennau igyd, Canys hynny oed yr ail
bunc a' dauyd i fanegi ynghylch y ly-
thyrennau:etto gan ofyn onoch yn gyn-
taf am i luniau, ai henuau, mi a unaf
ynol ych dysysiant chui delluch yn da-
ar y dasulan yma ag chui a geuch ue-
led

led pobun o'r dau f. yu i luniau ai hen-
nan igyd.

A	a	a	L	l	el
B	b	be	M	m	em
C	c	ce	N	n	en
CH	ch	che	O	o	o
D	d	de	P	p	pe
D	d	de	R	r	er
E	e	e	S	s	es
F	f	fe	T	t	te
G	g	ge	TH	th	the
I	i	i	U	u	u
H	h	he	V	v	v
L	l	el	Y	y	y

Mae heblau'r rhain dair erail, nid
y dyn lyth yrennau cymraeg. s. penrh. Q
X. Z. cyphr. q. x. z. hennau, cuu, ecs,
zed. etto rhaid urth y dyu gyntaf i scri
C fennu

fennu ymbel air ladin, ag urth y diua-
ethaf i silafu rhyu air groeg a fenthy-
cier ueithie. Mo. mae'r phord i dalt
y dafulan yma. Gr. Chui a ueluch dair
rhes i bob lythyren, yn y gyntaf mae l u
niau mair idynt, a'r rheini a eluir pen
rheithiaul, yn yr ail res mae luniau by
chain, a'r rheini a eluir lythyrennau cy
phredinaul, yn y dryded y mae henu-
au pob vn. Mo. Paham y gunaid
dau lun i bobun o honynt? a oes le urth
iaunscr. y dylid scrifennu'r nail a go-
chel y!a!? Gr. Oes: ynnechrau pob
rheffum cyflaun guedusoed scrifennu
'rhai mwyaf, a hefyd pob henu prio-
dau! a dylid i dechrau ag vn or perhei-
thiaul, mal, Iesu. Mair. Gruphyd lun-
dain. Hafren: ag am i bod yn bennaf
urth dechrau 'rhain, ei geluir pen-
rheithiaul ond y rhai man a scrifen-
nir

19
nir ymhob man arall, am hynny cyphre
dinaul y gelwir nhwy oblegid nad oes
un le nodedig ydynt, mwy noiglid.

Mo. Beth a unaeth ichui neu idio hen
uau rhai o'r cysseiniaid, mal eg yn ge,
ec, yn ce; ed, yn de, ag fel y rhai eraill be
fyd. Gr. Am fod yn haŷs guybod urth
yr henuau yma, pa rai o honynt syd fu
diaid a pharai syd hanner seiniaid:
carys urth galyn yr henuau yma idynt
pobun syd ag e, ynnechrau i henu, a gy
frifir yn hanner sain, a'r cysseiniaid
eraill syd yn fudiaid. Ond pe ceduid yr
henuau hen, ni uasnaethai mor rheo-
ledig eth yma dim, a haŷs a fyd rhoi
rheoledigaethau byrrion eraill, onid i
galu nhwy fal hyn. Mo. Beth a una-
eth K, yn ych erbyn chui, pan daslech
yhi alan o fysc y lythbrennau cymraeg,
a hyd y bu hi un o honynt? Gr. Am
C ij fod.

fod, c, yn dadigon yn i le hi. Ag nid ia-
 un oed adel a! an. c ; syd uedussach i
 lun yn gymhuysach i le, yn haus i scri-
 fennu, ag yn gymoraduy ymhob iaith
 yma'r elfydion ladin yn arferedig yn-
 di, a'r K, nid yu ond aldues ymhob
 un, o dieithr y saesneg ag ieithoed Ger-
 mania, le cafaud y saesneg i dechre-
 uad. Mo. A uasnaetha, c. ymhob gair
 le y guasnaetha K, fal y galer i galu
 un alu a hi? Gr. Ymhob gair cymra-
 eg maent i ldued un alu yn difade.
 Ond meun geiriau ladin a chuenny-
 cher i laferu yn ladinaid c; o flaen. e,
 ne. i. a syd un alu ag. s. gannwyaf. Ond
 da oed yn y mannoed hynny roi'r nod
 yma tan i throed hi, mal ymae'r phra-
 ncod yn guneuthur, Cyprianus, syd
 raid i doedyd Syprianus etto pan dar-
 pho guneuthur gair ladin yn gymreu-
 gawl,

gaul, a rhoi ido megis i frait yn y gym-
raeg, e geidu y lythyren hon yr un ga-
lu o flaen pob bogail, mal calo, celu, ca-
no, canu, cenais, cecini. yr un peth syd
oi farnu ynghylch g; megis y doedais
am c: canys hithau yn y ladin a newi-
dia i galu o flaen. e. ag i,. Mo. A gy-
frifir. h. ymysc y lythyrenau? Gr. Nid
yu hi lythyre dim, ond aruyd chuthiad
ne anadl cryf ar y fogail ne'r dyph-
dong ai canlbhyno; mal hael, haus: uei-
thie hi a bar grychu, ag anadlu y gys-
sain a fo oi blaen; mal, ymlbith, rhai,
ynnhy duu. Mo. Pessaul lythyren syd
yn y gymraeg urth bynny? Gr. Nid
oes ond pedair arhugain angenrhei-
diaul i' scrifennu pob gair cymraeg:
canys e darfu difedu. h. o fraint lythy-
ren. Tu ag at am y tair eraill diuaetha
fo doettuyd or blaë nad rhaid urth nt
ond

ond meun geiriau groegne ladin. Mo.
Gen darfod doedyd digon yn hylch
tri o'r pum peth oed oi traethu urth
dosparth y llythrennau; madus belach
yu son am y dau erail.

Guahaniad rhwng y llythrennau. Cap. 4.

Ma'r guahan syd rhyngthynt, canys hyn
ny yu'r pedueryd peth? Gr. In gyn-
taf ei rhennir nbuy yn fogeiliaid, ag
yn gysseiniaid. Mo. Pabeth yu bogail
pe gyssain? Gr. Bogail yu llythyren, a
una ar i phen ihun lafar perphaith. A
chyssein yu pob un, ni una lafar per-
phaith yn y byd heb gymorth bogail
i gydseinau a hi. Mo. Pessaul bogail
syd yn y gymraeg? Saith. a; e; i; o; u; u;
y. ond e una rhai uyth, o heruyd bod
dau lafar i y, un touyl mal y mae. idi
yn y

yn y geiriau hyn, phyd, crefyd, yf, a
 phob amser y bo yn y silaf diuaethaf i
 air: canys yna nid oes eglur rhagor
 rhyngthi ag u. ond pan fo hi meun si-
 lafau er ail, o flaë y diuaethaf, ef a fydd
 eglurach i lais a'r rhagor rhyngthi ag
 u. mal yma, phydlon, crefydol yfed. Am
 hynny y gelwir hi yn y cyfleoed yma, y
 eglursain, ne y agored: yn y leoed er ail
 o, r blaen, ef ai henuir. y, douyl, ne y ga-
 uedig. Mo. Mi a un urth a doedaf-
 soch o'r blaen pam y gelwir hi eglur,
 ne douyl: Ond ni doedafsoch etto pam
 yr henuir hi. y. agored, ne. y. gauedig.

Gr. Pan fo hi a sain douyl idi, rhaid
 cau mwy ar y guessau urth i doedyd
 hi: eithr pan fo hi yn eglursain, rhaid
 agori'r guessau yn led, ag ymol hyn
 ny y cafod amrafael henuan.

Dof-

Dosparth ar y dyphdongiaid. Cap. 5.

MO. A elir cyssylltu dyf fogail i unen-
thur un silaf? Gr. Gelir, ag ueithiau
dair, a'r rheini a elwir dyphdongiaid.

Mo. Beth ydy dyphdong? Gr. Dyf fo-
gail ne dair ynghyd, yn guneuthur un
silaf a sain cyfansodedig. Mo. Pa
fod y parthir y dyphdongiaid yma?

Gr. Ei rhennir nhwy yn dyphdongiaid
rhoniog, ag yn dyphdongiaid afroni

og. Mo. Pam y gelwir nhwy dyphdo-
niad rhoniog? Gr. Yrhain sydd dyph-

dongiaid rhoniog? a fyddant wedi i cys-
siltu o dyf fogail yn unig, a'r flaenor

yn cael i chubllais, a'r dyllynaul hefyd
heb goli mai lasar bithau chwaith,

mal, ai, ei. Mo. Beth ydy bogail flae-
nor, a bogail dyllynaul. Gr. Y gyntaf

or dyf fogail meun dyphdong a elwir
blaenor,

blaenor, yr ail a hennir dyllynaul. Mo.
 Pessaul dyphdong rouiog y syd? Gr.
 Pedair ar deg. vi y mae. u. yn dyllynaul
 yndynt, a thair y mae. i, yn diuaethaf,
 duy y mae. e. a duy y mae. u; yn can-
 llyn ag. y. syd dyllynaul meun vn yn
 onig; a; ag. o, ni bydant dyllynaul byth
 meun dyphdong rouiog. Mo. Mi a
 uelaf nadoes ond pum bogail a eil fod
 yn dyllynaul meun dyphdong rouiog. s.
 u; i; e; u; y; doeduch pessaul blaenor a
 syd i bobŷ. Gr. Fal dyma'r mod i ueled.

	a	lau			
	e	leu		a	rha
blaenor	i	liu	3. blaenor	e	mal, rheir
u.	o	ou	i,	o	rh
	u	duu			
	y	yu	2. flaenor	e,	a mal aet
flaenor	a	aur		o	oe
u.	e	euthum	1 flaenor	u	mal
			y.		D

Mo. Onid ydiu e, yn flaenor i y, besydd, mal
 yn y gair yma teyrnas? Gr. Nid dyph-
 dong ydy e yno, eithr duy silaf uaba-
 hanedig etto erbynny, wrth fesuro ce-
 rd ni byd fynychaf ond ymraint un
 silaf, megis hoen, gloeu. Mo. Mi ach
 clonais chui amser araf yn doedyd,
 mae un silaf oed hoen a gloeu. Gr.
 Fely y donad y prydydion i minnau.
 Ond yn hyn o beth guel gennyf gan-
 lbryn y ladinuyr, a farnat yn amrafael
 silafau, le bo amryu accennau, megis
 y mae yn y geiriau yma, un ar hoe, a
 bonno yn lem, ne yn dyrchafiaul, un
 araf ar u, a bonno sydd bul, ne dyscynni-
 aul yr unphunydd y mae barnu am y
 gair gloeu, mal y cair gueled rhaglau
 pan elom i dosparth yr accennau. Mo.
 Wrth of yn, hyn, mi ach dugum chui
 odruith y peth oed oi draethu. s. bla-
 nor

norion y Beth am a, yn y gair yma ba-
ych, ne yn hun baytio. Gr. Nid fely y
dylyd i' scrifennu nhwy, eithr, baich
baetio, mal y gwelir rhaglau.

Mo. Mi ach clonais yn son am dyphdon-
giaid talgrynnion, guib, ledfau, a die-
ithr, beth yu pob un o'r rheini. Gr. Nid
yma mae dosparth y'r rheini, eithr yn y
rhan diuaethaf, a elwir tonydieth. ca-
nys at y cyngbanedion y perthynant
yn gynt nog at iaunscr. A digon yu son
yma am bynciau anhepcor i ur, a chue
nychai dyscu scrifennu yn gouir. etto, i
dorri ych blys chui rhaid yu doedyd pa-
rai ydynt. Talgrynnion y gelwir, au, a phob
dyphdong rowiog y bo, u, dyl yn aul yndi
a hefyd ymbel dyphdōg a frowiog, mal,
guas, guin, guych. Pob dyphdong rowi-
og aral, a elwir ledfau. Mo. Beth yu
dyphdong afrowiog, ne dieithr, Canys

D ij mae'r

maer dau henu hunnu idi hi. Gr. Pob
 dyphdong y bo, u. ne. i. yn flaenoriō, heb
 gael nai sain, nai haccē ond yn eguan
 douyl, a'r dylinaul yn myned a phob
 un or dau gannuyaf igyd, mal guan,
 guaith, guyd, chuyn, chuith, iar, iaith.
 Cbui a ueluch fod. u. ag. i. uedi to di i
 haccen ai lafar. Ag am i bod yn diei-
 thro o diurth natur dyphdong roniog,
 a ryd ran o'r accen a'r lafar i'r flae-
 nor yn gystal ag i'r dylinaul, ei gelwir,
 dieithr, ne a froniog. Mo. Pessaul
 peth syd yn guaban y nail odiurth y
 la. Gr. lauer ond tri yn annedig; yn
 gyntaf, ni byd meun un roniog fyth
 ond duy fogail: yn yr afroniog ueithi-
 au e gair, tair, mal, iaith heblau hynny
 y roniog a ryd i rhan o'r lafar a'r ac-
 cen i'r flaenor ag i'r dylinaul yn gystal
 bobun aigilid. yr afroniog a ryd y rhan
 fuyaf

fuyaf ir fogail, ne i'r dyphdong dylly-
 naul. Hefyd urth ganu, ni chydodla'r
 roniog ond a hi i hunan, yr afroniog a
 gydodla neithiau a bogail fengl ne a
 dyphdong roniog. Mo. Pessaul blaen-
 nor a eil fod i dyphdong afroniog? Gr.
 duy, i, ne u. Ni chair u fyth heb nail ai
 ch, yntau. g. oi blaen mal chuith, guan.
 Mo. Pessaul dyllynaul syd i'r duy flae-
 nor yma? Gr. Pob dyphdong roniog,
 gan muyaf a phob bogail fengl, megis
 y mae oi gweled yn y dasulan yma.

	a		guan
u	e		guen
oflaen	i	mal,	guin
bogail	y		chuyn
	o		gloenon

	an	gnaud
	ai	chuain
V.	ae	chuacer
o flaen	au	mal, guan
dyphdong	ei	gueini
	eu	guenyd
	ou	guondyd

	a	iar
i	e	leruerth
o flaen	o	mal, ior
bogail	u	iurch
	y	yrchod

	ai	iaith
	ae	iaeth
i	au	iau
o flaen	au	mal, iaun
dyphdong	ei	ieithyd
	ou	ionnach

hiliq

Vei-

Veithiau e gyrrir. i. o flaen y bogeiliaid.
ner dyphdongiaid hyn a'r i phen ihun
ag yna nid dyphdong eithr ddy filaf
fydant mal yma, priod, dial a daed
yn y cyphelib leoed, roi dau ditlun i
pennau falbyn priod, dial. Mo. Pa-
ham y rhoessochui uy ymysc y dyphd.
rhoiuiog: a chuedi hynny chui ai burias
soch ymlhith y rhai afroiog. Gr. Am
fod gant hi dau sain: canys nid un
alu yn hi yn y geiriau yma guyn, cyn,
guyd, guyd, celuyd, aruyd. Mo. Oes
fod, i' d'nabod pa bryd y byd hi yn rho-
uiog, a pha bryd yn afroiog? Gr. Os
afroiog a fyd hi, ni saithi ond yn ni-
ued gair a phan ystynner y gair, nes i
bod yn aildiaetha hi a dry yn u. mal
guynn guynach, guinuyd, guinuden
celuyd, celudog: etto pan fodd dyphd.
roiog hi a drig ymhon man cystal ai
gild

gilid mal, cuyn, cuynau, guyd guydan
 aruyd aruydhan. Mo. Mi auelaf yn
 iounda beth yu bogail, a phessaul un
 syd o honynt, a pha fod i gunair dyph-
 dongaid os cyssul nhwy. Moessuch
 belach dosparth ar y cysseiniad: ag o
 flaen pob peth doeduch beth yu cyssain.

Gr. Ythyren ne elfen ni una fyth lafe-
 ryd perphaith ar i phen i hun, heb gy-
 morth bogail. Mo. Pessaul un syd o
 honyn? Gr. Dwy ar bymtheg. chuech
 a elir i galu hanner laferaug ne han-
 ner bogeiliaid: l. l. m. n. r. s. a' r un ardeg
 erail a gyfrifir yn fudiaid: ag o' rhain
 mae tri theulu mud anghenrhaid i
 gwybod. Mo. Ai rhaid dosparthu yn
 fanylach na hyn y cysseiniad yma?

Gr. Rhaid yn uir, os myn dyn wybod y
 luybr syd i'w scrifennu ne i doedyd cym-
 raeg yn dlediaith: Amhynny y bydd da
 dyscu

77
dyscu yn fyfyr y gubā a'r hennau syd
i dylt. urth yr hain y gelir rhoi rheole-
digaethau byrrion i dangos pa fod y
neuiddir y nail lythyren a'r lai urth gys-
trauennu'r geiriau ynghyd. Ag o eis-
siau gwybod y pethau hyn, y mae cyma-
nint o floescni a lediaith ar y saesſo ur-
th doed yd cymraeg. Canys in neuiddiat
bwy mo'r lyth. ren gyntaf i'r gair, ond
i chadw ymbob man, a hynny syd yn er-
byn teguch a phriodoldeb yn hiaith ni,
a distlas ynglhuſt cymro: megis pe doe-
dai vn, pen, fy pen i, dy pen di, a pen y
bryn. Os yn gymreigaidd i doedid, rhaid
oed neuiddio. p. fa llyn, pen fymhen, dy
ben, a pheby bryn. Arun peth syd ra-
id i unenthur meun geiriau a dechre-
uant, a lythyrennau eraill, megis y dā-
goffaf rhag lau. Mo. I beſſau l rhan y
guahenir y cisseiniaid yn gyntaf, urth
E hyn?

34
byn? Gr. yn duy ran: canys mae pob
cysain nail at yn lefn, yntau yn grech
Crychion y gelwir pob yn a fo a grynn
b. yndi; ysf yu, yn anadlog urth i lafe-
ru, megis. ch. ph. th. d. f. rh. lh. l. a' r. cy-
phelib, y l. ar igyd a elwir lyfnion. Mo.
Pessant bath syd ar lythrennau cry-
chion? Gr. Rhai o honynt syd o na-
turieth yn grychion, ag ai gelwir cry-
chion anianaul: mal. ch. ph. th. erail o
naturieth syd lyfnion, ond o damuain
nhu agant anadl cryf ueithiau: mal.
lh. rh. megis yma, fymthaid, fymrhen.
Heblau rhain mae rhai ag anadl yf-
casnach yndynt nog syd gen y crychio
anianaul nid o damuain, ond o natu-
rieth, ag ai gelwir yscasngrychio mal,
d. f. eithr: rh. ag. lh. a elir i galu crychio
damueiniawl. A hefyd da oed nodi
hynnyma, nad oes un gair cymraeg awl
ai

ai ureidiaul yn t, ne r, lefn od oes yron
 ron un gair ymysc y cymru ai ureidia
 ul yn r. lefn: ne yn l. mallad. Roger.
 diau yu mae estron ydy heb gael mor
 fraint dyledys yn y frutanniath, ond
 bratho onof i meun heb wybod pa fod.
 Yr hen Gymraeguyr pan fenthycient
 gan y ladinuyr air yn dechrau ag l.
 ne r lefn, nby a unaent yr beini yn gry
 chion i r cymru. mal, liber, yfr; laboro
 lafurio; lapidare, labydio; latinum, la
 din, Roma Rhufain, rebello, rhyfeln,
 rece, rhuyd: megis y doedaf yn helae-
 thach, os rhyd duu iechyd a seibiant i
 unenthur traethiad, a dosparth ar y
 mod syd i droi ladin i r gymraeg.
 Mo. Gen son ohonoch am lythyren ure
 ididiol i air, doeduch beth yu bonno.
 Or y gyntaf i bob gair cyn i rodi meun
 cymbeth ymadro, megis yn y genian

yma pen, buyd; caus, P, b, c, syd lythren
 nau guraid. Ag ni al fod i'r un gair,
 ond un wreiddiaul, ond e fyd weithiau
 lawer o lythrennau cyrch ido. Mo.
 Beth yd lythyren gyrch? Gr. y lythyrē,
 a del yn i'r wreidiol wrth gystrawen-
 nu'r gair meun cymbeth ymadrod:
 mal yn i. e. p. e. dau weithiau. b, weithiau
 eraill ph, ag weithiau mh, megis pen o
 ben, a phen, fymhen. Ag fely y mae i'r
 p; dair cyrchfa; megis y mae i'r c ag
 i'r t. mal y dangosaf ebohir yn eglu-
 rach. Mo. Ni fedraf ond gofyn pet-
 hau sy amherthynassol i'r dosparth a
 gychunned, oblegid fy chuennoiced i
 glowed pob peth: madau y belach son
 am y cyffeiniad lysnion, gen darfod
 iuch fanegi hynny oed angenrheidiol i
 wybod ynghylch yrhai crychion. Gr.
 e farnu yd o'r blaē bob cyssain yn iefn
 ni bo

ni bo grym. h. yndi. Ag megis y rhann-
 nwyd y rhai crychion yn annianau ag
 yscafngrychion, fel y y perthir y rhain
 befyd canys mae tair o honnau yn fudi-
 aid trymion, tair eraill yn fudiad yf-
 cafn, a thair yn lythrenau taud. A tair
 tromlefn yu p. c. t. y tair yscafnlefn. k. g.
 d. y, tair taud yu l. n. r. canys y rhain a
 dodant u ag. y pen delont oi blaen me-
 un rhyu silafau mal na chyfrifer mo-
 nynt meun messur cerd, ag urth i lase-
 ru befyd ni chant faur oi sain megis y
 guelir yn y geiriau yma, gynaetb gu-
 raig, tylaud. Mo. Digon yu hyn yng-
 hylch y lythrennau taud, ond mae'n
 rhaid clued may o son am y mudiad
 oblegid chui a daedassoch ymlaen lau-
 fod tri theulu onynt. Gr. Fel y y mae,
 age gaipb pob un o'r tri thelu i hennu
 o'r fan ar y genau, ne'r ermig a fo mu-
 yaf i

yaf i gwaith yn i laferu buynr, y teulu
cynaf a hennu inguefussant, am fod yn
doed yd pob rhy q honynr arth nerth y
guefussan yn bennaf, megis. p. b. f. ph.
ar ddiwedd y mae. t. d. d. th. n. ag. er
gelwir lythreman deintiant, am fod y
tadod ar y danned arth i hennu buynr.
y trydyd teulu sy'n cynnuys y lythren-
nau taffodant. g. g. ch. o heruyd bod y ta-
fod, arth i laferu buynr; yn taffod y ge-
nau. Mo. Os tri theulu mud yu'r rhain
pam y rhoduyd. m. yn y cyntaf, ag. n. yn
yr ail syd pob un onyn yn hanner lafe-
rang. Gr. O heruyd dan beth, y cyntaf
yu bod yn doed yd truy nerth yr un er-
mygion ar teulu mud, y maent yndo. s.
m. arth nerth y guefussan; n. truy. rym
y danned. Ar ail achos yu, bod y mu-
diad o'r teulu cyntaf, pan font hwy gu-
reidiol, yn e'r rhy at. m. ne. m. h. mat bu-
-audd
yd,

99
yd fymuyd, pen fymben. At enphn
nyd y mudiaid deintiaul ag yrcbant
at n. ne. nh. mal daint, fymant ty, fyn-
hy. Ag am i bod yn cyfeddach ar mudi-
aid falkyn, heb fod o'r un genedlat h
hwynt, ei gelwir gwesteion mudi, mal y
maen band i ueled yn y dafulan ifod.

Gwestian
Tromlefn
Gwesti
Yscafnlefn
Crechban
ianant
Yscafngrech
Yscafnlefn
Tromlefn

Gwestfau p. b. f. ph. m. b. mh.
Deintiaul t. d. d. th. n. d. nh.
Tastodlaul c. g. ch. ng. ngh.

Mae tair rhes yn y dafulan: un i bob ten-
lu, ag ymhob un mae'r gynnaf yn drō-
lefn, yr ail yn yscafnlefn, y dryded (yn
y dafulan deulu gynnaf) yn yscafngrech, y
bedua-

beduared, ymbob yn yn grechāianaul,
y burned yn uestai yscafnlesn, y chue-
ched yn uestai tromlesn. Mo. Chui a
dangosaffoch o'r blaen, pam y gelwir
rhai yn lysnion, rhai yn grychion doe-
duch pam ydydych yn galu'r tair syd
yn y burned fan ir dafulan ymbob teu-
lu yn uestai yscafnlesn? Gr. Gwesteion
ydyr am i bod nhwy, syd o roniogath
aral, yn dyfod megis i uestai'r fāle'r
oed mud yn ureidiol ag yn fedianaul
Ond am na chyrch mud yn y byd, ond
yscfnlesn at yr heini, yr ydys yn i galu
nhwy gwesteion yscfnlesn. Mo. Os
guir yu bynny, pob gair sy a b, yn urei-
diol a gyrch at m, d, at n, g, at ng: ag ni
chyrch gureidiol aral yn y byd at yr hei-
ni. Gr. Diamau yu bynny, mal y ma-
er geriau yma yn dangos bara, fy ma-
ra duu fynnu gur fyngur. Mo. Oni
chyrch

chyrch yrun, at westai tromlesn, o die-
ithr y tair tromlesn. p. t. c. sy yn gyntaf
yn y dafulan? Gr. Na chyrch dim a
phob gair sy ai wreidiol yn un o'r tair
tromlesn a eil gyrchu, at i westai o'r
teulu y bo'r dromlesn yn do. mal. p. at,
mh; paul. fynhaul t. at nh. ry. fynby. c.
at ngh, cylch. fynghylch. Mo. A gyrch
lythyren o'r nai! deulu, at un o deulu
aral: yntau pob cyrchfa a fydd rhwng y
rhai o'r un teulu? Gr. Ni chyrch gu-
reidiol uessaul fyth, ond at lythyren
uessaul, na deintiaul ond at deinti-
au na chwaith taslodau onid at daslo-
dau. Mo. Pessaul cyrchfa, a eil fod
i'r un wreidiol? Gr. i bob tromlesn y
mae tair, un at i'scafnlesn ibun, aral
at i chrech anianaul, y dryded at i gue-
stai. Mo. Pa ryu bennau a roduch a'r
y cyrchfa hyn? Gr. y gyntaf a elir i

42
galu, cyrchfa a oblegid pan doder: o. yr
ardodiad o flaen gair yn dromlefn i
ureidiol, e gyrch y ureidiol at i' scafn-
lefn mat pre, darn o bren. caus, tamed
o gaus, yr ain o dir yr ail a eluir cyr-
chfa a, oherwyd bod pob tromlefn ure-
idiol yn cyrchu at i chrech anianawl,
pan roder a, 'r cyssyltiaul cyssyltedig o-
flaen y gair hunnu mal lyssau a phren-
niau eig, a chaus daear, a thir y dry-
ded gyrchfa i dromlefn a elir i galu,
gyrchfa, fy canys bod y dromlefn urei-
diol pan roer fy, o flaen y gair yn cyrchu
at i gwestai en al, fymrhen, fyn gaus, fyn
bir. Daw beth syd raid i' styrian yn y
gyrchfa yma, yn y, bod yn orau scri-
fennu fy yn yn a' r gair, nid yn uaba-
nawl: canys rhy anod yn silafu, fyn gwa-
ith, fyn ghaus, odieithr i cyssyltra nhuy
ynghyd yr ail beth syd ai farcio yma,
yn

yu bod yn rhaid, pan del l. ne. r., ar ol
 tromlefn ureidiol, cyfleu, b. yn y gyrch-
 fa yma: nid yn nessa at m. megis meun
 geiriau eraill, ond uedi r. ne. l. mal pren
 fymrhen, nid fymbren. plaid, fymrhaid
 nid fymhlaid clyst, fynghyst. crinder,
 fyngrhinder, trino, fymrhino. llodi fyn-
 lhodi. Mo. Digon yu hyn ynghy! ch
 tair cyrchfa tromlefn. Pessaul cyrch-
 fa a fydd i scasnlefn ureidiol? Gr. duy.
 s. cyrchfa. o. at i, scasn grech, a chyrch-
 fa. fy. at i gwestai. mal, buyd, tamed o
 fuyd, fymuyd. guraig lauer o wraged,
 fyn guraig dur galwyn o dur fymur.
 Mo. ond oes i'r yscasnlefn gyrchfa a,
 megis i'r dromlefn? Gr. Nis ydychafn
 lefn ureidiol er rboi a, oi blaen, mal, di
 od a buyd, a guraig a dur dan hyn nid
 oes iddi yn gyrchfa a. Mo. Nid ydych
 yn da dan beth ar a doe dafsoch or blaen

un, fod cyrchfa o, i'r yscafnlefn at i-
 scafngrech i bun y la! na chyrch lythy-
 ren o un teulu, at un o deulu ara! Mi
 a velaf nad guir yrun o'r dau yn y
 teulu tafodau! : canys nid oes yno un
 yscafngrech, fal y gal o'r yscafnlefn
 gyrchu atti yngbyrchfa o. Abefyd yn-
 gbyrchfa fy.e gyrch.g.at ng.ag.n. syd
 or teulu deintiaul. Gr.Guir yu'r di-
 bareb, le ni bo dim oi gael e gyl y bre-
 nin i haul. Dirysed fely i.g.na alo gyr-
 chu at yscafngrech, onid oes yrun yn i
 theulu. etto mae cyn gassed genthi roi i
 le i un o deulu ara! ag y bydai uel gen
 thi fod i le yn uag yngbyrchfa o.no du
 yn benthig gen deulu estronau! : mal
 gulad gur o ulad.guyde,tair e wyde,tu
 ag at am ng.mae.g.yno yn peri i.n.fod
 yn fynghus i sain, Amhynny,er i bod hi
 a'r i phē i bun yn deintiaul, pan doder
 g.att i,

ildued yngkhyd nhuy a fyddant daflo-
 ul. Nid oes vn gyrchfa a, i'r yscafnle-
 fn ureidiol. Am nad yscig pan roder
 a, oi blaen: gulad, tref a gulad, duu a
 dyn: diod a buyd. Mo. Paham y doe-
 duchi hynny, onid yu'r yscafnlefn yn y
 geiriau yma a chyrchfa a, genthi? dan
 a than y dur. beth a pbeth sydyna? gen-
 tho, a chentho. Gc. Gureidiol yr bain
 sydd drymion, od yscrifennir nhuy yn
 iau: mal tan. peth. centho. Ond nid
 guin gwad fod yn arfer i scrifennir
 nhuy ai doedyd, megis pettai yn yscafn-
 lefn i guraid. Hynny a dechreuod, a
 heruyd bod yr ben gyrru yn arfer i
 dan. i gā. pa beth. ag. i. a pba. sydd yn myn-
 nu ar ibol gyrchfa o. bob amfer: mal
 pa ben. pa gig. pa dyn. i ben y bryn, i
 gaer leon i dy duu. Ond yn y geiriau
 uchad ydydys yn fynych, wrth doedyd

ag meun scrifen yn torri pa, ag i
 ymarth, ag yn gadel pob llyth, ren aral,
 mal pe baent heb i torri i phord fe. y he
 f d yn y gerrian ymafal: tros i fal. fe
 gis: mos i fegis gydages: tros i gydages.
 Tair phord syd i scrifennu'r fath ei-
 riau, a phob un yn gair: tan, i dan, da
 mal i fal, fal, tros, i dros, dros. peth yn
 ef? pabeth, beth ond yn y dryded phord
 mae yn rhaid deallt pa. ne. i. i bert'r ure
 tdiol neidio i gyrchfa o. Mo. Mi a
 velaf fod i dromlesn dair cyrchfa, a
 pharai ydynt: a bod duy i scasnlesn.
 Doeduch belach, pessaul cyrchfa syd
 i'r yscafngrech, ag i'r grech anianaul.
 Gr. Nid oes yrun, na chwaith. i n, nag.
 i f. canys ni neudian hysfyth pan font
 yn vreidiol, odieithr yn y gair fely. s, ni
 wna'n bod yn gyrchfa i vreidiol aral
 na chyrchfa ar un aral, pan fo hi gair
 diol.

diol. Mo. Beth am m. l. h. r. Gr. m. u.
 rei diol syd a chyrchfa o idi yn unig at
 f. mal, mynd o fynyd, yrŷ cyrchfa syd
 i. l. v. reidiol at l. mal. lau. o lau. A be-
 fyd i rh. at r. mal, Rhusain o rusain.
 Tu ag at am l. ne r. lefn, nabydant ga-
 reidiau! byth meun gair cymraeg aul.
 Mo. Moessuch yn grwnno gimaint,
 ag, a doedassoch ar wascar ynghylch
 pob cyrchfa. Gr. Vrtk y dafulan syd
 yn canllyn y mae i chui ueled ar un
 olug y cubl. Mo. Cyn dyfod at y dafu-
 lan, da oed vybod pessaul gair o flaen
 y ureidiol a una idi neidio i gyrchfa,
 o. Gr. Lauer iaun, eithr gwnenthur
 helaethfaur dosparth a'r yrkeiria ber-
 thyn at Gystrawiet, nid at y fan yma.
 Digon yn doedyd yronron fod pob gair
 syd yn dyfyn un lythyren at cyrchfa o,
 ne a ne fy yn peri i'r lythrennau eraill
 fyned

fyned at yrŷ cyrchfau, ynol i tenlu ai
 brainnhy mal, dy, a fyn gyrchfa o;
 bid y wreidiol a fynner: dy ben, dy dir,
 dy ulad; felyna, a dyfyn bob gureidiol
 i gyrchfa, a os byd yrun idi mal nidoes
 na phen, na throed, na chlust gyfaido.

Mo. Beth am gyrchfa, fy, oes un gair
 aral yn gwyssor wreidiol at honno?

Gr. oes, yn; weithie, mal ymhen y ty,
 ymrig y pren, ynnhy duu etto, e doe-
 dir meun amrafel dealt, yn dy i duu,
 yn ben i'r bryn; a hefyd mae ef yn ty:
 mal i dangosfun o sonniun am Gystra
 nieth Mae yn amser belach edrych ar
 y dafulan yrhon syd yn cynnuys hol do
 sparth y cyffeiniad gureidiol, cyrch-
 aul, ai cyrchfau,

Mo. A neu iadia 'r lythyrēnau ar ol o, a,
 ne fy, mal y doedassoch, byd na bo dim
 ar alo i rhuyfiro vn amser? Gr. Nid
 oes dim aruystra fy, rhag cyrchu yn y
 mod y doedais, na chuaitb o, ne a, odie
 ithr i cyfansodi 'r rhaguas 'r, ne ar
 ryu raghenu, mal, o'r pen, nid o'r ben.
 ath gap, nid ath chap. Canys yn y cy-
 fansod yma, nid y blaenor, ond y dy-
 lynaul a gaiph i gyrchfa. O'r, syd ue-
 di i ueuenthur o o, yr ardodiad ag yr,
 yrhaguas. yrhun a fyn y ureidiol ar i
 ol, os byd y gair o genedl uruy Ag ath,
 a gyfansoduyd o a, a dy y rhaghenu
 mediannaul. a hun syd bob amser yn-
 gyrru'r ureidiol at gyrchfa o, dy gap,
 dylau, dy glust. ond hyn a uelir yn eglu
 rach yn y gair. oi, a darfu i gyfansodi
 o o, ag i: urth fod. i, ueithiau tros y gu-
 ruy vnig, ueithiau tros y fanyu vnig,

neithian tros y lioffau rif: ag ymhob
 un o'r manau hynny yn mynnu am-
 rasael gyrchfa. Oi a una run peth yn
 y cyfrin teod; mal o flaen y guruy, i
 gap, i law, i glust: fely darn oi gap, oi
 law, i glust ag falthynny meun geiriau
 eraill nhuy a fynnant gyrchfa.o.

Eithr pan font tros y genedl fanyu nhuy
 a darfant y wreidiol at gyrchfa: a,
 mal am traig, i phen, oi phen, i chlust
 oi chlust, i chap darn oi chap. Tros y
 lioffau rif, bid ef guruy, bid ef banyu
 y wreidiol a sai ar i hol nhuy i pennau,
 i cappiau, i clustiau nhuy. Mo. Ma-
 e'n bawd gweled urth, a doedassoch fod
 i bob gwreidiol amadad gyrchfa.o, i
 bob yscafnlesu gyrchfa o, a chyrchfa
 fy. Ag fely oni phar o, i'r wreidiol gyr-
 chu at un arall, ni phar gair yn y byd
 idi neuidio. Mi a velaf hefyd urth y
 dafu-

daſadan fod pedair ni chyrchan at
neb, pump in bydan gureidiol un am-
ſer, a phump ni bydan fych gyrchfa.
Maneguch belach pa les ſyd er gwy-
böd yrhain igyd. Gr. I gyrchfa ne'r
ureidiol a dengys yn fynych ſynnyr
rhyu reſſum, a pha'mſer y byd gair yn
benuedig aul i'r ferſ, pa'mſer yn ach-
ſiad ne'n derbynïaul; mal e drauod
gur, homo percussit e drauod ur, per-
cussit hominem. Ag ueithiau e dengys
y genedl, gur glan, march penryn, ych
corniog, guraig lan, caſſeg benuen bu-
uch gorniog. Pā roder hennu guan ba-
nyu i ganlau ar ol i ganlau yn neſſaf,
i ureidiaul ef a dyn at gyrchfa a, os
byd y ganlau orif unig. Eithr os gu-
ruy ſyd i ganlau, ne lioffaug, ni ſylf y
ureidiol fal, merch deg, gur teg, mer-
ched teg. Urth y cyrchfa hyn y mae

52
ini roi rheoledig aethau i gystrawen
ag i doedyd i geiriau cymreig yn gyn-
ghordiau ag yn dilediaith. Ar neb a
fetro gyslew pob cyrchiau a chyrchfa
yn i dyledus le, a eil doedyd fod gentho
ypeth clettaf a rbeitiaf urtho yn y gy-
strawiaeth gymreig. Mo. Oes un gyr-
chfa i fogail ne i diphdong pāfo gair
yn dechrau ag un onynbuy. Gr. Nag
oes dim, etto pan fo hennu a bogail ne
diphdong yn uraid ido, e roir h, oi bla-
en pan el i, y rhag hennu banyu perchno
gaul, ne yn, syd yn arwyddau noster yn
ladin; oi flaen ef, mal aeluyd, i haelu-
yd hi, yn haeluyd ni, annerch, i han-
nerch hi, yn hanaerchni.

Silafieth. s. y phord syd i unenthur sila-
fau o gyssul ty y lythrennau. Cap. 6.

MO. Mae'n fadus belach iuch son am
y sila-

53
ysilafau a'r geiriau. Canisbyn oed y
pumed peth a' douffoch i fanegi yng-
hylch yr iaunscrifenydiath. Gr. Rhy-
fachgennaid im yma son pa fod y gu-
nair pob silaf megis meun ag ydor.

Digon in grybuy! pynciau anau d i gu-
ybod, a pherthnassaul hefyd at y rhan
yma i ramadeg. E uyr paub y byd me-
un silaf ueithiau un lythyren, mal a, e,
i, arc. ueithiau duy, megis ab, ai, bo: ue-
thiau dair, fal tir, ueithiau bedair, i-
fal trum, tair . ueithiau bump, mal
trump. ymbel naith chuech, fal gura-
ig, gunair, gunaeth. ag meun rhyu un
saith, fal trumpls. Mo. Beth a doe-
duchui fely am ysilafau syd galed ag
anhepcor i un a fynnai gael dysc i scri-
fennu brutaniaeth yn gylfydanl. Gr.
In gyntaf da oed edrych pa fod yr scri-
fennir silafau trymion ag yscafn, fal
yca-

y capter gwybod urth i, scrifenniad pa
 un syd drom a pha un syd yscafn. Trō
 yu pob silaf y bo grym duy gyssein or
 un fath ar ol bogail yndi, mal carr
 phlamm, tonn, dull, guenn. a'r silafau
 yma a laferir yn lym ag yn grun. Ysca
 fn fyd y silaf a fo nerth un gyssein ar
 ol bogail yndi, ai! a far hi syd birlaes,
 mal phram, car, dol, guen. Mo. Ma-
 er mod yr scrifennir silaf drom yn gel-
 fyd? Gr. Rhai a synnant dybblu'r un
 gyssein, fal tann, lann. Eithr hyn syd
 urthun a rheir, befyd anhard yu gwe-
 led duy o'r unrhyu gysseimaid yniued
 gair. Am hynny rhai a syn nad yscri-
 fennir ond un gyssein inniued gair,
 a gadet i baub urth i glust ag arfer wy-
 bod pabyd y bo'r silaf yn drom ne'n
 yscafn. ond mae hyn yn rhy amherpha-
 ith yn y frutaniaith, syd on naturieth

mor launlythyr ag eithoed eraill.

Rhai eraill a rodant deitl nail ai un-
ch ben y gyssain ne'n i bystlys, yn wir
maen anhaud cymryd un phard dref-
nus oi chadu ymhob le. Mo. Doeduck
pessaul cyssain a eil, yn yr un silaf, uaf-
neuthu, i fogail, o rhyn myaf. Gr.
Duy oi blaen hi, ag ueithiau ar i bol
hi bedair, mal trumpls; ueithie dair
mal cupl, yn fynych duy, mal tant,
parc, meidr, meigr, cupl, anadl. A
phan fo'n canlyn bogail ne dipbdog
fud a thaud yngbyd, megis meun lei-
dr, a'r silafau uchod, ef a elwir y sila-
fau hynny, yn silafau cedyrn. Mo.
Oni bydai orau rodi y, ag ueithiau u,
rhung y fud ar daud mal leidy, mei-
gyr, meidy, puyntyl, cupul, trumplys.
Gr. Na orau dim canys nid yw'r gei-
riau yma ond un silafog. Eitbr pan
fon

56
fawddau silafog, rhaid yu rhoi un o'r
bregedlaid i'r hyngthynat mael trefel, nid
trefel na Mo. Ra fod y gair gwybod pa
bryd ym ddy silafog, pa bryd ym ddy
silaf. Gw. Re yboid silaf at dmed y gair
kvelid kym ym eglurach, canys am-
lyscach fydd sain bog ail ynghanol gair,
nog yu y silaf diuethaf trefelau, chue
dlied medlau, leidr ladron, cepl cyplau.
Re biassai'r cyntaf ym ddy silaf, e fu-
assai i'r ail ym bob un ym dair, am roi
silaf oost ym ddy. Fely euythr, ddy silaf,
euythryd tair silaf, befyd dieithr diei-
thred. Re biassai y, o flaen; r, nel, cyn
yst ym y gair e fuassai ym yr ail diueth-
af ar ol i ystyf ef. ond rhaid yu ym di-
eithro o diurch y rhain, lythr, un sila-
fog, lethyren, tair silaf. Mo. Pan ro-
der silaf ym darn at obenydiad gair, a
drig y fogail ne'r diphdang oed ym y di-
uaeth

57
 waethaf o'r blaen, yn yr aildiaethaf
 pan ystynner y gair mal y gwelaf yn
 yr hain yma, anuedig anuedig aul; tre-
 stel, trestelan? Gr. Na fydd dim ca-
 nys bogeiliaid a diph dengiaid a gair
 yn fynych meun silaf diaethaf. Ond
 pan el bonno urth ystyn y gair yn ail
 diaethaf, nhwy a neuidian yn y mod
 sy'n canthyn i, o flaen g, yn y, fal dir-
 mig dirnygu, bentbig benthygiau etto
 pob cyfranniad yn dig, a geidu i, mal
 caredig, caredigion, ar hennu bonedig
 bonhedigaidd. u, a droir yn; y, mal golwg
 golygon, drug dryguas, dufn dyfnder,
 manul manylach. Eithr pan del; u, o
 flaen. r, beb gysfain yn nessaf ar ihol hi
 a daring yn yr aildiaethaf, mal bu-
 ru buriaid, gur garol, fely ei cair hi
 yn yr aildiaethaf os bydd i, fengel, yn y
 diaethaf, modur munugl. Ond yn nhwy

59

beunydd beunyddiad. Arhain a elir i ga-
 lu bogailliaid ne diphdongsiaid goben-
 nyddgar, am na fyddant fwr ydy byd
 ond y silaf diuaethaf o ddiethr yw an-
 fynych iawn. Mo. Doeddech yn yma-
 do ar silafau, pessaul bogail a eil fod
 fwyaf meun yn silaf. Gr. Tair, mal-
 iaith, iawn, gwaith, gwand, gwau, rhua-
 aer arc le bo diphdong roniog dyhant-
 ul meun diphdong afroniog. Mo. oni-
 byd tair bogail meun silaf o ddiethr
 bod diphd. afroniog yndi? Gr. Byd uer-
 thiau, pan dell, n, ne r, an ol. u, ne y, a
 diphdong roniog yn i canllwyn, maly-
 laud er bod yn i scrifennu ef. ueithiau
 tlaud, gunnaeth gunentbum, gar aig,
 guraid. yrydys yn todi gannuaf u, ag
 y, ag yn rhodir arce ar lasan in diph-
 dong sy ar ol y llybyren daud. Mo. A
 eil cyssain ar i phen ibun menthur

H ij dim

dim vn amser? Gr. Geil, uerthiau hi
 a fydd tros rif, mal. i. tros vn. v. tros bu-
 mp, x. tros deg. l. tros deg a deugain. c.
 tros gant. M. tros fil. D. tros bumcâr.
 Amser arall hi a fydd. ond i' scrifennu
 yn benrheithiau drws hennu gur, ne le
 mal. H. uythfed. E. y chueched. Caer. l.
 caer. l. H. tros Harri E. tros Eduart. l.
 yn le leon. l. tros lud. etto ni vafnaetha
 arfer mo hyn, ond pan fo'r hennu hun-
 nu yn hynod yn y cyfle y byther yn i' scri-
 fennu ef. fely e fyddir uerthiau yn rhodi
 s. gyphredin tros, ys ef yu. Mo. Belach
 e darfu iuch son am y pum petb a do-
 ussoch urth dechrau. Oes dim angen
 rhaid i iaunscrifynydieth, heb nai a-
 do nai fanegi? Gr. Oes yn gyntaf dim
 y tair accen, uedi hynny guahaniadau
 'madrod; yn drydydd da oed fanegi pa
 fod y diethir odiurth y phordfawr fy-
 nychaf

nychaf i thr amny, a hynny wrth pbi-
 gr. Achida hynny son amny gyf i afiatb
 iawn a threfnus. Mo. Fyghylch accē
 pessaul peth syd raid i styrian? Gr.
 Tri pheth, yn gyntaf i beirne, ymrol
 hynny i luniau, yn diuaethaf syd, a
 galu, a chyfle pob vn. Mo. Doeduchū
 ithau pa fod y geluyr nhwy? Gr. Ac-
 cen, ne don a eluir nail ai dyrchafedig
 dyrchafiaul, lem: yntau dyscymedig dy-
 scynianaul, pul, trum: ne amgylchedig
 amgylchaul, cymbedrol, birlaes. Mo.
 Mi a uelaf fod ir accen lem drakenn
 a pheduar ir accen bul, achimint a-
 ral ir gymbedrol, mae belach y lun-
 niau syd i bob vn o bonynt. Gr. Lun
 accen lem yu gualennig much ben bo-
 gail ne dipddong yn codi tu ar lau de-
 au, mal a. e. i. ū. y. o. u. y arc. Lun accen
 bul syd wyrthuyneb i bon yn gostung ar
 y lau

y! au de ar; mal aie i ou. Eyn accen
 gymhedrol a ynair o gyffut y dy yma
 ynglyd, maha ai anst an tair. Mo.
 A! ae fyddach ylle pob accen, oblegid
 mae byny osh adeuid chymol? Gr.
 Sudd yd ne yndychafu a chodi y silaf
 y bo nuch i phen yn grassack i lais nor
 lais, mal digon pennod, gnaefi, dydi
 sudd y balyu gostung yn isel lafar y si-
 haf y bo nuch i phen yn is i lais nog yn
 a freilem i baccen, mal y gweluch yn y
 silafar yma digon isel. Ar gymhedrol
 syd yn peri i'r silaf danhi fod yn uch
 el ag y birtaer i lafar maktan, gun-
 aeth, glan a phob gair un silafog y bo
 dipddong rowiog yndo, ne fogail yfca-
 fra s. bebynn duy gyssain ari bol, mal
 pbrann, doh arc. Tr accen bul a fydd ym
 bob le ni bo yma a, x duy erail, er nad
 yscrifennir dim boni un amser, etto i
 rof

gryn hiaf yd ymo, am nael ydys yn dyr-
 chafu y cyfrin siâfau. I ddy eraill a
 syddant yn unig ar un o'r ddy diuae-
 thaf, mal difai didaun, myfi, myfy, di
 fai, gwaethaf. Pa goder ddi phd. romiog
 yn uch no'r lail, cymbedrol fydd yr ae-
 ren, mal difai, didaun, phraethder.
 ond os bogail fengl a dyrrhesir meun
 gair am siâfog yn yr ail diuaethaf
 heb phael lem fydd yr accē, mal iyrhod
 lundain, Ieruerth, starad. Veithiau
 yn y diuaethaf e fydd accen gymbe-
 drol uch ben bogail fengl, mal tan,
 gwylan ne wiulan. Mo. Pa fod y ge-
 luir y geiriau sydd ag accen lem ar i
 diuaethaf? Gr. Geiriau blaenlymiō,
 ag os ylem a fydd ar yr ail diuaethaf;
 ail flaenlym yu'r gair. Irem phunyd
 y geluir buynt blaengymbedrol, ne fla-
 embul, ag ail gymbedrol ne eilbul pan
 fo'r

fo'r accennau yma uch ben y cyfrin
 silafau. Mo. Ai rhaid yscrifennu
 rhain uch ben pob silaf y damweir-
 niant iddi, megis canny! Gr. Nid rha-
 id fyth scrifennu mor bul, ond buru
 a bod hi he mid oes yrru o'r lail, ag nid
 gwin chwath scrifennu bob amser
 mo'r lail. Digon yu gaybod mae accen-
 ten syd i'r silaf a dyrchafer yn fein-
 gras, a chymbedrol i bonno a goder
 yn bix! aes etto os byde un gair a elid i
 deult amryphyr, da oed scrifen-
 nu'r accen i dynnu'r petruster yma-
 ith os gelyd, mal, tal, tal, cûl, cul.
 Mo. Digon yu hyn am yr accennau:
 moessuch gloned peth ynghylch gua-
 bariadau madrod.

65
Uyth aruyd guabanieth y' madrod.

Cap. 7.

G R Mae tu ag uyth o aruydion i iau'n
uahanu 'madrod, a elwir falthyn: per-
pheitknod guhannod, rha guahannod,
gofynnod, dieithrsang, anorphennod,
feythrnod, didolnod. Mo. Beth yn pob
un obony'n? Gr. Perpheitknod a' scri-
fēnir fal hynn, ag syd aruyd uneuthur
pen ar ressum perphaith. Guahannod
a unair o dau deitl mal.: ag a dengys
ressum megis hanner perphaith. Rha
guahannod syd o'r fath yma; yn aruy-
do bod yn y le bunnu uabā, ond amher
phaith. Ar tri a elir i ueled yn y penil
yma, Ti yu'r guan, tau ar y guir: arri-
an da a ur andeuir. Gofynnod syd a'r
luniau yma ido, ? In aruydhan fod yn
gofyn rhyu beth urth y claus hynny,
mal yn y pennil hun. Ple try hediu, pla-

id rhodion, presyb fais heb Rys ab siō?
 Dieithrsang a' scrifennir a'r deunod
 yma. () i duyn ar dealt fod y claus
 syd rhodion yr hain megis peth dieithr
 uedi fengi yma, heb fod yn angenrha-
 id i gyflwyni synu yr ymadrodd hōno,
 mal yma, blaid ag oē (ble' da guānur)
 yntu y dau aen gynt i dur. Anorphen-
 nod a luanu'r fathyn, ynnued līn ne
 res i rybudio fod y gair yn anorphen
 ymo, a bod y darn arall ynnuechrau'r līn
 syn canthyn. Scythrnod a unairduy
 phord, weithiau ai gyntu ar lau de-
 au, mal. : weithiau arall tu a'r lau af-
 fai, mal. : urth y nod yma yr yspissir fod
 uedi scythru a thorri ymaith fogail ne
 dipddōg, naith ai i ochel drygsani yntau
 i achub messur meun pennil. O did ido
 fod ynnued ond pan del du y fogail yn-
 gbyd, un ynnued gair, a'r lall ynnuechrau

u'r gair a ganlbhyno, mal yn le ai i yr
 ulad? a i'r ulad, tros, o ymadrodd, o
 madrodd, ueithi ai lau, nyth a loiaai,
 tros ueithiau; blaid ag oen ble da gwa
 nur tros bley da: a phob anfer e doedir
 y dau air yn on, megis pe baent un
 gair mae'n, tros mae yn, taro'n gur,
 tros taro y gur. Mo. Pam ydydys yn
 neuidio y, yn'r, meun manocd o'r fatb
 yma, yu'r peth, mae'r gur, tros yu y pe-
 th, mae y gur. Gr. I ochel dryg sain,
 canys anuedaid a diflas fydd lufar ci-
 maint o fogeiliaid ynghyd. Ambynnny e
 dynnuyd y, rhaguas yr bennu, ymaith,
 ag fal y gelid gwybod y dylai ef fod
 yno, e dodu'd r, le dylaffai ef fod, a
 pha bryd bynnag yr scythrir y, rhagu-
 as yr bennu, e rodir r, yn ile. Mo. Pes
 faul mod yr scrifonir y rhaguas yma?
 Gr. Nail ai y, yr, ne'r, pan del cyffain
 I ij yn-

ynnessaf oi flaen ef ag ynnessaf ar i ol
 hefyd y, a scrifennir, mal doeth y gur,
 os cyssain a dau o'r blaen, a bogail ne
 dipdd ar yr ol, yr, a gysleir; mal guas
 yr ardur, ne pan del gair yn dechrau
 ag st, sc, ne, sp, ariol, mal yr stalwyn, yr
 scyphthr, yr spodol. etto rhai a ryd y, yn-
 nechrau'r cyfriw eiriau, mal yr ysta-
 llyn. Ond os bogail a fydd o flaen ag o ol
 i'r rhaguas, ne oi flaen yn unig, teccaf
 oed scrifennu'r'r, mal da'r gur, plu'r
 adar. Cynn yr scbthrnod bob amser a
 fydd tu ag at y gair a golod i fogail,
 mal wed imi dyfod, gwaer neb ai gwa-
 lai. Mo. Digon yu hyn am yr scythr-
 nod; beth yu'r dedolnod sy'n ol. Gr.
 Didolnod a scrifennir uwch ben duy
 fogail falkyn, ai, i dangos na chyme-
 rir mor bogeiliaid hynny ynghyd me-
 gis yn dipddong ond bod yn i didoli
 nhuy

nhwy i unewthur duy silaf, mal priod-
das, cyrchfan. Mo. Mi a wetaf beth
yngwabaniadau madrod, mae sydd an-
ghenrhaid i wybod ynghylch y phug-
rau.

Phugrau iaunscrifennydieth a de-
screifiad pob un honynt. Cap. 8.

GR. In gyntaf, beth ydych chi, wedi hyn-
ny pessaful un sydd o honyn yn pyrthyn-
at yrhan yma o ramadeg. Mo. Felly
Beth ydych chi? GR. Llybr ne fath ar-
doedyd ag scrifennu wedi dieithro yn
disarn ag yn gelfyddus o diurth y phord
gyphredin. Mo. Pa bryd y dieithrir
yn disarn o diar y phord union? GR.
Pan fo i ardel gentho o ur anduredig
ne henafiath, ne o arfer a chytudeb gu-
yr dyscedig. Canys ni elir barnu ar neb
a ganlbyno andurdod gur hynod yn y
gylfy

gylfydd, a defod hir o amser, ag ol
 traed gŷr cyfarwyd. Mo. Pamser y
 dieithrir yn gylfyddus o diar y briphord.
 Gr. Pā aŷo gŷr rodi rhesŷum troŷto yn
 hŷnny o beth, megis i ochel drygsain, i
 achub pennil, ne i ryu beth aral a fy-
 dai reŷŷymol. Mo. Peŷŷaul un ŷyd yn
 pyrthyn at Iaunŷcr. Gr. Etto digon
 i ni ŷon am wyth ŷyd reit iaf ŷrthyn: o'r
 rhain, tair a ryd i'r gair chuaneg o ly-
 thrennau ne ŷilafau. ŷ. gŷr aiddyŷiad,
 gŷrthdrychiad, brigdyŷiad; tair eraill
 ŷyd ŷrthŷyneb i rhain, ag a dynnant
 ymait hlythŷren, ne ŷilaf o'r gair, mal
 gŷr aiddorriad, trychiad, brigdorriad
 dry a newidia lythrennau, fal troŷelfe-
 niad, traŷŷmanŷand. Mo. Beth yn
 gŷr aiddyŷiad? Gr. Phugr ne phord i
 rodi at deŷrau'r gair lythŷren ne ŷi-
 laf, mal yr ŷŷcriŷen troŷ yr ŷcriŷen, ydu
 yf,

yf, tros wyf. Mo. Beth yu gurtb drych-
 iad? Gr. Mod i frathu lythyren ne
 silaf ynghanol gair, mal o iurth, tros
 o iurth; leurch tros leuych; o digartref
 tros o igartref. Mo. Beth yu brig dy-
 fiad? Gr. Phord idodi lythyren, ne si-
 laf at dined gair, mal annogi, tros an-
 nog. Mo. Beth yu guraid dorriad?
 Gr. Mod i dorri ymaith darn o de-
 chrau'r gair, mal meny, tros ymenyi
 sprydol, tros ysprydol; ab sion yn le fab
 sion. Mo. Bet yu trychiad? Gr. Phord
 i dynnu alen lythyren ne silaf o berfed
 gair mal lythrennau, tros lythyrénau;
 rhoi, tros rhodi; cael, tros capael, my-
 nd, tros myned. Mo. Beth urtbynnu
 ydyu brig doreiad? Gr. Pluwr yn torri
 i phord ben y gair, mal gofyn, dyfyn,
 tros gofynna, dyfynnu; canu o'r gair
 mynnu, y cyfansoduyd y dan. Mo.
 Moes-

Moessuch ueled dyscreifiad trosselfyn-
niad. Gr. Hō syd phugr yn gossod un
elfen ne lythyren yn le'r lal, mal mene
ginieth, tros medeginieth, sarthes, tros
sarphes: canys o'r gair medig a serpes
ymaent yn dyfod. Mo. I unenthur pē
ar y phugrau, doeduch beth yu tra-
smanfand ne drausymfymud? Gr.
Phord i droi, din droffen, y nail lythy-
ren yn le'r lal, a'r lal yn i le bithau,
mal! assuyr, tros saluyr, or gair psal-
terium.

Cysilafiaeth. f. mod i unenthur geiriau
o'r silafau. Cap. 9.

MO. Doeduch beth ynghylch cysilā-
fieth, ag yno hi a fydd madus yn gadu
nosuyl. Gr. Silafu yu o'r lythbrennau
yn gymuys, g'unenthur silafau. ond cys-
silafu

filafu y byd on pan fo yn guneuthur
gair o gyffult amrasael filafau. wrthyn
ny cyssi. a fiach a dengys pa ryu filafau
a scrifennir ynghyd, a pharai a roir yn
uabannedig, mal pa on a scrifennir
ai wrth fi, yntau wrthy fi. rheir afyddai
son yma am bob gair ar i berithun, ne
uneuthur dosparth manul & r byn o
bunc. Digon yu ystyriau tri pheth yro-
uran: un yu, pa bryd y cyfansodir rha-
guas ai bennaeth ynghyd, yr ail, pam-
ser yr rhoir yr rhaguas ynglyn wrth i ber-
thynas; y trydyd yu, pan del dau air
aral i gyfarfod, a elir i cyfansodi, pob
on o'r dau, nei cymeryd ar uaban pa
on a unair ai scrifennu nhwy megis
un gair, yntau ar i pennau i hunain.
Mo. Doeduch yn gyntaf beth yu rha-
guas. Gr. Gair heb arwydhan dim,
ond yn unig guasneuthu i ryu air aral.

na, aelir dordyd ymadperh amdanu &
 Gr. Rhaid yn gntaf gwybod y byd yn
 byrthynas i raghenu, weithian beir,
 amser araf ardodiad, ag weithian beir
 af. Ni rodir dim onof ysglym ymadperh
 nu, odieithr fy, yn onig, pan fogaestni
 mud yn i galyn, ei bynni a fyd ymadob
 gair y bo trölefne, seafulefn yn urei
 diol yndo, mal fymhen, fynbir, fyngh
 hust, fymarf, fymyn, fynghlad. Ond os
 ardodiad fyd i byrthynas, ei cyssyltir
 fynychaf, mal araf, araf, araf, arafinaur
 fel y ith ulad, im gulad, ich gulad, im
 gulad, in, ne oi ulad, megis y cair gne
 led yn helaethach (os dau arnom son
 am yr uthran o'madrod) arth daffar
 th rhagenu, ag ardodiad. Tm ag am y
 ferf, mae yn anand cymryd phord rai
 yd dibal a chyphredin, oblagid meun
 am y leod ef aelir roi rhaghenu yn

un ar fers, mal guelafi, guelachui gue
lanhuy; meun mannoed er ail ni elir
cyn gynhussed, guyl ef, ni velais ri.

Mo. Doeduch pessaul phord y gelir
scrifennu rhain, a'r phord orau yn ych
medul chui. Gr. Tair phord syd i scri
fennu rhain, mal guelafi, guelafi, gue
laf fi, gueluchui, gueluchui, gueluch
chui; guelantuy, guelanhuy, guelant
yntuy ne ynnhuy ne huynt. Mo. Ma
er mod gorau yn ych barn chui i scri
fennu nhuy. Gr. O'r phord yma igyd,
honno syd raid i barnu yn orau, a fo
yn fyrraf iu scrifennu, yn rhuydaf iu
laferu, ag yn nessaf at y mod syd arfe
redig fuyaf ymysc y cymru urth sia
rad, tã gadu'r iaith erbynny mor lau
nlythr ag y gelid. I dechrau fely a'r
berfson gyntaf, guelaf fi, o guelais fi, mi
a uelais fi, pe guelun ni; e droir, f, uei
thiau

thiaa yn y rhaghennu fi, i'r llythyren nes
 saf oi blaë, yn rhyu le, i. s. mal o guelais
 fi; meun le ara! i; n, mal o guelun ni.
 Etto ni sylf. f, yn y cyfryu fannod, de
 rhoid. mi, o flaë y ferf, mal mi a uelais
 fi, mi a uelun fi yn da. In yr ail berson
 hefyd da oed scrifennu'r rhaghennu ar
 newtu, mal gueli di, guelaist di, pe
 guelyd di. A phan fo; d, ynniued y ferf,
 e fydd d, yn y rhaghennu a galu. t, gëthia
 ag fely meun geiriau eraill le bo d, yn
 diuedu un gair ag un dechrau'r nes-
 saf, fal tynged dyn, ei doedir megis ty-
 ged tyn. Diau am y dryded bersō, mae
 gorau i guahanu 'nhwy, fal yma, guyl
 ef guelod ef, os guelai ef yrunphunyd
 am y gyntaf liossog mal guelun ni, pe
 guelē mi, tan droi n, yn m, i ochel dryg
 sain, ni a uelsom ni, o guelsom mi; pryd
 na dybler mo'r rhaghennu o bopparth

ir ferf, e droik n. yn, m, yn, y far yma,
 mal yn y diwethaf, o guelfom ni ond
 n. m. sylf pan doder ni, o flaen y ferf, ni
 a glonfom ni, megis y doedassom am f
 yn y gyntaf unig. Tr ail lioffaug a elid
 yn yst i scrifennu yng hyd yr rhagenn
 bob amfer, mal gueluchui, pe guelych
 ui, guelfochui, a hyn oed fyrach, a digō
 guedaid. Etto nid gwin didoli mo bon
 o diurtb y personau eraill, ag nid yst
 phord yma mor launlyth a phed scrif
 fennid yr rhagenn ar i ben ihun. Am
 hynny gorau ag egluraf yn i scrifennu
 'nby yn uahannr bedaul, a hyn syd ha
 ud i gadau yn hob le, eithr yng hyd e syd
 ueithian rheir y geirian, mal scrib
 fennu chwithan. Trun petb syd ni far
 na am y dryded lioffog. Ond od scrifen
 nixt, an oam, mal guelfont, teccach syd
 hynny, ne tan; mal guelfont bay, ne gu
 lant

lant hwynt. Eithr pan a dderwyt, a lan,
 rhwydack a lyfnach, iat afetu, syd nh-
 wy, mal gaelson nhwy. Rhaid yn bennaf
 dim yma a hefyd wrth scrifennu'r gei-
 riau eraill, edrych yu. dyfal pa rai a
 mawst an yng byd yn gymmys, yu digy-
 mel, yn deg i cyflafar, ag yn esmuyth
 yn doedyd a hyn sy haws dal arno, wr-
 th ym didan, scrifenna, a darlain, nai
 draethu meun scrifen i fodloni paub.
 Ato. Atoessuch air ne dau cyn ymado
 ynghylch cyfansawd geiriau a'r bannu
 eraill o'madrod. Gr. Yn, pen fynno an-
 i ol iestai mud a dodir yn un ar gair;
 mal ymbry, ynnau, ynnyn, ymlith, ym-
 ol, ymbob, yngulad forgan, ynghaer le-
 on, Heblau byn rhaid yu gwybod fod yn
 todi n pan offoder. yn, o flaen gwestai ne
 fustaul ne dastodau, mal ymbob, yma-
 m Siō, ynghalon y pren. Canys gwrth-
 yn

yn fydday m, yn yrru gair, a dirym
 yn a, o flaen ng. Ond m ynghanol gair
 a laferir bob amser ynddun, ag befyd
 ym m, gan fyddu bas, mabamed, a
 doedir mmed, fely trum, a laferir
 ym m, ym hobbaleis, ym m, ym m, ym m,
 m, fion, o doedir ym m, ernad scri-
 fennir ond yn m, oher yd guedidra
 'r scrifen. Pan del dau air yngbyd, o
 yn silaf bob un, os byd yr accen ar y
 gynnaf yn bennaf, gorau y cyffyltu
 nby, os ar y diuaethaf y byd y don
 gynnaf, ym m, ym m, ym m, ym m, ym m,
 m, al gynnaf, gynnaf, ym m, ym m, ym m,
 rân, meingoes, m, m, m, m, m, m, m,
 fath bû. Ond pan fo 'r diuaethaf o'r
 hain yn amflafog ni nasnaetha m, o'r
 rbeoledigaeth ym a dim, m, m, m, m, m,
 diuaethaf, guraiddyd. Da befyd
 oed dodi 'r bain yngyd, yrthyn, gan hyn
 gan-

ganbynny, ambynny, ambyn, pam pam
ham, pamfer, palé; ne (urth drychi-
ad) ple, ynamfer, troffen, ynaur, yrou-
ron. A lauer o'r fath yma mal y byd
eglur i'r neb a chuennychos fynyed tru-
y'r uythran o'madrod ai styrriau yn
disceulus ag yn estyd, ag edrych pa
phord orau a theccaf; ruydaf a byr-
raf i scrifennu pob gair.

Mo. Mi a deubeldais urth a doedassoch
or dechrau hyd yma, beth yu lythyren, a
pha fod y rhannir lytbrennan yn fagei
liaid, ag yn gysseiniaid, uedi, mi a ue-
lais y phord i ueneuthur diphdongiaid
rhouiog ag afrouiog o gyssult y bogeili-
aid, a bod or cyssiniaid rai yn grychi-
on, rhai yn lyfnion rhai yn yscafngry-
chion, rhai yn hanner laferog rhai yn
fudiaid, rhai yn uesteion mud; a pha
bryd y byd cyssain; a pha rai o honynt,

yn ureidiol ne yn gyrchfa meun gair,
 a pheffaul cyrchfa syd i bob gureidiol.
 Heblau hyn mi a ferciais deubeth ne
 dri anghenrhaid i uneuthur yn iaun
 silafau o gyssult y lythreñau. ynnolhyn-
 ny mi a nodais a doedassoch ynghylch
 yr uytb aruyd syd i uahanu madrod
 yn drefnus. Gida hyn igyd, mi a gre-
 phais yn ounda ar a doedassoch am yr
 uytb phugr pyrthynassol at Iaunscr. a
 bod tair onyn yn rhodi chuaneg, tair
 erail yn tynnu ymaith, duy yn neuidio
 le lythreñau. yn diuaethaf o'r cubl mi
 a gefais beth dysc urth a doedassoch
 am gyssylafieth. Ond yn y rhan yma
 chui a fuoch fyrrach nog y mynnassun
 iuch fod. Canys fy' uyls si oed gael clo-
 ued dosparth helaeth a manul i'm by-
 phordi yn gyfaruyd i gyssilafu pob rhā
 o' madrod. Gr. Ni elir guneuthur dos-
 parth

04
parth ar gyfiliatieth mor berpaith a
hynny, nes traethu yn gyntaf o gyfach
ydieth, yno y cair gweled y mod sydd i
scrifennu'r wythra o'madrod o'r nail
gur hyd y la! Mo. Fely mae'n rhaid
bod yn fodlon ar hyn o amser, i'r dos-
parth byr yma. Ond yn gyttwym ag y
rhodo duu seibiāt, ag amser cyn gym-
bwyssed a hun a goussom mi naur, ni
a rodun gais ar fynd trwy gyfiachydi-
eth. Gr. Chui a wydoch nad oes dim
hyfrydach genyfi, no son am y gymraeg
a phettai yn boenus phord aral, ych dy
syfiad chui ai gunai yn hyfrydlon.

Mo. Ni uasnaetha i ni fyned hyd adref
fal hyn megis dau dyn mud heb doe-
dyd un gair on pennau rhyd y phord.
Gwel ynnny, (am na wydom pa bryd y
caun rhyu fath odfa drachefn a chi-
maint o seibiant i'm didan) sō am un

L ij o'r

o'r tair rhanner ail i difyrre'r phord
 o'dyma i'n lletty pechod yu coli mildir o
 dir heb na pbruyth na didanuck, ag yn
 galu siarad ynghylch lawer o bethau a
 fyddai hyfryd gennyfi i clawed, a diboen
 i chwithau grybuhl amdanynnt. Gr.

Amhosibl i ni fysyrio yn dyfnduys a
 chuilio yn fanul am dim a fo na rhuy-
 strus na dufn i ystyrieth tra fom yn
 cerded y phord yma syd mor aru a ch-
 ynn louned o gerrig, torlânau, a thum-
 patbau. Canys ni byd estyd myfyr dōd,
 o dieithr meun le neultual, dirgel, a di-
 durus, mal na bo dim i lestr gofeg, a
 medul dyn i'mroi yn gubl i styriau'r
 peth, a fo oi studiau. Eithr tra fom yn
 myned rhyd y fath luybr mae'n anaud
 i'r medul felyf yn ystig ar dim yn y byd
 rhung edrych dan draet rhag tripio, a
 chyfarck gwel i'r phor dolion syd gima

int o honynt yn cyfarfod a ni. Ambhyn-
 ny hardach yn oedi'r perth, a gobettbig
 y denfyn diw. fan ag amiser cymhessu-
 rach i son am yrheim ag iu doffarth
 yn fanol. Mo. Bodlon, ar hyar folyl
 cael diurnod i mryssym ynghylch cy-
 fiach. syd nessaf urth gurs yn canlyt,
 mi a gloun arnaf oedi yrhann hornno
 tros hedyn. Ond rheir iau'n genyf dis-
 gwyl am diurnodian ynol hynny i fy-
 ned truy'r ddy golofn eraill ag anhouf
 sed ych cael chat alan o'ch phau tra
 fo'ch meistr yn ych cadu i meun cyn
 gaethed. Ambhynny buruch megis go-
 uni ar gystrawiet, a rhonydieth i dor-
 ri perth ar fymlys i, rhag ym gol i fym-
 ichiogi. Gr. Nid iau'n i mi naghan i
 chui diw a ofynnock ymy gan nad oes
 dim ar fy helu ond a gefais truo chui.
 ni a nodun bunc ne dau ymhob un o'r

duy; erbyn darpho bynni ni a fyddin
 ynni y dref; mal na a lorn siarad muy
 yn gynaf dim rhaid y deall, mae ur-
 th y chrennau garediol, cyrchriau,
 a cyrchfau y rhoir y rhann fuyaf o'r
 rhoddedig aethau i gystranennu'r gym-
 naeg yn gynhordiau. Ambynni onis
 medrit yn rhugl, ag yn fyfyr y dosparth
 a naethon o'r blaen ar yrhain, y. 40.
 doten nid gynn amcannu ar dim yn y
 gystrawiaeth fruttanul. Mo. A oes yn
 y gymnaeg dri chynghordiad megis
 meun iethoed erail. Gr. Oes yn rhugl
 yferf ai benuedigau, aral rhugl yr
 henau damueiniu ai syluedau, y try-
 dyd rhugl y cofhadigau ai flaenor.
 Mo. A gytuna'r ferf bob amser ai
 benuedigau meun rhif, a pherson?
 Gr. cyttuna, odieithr ueithian y dry-
 ded person haffog. Canys yn fynych he-
 nu

87
nu liosfaug a masnaetha i ferf o'r rhif
unig, ond rhagheni pa berf on bynnag
fo, a fyd un rif, a pherson ai ferf bob
amfer, mal, doeth y guyr adref, diēga-
ud y cyrchar orion. Mo. Beth am he-
nu damueiniaul, a fyd ef un genedl, a
rhif, ai syluedaul bob amfer? canys nid
oes gan y gymru mo'r achosiaid a eil-
u'r ladinu yr casus. Gr. am y genedl
mae'n difade y cyttunant. Ond ueith-
iau e fyd y damueiniaul o rif unig er
bod i ganlau ar iol, o if liosfaug, mal;
ond guych y guyr? ne ond gucbio y gu-
yr? mae'r rhann fuaf o'r benuau dam-
ueiniaul heb ragor rhung guyr, a ba-
nyu na chuaith rung unig a liosfog
mal; teg glan ueithiau e fyd y ganlau
unig a'r damueiniaul liosfaug mal tri
gur tair guraig. *Missio, antiph. 10*
Mo. Ber yn canlau damueiniaul. *Gr. 10*
Sylue-

sylwedawl, a chanlan berf yu i hennedigawl, a chālan cofhadigawl yu i flaenor. Mo meun pessañl perb y cynghordia'r cofhadigawl ai flaenor?
 Gr. meun cenedl, rhif, a pherson, mal, mair yrbonn, oed fam dū; o Iessu yrbonn a diodef aist troffom: myfi rhunn a delais amdano, a dylun gael y march ag ueithiau e uasnaetba; a ne; y, rhagwas berf yn le'r cofhadigawl; rhun, mal: Christus qui est filius Dei, passus est, pro nobis, Crist y syd fab i dū, a diodefod troffom. Peccator qui conuertetur ad Deum, misericordiā consequetur. y psychadur a dro at dū a gaiph trugared. Mae yn digon haud i'r cymru gyfieithu; qui, ne, quem, tra font hennedigawl ne derbynial i ferf. Ond cuius, cui, per quē, a quo syd anhoessach i troi yn gymreigaid, ag yn gyfat-

gyfattedebant i'r ladin. Nid oes i ni dim
 yn y cyfryu leued ond ceisio adrodi rh-
 effum yr ymadrodd ladin tan gada pri-
 odoldeb yn hiaith y rhun mal: Deus cu-
 ius ē misereri. duu yr hunn syd yn ido
 trugarhau, Ego cuius liber iste est.
 mysi'r hunn syd eidof y lyfr ne'r neb pier
 lyfr'ne, perchen y lyfr yma. Ego cuius
 est tibi in omnibus obedire. mysi yr hunn
 a dylun fod yn ofyd yr ymhob peth. arc.
 Ego cui nemo obedit mysi yr hunn nid
 yu neb yn ofyd ymytu, Cui omnes obe-
 diunt, tydi y mae pob yn ofyd yr. Ille
 cui omnia seruiunt. efo y mae pob peth
 yn gwasnaethu ido, ne, y mae pob peth
 yn i wasnaethu. fely hefyd; ille a quo
 accepi: efo, y neb ne'r hunn, y cefais gan-
 tho. Ego a quo accepisti, mysi, y neb y
 cefaisst gennyf. Tu a quo acceperunt,
 tydi y neb y coussant gennyf. Eithr y fa-
 th

th bethau a bynn ni pherthynant at gy
 straiieth. Ond at y llybr syd ir cymru
 i gyfieithu ladin. Mo. guir: ni a son-
 niun am bynnny amser aral. mae'r mod
 urth y llythrennau syd i roi rheolediga-
 thau? Gr. yn gyntaf dim, pa rhy air
 bynnag a fyno gyrchfa; o, ar i ol, meun
 un llythyren, y gair hunnu a fynn yr un
 gyrchfa, bid y ureidiol a fynnochui.
 Imbel ardodiad a dyfyn y ureidiol i
 bob gair, ar i ol, mal: meun ty, meun ca
 er. gar lau gar bron. y rhann fuyaf a
 fynnāt gyrchfa; o, mal: truy loegr, tēn
 lau, urth bren, ar gefn, i dy duu arc. Y
 dyrbiniaul, a eilu'r ladinuyr Accusa-
 tium patientis, os roir ef yn nessaf ar
 ol i ferf, a dry i ureidiol i gyrchfa; o,
 mal: guelais ferch; curais ur, canod bē
 nil, etto os byd y ferf o'r mod āherfyn-
 nedig ni sylf y ureidiol mal: gueled me
 rch

rch; curo gur Canu pennil. Ond pā ro-
 ther ardodiad, ne rhaguas, ne raghe-
 nu rhung yferf ai dyrbynial, y gyrch
 fa a fyd ynol y gair bunnū nid ynol na-
 turieth yferf mal: torri pen, torri i pē
 nau nhuy, i phenn hi, i benn ef, fymbe
 ni, canu pēnil canu, dau bennil, canu
 tri phennil, canu ar delyn, canu a the-
 lyn, canu fynhelyn. ai guir darfod ido
 daro gur? ai guir daro honofe ur Mo.
 pa eiriau a fynnant gyrchfa, o Gr pob
 ardodiad ganmuyaf, y rhaghenu, dy,
 mal: dylau, a lauer o eiriau eraill fyd
 reir i cyfrif ar hyn o amfer pob peth a
 prisir a gaiph ureidiol i bris ar i ol mal
 pot ceiniog, march trigain, menig duy
 geiniog. fely y peth a perchnogir am i
 berckennog. lyfr Gruphyd merch daf-
 yd, ond pā roder gair aral rhynghynt
 bunnū a fynn i gyrchfa mal lyfr i ru-
 phyd.

92
phyd, merch i dafyd, ty i duu. Mo. di-
gon yu hynn yrouro am gystrawith ni
a luniun urth yrhain reoledigethau
erau! pan gapher muy o ennyd a lonyd.
Gr. os byd anauð guybod meun rhyu
eiriau pa lythbyren syð ureidiol, rhoer;
a, ne; o, o i flaë, ag urth y gyrchfa e syð
eglur y ureidiol. mal: dā, gan, gida, be-
th, mal: arno a thano gennyfi, a chan
fymrrauð. A pheth syð yna? Pabryd
bynnag y bo creck anianaul yn gyrch-
fa; a, ef a syð tromlefn yn ureidiol: pā
fo yscasfnlefn yn gyrchfa; o, y ureidiol
syð dromlefn befyd. Mo. mi a uelaf-
urth y dospartb a unaethoch o'r blaen
ynghylch y lychrennanu cyrch, pā fod y
mae chywilio am uraid, a chyrchfa pob
gair belach rhaid teui gā yn dyfod i'r
dref, pāi, delom i'r tyni a soniun air
ne dāi am tonydiaeth tra fon yn rho
i'r lien ar y burd.

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Tafulan o bol dafydd y cys-
seimaid, gurcidiol, gyrchfaul, a
cbyrchfaul.

At dair gyrchfa,
megis pob trom-
lesn a cil gael.

At dair gyrchfa, a ph
megis pob trom- a
lesn a cil gael. i

At dair gyrchfa,
megis pob trom-
lesn a cil gael.

Gyrchfa p, m
O, at i t, at n
g, ng

Gyrchfa o d, at d
b, f

At dair gyrchfa a d
ne gyrchi- megis pob yscafn- grech.
a d nail ai, lesn syd gentbi.

Vreidiol. f.
alant fod
yn gyntaf
meun' gair
ar i. ben i
tun, a rbai
of rbain syd

At dair gyrchfa,
megis pob yscafn- grech.
a d nail ai, lesn syd gentbi.

Gyrchfa o d, at d
b, f

Gyrchfa o d, at d
b, f

Or cyffwrdd
aid, rbai y
syd.

At dair gyrchfa,
megis pob yscafn- grech.
a d nail ai, lesn syd gentbi.

Gyrchfa o d, at d
b, f

At dair gyrchfa,
megis pob yscafn- grech.
a d nail ai, lesn syd gentbi.

Gyrchfa o d, at d
b, f

Gyrchfa o d, at d
b, f

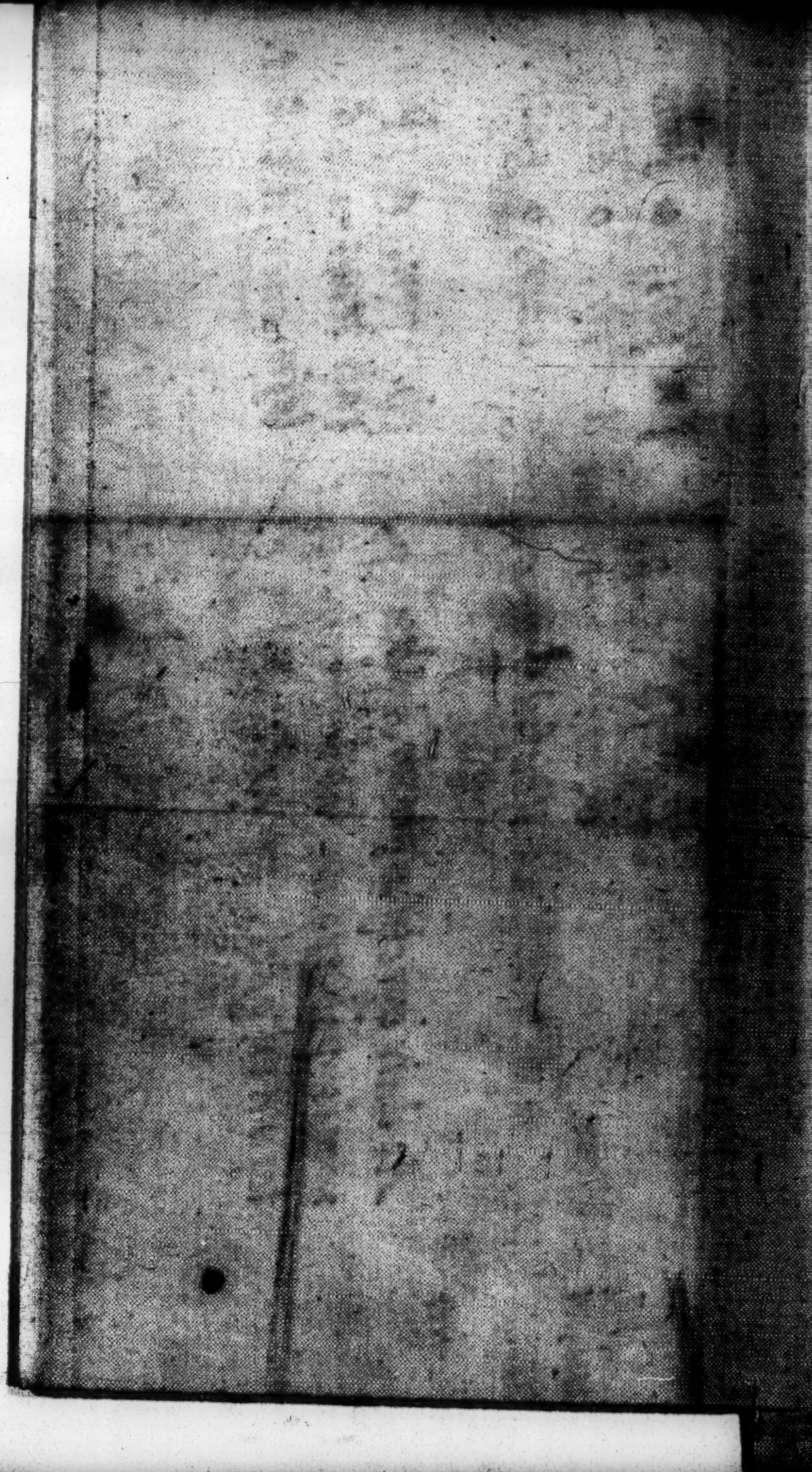
At dair gyrchfa,
megis pob yscafn- grech.
a d nail ai, lesn syd gentbi.

At dair gyrchfa,
megis pob yscafn- grech.
a d nail ai, lesn syd gentbi.

Gyrchfa o d, at d
b, f

At dair gyrchfa,
megis pob yscafn- grech.
a d nail ai, lesn syd gentbi.

Gyrchfa o d, at d
b, f

Grammatica: Britan.

Idit Liber est meus
Testis est Deus
Si quis me querit
Idit nomen erit

William Hugh

~~Kirill~~ ~~by~~ ~~clary~~ ~~st.~~ ~~and~~
~~Wend~~ ~~by~~ ~~st.~~ ~~and~~

Anrheg Howel Lewis,
Meddyg yn Llyngos y Bronhyn,
i Iwis Morgys o'r Nafi Offis
yn Llundain. Hydref 1757

comp 16

de 1757

Hydref 1757

DOSPARTH AR YR AIL

rann i ramadeg a elwir cyfiachydiaeth.

M. Ef a unaeth y son a fu rhwngom y dydi-
au diuaethaf, ynghylch y phord oed i sgrif-
fennu cymraeg yn gowraint lauer o les i'm
callon. Canys mi am cloun fyhun yn cynhesu
odimeun, a'm callon yn cyrchneithio yn fyn-
ghorph o uir lauenyd, wrth urando ar draethu
bruttanieth, yn r' eidal, megis pe buassun yn
ghanol guyned. Ag yn anwedid ef a digrif-
iaun, a hyfryd gennyf, pan uelais wrth a doc-
dassoch, y gellid cael trefn unuddod, a llybr
hyphord, i sgrifennu yn hiaith, ag oirch y betho-
gi yn gystal ar iaith erau, ond lasurid o'm
mru mal y mae rhai eraill (barb yn a iaith
hun) yn guneuthur. Mi a fuan er hynny
hyd yrouon yn myfyrio'r peibau a doeddaf
ag megis yn enoi fanghil ar ol y uled boned
yn hir iaun gennyf (mal y guyr duu) am gan
y fath odfa drachefn, i fyned trwy cyfiachyd.

A dieth

L

S

45 h 7

diath; fal y gellid chuilio yn fanylach matu-
rieth yr iaith, a gweled yn eglurach y mod syd
i sgrtfennu pob rhann o'madrod, megis y gu-
naethom amod pryd hynny. Felly gan dyfod
onom i'r cyfle, a chael adez i goŵiro a doedaf-
som, na collun mo'r amser a danfonod duu
ynny rhag ofn na chaphom yrhaug mor cy-
phelib, am fod y gaeaf yn neshau a'r ydymyr
oer yn puysio arnom, mal na a'om gael le mor di-
drust, a diruyst. a'r uinlan yma, i fyfyrion yn
do, ag i siarad am bethau perthynassol at yn-
gulad, a'n hiaith. Heblau hynn ni chaun na
seibiant, nag ennyd i, morol am hynn gan stu-
dio a thrin pethau eraill, syd a muy o buys yn
dym, ag yn anhepcor i ni, urth fal y mae'r
byd yn i ofyn, a'r fann, yr amser, a'n cyflur yn
ierchi. Gr. guir a doeduch, ag esu anand
mi hediū gael dyfod allan o'r ty, a phan godo
r argluŷd oi glafuety, hi a fyd caethach ar-
naf, a lai o amser a fedul am y gymraeg. ond
gan i'r hir glesyd yma i uanhau efyn gimaint
rhaid

rhaid ido i'rth h'r amser i godi i gefn i fynu.
Am hynny hi a fyd fisetto cyn gallu onofe stu
dio, i'm rhuystro firhag gallu myfyrdd, ag
ystyria'u peth ar iaith Gambr. Er hynn igyd
tra fo ef yn glaf, ni chafst ond ar hynie uncu-
thur a fynnuyf. Ag felly gorau pwy gynraf
y dechreuom ar gyfiach. Yrouon rhag na
chaphom aros chwaith hir, nag ymgysfarsod
yrhaug mwy.

Agorau i ni ganlyn y luybr a dechreuassom
.S. i chui ofyn ynghylch yrhann yma a rhyng
bod iuch, minnau a doedaffamcan yn fyrraf
y galluyf. Canys hunnu yur luybr gorau
syd oi gael i dosparth peth yn fyrr, yn gys
laun, agyn eglur. Gueled fod hynn yn hir a
naeth i Blato a lauer o'r hen philosophy
gynt i arfer yn gimaint: mal y mae oi ueled
yn lyfrau Plato syd uedi sgrifennu o'm didd
deudyn, ne fuy rhai yn holi, eraill yn auct

M. nid oes uel genhyfynnau na'r pho
honno Canys felly y cafi glwed ych medd

A . . . am

dieth; fal y gellid chuilio yn fanylach matu-
rieth yr iaith, a gweled yn eglurach y mod syd
i sgrifennu pob rhann o'madrod, megis y gu-
naethom amod pryd hynny. Felly gan dyfod
onom i'r cyfle, a chael adez i goniro a doedaf-
som, na collun mo'r amser a danfonod duu
ynny rhag ofn na chaphom yrhaug mor cy-
phelib, am fod y gaeaf yn neshau a'r ydymyr
oer yn pwyso arnom, mal na a'om gael le mor di-
drust, a diruyst. a'r uinlan yma, i fyfyrrio yn
do, ag i siarad am bethau perthynassol at yn-
gulad, a'n hiaith. Heblau hynn ni chaun na
seibiant, nag ennyd i, morol am hynn gan stu-
dio a thrin pethau eraill, syd a muy o buys yn
ddi, ag yn anhepcor i ni, urth fal y mae'r
dyd yn i ofyn, a'r fann, yr amser, a'n cyflur yn
i'r chi. Gr. guir a doeduch, ag esu anaudd
hedi gael dyfod allan o'r ty, a phan godo
r arglwyd oi glafuely, hi a fyd caethach ar-
naf, a laro amser a fedul am y gymraeg. ond
gan i'r bix glesyd yma i nanhau efyn gimaun
rhaid

rhaid ido i'rth h'r amser i godi i'gefn i'fyn
Am hynny hi a fyd fise'tro yn gallu onofe sta
dio, i'm rhuystro f'rthag gallu myfyr, ag
ystyria'u peith ar iaith Gambr. Er bynn i'gyd
ira fo ef yn glas, ni chafst ond ar hynne uncu-
thur a fynnyf. Ag felly gorau pwy gynnaf
y dechreuom ar gyfiach. Y roiron rhag na
chaphom aros chwaith hir, nag ymgyfarsod
yrhaug mwy.

Agorau i ni gael yn y lwybr a dechreuassom
.S. i chwi ofn ynghylch yrhann yma a rhyng
bod i'uch, m'au a doedaf fannan yn fyrr
y galluys. Canys hwnn yur lwybr gorau
syd oi gael i departh peith yn fyrr, yn g
laun, ag yn eglur. Gwled fod hyn yn
anaeth i Plato a lwyd a'r hen phylsoph
gynnt i arfer yn gynnau i'nal y mac o'w
yn lyfrau Plato syd wedi sgwfenne o'w
dendyn, ne fwy rhai yn hysbys i'nal yn a'w

M. mid oes ne fwy rhai yn hysbys i'nal yn a'w
honna Canys felly y'nal yn a'w

am bob peth a fytho mwyaf fymlys amdano
 Gen darfodi uch ynnechrau, r ymdidan diuac
 i haf dangos beth yu cyfiach. doeduch yrouon
 beth syd raid i striau gyntaf urth chuilio am
 gyfiach. gair. Gr. edrych yn gyntaf dim pa
 rann o'madrod a fytho. Mo. Pessaul rhann
 o'madrod syd yn y gymraeg? Gr. uyth. S. he-
 nu, rhaghenu, berf, cyfraniad, rhagferf,
 cyssylltiad, rhagdodiad, iafodiad.

Beth yu henu, pessaul amriu henu y syd, a
 phessaul peth a damuain i henu?

Cabidol Cynaf.

Mo. Beth yu henu? Gr. henu yu rhann o'
 madrod yn arwyddian peth a ellir i uclod, i glo
 sed, i deimlo ne i dcalt, heb amarafel amserau
 genho, mal: ty, lau, dyd, lyfr, gwynn, gwy-
 yn. mo. pessaul amriu henu y syd? Gr. dau
 un a cilu rhai henu cadarn, a'u ellir i alu
 yn

yn da hennu syluedaul. Canys efasai meun
ymadrod urtho ihun heb gynhorthuy un aral,
ag afyd urth adeilad ymadrod megis sylfaen
i gynnal yr hennu guan. Vn aral syd hennu
guan, am na eil sefyl urtho i hun meun pleth
ymadrod heb y syluedaul i'ngynnal urtho:
ag ef ellir yn da i alu hennu ardafodaul ne be-
nu damueiniol megis; guych, teg, hagr, a cy-
phelib. Mo. Pessaul rhyuogaeth hennu sylue-
daul y syd? Gr. dau, un syd cyphredin, yn am-
gyphred amryu Bethau, a hennuau iano, mal:
gur, a fon, tref, gulad; y lal priodau yn i un
peth o'r neultu, megis: y mae hennu beirid pob
dyn, fal: dafyd, Gruphyd louri, a phob hennu
neultuol i beth unig aral, fal dyfyrdu y Arfon
Pulleli, Clynog, Rhufain, Mo. Pessaul
peth a damuain i hennu? Gr. Saith, Rhufain,
achos, cenedl, treigliad, phurf, ansafu, a
chymbeiriad.

ynghylch

6
YNGHYLCH RHIF ACHOS,
cenedl, a threigliadau.

Yr ail Gabidul.

Mo. Pessaul rhif syd? Gr. dau: unig, pan
sonnir am un; mal: gur, carreg: liosfog, pan
sonnir am fwy nog un, mal: guyr, cerrig.

Mo. Pessaul achos syd? Gr. chuech, hennedi-
gaul, genedigaul, dodaul, cybudiaul, galuedi-
gaul, ag afliaul syrthiad, ne achos: nid yu
rhain mor anghenraid i'r iaith gymraeg a
hynny: etto ni byde chwaith amherthnassol i cy-
frif gen fod pob dunedur cymraeg yn son am-
danu.

Mo. Pessaul cenedl syd i hennu yn y
gymraeg? Gr. duy: un uruf, mal: gur Angel,
ar, un araf fanyu, mal: merch, buch, angy-
ls.

Mo. Oes fod i wybod pa genedl fo pob he-
nnu yn yr iaith gymraeg? Gr. urth un o dau
gallir adnabod cenedl hennu cadarn, os byd
galluadl amadall ido: rhoder rhaguas oi

flaen

7
flaen ef yn yr hif unig, yna os gurn fydd, i urei-
diaul a drig, ymhob cyrchfa, mal: tad y tad, o'r
tad, i'r, tad, a'r tad. Eithr os banyu fydd y
gair cyrchfa, o, a sai'mhob man ar ol y rha-
guas mal: ton, y don, o'r don i'r don
a'r don. Etto pan fo, l, ne, rh, yn ureidiol ni
sylfant, pa geneld bynnag a fythont, pan ro-
der rhaguas oi blaen, mal: leues y leues y'r
rhann, o'r rhann, a'r rhann. Erthr pan fo'r
ureidiol yn dianuadal, rhaid yu i gyplysu, a
hennu damueiniol annuadal i ureidiaul, a rhodi
damueimaul yn diuaethaf, ag yna os gurn a
fydd y syluedaul, a hennu, cyphredin rhaid i'r da-
mueiniaul gadu i ureidiaul, mal: gur guych,
march maur. Ond pan fo'r hennu safedigaul
yn fanyu, ag o rif unig, i damueiniaul a dodir
ar i ol, a fyn gyrfa, o, yn le, r ureidiaul, mal:
diod da, phord deg, phyd gatholig. fel y besyd
pob hennu priod gur, ag erail, mal: Grufydd
goch, Sion lan; Eithr os rhoir yr hennu damuei-
niaul, o flaen i ganlau nid ysgid y ureidiaul,
mal:

mal: ai da diod o uin? ai teg y phord? gogone
dus yu merch diuair. Heblau hynn pan i'fo'r
hennu syludau lo rif lioſſauz nid yu n'r mo'r
rheoledig a'rh ynghylch yr hennu banyu, mal: y
merched, nid y ferched. y forwyn, y morynion,
merch deg; merched teg,

Mo. Oes yn y gymraeg amrafel dreigliadan
fal y galler i hadnabad urth syrthiad a ther-
fyn y gair me'gis y mae yn y groeg, aer ladin?
Gr. Nag oes dim, oblygid mae gan y geiriau
groeg a ladin amrafel derfyn i bob syrthiad
gannu yaf, ag urth derfyniad y syrthiad gene-
digaul nhwy a uydant pa dreigliad sydd i bob
gair. ond yn y gymraeg nid oes eithr un ter-
fyniad ar unrhyw gubl o'r rhif unig, ag un araf
y lioſſauz.

A'r hynn in uasnaetha'r un phord. Etto efa
ellir dosparth treigliadan cymraeg mewn mod
arall. Mo. Mae'r mod hynn? Gr. At y
treigliad cyniaf y perthyn pob hennu a fo yndo
cymiser sillfau yn y rhif unig, aer lioſſauz,
mal:

mal: carreg, cerrig; At yr ail y burir pob hennu
afytho chuaneg i sillafau yn y rhif luossau,
nog yn yr unig; mal: tad tadau, taid teidiau,
leidr, ladron. Etto mae lawer o eiriau yn gan-
lyn pob un o'r dau dreigliad, mal:

Aberth, ebyrth aberthoed. Aber, ebyr aberoed
Abostol, Ebystl, Abostolion. Y trydyd tre-
gliad syd o'r hennau a fytho amlach, i sillafau
yn y rhif unig no'r luossau, mal: cossyn, caus,
gureinyn guraint; Seren, ser: plentyn, plant.
Y pedueryd treigliad a derbyn yr hennau a
font uedi ystyn i gobennydiad, ai terfyn, yn y
rhif luossau eithr ynghanol y gair e dynnir
ymaith lythyren ne sillaf rhag bod y gair yn
rheir, mal: Gorchymyn, gorchmynnau, ly-
thyrenn, lythrennau, perthynas, perthnassau.
Cnau d i'r cymru yn fynych, pa dyfo gair,
aml i sillafau, dorri allan oi ganol ef, urth
drychiad lythyren; ne duy rhag bod y gair yn
rhuysrus, ag yn anhaud i laferu.

YNGHYLCH PHURF Y

trydyd Cabidul.

Mo. Beth a dengys Phurf? Gr. Phurf a spysa pa un fytho gair ai uedi tyfu o un arall allan, yntau heb dyfu. A phob gair syd un o ddy phurf: nail ai cysssefinaul, yntau goferedigaul. Pob gair a fo megis gureidin ne phynnon, heb na thyfu, na thardu allan o un arall syd o'r phurf gyssefinaul, mal: tad, mam, gur. Eithr pan del gair allan o'r rhain megis brigin o'r gureidin, ne megis gofer o'r phynnon, e fer nir hunnu o'r phurf oferedigaul am i fod megis gofer yn tardu oi gyssefinaul mal: o'r tad tadog. tadoliaeth: o'r gair mam, mamaeth. o'r gur, gurol, guroldeb.

Mo. mi a uelaffod i adnabod gair cysssefinaul i phurf rhag un goferedigaul, bellach dangosfuch peßaul rhyuogaeth syd o'r hennau goferedigaul a pha fod y mae'n yn tyfu allan o'r lail. Gr. Peth anaudyu hynny ag amhosfibl

sibl i ni yrouon rhag mor aml ydynt, ag anby
draeth, oblygid nad amcanod neb i traethu,
etto, yn ynhaith ni. nid guir i minnau fydy-
lio' ar hynn o gais, am unethur dosparth cy-
fandraeth arnynt. Erhynn igyd, mi a fynagaf
rai o honynt. gan iuch ofyn amdanynt. i denu,
ag i lithio erail ai medrant yn uel, i chuilio
am y rhai erail, ai cyfleu yn i dyledus le.

Y MOD I PHURFHAV

henuau Snyduyr Snydau ai breiniau
y Cabidul. 4.

Mo. yn gyntaf doeduch y phord y mae hen-
nuau perthnassau at snydau, breiniau a chel-
fydau guyr yn goferu allan oi cysyffinau.

Gr. e gaiph y cyfryu ur i henu ueithiau, gan y
peth y bytho i ueithred bennaf, nei snyd yn igy-
lch mal: o'r cun cynyd, o'r paladr, paledryd.

Felly guladur, marchur, cerdor, am fod i
guaith ai snyd ynghylch y ulad, y meirch, ne

B 2 gerd.

gerd. ueithiau aral nhuy a henuir o'r ermig
 bennaf a fo genthynt yn guneuthur i gorchuyl
 mal: o'r delyn tylynior, o'r cruth crythor; o'r
 bib pibyd: a rhai a gant i henu o'r ferf a fy-
 tho yn arwyddau i sydd ne gwaib huynt, mal:
 o uau, gweuyd, o sgrifennu sgrifennyd, o lamu
 lambhidydd. yna ond rhodi, iaeth, at henu'r
 gur, e gair henu'r Sudd, braint, ne'r gylfy-
 dyd a fytho gentho, mal: cynyddiaeth sydd cy-
 nydd, marchuriaeth sydd marchur, miluriaeth
 sydd milur, guladuriaeth sydd guladur, ne fra-
 int y ulad. Ond pan fytho, i oflaen, ur, yn
 henu'r syddur hi a dau pen roder iaeth yn
 obenyddiad ido, mal: heliur. heluriaeth, tai-
 liur, tailuriaeth.

HENVAU BERFAVL.

Mo. Pessaul rhyogaeth henu berfaul y sydd
 igyd? Gr. Tair yn bennaf: un a berthyn at
 y guyr, sy'n guneuthur gweithred y ferf, a
 rhai

rhai o'r rhain a dyrfynant yn, yd, lambhidyd,
 rhai yn, ur, mal: gnediur; rhai yn, ad, mal:
 guibiad, rhai yn, audr, mal: creaudr o'r ferf
 creu. Llyuiau o'r ferf llyuiau. Yr ail rhyuo-
 gaeth Y u'r hennau berfaul syd yn arwydha-
 u'r ueithred, ag a obennydant, ueithie yn, ad,
 mal: carthiad, golchiad; ueithiau'n, od,
 mal: eistedfod ueithiau, yn, ant, mal:
 prynniant, llydiant, phynniant: ag ueithiau
 ei lunnir efo'r cyfraniad yn; edig, trwy dodi
 iaeth at i diued, mal gueledigaeth, prynnedi-
 gaeth; ueithiau aral yn aint mal: uyllofaint.
 Ef a gair ymbel naith o rhy ferf tri o'r rhain,
 mal: o brynnu prynniad, prynniant, prynne-
 digath. O rhy ferf dau, mal: o alu galuad,
 galuedigaeth. O rhy un aral un yn unig, mal:
 o nryru guryriad cepul, o daro trauiad. Y
 trydyd hennu berfaul a dengys y fann y byther
 yn guneuthur yndi, mal: trofa, cyrchfa ne
 huylsa le byder yn troi, cyrchu, ne'n hulyiau
 yndo: a gobennydiad yr rhain a fydd yn, fa; Etto
 rhai

rhai o'r terfynniad yma, a'r uydhan y ueithred nid yle, mal: udfa, cwynfa, curfa; a'rhai bob un o'r dau, mal: golchfa, casclfa, cynnileidfa, megis yn y ladin concio sy'n ar' uydha- u'r ueithred, yle, a'r bobl a fo yn yr unle. Mae hefyd heb law rhain hennau berfaul yn, ur, a'r uydhan, ueithie'r guyr byfedr ar y ueithred honno, mal: cofadur, cyscadur, ag ueithiau'r ermig y guneler y guaith a hi, mal: guiscadur, guniadur. Mo. mae'r mod y tardu hennau damueiniau allan o'r syluedau? Gr. pan doder ang, og, lon, lon, us, ig, lyd yniwed hennu cadarn yr hennu damueiniau hynnu a'r uydha lounder ne amllder, ne helaethruyd oi syluedau, mal: bouiaug laun byu, blekog. laun bleu, eithinog laun eithin ueithiau'r rhain a fydaut perchnogaui: coronog, gureigiog, ueithiau megis cyfraniad ladin yn tus, mal: arfog armatus; creulon laun crau, sanguinolentus, diglon laun dig: rhinuedus laun rhinued, heinus laun haint, Guenuynig laun

laun guenuyn, guenuynlyd, dyfrlyd laun gue
 nuyn ne durfr: gar, yn obennyd. ad i henu guā
 a chuanega i senuyr mal: trymgar trum iaun;
 felly aruthrgar gallugar. a gallusgar. Ond
 pan obennyda, henu cadarr: efa dengys baro-
 dru yd ne serch ir peth hunnu, mal: euyllys-
 gar. parod i euyllys, cymuynasgar parod i gy-
 muynas. guledgar, diodgar un a serch gentho
 i uled, ne diod.aid, hefyd a chuanega synnuyr
 henu damueinaul, mal: lathraid lathr iaun,
 peraid per iaun. Eithr pan obennydo henu syl
 uedaul, e dengys gyphlibbieth ir peth hunnu
 mal: ciaid, Sudassaid, cassogaid, tebig i'rhei-
 ni. Y rhun peth a una,aid, pan obennydo henu
 mettel mal: euraid, cannaid, tebig idynt.

Damueiniaul, a derfyno yn, aul, ueithiau a
 fyd henu mannaul am i fod yn dangos y fann
 le mae'r peth yndo, ne ie doeth o hono, ne le
 mae yn myned ido, mal lauenyd nefol. s. syd
 yn y nef, cennad nefaul, a doeth o'r nef, dyn
 uphernaul, ar fyned i uphern. Era! yn, aul
 eluir

a eluir achossaul am i bod yn achaws, ne'n pe-
 ri'r peth y mae'r cyssafinaul yn arwydhan,
 mal: pechod maruau peccatum mortiferum,
 phyd fynuau, ne foniau, fides uiuificans, cyn-
 gor iachau, consilium salutiferum cluyf gua-
 hanau, yn achaws i guahann odiurth y bobl
 iach. gair cythrudiau yn peri cythrudio. nei-
 thiau'r rhain a eluir defnydiau am i bod yn
 dangos y defnyd, y guneler y peth o hono, mal:
 corph daearau, Ag mae rhai onynt yn ber-
 chnogau, mal phyd gristnogau s. syd eido gri-
 stion: gur rhinuadau a breiniau, perchen y
 rhain. Mo. Beth am yr hennau a furfheir
 o'r cyfraniad yn, dig, tan rodi au' urth i fraid
 benn, mal: gueledigaau, a dyuedigaau? Gr.
 Y rheini sy'n arwydhan gallu i derbyn gweith-
 red y ferf, mal: gueledigaau a ellir i ueled, dy-
 uedigaau a ellir i dyuedyd, maruedigaau a eil-
 faru, megis y geiriau ladin yn, bilis, ueithic
 rhain a dangossant oguyd a gallu i ueneuthur
 y ueithred mal: y geiriau ladin, yn iuus, ut:

leiedigawl dimunitiuus, Mynagawl, indica-
 tiuus; mod gorchmynnaul, dymunaul, cyssyl-
 taul. Modus imperatiuus, optatiuus &c.
 Mo. Beth am y rhai a dyrfynant yn, aduy?
 Gr. Arwydhu a unant megis y cyfranniad
 ladin in, dus, pan droer ef yn henu, mal: cy-
 mraduy, acceptandus. S. un a dylid i gymryd,
 taladuy, a dylid i dalu.

M O D I P H V R F H A V
 henuau syluedawl allan o'r damuei-
 niaul uchod.

Mo. Moessuch 'bellach ueled od oes un he-
 nu syluedawl yn dyfod o'r hain allan, nag o
 henuau damueiniaul eraill. Gr. awg, ne og a
 gymrant ruyd attynt. ag ou bob amfer yn
 aildinaethaf, mal: byu, boniog, boniogruid:
 rhyu, rhoniog, rhoniogruid, lon, a gymer,
 ed, deb, ne, der, diglon, digloneid, diglondeb, di-
 glonder. Lon yn r'un phunyd, mal: bodlon,
 C bodloneid,

bodloneḁ, bodlondeb, bodlonder, us, ueithiau
 a gymer, dra, mal: trahaus, trahusdra,
 ueithiau, ruyḁ, mal: anthededusruyḁ,
 ueithiau der, petrus petrusder, yn rhyu eiriau
 pob un o'r tri, mal: guedus guedusdra, guedus-
 ruyḁ guedusder, a hefyḁ guedusdeb, rhai yn,
 us, ni faglwant dim. mal: galurus. At aid y
 burir, ruyḁ, mal: peraid pereinuyḁ. At gar, y
 brethir, uch, mal: hygar, hygaruch, ol, a gymer
 eḁ, deb, ne der, ag, o, a fyḁ ail diuaethaf bob
 amser, mal: duuiol, duuiol eḁ, duuioldeb, duuiol
 der, Ond pan roder, iaeth, yn obennydiad i, ol,
 yna'r aruyḁha, sud y peth, s.essentiā rei, mal:
 duuioliaeth, deitas, dynoliaeth Crist. etfo e
 gymrir y nail dros y lal yn fynych, mal:
 guoliaeth dros uoldeb, Eithr guolaeth a
 dengys oedran, ne frainr gar megis mabo-
 laeth oedran neu frainr mab.

Der.

Der. dra, uch, ineb, dod.

Hennau damueiniaul erail a gymrant ueithiau, der, mal : Amllder, calder, prudder : ueithiau, dra, mal : dirdra ; ueithiau pob un o'r dau, mal : muyndra, muynder, : at rhai e rodir, uch, mal didanuch, at rai erail y tri, mal : manul manylder, manyluch, manyldra, : at erail e deflir ineb, mal : gluth, gluthineb, doeth doethineb, at erail, e frethir, dod, mal : cyfing, cy-cyfngdod, guedu guedudod,

Hennau goferedig o'r arf,

Mae hennau syluedaul yn, od, sy'n goferu allan o'r arf y traŵer a hi, mal : o durn, dyrnod, o phonn, phonnod, ueithiau ef a faglura'r cyfryu hennau, o'r fann a drauer mal : cernod.

HENVAV ERAIL YN, ED,
o'r peth y bytho peth yndo.

Heblau hyn e phurfheir henuau ai terfyn
yn, ed, o'r peth a fo'n cynuys rhyu beth
yndu, mal: dyrned safned, sached, cyded,
loned yrhain.

Henuau leiedigau.

Maerhai erail a eluir henuau leiedigau, a
eilur ladinu'r dimunitiua a rhain a derfy-
nant ueithiau yu, yn, mal: o herlod, her-
lotty, graun gronyn; amser aral yn, en,
sibol, sibolen, gerlig, garlgen a phann fo'r
henu cysssefinau heb rif unig ido e gymrir y
leiedigau yn le'r unig, megis yn y trydyd
treigliad uchod, cossyn, caus. Mae rhai
o'r rhain a dyrfynant yn, os, ne, ach, ag
ai geluir leiedigau distyriau, am fod yn i
rhoi o distyruch ar y peth hunnu, mal: gura-
gedos,

gedos, guragedach, bachgennos: rhai yn, ig, mal
 genethig, phonnig, guialennig. Mo. mi a uelaf
 urth adocdassoch pa fod yphurfheir henu-
 au sydduwr, ueithiau o'r ferf, ueithiau
 o'r ermig, ueithiau o'r peth y bytho i gor-
 chuyll bennaf yn i gylch, ag a deuhellais y
 tri henu berfaul, a'r mod y tarda henu dam
 ueiniaul allan o'r syluedaul, a'r syluedaul
 eiluaith allan o'r damueimaul, a hefyd allan
 o syluedaul. Doeduch bellach, a ellir yn dirus
 ag yn difarn, lunio urth y rheini eiriau erail
 pan fynnir? ag megis y doedassochui, o ro-
 uiog, rhouiougruyd, a'llafinnau doedyd ei-
 thinougruyd, o eithinog? ag felly o bob un yn
 y siamlau a roessoch uchod. Gr. Rhaid yu
 bod yn diesceulus, ag edrych yn fanul a chra
 phu'n yn dyfal ar briodoldeb yr iaith, a guilio
 yn diphael rhag lunio un gair yngurthuy-
 neb i'r arfer sathredig a chymradruy ymysc
 y bobl, a gochel guneuthur geiriau gurthnyssig
 guydyn, ag anghymuys i'r cyfle i gosoder
 nhuy

nhuy yndo : Canys nid oes dim urthunach,
na dislassach oi urando, nog ymadroed oni byd
geiriau cymradu, lafarusaid, teg, digymel
yndi Amhynn anghenrhaid oed edrych ymysc
y phyrdd a doedassom, a dethol y geiriau a fy-
thon uedeidiaf i'r peth y bythom ar fedr i
draethu, a chymhuysaf oi cymlethu a gei-
riau a'ssoder yn'r un ymradroed a huynt.

A chuilio am luybrau eraill heblau'r hain i
gyfoethogi ag i deghau'n hiaith. Canys ni
unaethomi ond megis rhoi gouni ar y gua-
ith, tan obeithio, y byd hynn i rhai eraill
(syd a mwy o scibiant idynt, ag ai medrant
yn uel) echlyssur, ag achau i berpheithio'r
gorchuy!

Y trydyd cabidul ynghylch Ansaud:

Mo. Pessaul ansaud syd i henu? Gr. tair. f.
ansaud sengl, ansaud gyfansodedig, ag ail
gyfansodedig. O'r sengl ansaud y byd gair
pryd

pryd na wneler ef o gyssult amryu eiriau,
 mal:duu, iaith, glan. o'r ail ansawd y byd,
 pan wneler gair o gyssult dau amrafael ei-
 riau, mal: geuduu, cyfiaiith, glandyn, O'r
 dryded ansawd y byd gair, pan wneler ef o gys-
 sult tri gair ynghyd, mal: anghysiaiith, anl-
 dyn, anifyr, ag ueithiau yn y gymraeg e gair
 y beduared ansawd, o gyssult pedwar gair yn-
 ghyd, mal: dianghysiaieth, dianhydyn, di-
 annifer. Mo. Beth bennaf syd raid dall cof,
 arno, ai nodi, ynghylch ansawd henu? Gr.
 Rheittiaf peth yu gwybod o ba rannau o'r
 madrod y cyfansodir geiriau. Canys rhyu
 amser yrydys yn guneuthur henu syluedaul, o
 gyssult dau syluedaul, mal: labystdyn, tafar-
 nur, amser araf ef a esjyr dau henu damueini-
 aul ynghyd, i uneuthur un damueiniaul; mal.
 guulan, mourdoeth; ueithiau o gyfansodiad
 damueiniaul, a syluedaul e unair un sylue-
 daul, mal: glasfryn, mangoed, glasuelt, ne
 a'r syluedaul yn flaenor, mal gueltglas bro-
 nuen.s.

nuen. f. y pryf o'r henu hurnu. Meun rhyu
 eiriau o gyssult damueiniaul a syluedaul e lu-
 nijr henu damueiniaul, mal: lygeitdu, bar-
 fuy n meingoes ne goesfain, rhinuedfau'r goben-
 druch, ueidi torri i fraid benn, gureiddruch
 uedi trychu i uraid. Ynghylch yrhain da-
 ydoed dall i, n cof, fod yr hol beth yn cael yr
 henu a hynny syd yn rhoi'r henu yn unig me-
 un un o aelodau ne genedfau'r beth hurnu:
 mal: y gur a eluir penryn a'r gunder yn unig
 sy'n y penn, : y gair igyd a eluir gobendruch,
 er nad yn'r trychni ond yn i fraid benn: y gur
 a eluir yn rhinuedfau'r, er bod y maint yn y
 rheinued nid yn y gur. Ymbel naith o dau he-
 nu syluedaul, e unair un damueiniaul, mal:
 Eurglod, arriandllys yn fynych o gyssult ar-
 dodiad guahanrhedaul a syluedaul, mal: rha-
 glau, rhagdor, rhaguas, argau arluybr,
 ueithiau aral o gyssult ardodiad cynglyn a
 damueiniaul, e unair damueiniaul, mal: di-
 gassed, gobrin, goruag, difyrr, afles anlan. &c.

Ond

Ond cymhuyssach yu son am yrhain urth do-
sparth yr ardodiad.

CY MHEIRIAD.

Mo. Peßaul grad cymheiriad y syd? Gr. tair,
y gyssefinrad, y ganolrad, a'r uchelrad, y
gyssefinrad a dengys y peth heb ragoriaeth yn
y byd, a heb i gymharu nai gypblybu ag aral,
ond yn rhyd, mal: guynn, caled, teg, cyphe-
lyb, y ganolrad syd yn rhagori peth ar y gysse-
finrad, mal: gunnach, calettach, teccach, cy-
phelyppach. Yr uchelrad a ragora ar y gysse-
finrad yn fuyaf ag yn uchaf ol, mal: gunnaf,
calettaf, teccaf, cyphelyppaf ol. Mo. ymha-
ryu hennuau y cair y tair grad cymheiriad?
Gr. Ymhob hennu damueiniaul, a aller
leihau ne chuanegu i synnuyr ai arwyddad,
megis y mae'r rhai uchod igyd. Eithr y gei-
riau hynn, hol, paub, unig, arc. er i bod yn da-
mueiniaul, etto nid eos idynt radau cymheiri-

ad, am na ellir na chuanegu, na leihau moi ar-
 uydhad. Mo. Pafod y phurfheir y gradau
 uchod? Gr. y ganolrad a luniyr truy dodi, ach,
 at diued y gyssefinrad, mal medu, meduach,
 golau goleuach laun lounach, duuiaul, duuio-
 lach; pam y mae au, yn troi yn, eu, urth ystyn
 y gair, ag aun, yn ouu, aul, yn ol yn y geiriau
 yma, e doepduyd yn helaeth yn y cabidul. 6.
 o'r hann gynyaf i ramedag. Cnau di'r gei-
 riau s'yn terfynu yn, ai, a chysson ar i hol fynnu
 iach, yn y ganolrad, mal: guedaid, guedeidi-
 ach, rhaid rheittiach, lednais, ledneissach, pan
 fytho yscafnlefn yn gobennydu'r gyssefinrad
 hi a droi'r oi thromlefn tan dyblu honno mal
 rhoi iog, roioccach; caled, calettach, cyphelib,
 cyphelyppach. s. hefyd a dyblir, mal: Lednais,
 ledneissach cas cassach. Bras, brassach, diflas,
 diflassach. Mo. A phurfheir y gradau
 bynn ymhob henu a fytho gradau gentho, yn
 ymod yma. Gr. Mae rhai a eluir cymhei-
 riadau afreolus, am nad ydynt yn callyn y
 phord

phord gyphredin, mal da, guel, gorau. Drug,
 guaeth, guaethaf. Maur, muy, muyaf. haud,
 haus ne houssach, houssaf. hir, huy, huyaf
 arc. o'r ganolrad hefyd, e phurfheir
 henuau terfynedig yn ed a fyddant huythau yn
 arwydchau megis rhyu gymheiriad yn gyngrad
 a'r peth y cyphlyber ido ond rhodi, cynn, oi
 flaen, mal: cynn galetted a'r dur, cynn doethed
 à Salom; cyn drymed a'r plum ag felly gannt
 yaf o bob canolrad a phurfheir ynol y bri-
 phord gyphredin, canys y cymheiriaid afreo-
 lus syd yn diethro yn bynn, megis yn y gradau
 erail, mal: maur muy, cimaint nid cynn fwyed
 ag felly meun rhai erail.

RHAGHENŴ, YR AIL

O'R VYTH RANN O'MADROD.

Mo. Beth yn rhyaghenu? Gr. rhann o, madrod, a'rferir, yn le henu, urth fanegi rhyu beth, ne gopha peth a darpho i grybuyl o'r blaen: megis yn le henu 'r neb a fo'n doedyd, mi, myfi, ni, nyni: yn le henu'r neb a doet-ter urtho, ti, tydi, chui, cluychui: yn le henu'r neb y sonnier amdano, hunn, hunnu, hunnaccu. Mo. Mae'r mod y perthir rhaghenu yn gyntaf. Gr. Pob rhaghenu yn y gymraeg syd nail, ai cynglyn, yntau anghynglyn: cynglyn yu'rheini a fydan ynglyn urth i perthynas, i uneuthur un gair il dau, mal: urthyf urthych, mae'r rhaghenu, uedi'roi ynglyd ag urth, yr ardodiad: Anghynglyn y ge-luir y rhcini a, doeder ag a scrifenner ar i pen-nau i hunan yn uahanrhedau'l odiurthi per-thynas; mal: mi, ti, efo, a phob un a gapher
bel

heb i gyssylltu yn un a gair arall: Ond ni a son-
 niun yn gyntaf am y rhai anghynglyn, ne, ua-
 hanrbedaul, Mo. Mae'r guahaniaeth felly
 syd rhwng yrheini? Gr. Rhai onynt a elwir
 dangosfaul, am i bod yn dangos peth ni chry-
 buyllessid dim hono o'r blaen, mal: hunn yma,
 hunnyna, hunnaccu, mi, ti, ni a'rhai a
 uneler o honynt, megis, myfi, minnau, tydi
 tithau arc. Erail syd gophedigfaul, am i bod
 yn cophau peth a sonniessid amdano o'r blaen,
 mal: yrhunn, yrhain, hynny: mae rhai in
 dauwynebog, ueithiau yn cophau y peth, 'aethe
 o'r blaen, ueithiau yn dangos petb arall ni
 chrybuyllessid dim onof, mal: efo, ef, hunn, hun-
 nu, hynn, huynt, yrheini: a rhain igyd syd rba-
 ghenau personaul, o herwyd i bod yn le hennu
 syluedfaul, ag yn arwydhaau rhyu berson, mae
 eraill yn berchnogaul: oblygid i bod yn arwy-
 dhau perchnogeth, ne fediant meun peth, Ag
 onyntu y: mae du y rhyogaeth un o'rheini a fy-
 dant dau onynt un oflaen y peth a perchneger,
 yllall!

y lall ar iol ef, mal: dy lau di, fy lau fi, yn
 duylau ni: ag am i bod nhwy yn cydweithio i
 berchnogi'r peth ef a ellir i galu perchnogaŵl
 cyweithas, ne rhagbennau cymherchennig.
 O rhain mae rhai a fyddant o flaen y perchen-
 nedig, ag ai gelwir perchnogaŵl blaenor. a hun-
 nu a del ar ol i ganlau a elwir dyllynaŵl mal:
 y gwelerissod.

Perchnog. blaener	perchen- nedig:	Perchnog. dyllynaŵl
fy	lau	fi, ne, i
dy	lyfr	di
i	ben	ef
i	phenn	hi
yn	ry	ni
ych	cappiau	chui
i, ne eu	tad	nhwy

Efa ellir weithiau hepcor y dyllynaŵl, o di-
 eithr bod yn dangos anwedigolieth ne hynodru
 = yd, mal: fymarch i, yn anwedig ne yn anad un.

Mae bath aral ar raghenŷ perchnogaŷ, a
 fydd bob amser ar i benn i hun heb gefeiliach
 rhaghenŷ aral i berchnogi'r un peth, mal einof
 eidof, yrhain a eluir anghyueithas ne anghym
 herchen am na chydberchnogant a rhaghenŷ
 aral, ag a fyddant bob amser gannuyaf ar ol y
 perchennedig, mal: y lyfr eidoti, y march einno- dd
 mi, etto pann del, mae, o'r blaen, ne pann ofyn-
 ner cwestiun efellir rhoi rhain hunnŷ a fyn-
 ner ai o flaen y perchnedig yntau ar i ol: mal
 Mae'n eidoti'r march ne mae'r march yn ei-
 doti, a eidoti'r march? ne a yu'r march yn
 eidoti?

Phurf rhaghenŷ

Mo. Pessaul phurf sydd i raghenŷ? Gr. duy
 megis a hennŷ y gyssefinaul, megis mi, ti, ef, ni
 chui huynt, honn, hynn, a phob rhag hennŷ
 aral didat; yr oferedigaŷ, mal: minnau, ti-
 than, yntau, efyntau, minnau, chuithau
 yn huythau,

ynhuythau, yntuythau; huyntau am i bod yn goferu o'r cyssefinaul uchod.

① Ansaŷd rhaghenu.

Mo. Pessaul ansaŷd syd i rhagenu? Gr. dau un sengl, aral cyfansoddedig: sengl yu, mi, ti, ef, cyfansoddedig yu myfi tydi, truosi. arc.

Mo. Pessaul mod y cyfansoddir rhaghenu? Gr. ueithiau, ag ef i hunan, mal; myfi, tydi, efo, efe, nynti, chuychui, uyntuy a hynn a fyd truy dyblu 'r un megis tute, memet, yn y ladin eithr yn y person cyntaf, a'r ail, ymhob un o'r dau rhif, i, a droir yn, y, yn y sillafau cyntaf, mal: nid mifi, tidi, ond myfi, tydi a dyuedir.

Canys nid yu chuaith teg yn y gymraeg duy i, mor agos at i gillid a phob amser e fynn yr, i, diuaethaf yr accen uch i phenn oi dyrchafu, etto os teslir yr accenn i'r aildiaethaf edroir yr, i, honno yn, y, ymhob un: mal myfy, tydy: ond i dal cof arnynt da oed dyscu'r bain

sy'n callyn.

Myfy syd yn ymafel
 Myfi aeth a muy, o fel
 Tydy ai ceth ytiduyd
 Tydi ai gorau taduyd
 Efo pann delai i fann
 Ag esof, a guraig Ifann
 Nynny oed yn iawn annos
 Nyni ynniau a nos
 Chuychuy a dylai, 'chychuynn
 Chuychui a dynnuch y chuynn
 Huynnuy a gaud yn untal
 Huynnuy a gaud yn untal.

Mo. Ond ymg yfansoda rhaghennu namyn ag
 ef ihunan? Gr. gyna; ueithiau a rhaguas
 berf, mal: am tra uod, ath geiffiod, ueithiau
 erail a rhaguas hennu, mal: yrhain, yrhunn,
 yrhonn; Ei cyfansodir hefyd a hennu niferawl
 megis, yma. Fyhun, dyhun, ihun, ihunan,
 E inhunain,

yn hunain, ychunain, ihunain ne euhunain
 felly hefyd, ychdeuned, yndeuned ildeuned,
 yntrioed, ychtrioed iltrioed nynni ynpeduar,
 chuychui ychpeduar, ynnhuy ilpeduar, felly
 ynpump, ynchuech, ar unfunyd yn y perso-
 nau a'r niferau eraill. Heblau hynn ef a gy-
 fansodir a'r ferf y bytho yn perthyn atti, mal:
 guelaf, uyf, uyt. gueluch guelant, : y cysssei-
 niaid diuaethaf, syd nail ai gureidiaul, yntau
 cyrchfa, o, i ureidiaul y rhaghenu a fo he-
 nuedigaul i'r ferf; ag ond doddi i bogeiliaid at
 y cyssseiniaid hynn, e uelir yn amlug hynn a
 doedais, mal: guelafi, uysi, uyti, gueluchi
 ne gueluchui guelantv. Rhyn amfer aral
 pann fo rhaghenu yn derbynial i ueithred y
 ferf ei cysylltir a rhaguas y uerf, mal: ef am-
 traod, Dafyd ath draod. Ei cyfansodir
 hefyd ag ardodiad yn y mod syd yn cantyn.

at } attaf }
 ar } arnaf } at, o, { liosang } om, och,
 am } amdanaf } ynt, ne a-
 dynt.

,n, yn arnaf, dan, yn, amdanaf, a frathwyd
 trwy urthdrychiad.

Rhag } Rhagof }
 yn } ynof }
 trwy } truof } ot, do, lios, om, och, dynt.
 heb } hebof }
 er } erof }

Tros : tressof, trosof, trosto, lios. trossom,
 trosoch, trostynt.

Rhung : rhynghof, rhynghot, rhyngho, lios. Rhyn-
 gom, rhynghoch, rhynghynt.

Cen } cennyf }
 urth } urthyf } yt, tho, ym, ych, thynt.

Ef a ellir rhoi ati bob un o'r hain yn y trydyd
 person unigawl, ef, fo, ne fe : yn y trydyd li-
 ossang-ny, yn yr ail liosang ni ym bob person

E 2 aral,

aral, i, ag accen lem uuch i pennau mal:
 attafi, attofò, attoef, attofè attomì at-
 tochuì, attyntuy ne attynhuy. Ag ueithiau
 ef a' stynnir yrhain yn huy, mal: attafinnau,
 attatithau, attofyntau, attominnau attochui-
 thau, attynuyntau, ne attynhuythau. Ag felly
 yr un phunyd yn y lail igyd, pan gyfanfoder
 nhuy ag ardodiad yn y mod uchod mal rhyn-
 gofinnau, truofinnau; troffofinnau, truydynh-
 uythau ne truydyntuythau arc. Mo. Oni
 chyfanfodir rhaghenu un amser a'r ardodiad,
 i, ? Gr. Cyfanfodir ueithiau, mal: im, it,
 ido, ne idò yn flaenlym, in, iuch, idynt: ef a el-
 lir rhoi at y trydyd person unigaul, fo, att y try-
 dyd liossaug, uy, ne huy, at i lail, i, ag accen
 lem uuch i pennau imi, iti, idofò, ne idofè, inè,
 ichui idyntuy, ne idynhuy. Hefyd megis
 yrhai uchod, e ellir ystyn pob un o honynt,
 mal: iminnau, itithau, idoyntau, ne idyn-
 tau, arc. Mo. Oni bydai uel scrifennu, i, yn
 uahanrheola, noi, rhoi ynglyn, urth yrha-
 ghenu?

ghenu? Gr.rhuydach, a haſs yu cadu'r phord
yma ymhob perſon, etto os mynnai un i gua-
hanu ni bydai dros y phord, mal: i mi, i ti, i do
ond ni ellir yn iau'n moi ſcrifennu yn uaha-
nedig, cyn rhodi, i, ynniued y rhaghenu, mal:
in, it, am hynny gorau fydai i cyfanſodi bob
amſer. da oed nodi yn dyfal y byd yn i geiriau
hynn, ueithie, i, yn gyntaf, ag yn diuaethaf,
mal: imi, iti, ini, ueithie aral, y, mal: ymy,
ytry, ynnny, Pen fytho, i, yndynt yna y diuae-
thaf e' fydd accenlem ond os, y, a fydd, yr aild-
uaethaf a caiph yr accen. mal: y guelir iſſod. ag
e dyblir y cyſseinied.

Y mmy yrydoed mammaeth
Imi y mae incibion maeth
Y try mae'n anaudd attal
Iti mae'n anaudd rhoi tal
Ido ai feibion aduyn
Ido mae'n uedus i duyn
Y nny er iuch i dannod

Ine

Inî y mae'n orau nod
 Y chuy mae defnyd achwyn
 Ichui mae gofid a chwyn
 ueithiau ei dyfansodir à chysylltiad cyssyllti-
 aul mal: ni uelod efnamfi nathdi, guel im bei-
 dio nom cyuiludio. guaeth ido i uradwydo, noi
 guro. Heblau hynn ei cyfansodir huynt a
 thaflodiad, mal: guaefi, guaedi, guaeni, guae-
 cbui. arc.

Ansauð rhagheni perchnogaul
 cyueithas.

Mo. Mi a uelafphord i gyfansodi rhaghe-
 nuau personaul: ond oes mod i'r perchnogaul
 i'mgyssylltu a neb? Gr. y perchnogaul cyuei-
 thas a gyfansodir ueithiau ar ardodiad, o, i, ne
 a, mal: om ty de mea domo, oth dy, de tua domo
 in ty, in meam domum, ith dy in tuam domũ,
 am laũ cum mea manu, ath laũ cũ tua manu.

Megis

Megis y gaelir urth y daflan issod. rhaid yn
 marcio y mod y mae dy, yn newidio yn, th, a fy
 yn, m, pan roder y tri ardodiad uchod oi blaen
 mal; fylau imlau, omlau, amlau, dylau, ath, ith
 lau, oth lau, i, suus, arol, i, yr ardodiad yn sir y
 phlinc a droir yn, u, mal: efaeth in ulad, abijt
 in suam patriam. Yn sir garnarfon ni sylf y
 rhaghennu, ond, i, yr ardodiad, a dry yn, o, mal:
 e dymchuelod oi ulad, redijt in suam patriam.

ith	}	ulad	{	in tuam
oi ne				in suam loquendo
in				de masculo

im	}	gulad	{	in meam	}	patriam.
oi ne				in sua loquendo		
in				de femina		
in				in nostram		
ich				in uestram		
in ne				in ipsorum		
oi ne						
y						Yr

Y run mod oth ne oi ulad, ef, om gulad; ne oi
gulad hi; felly ef ai brathuyd am cledau, ath
gledau ai gledau ef, ai chledau hi. an cledy-
dau ninnai arc. ei cyfanfodir hefyd ag, a, 'r cy
syltiad cyplysbawl megis y doedais o'r blaen,
mal fynhir am da, dy dir, ath da, i dir ef ai da,
i thir hi ai da, felly nam tir, nam da, arc. nai
fab nai ferch, nai mab hi nai merch. ni chyfan
fodir huynt a, ne'r cyssyltiad guahanawl eithr.
yn y trydyd person unig ar tri lios. mal: i dy nei
dir, nen, ne'n tir, nech tir ne'ch tir nei, neu tir.
mo. oni ellid yn y trydyd person lios. scrifennu
duy. i. mal bynn. ij duylau nhuy, i dangos rha-
gor rhyngitho a'r percnogawl unig. s. i lau ef.
Gr. gellid yn da, ond mae phord aral oi hadna
lod nhuy. urth y lythyren gyntaf yn ij canlau,
nej perthynas. canys, i, pan perthyno at un gu-
rny, a dry'r lythyren gyntaf oi ganlau, i gyrch
fa, o, mal: i zig, i benn, i dy, ef. Pann fytbo'n
perthyn at unig banyu, hi a fyynn gyrchfa, a,
mal: i chig, i phenn, i thy hi. Ond yn y rhif
liosau

lioſſang y ureidiol i'r ganlau a ſai arol, i, mal:
i cig, i pennau, i tai nhŷy. felly i lau ef, i lau
hi, i lau nhŷy.

PERSONAU RHAGHENU.

Mo. Pessaul person syd i rhaghenu? Gr. tri
ymbob un o'r dau rif: y cyntaf a ſon amdano
ihun, mal: mi, myfi, minnau, ni, nyni,
ninnau. Yr ail a ſyd yn crybuyl y neb y doe-
der urtho, mal: ti, tydi, tithau, chŷi, chŷy-
chŷi, chŷnthau: Y trydyd a dengys y neb a
ſonnier, amdano mal: ef, efo, efyniau, hu-
ynt. Mo. Pessaul rhif syd i rhaghenu? Gr.
dau megis i'r hennu: unig, mal: mi, ti, ef.
lioſſang megis ni, chŷi, huynt.

Mo. Oni ellir ſcrifennu'r geiriau yma yn-
ghyd yniol, yndol, ynol, othol, ardol. Gr.
Pan ſyrtho rhaghenu perchnogaſt blaenor o
ſlaen, ol, guel ſyd i didoli nhŷy, yn d'ol, yn
i ol, yn ynhol ni, yn ych ol, yn ij hol. yn y

person cyntaf unig hefyd, mal: yn f'ol. Felly
om ol, oth ol, oi ol, o'n ol, och ol. arf, ol ar d'ol.
arc. Eithr pan fytho y gair, ol, a'r arddodiad
yn unig hardach fydd i cysylltu nhwy, rhag bod
cimaint o eiriau unsyllafog yn yn hiaith; mal:
aròl, ynòl, oòl, ag oflâen a'r accen dyrchafol
ar y diuaethaf bob amser. Mo. Pam na ellir
cyplyssu y rhaith uchod er bod yndynt rhaghennu
perchnogaol mal: onihol, imhòl, arfòl, othòl,
ithòl, ardòl, onhòl, inhol, arynhòl, ochòl, ichol
arychòl ariyhòl. arc. Gr. yn wir ni allafinau doe
dyd chwaith lauer yn erbyn hynny, ond meddy-
lio urth i darlain rhodir accen ar y sillaf di-
uaethaf, ag amhynny abl i ni, dangos y ddy-
phord, a gadel i araf gall yn yrhonn a uelofon
da; megis meun geiriau erail: fhunnyma, ne
hunn yma, hunnaccu, ne hunn accu, hunnyna,
ne hunn yna, arc. Megis yn y ladin quam ob-
rem, ne quamobrem, propterea quod &c.

BERF

BERF Y DRYDED O, R

VITHRANN O'MADROD.

Mo. Beth yu berf? Gr. Rhann o'madrod yn arnyd hau bod, guneuthur, ne diodef, mal: uys, caru, cerir, a honn a dreigir urth fodion, ag amserau. Mo. Pessaul rhynogaeth berf y syd? Gr. duy un bersonaul, un aral amhersonaul. Personaul y gelwir honno, a fo centhi. ymhob person amrafael derfyn, mal: cerais, ceraist, carod, arc. Ond cenn y ferf amhersonaul, nid oes onid un terfyn i bob person, mal: em cerir, eth gerir, ei cerir, en cerir ech cerir, eij cerir. Mo. pessaul cenedlaeth syd i ferf? Gr. Pedair, un, a elwir guneuthuriaul, am i bod yn arnyd hau guneuthur rhyu naith, ag e syd gen honn air aral i derbyn, ne i diodef, gneithred y ferf. hunn a eilur ladinuyr accusativum patientis, mal; mi a uelafur, lythr a scrifennod sion, mi, a Sion syd yn uneuthuriol. J. agentes, i'r ber-

fau hynn, gur a lythr sy'n dyrbyniaul idynt.
 Yr ail yu berf dioddefaul, eithr yn y gymraeg
 nid oes un o honynt yn bersonaul, megis y doe-
 das yn helaethach pan deluyf, yn ij cylch hu-
 ynt, aij treigliadau. Y dryded yu'r ferf neo-
 dr; honn ueithiau a aruydha bod, mal: uyf, mae
 syd arc. ueithiau aral mae hi yn aruydha
 guneuthuriad, ond ni byd centhi un derbyni-
 aul. (megis y doedais fod i bob berf uneuthu-
 riau) mal: mi a gochais, mi a gluyfais, mi a ny-
 chais, mi a gerdais, mi a brisfais. Etto mae
 rhai o'r berfau neodr, a gant rai oi cyfnesseifi-
 aid ijbun ueithiau, yn dderbyniaul idynt, mal:
 mi a gysgais gyntyn, mi a uylais lauer deigr.
 Mae berfau neodr eraill, y byd yr un peth yn
 derbyniaul ag yn uneuthuriol i dynt. O'r na-
 turiaeth yma y mae pob berf ganmuyaf, syd a'r
 sillaf, ym, yn i dechrau, mal: ymadferth se
 recuperare ymgadu se seruare, ymgypbroi se
 irritare, ymdadlau inter se litigare, ymlad
 a'r accen yn y diuaethaf se ledere, Ymlad a'r
 accen

accen yn y gyntaf, *mutuo se ledere, siue pugnare*. Odid un ferf *ueithredol* na thry i'r naturiaeth yma pan doder, ym, oi blaen ynglyn abi. Y beduared yu'r ferf gypbredin, a fyd *ueithiau* megis *neodr* heb un derbynial. centhi, *ueithiau* aral un fainted a'r *uneuthuriaul* yn berchen derbynial, mal: mi a godais yscyfarnog, mi a godais om guety Mo. Pessaul mod syd i dreiglio berf urtho? Gr. Pump, s. mod managaul, gorchmynnaul, dymunaul, cysylltiaul, anherfynaul: Mo. Beth yu mod managaul? Gr. Y ferf a fyd o'r mod managaul, Pan fytho yn dangos ne'n manegi peth, mal: mi a glouais rai yn siarad: a hefyd pan ofynner cwestiun mal: pwy syd yna? a glouaisti'r son? Mo. Pabryd y byd berf o'r mod gorchmynnaul? Gr. Pan fyther yn gorchymyn i un *uneuthur* rhyu beth, mal: aed ef ymaith, dos di adref, cerdun yn pheft. Mo. Mae bellach y mod dymunaul. Gr. O'r mod yma y byd y ferf pan dymuner urthi *uneuthur*,

uneuthur, ne fod rhyu beth. Ag e fydd un o'r
rhain yn wastad, ne'r cyphelib gida'r ferf o'r
mod yma. s. onad, o nas, duu na, I E S V
na, Mair na, o duu na, mal I E S V nad
aethyt, o na baun, mair nas guelsun. Mo.
Mae'r mod cysylltiau? Gr. hynn a fydd bob
amser ynghrog ag megis uedi i gadu yno a berf
aral, nail ai o'r blaen, yntau a fo yn callyn, a
heb gynhorthuy honno, ni eil y mod cysyllti-
au uneuthur ymadrodd berphaith fyth, mal;
pe guelun sion, pan deluyf, os dechreuaf, pe
buaßum. Ambierphaith yu pob un o'r doe-
=diadau hynn, onis cyflounir huynt a berfau o
fod aral, mal: pe guelun Sion mi a chwardun
mi a dalaf penn deluyf, os dechreuaf, mi a
unabenn, pe buaßum yno ni thoußun a son.
Mo. Beth am y mod anherfynau? Gr. Ei
gelwir felly am nad oes yndo amrafael derfyn,
rhung y nail berson ar la. Eithr yndofè yrun
fath derfyn sydd i'r gair ymhob person. hefyd ni
byddun benuedig i'r ferf a fo o'r mod
hynn.

hunn. na chwaith ni chair mo'r mod yma
 heb ferf aral, mal: uyf yn caru gelli garu,
 ef a dechingerdded. Mo. Pessaul amser syd i
 ferf? Gri. pump hefyd. s. un presennol, tri
 darfodedig, ag un ardyfodaul. Mo. Pa-
 rym amser yu'r presennol? Gr. ef a elwir
 hunnu cynhyrchiaul, ne gynrhychiaul, ag a
 dengys nail ai bod peth, yntau i uneuthur me-
 un amser presennol. s. yrouon ne pan fyther
 yn doedyd, ag yn son amdano, mal: uyf,
 mae'n scrifennu, yrydys yn caru, Mo. Mae'r
 tri amser darfodedig? Gr. y cyntaf yu'r dar-
 fodedig amherphaith a hunn a dengys fod peth
 nei uneuthur meun amser aeth heibio, tan adel
 y peth ne'r gwaith yn anorphenn, ag yn amher-
 phaith mal: oedun yn adeilad, oedyt yn cyscu,
 nid yu'r rhain yn yspysu darfod gorphen y peth
 ond bod ar y ueithred meun amser aeth heibio
 Mo. Mae'r ail darfodedig amser? Gr. hun-
 nu a elwir darfodedig perfrhaith, am ido fod
 yn dangos darfod guneuthur y peth, ne darfod

i'r peth dioddef, ne darfod ido fod, cyn yr amser
 presennol, nid bod yn i uneuthur ef. Ond bod
 uedi gorphenn y gwaith, mal mi a deiliadais,
 mi a gyscais, ti a doedaist arc. Mo. Mae'r try-
 = dyd darfodedig amser? Gr. hunnu yu'r darfo-
 = dedig mwy napherphaith ag a dengys darfod
 guneuthur y peth ne darfod ido fod cyn rhyu
 amser aeth heibio, mal: mi a brynnasun y
 march fluydyn i hediu, mi a fuasun ynno cyn
 idofe dyfod. Mo. dangosfuch bellach yr ardy-
 = fodaul. Gr. Pan fyther yn son am uneuthur
 peth rhaglau, ne am fod rhyu beth ar dyfod, ne
 ar dioddef ynol lau, hunnu a elwir futur, ne ar-
 dyfodaul amser mal cyscaf, doedaf, bydaf. scri-
 fennaf, yfaf diod arc. Mo. Pessaul ansand
 syd i ferf? Gr. dau, sengl, mal: caru, dyscu, a
 chyfansodedig, mal: dirgaru, iaundyscu, cam-
 dyscu. Mo. Pessaul phurf a eil fod i ferf. Gr.
 duy, un gyssefinaul, mal cnoi, doddi, lad, a phob
 un ni thyfo allan o air aral. y phurf aral gofe
 = redigaul yu am i bod yn goferu allan o air aral
 mal

mal o fuyd, buytta, o eirin, eirina, o lann lenni,
o sefyl, sefylan. Mo. Mi a uelaf fod pob berf
ganmyyaf syd oferedigawl yn tardu allan nei
thie o ferf, ueithie o hennu, doeduch yn gantaf
pa fod y tyfhi allan o hennu syluedawl? Gr.
Ymbel naith y ferf a phurfheir o'r hennu y bo
i guaith hi yn i gylch, mal: o lwynog lwynocca,
o diod diota, o byscod pyscotta, felly cyphlocca,
adara, ytta, amser aral o'r ermig ne'r
strufenn y guneler guaith, y ferf a hi, mal; o
draened, draenetta, o sauth seuthu, o chuib chui
banu, ueithiau aral o'r guaith ihun, mal: o
phonnod phonnodio, o dyrnod, dyrnodio, o naid
neidio. Mo. Mae'r mod y baglura berf
allan o'r hennu damueiniaul Gr. rhai o'r cy-
fryu yma a'rnydhan dechrau bod hynny
mae'r hennu guann yn i arnydhan, ne ognyd at
hynny, mal lannen dechrau bod yn lannen, oeri,
digio, myned yn dig, yn oer. cochi, duo, glassu,
arc. felly ueithiau o'r syluedawl, nossi meyned
yn nos. Rhai eraill sy'n arnydhan tystiolaeth,

ne fod yn peri, ne'n guneuthur y peth y mae'r
 hennu guann yn i dangos, mal: lauenhau dyn, i
 uneuthur yn lauen, mourrhau gur, dangos ne
 rystlaethu i fod yn fawr amlhau, purhau, gla-
 nhau guneuthur yn aml, yn bur, yn lan: ag
 felly byd bob amser gâmyaf pan doder hau,
 ynniued hennu damueiniol, mal: byrhau ui-
 uificare, lauenhau letificare, yscafnhau, le-
 uius facere. guirhau, uerificare, phyrshau,
 firmare, ueithiau hefyd pan doder, hau, yn
 obennydiad i hennu Syluedau e una'r un
 phuny, mal: arnyddhau significare, arny-
 do arnaf ymprydio, Ambhynny, da yu
 edrych (os myn dyn deall naturiaeth y
 berfau yma yn gubl) pan egino berf allan o
 hennu, pa un a una hi, ai arnyddhau bod yn
 pryso at naturiaeth yr hennau hynn, yntau
 dangos i fod o'r naus hynnu, yntau peri, ne
 dystlaethu hynny, mal: laenu, dechrau bod
 yn lauen, laenychu, ne lauenhau, guncuthur
 un yn lauen. Arnydo bod yn arnyd, ag
 arnyddhau

arwydhaŷ yrun phunydyd cyfionhaŷ dyn a una
 duu, s. guneuthur yn gyfion, mae dynnion yn
 cyfionhaŷ duu. s. yn dangos, yn tyŷtlaethu,
 ne'n adef i fod ef yn gyfion. yr uŷtus ŷyd he-
 fydyd yn cyfionhaŷ dyn penn farno i fod ef yn
 uerion: mal, qui iuŷtificar impiuŷ, abomi-
 nabilis eŷt apud deum, yneb a cyfionhaŷ
 annuiol, mae ef yn phiaid garbron duu. uei-
 thiau o un ferf e darda un aral, mal o ŷefyl,
 ŷefyliach, ne ŷefyliŷan, a rhain ŷyd yn leihau,
 ay yn guaethyga ŷynnuyr i gyŷŷefin megis y
 doedais urth doŷparth yrhenau leiedigau,
 Mo. peŷŷaul rhif ŷyd i ferf? Gr. dau megis i
 rhannau o'r blaen. unig. cerais, ceraif, carod:
 lioŷog, mal: carafŷom carafŷoch; carafŷont.
 Mo. peŷŷaul perŷon a damuain i ferf? Gr.
 tri, mal y gueluch yn y Siamlhaŷ uchod.

Mo. mae'r mod bellach, y treiglr berfurth
y modau, a'r amserau, a gyfrifasoch uchod?

Gr. yn gyntaf peth rhaid yu gwybod, nad oes
un ferf yn y gymraeg, (odieithr y ferf syl-
uedaul. s. uyf, wyt, buum. s. sum, es, fui.) ai
hol amserau genthi, heb diphig orhynnleiaf,
yr amser presennaul arni, yn y mod mana-
gaul, a'r darfodedig amherphaith hefyd.

Mo. onid oes mod i glyttio hynn odiphig, mal
y gallr cael ymadrodd yn y gymraeg cyfat-
tebawl i'r hessum ladin le bo'r ferf o'r amser
presennol, ne darfodedig amherphaith yndo,
megis amo, amabam? Gr. oes, trwy gynhor-
thu y ferf syluedaul a chyph y ferf ihunan.
gida hi, ag, yn, oflaen y cyph mal: amo uyf
yn caru, amabam, oeddunn yn caru Mo. Beth
yu cyph berf? Gr. cyph berf yn y gymraeg
yu'r mod anherfynaul, canys o hynn y mae'r
lail, igyd yn egino, ag yn bagluro allan, me-
gis cangau o'r boncyph. Mo. oes un ferf
gynhorthu yaul ond y ferf syluedaul yn unig?

Gr.

Gr. mae ddy fath ar ferf gynhorthuyaul, un
 mor ang-henrhaid ag na ellir bod hebdi o
 mynnir treiglo berf trwy bob mod, ag amser:
 ag ai gehur cynhorthuyaul anhepcor, am na
 eil berf gael i chubl dreigl heb i help hi, mal
 uys uyt, a rhain. yn unig neij cyphelib, syd o
 rhonogaeth yma. Mae rhai eraill a fyddant:
 gynhorthuy, i dreiglo berf megis darfu, ne
 gael, mal: darfu im ginieua dros mi a ginie-
 uais: mi a gefais fynghuro yn le em curu. yd.
 Ond am nad ydyu rhain angenrheidiol, ob-
 lygid bod genthynt ijbun yr amserau hynn, eij
 gelwir cymorth afraid, ne ferf gynorthuyaul
 dianhepcor. Mo. moessuch yn gyntaf dim
 dreigl y ferf gynhorthuyaul anhepcor. Gr.

Treigl berf gynorthuyaul anhepcor, mod
 managaul, amser cynhyrchiaul.

rhif	{	uys		rhif	{	ym			{	yduys		rhif	{	ydym
		uyt				ych		ne		yduyt				ydych
uni		yn		lios		ynt				ydyu		lios		ydync
g														

Veithiau

Veithiau e roir, y, rhaguas y ferf o flaen pob
 un o rhain, yn gyfansoddedig a huynt, ag, r, ne,
 d, rhung y rhaguas a'r ferf, rhag ymgyfarfod
 o'r bōgeiliaid ynghyd mal: yruyf, yryduyf,
 yduyf, ydyduyf, ag felly ymhob person yn
 y dau rif. Mo. oes un ferf gynhorthuynl
 anhep'cor ond honn? Gr. nag oes a dreigllir
 trwy bob mod ag amser. etto e gair, oes, ne,
 mae, yn y trydyd person, a maent yn y trydyd
 liosfau. mal oes neb yn ty; mae Sion? maent
 igyd yn ty. ar ferf, syd, a gair ymhob rhif a
 pherson. mal: myfi syd, tydi syd, efō syd,
 arc. Mo. ai gwaeth pa un o'r hain a doeder
 ymhob mann, yntau mae rhagor, rhung, yu,
 ydyu, mae, uyf, syd? Gr. mae rhagor
 mair rhyngthyn meun cymllheth ymadrodd,
 mal y cair gweled wrth dygluro, a thraethu cy-
 straniaeth, canys ni ellir doedyd, pwy oes yn
 ty, ne pwy mae yn ty, ond pwy syd yn ty.
 felly hefyd nis doedir fyth, syd neb yn ty, na
 mae neb yn ty? eithr oes neb yn ty? arc.

Dar-

Darfodedig amherphaith.

unig	{ oedun }	lioss	{ oedem }	efa ellir rhoi,
	{ oedyt }		{ oedech }	yr, ne yd, oflaen
	{ oed, ne }		{ oedent }	pob un, mal: yroedun
	ydoca		ydoedun arc.	

Darfodedig perphaith.

unig	{ bum }	lioss.	{ buom }
	{ buost }		{ buoch }
	{ bu. }		{ buont }

Darfodedig muy no pherpbaith.

unig	{ buassun }	lioss.	buassem
	{ buassyt }		buassoch
	{ buassai }		buassent.

Ar dyfodau.

unig.	{ bydaf }	lioss.	{ bydun }
	{ bydi }		{ byduch }
	{ byd }		{ bydant }

Mod

{byddi {bydun } mae diphig y person
 unig { byded ef { byduch } unig cyntaf yn y mod
 { bydent } yma, am na ei! neb
 or chymyn ido ihunan.

Mod dymunau.
Amser cynhyrchiau, amherphaith ag
ardyfodau tan yr unryu derfynau

unig. { bydyn } lioss. bydem
o na { bydyt } o na bydech
{ bydai } bydent

ne urth berf eddrychiad buru, d, ymaith a
throi, y, yn a, mal:

unig { baun } liosß. { baem }
 o na { hayt } o na { baech }
 { bai } { baent }

Amser

Amser perphaith, mwy no pherphaith
yn gynherfynaul.

unig, ona	{	buassun		lios. ona	}	buassem
		buassyt				buassech
		buassai				buassent

Mod Cysylltiau

Amser cynhyrchiau a'r ardyfodau yn
gynherfyn

unig, pan	{	fydwyf	}	lios. pan	{	fydem
		fydych				fydoch
		fydo				fydent

Ne droi, d, yn th. ymhob rhif a pherson, mal:
pan fythwyf, fythych, fytho, fythem, fy-
thech fythent. Ne'n berfeddruch trwy furu,
yd, ne, yth, ymaith, mal: pan fwyf, fych,
H fo,

fo, fom, foch, font,

Amser amherphaith

unig, pann	{	fydun	}	lios.	{	fydem
		fydyt				fydech
		fydai				fydent

Ne urth perfeddrychiad, magis uchod yn y mod dymunaul mal:

unig pann	{	faun	}	lios.	{	faem
		fayt				faech
		fai				faent

Amser perphaith, a mwy no pherphaith.

unig pann	{	fuassun	}	lios.	{	fuassem
		fuassyt				fuassech
		fuassai				fuassent

Mod

Mod anherfynaul, amser cynhyrchiaul ag
amherphaith.

Bod, esse. perphaith, a mwy no pherphaith ne-
di bod, ne darfod bod. fuisse.

Ardyfodaul. arfedr, ne ar odc bod,
ne arfod. fore.

Mo. Moesuch bellach dreigl rhai o'r cyn-
horthuyaul afraid. Gr. nid oes gen y ferf,
darfu, ond y trydyd person megis berfamher-
sonaul, mal: darfu; darfassai, derfyd, i mi, i
ti, i Sion gyssu, arcy;

Caphel, ne cael yn berfeddruch

Amser perphaith.

unig.	{	Cefais	}	lios.	{	coussom	}
		Cfaist				coussoch	
		Cafod				coussont	
				H	2	Amser	

Amser mwy na pherphaith.

unig.	{	Coußun		liosß.	{	coußem
		Coußyt				coußech
		Coußai				coußent

Amser ardyfodaül.

unig.	{	caf	}	liosß.	{	caun
		cai				ceuch
		caiph				caant

Mod dymunaül, amser cynhyrchiaül ag ardyfodaül tan yr unterfynau.

unig. ona	{	chaphun	}	liosß. ona	{	chaphem
		chaphyt				chaphech
		chaphai				chaphent

*ne'n berfeddruch trwy dynnu ymaith, ph, o ga-
nol pob un, mal:*

unig

unig.
ona { chaun
chayt
chai }

lios.
ona. { chaem
chaech
chaent

Perphaith, a muy na pherphaith.

*O na chousun arc. megis uchod ym y mod
managaul.*

*Mod cysylltiaul, amser cynhyrchiaul ag ardy-
fodaul yn gyngair.*

unig
pann { gaphuyf
gaphych
gapho }

lios.
pann { gaphom
gaphoch
gaphont

*ne, n. berfoddruch pann gauyf, gaych, gapho,
gaom, gaoch, gaont.*

Amser

Amser perphaith, a muy na pherphaith.

Os coussun, coussyt, arc. megis uchod.

*Dyma dreigl berfau eraul syd ag eissiau cyn-
horthuy y rhai uchod, oi treiglo.*

Mod managaul amser cynhyrchiol.

unig.	[uyf]	} yn caru liosß.	[ydym]	[ydych]	} yn caru.	
	[uyt]					[ydynt]
	[ydyu]					

*Anfynych y cair yr amser yma heb gymoritha,
etto meun rhyu fers e gymrir yr ardyfodaul
yn le'r cynhyrchiaul. mal: mi a uelaf, mi a
glonaf, uideo, audio.*

Amser amherphaith.

unig	[oedun]	} yn caru. liosß,	[oedem]	[oedech]	} yn caru	
	[oedyt]					[oedent]
	[oed]					

Amser

Amser perphaith.

unig.	{	cerais		lios.	{	carassom
		ceraist				carassocn
		carod				carassont

Amser mwy na pherphaith.

unig	{	carassun	}	lios.	{	carassem
		carassyt				carassech
		carassai				carassent

Mae'r amser mwy na pherphaith yn gynnair yn y mod yma, yn y dymunau, ag yn cysylltiau, ond bod gen y modau eraill, ragferf, ne gysylltiad yn arwyd oi blaen. a'r mod managau heb un arwyd.

Amser ardyfodaul.

unig.	{	caraf	}	lios.	{	carun
		ceri				ceruch
		ceriph. ne				carant
		car				

Rhai

Rhai a phurfhaant y trydyd person unig
 trwy roi, ph, at yr ail, mal; ceri ceriph,
 cai, caiph, neithiau o'r person cyntaf, trwy
 dastu, af, ymaith, mal: mi a garaf, ef a
 gar, mi a ladaf, ef a lad llynog. neithiau
 arall ni furir ymaith onid, f, yn unig, mal
 mi a rodiaf, ef a rodia.

Mod, gorchmynnaul amser
 cynhyrchiaul.

unig	{	car di		liosß.	{	carun
		cared ef				ceruch
						carent

Hunn a phurpheir o'r cyph berfaul, trwy
 droi'r fogail ne'r diphdong diuaethaf yn, a,
 mal: guilio, guilia di, cerded, carda di: nei-
 thiau e scythrir ymaith gobennidiad y cyph
 i phurfhau hunn, mal: gweled, gwel di,
 caru, car di. a phann fytho'r ardyfodaul
 yn

yn hwy no'r cyph, yr un fyd y gorchmynnaul
a'r cyph, mal: gofynn, gofynnaf, gofynn di
taro, tarañaf, ne trwy drychiad, trañaf, taro di

Mod dymunaul, amser cynhyrchiaul, ag
ardyfodaul.

unig rif o na.	{	bydun bydyt bydai	}	yn caru
-------------------	---	-------------------------	---	---------

liosß. o na.	{	bydem bydech bydent	}	yn caru
-----------------	---	---------------------------	---	---------

Ne trwy berfeddrychiad,

o na	{	baun bayt bai	}	yn caru
------	---	---------------------	---	---------

liosß. o na.	{	baem	{	yn caru
		baech		
		baent		

Amser amherphaiith.

unig rif o na	{	charun	liosß. o na	{	charem
		charyt			chareth
		charai			charent

E phurfeir hunn o'r cysefin berson, o'r ardy-
fodaul amser, yn y managaul fod, urth droi,
af, yn .un, mal: caraf, carun.

Perphaiith a mwy no pherphaiith.

unig rif o na	{	charasun	liosß. o na	{	charasem.
		charasyt			charaseth.
		charasai			charasent.

Mod

*Mod cysyldiaul, amser cynhyrchiaul, ag
ardyfodaul.*

unig rif pann	{	garuysf	}	liosf. pann	{	garom.	}
		gerych				garoch.	
		garo				garont.	

*Pann fo yscafnlefn o flaen gobennydiad y
cyph, hi a droir yma, i'u thromlefn, mal:
credu pann grettuysf, tybygu pann dybccuysf,
cyphlybu, pann gyphlyppuysf.*

Darfodedig amherphaith.

unig rif, pann	{	garun	}	liosf. pann.	{	garom	}
		garyt				garoch	
		garai				garont	

*yr un a'r amherphaith o'r mod dymunaul,
ond bod cysyldiad gida hynn.*

Amser perphaith.

unig rŷ pann.	{	gerais	}	lios. pann.	{	garassom
		geraist				garassoch
		garod				garassone
		ne geris ef				

*Megis uchod yn y mod managaul.**Muy no pherphaith.**Pān. garassun, pān garassyt. ar c. megis uchod
yn y mod managaul.**Mod annherfynaul.*

<i>Amser cynhyrchiol, ag amherphaith</i>	{	<i>caru, amare.</i>
--	---	---------------------

<i>Amser perphaith a muy no pherphaith</i>	{	<i>darfod i mi garu, amanisse me.</i>
--	---	---

neithiau

neithiau e gubllheir yr aſerau hynn trwy roi'r
gunethuriaul, ag, o, ardodiad oi flaen ar
ol cyph y ferf, mal: ef a doedir guympo o Sion
dicitur Iohannes cecidiſſe, mi a uelaf ſcrifen-
nu'onoti, video te ſcripſiſſe.

neithiau e roir y gunethuriol a'r ardodiad, i,
gidag ef, o flaen y cyph, a'r ferf, darfod, yn
gynherthuy ido, mal: e doedir darfod i Sion
guympo, mi a uelaf darfod i ti ſcrifennu.
neithiau heb gynhorthuy, mal: e doedir i
Sion guympo, mi a uelaf i ti ſcrifennu.

Mo. Oes amſer ardyfodaul i'r mod
annherfynaul?

Gr. Nag.oes yrun priand, ond a unelir o gym
orth geiriau erail, megis urth roi'r geiriau
hynn o flaen cyph y ferf, arfedr, arode ar. ar c.
mal: arfeder hedeg, uolaturus, arode codi,
ſurrecturus, ar fyned ymaith, abiturus.

Mo.

*Mo, oes yn y gymraeg mo'rheini a elu'r
ladingu'r gerundia, a supina?*

*Gr. Nag oes, ond bod yn rhaid cyflouni hynn
o diphig a chyph y ferf, trwy roi arddodiad oi
flaen, mal: inter canandum, urth superu, a
canado, o superu, tempus canandi, amser i su-
peru, redit venatu, ef a doeth adref o hela,
abijt lusum, ef aeth i chware.*

*Mo. mi a ualaf bellach y mod y treiglir berf
syluedaul, a'r uneuthuriaul: dāgosuch yn fyr-
raf y galloch dreigl y ferf dioddefaul.*

*Gr. rhaid yu gwybod yn gyntaf fod pob berf
dioddefaul gymreig yn ambersonaul. S. heb
amrafael bersonau ymhob mod, ag amser,
mal: caru'd, a uasnaetha i bob person me-
un amser perphaith, megis caru'd fi, caru'd
ti, caru'd chui, ar c.*

Mo.

Mo. padellu y cair guybod o ba berson y bo'r
ferfhonn, pryd nad oes amrafel obennydiad
canthi i dangos hynny?

Gr. urth derbynniaul y ferf; canys ni byd hi
heb nail ai henu, yntau rhaghenu i derbyni
gweithred bod amser, a pha berson bynnag fo
hunu, yr un person y bernir y ferf, mal; ef
am tra dyd i, eth gerir di, e droufid Sion, mi,
syd derbynniaul i'r gair, carudyd, di, i gerir,
Sion, i droufid. canys er bod yrhain yn amher
sonaul eissiau amrafel derfynau rhug y nail
berson a'r lal; ettonhuy a sonnant am bob
person, megis yn lading. pudet me, pudet nos
e geir guybod urth y rhagenu syd yn canlyn y
ferf at ba berson y perthyn hi.

Mo. Beth a una, ef, o flaen y ferf honn
at ba berson bynnag y perthyno hi? Gr.
ef, y rhaghenu, a'r ferir yn rhyd o flaen
pob berf, a fytio heb hennedigaul, ne derbyn-
niaul

niaul oi blaen, er bod genthi henu aral ar i
 hol yn hennedigaul idi, mal: efa ladod Sion
 Scyfarnog, efa gerir duu: ond pann roder he
 nnu fo hennedigaul ir ferf oi blaen hi, ni
 byd mor le i, ef, yno, mal: Sion a ladod Sey-
 farnog, duu a gerir; etto pann fo rhaghenu
 ued' i gyfansodi a rhaguas y ferf yn derby-
 niaul i'r ferf, ag yn dyfod oi blaen hi: guedus
 yu rhoi, ef, or blaen, megis; efa'm cerir, e'th
 dreuir, efa'n cluyfir; ag ueithiau e deflir, ef,
 ag, a, ymaith, mal: e'm cerir, dros ef am ce-
 rir, e'th dreuir, dros ef a'th dreuir, e, n cluy-
 fir dros ef a'n cluyfir, ei terir, dros ef ai cerir,
 e'ch guelir, e'n guelir, dros ef a'n guelir.

Treigl berf diodefaul.

Mod managaul.

unig	{	i'm	{	caru	{	liosß.	{	i'n caru
rif.		i'eth		garu		ydydis		i'eth caru
ydydis		i'u		garu				in caru

Mac

Mae diphig priand amser, ond neithiau e
gymrir yr ardyfodawl yn le hun, mal: e doc-
dir, dicitur

Darfodedig amherphaith.

unig rif. yroedid.	{ i'm caru }	lios yroedid	{ i'n caru }
	{ i'ch garu }		{ i'ch caru }
	{ i'u garu }		{ i'u caru }

Mae yma hefyd diphig priand.

Darfodedig perphaith.

unig rif.	{ e'm caruyd }
	{ e'ch garuyd }
	{ ei caruyd }

lios	{ e'n caruyd }	{ ne buuyd }
	{ e'ch caruyd }	
	{ e,u caruyd }	
	{ i'u garu }	

K

Muy

Arwy no pherphauh.

unig rif. { e'm caressid
e'th garessid
e'c caressid

lios. { e'n caressid } ne, e'fnessid
e'ch caressid } i'm caru
e'u caressid } i'th garu
in garu.

Ar dyfodau.

unig rif. { e'm cerir } lios. { e'n cerir
e'th gerir } e'ch cerir
e'i cerir } e'u cerir

ne, e'fydir { i'm caru
i'th garu
in caru

Mo. mi a netaf fod y ferf syluedau yn gy-
morib

75

morth i'r ferf yma, megis i'r aneuthurawl,
mal: ydys, oedyd buwyd, buessid, bydir, ag
a uelaf hesydd pan fo'r hain yn gymorth i'r ferf
diodefawl a rhagheny yn derbynial y cyfan
sodir y rhagheny a'r ardodiad, i, megis y
doedafoth uchod wrth draethu rhagheny per-
chnoganl, mae'r mod y doedir yrbain gir yn-
gair yn lading.

Gr. erit ad meum amare, e fyddir i'm caru,
e fuwyd i'w garu, fuit ad tuum amare, yroe-
dyd i'n caru, erat ad nostrum amare, wrth
hyn maen band gweled os cais dyn droi iaith
aral yn gymraeg nad gwiu ceisian gan bob
gair attob i'n gilið.

Mod gorchmynawl

Amser cynhyr. ag ardyfod.

unig rif.	{ carer di carer ef	}	lioss.	{ carer ni carer chui carer huynt	}	K	2	nid

nid oes gan y mod hyn ond dan berson tan
un lef.

Meddymunau cynhyrch. ag amherphaiith.

unig rif. { o nam cerid }
 { o nath gerid }
 { o nas cerid ef }

liosß. { o na'n cerid } o na cherid fi
 { o na'ch gerid } ue, o na cherid di
 { o nas cerid } o na cherid ef.
 na cherid ni . et .

perphaiith a mwy na
pherphaiith dan un lef.

unig rif. { o nam caressid }
 { o nath garessid }
 { o nas caressid ef }

liosß.

liosß.

{
o na'n caressid
o na'ih garessid
o nas caressid huynt

Ne, o na charessid fi, ti, fe, ni, chui, huynt et
Mod cysyldiaul.

Yr un yu hun a'r mod dymunaul ond bod
cysyldiad yn le'r aruyd dymunaul, megis
uchod yn y ferf ueithredaül. etto mae ardy-
fodaül amser i'r mod hun o'r neuüdu, mal:

Ardyfodaül amser.

unig rif. pann.	{ i'm carer }	liosß.	{ i'n carer }
	{ i'ih garer }		{ i'ih carer }
	{ i carer }		{ eu carer }

Ne pann garer fi.
pann garer di.
pann garer fe. et.

ef

ef a ellir treiglo berf dioddefaul, vrth gyn.
 horthuyr ferf, cael, mal: mi a gefais fi fyn
 ghuro, ti a gai dy lad, ef a goussai i guro,
 ego verberatus sum, tu occideris, ille verbe-
 ratus erat. ond air yngair, ego habui meum
 verberare, tu habebis tuum occidere, ille ha-
 buerat suum verberare. ef a ellir cymryd y
 mod annherfynaul yn le'r henn berfaist, mal;
 scire tuum, yn y lading, ne, fugere vitium,
 tros scientia tua, fuga vitij, ag felly meum
 verberare, tros meam verberationem. a
 bynn syd iawn yn y gymraeg, er i fod yn
 diflas meun ieitboed eraul.

*Annherfynniaul fod, cynhyrchiol
 amser, ag amherphaitb.*

bod i'm caru, me amari.

perphaitb a mryna pherphaitb.

*Darfod, ne gael onof fyngharu: ne,
 Y caruyd fi, me amatum esse.*

Ar-

Ardyfodaol.

Y caf fyngharu }
 Y cerir fi. } me amatum iri.
 Y bydir i'm caru }

Mo. A ellir treiglo pob berf urth
 Y rhain aethont o'r blaen?

Gr. Gellir, o bydant yn canlyn y phord
 faur gyphredin, o dieithr bod arfer briaud
 i rhyr alad, ne fir yn neilduol, mal: yn le
 carod, e doedod rhai ceris, ne carus, a'r beird
 ueithiau i achub pennil godidog a allant
 adel lychyren, ne silaf alann, ne fraithu vn
 muy i meun, ag ueithiau vn yn le'r lal,
 mal: yn y gair hun, arnynt, arnyn, arna-
 dynt, arnun; Mae o'r berfau rai yn tyn-
 nu rhyd lwybrau neilduol, agai gelwir ber-
 fau afreolus, am eu bod allan o'r rheol a dy-
 lent i chanlyn, megis: myned, ire, euthum,
 iui, aethunn, iueram, af, ibo, aed, ayn,
 dos,

dos, eat, eamus, ito.

Dwyn, ferre,	}	Caphel, capio, ne habeo
Dugum, tuli,		Cefais, capi
Dygafun, tulerā		Cousun, caperam.
Dygaf, feram		Caf, capiam.
Dug, fer, porta		

Cyfraniad.

Mo. Beth yu cyfraniad?

Gr. Cyfraniad yu rhann o'madrod, yn goferu allan o'r ferf, ag a gaiph rann genn y ferf. S. amser, ag arwyddiad, a rhann genn hennu, S. treigl a chenedl, a rhann genn y dau, S. rhif a phurf; amhynny ei gelwir ef cyfraniad, am i fod yn cael cyfran gen bob un o'r dau hynn.

Mo. pessaul amser syd i Gyfranniad?

Gr. yn y lading pedwar, yn y groeg chuech, yn y gymraeg nid oes ond un cyfranniad rhonog, a hynnu yn brinn; oblygid y rhai sydyn, edig, mal : gorchymynedig syd dybyccach

byccach i fod yn gyfranniad o'r amser dar-
fodedig; etto nid ydychaf, ond hennu cy-
frannol, mal: indoctus yn y ladin, annyce-
dig. ag ueithiau cyfranniad rogiog a fyd,
mal: scriptum est, scrifennedig ydychaf.

Mo. oes fod i gymru i gyfieithu
cyfranniad lading?

Gr. Nag oes fal y gallo un gair cymraeg
atib i'r cyfranniad ladin, eithr a chyph y
ferf gidag ardodiad, ne air araf es a ellir cym-
raegu pob un o honyni, mal: Homini aman-
ti Deum erit premium, es a fyd gobru y i ur
afo'n caru duu. Homo interfectus, dyn
ned'i lad, homo moriturus, dyn ar faru, ho-
mo amandus, dyn iu garu.

Mo. peßau mod ymae i gymro
gyfieithu pob un o'r hain?

Gr. y cyfranniad cynhychiol ag, ans, ne

L

ens

ens, yn derfyn ido, cyda'r ladinu'r, a eil
 cymro i gyfieithu a chyph y ferf, ond rhodi'r
 ardodiad, yn, oi flaen ef, na, urth, iruy,
 tann, mal y bo'r thessum yn i ofyn, mal;
 homo exercens se erit promptus, dyn urth
 ymarfer a fyd hyfedr, homo diligens Deum,
 dyn yn caru duu, homo viuens ociosè incidit
 in laqueum diaboli, dyn iruy, ne, o fyu yn
 segur a syrth ymmagl diawl, incedit edens,
 mae fe'n cerdded tann frys a.

Y cyfranniad ardyfodawl yn rus, a droi'r yn
 gymraeg yn y mod yma: oflaen cyph y ferf,
 ef a'sodir y geiriau bynn, arfedr, arode,
 yndarofyn, ar, mal: iurus, arfedr myned,
 percussurus, arode taro, profecturus yndaro-
 fyn ieuio, casurus, ar syrthio.

Darfodedig cyfranniad a gymraegir urth
 dodi yr ardodiad, vedi, oflaen cyph y ferf,
 mal: interfectus, ued i lad, e fyd yn y fann
 ymaraghen i dangos pa berson, a pha rif
 fyho der bynniol y ueithred, a hunnu a roir

rhung

rhung yr ardodiad a'r cyph berfaul, mal:
 uedi yn lad, nos interfecti, uedi fynharo,
 ego percussus, uedi eu holi nhuy a gypheasant,
 examinati fatebuntur, ued i guro, e donaid
 uir, verberatus dicet verum. nid un synnu yr
 a dealt yu r'hain, yr holedig a edyf, ne'r cu-
 redig a donaid uir. Nesafun gair cymraeg
 a dau at naturieth y cyfranniaid yma yu'r
 geiriau yn, edig, ag ueithiau nhuy a'matte-
 bant iu giliad, mal: gorchmynnedig, manda-
 tus, creuedig, creatus.

Efa eil cymro gysieithu'r cyfranniad ladin
 yn, dus, urthroi, i, yr ardodiad ued i gy-
 fansodi a rhaghenu o'r person y bo derbyn-
 iad y ueithred oflaen cyph y ferf, mal: i'm ca-
 ru diligendus ego, i'ih guro verberandus tu,
 iu gladu, sepiliendus ille; nid ydiu hynn beith
 iu annirgelu, non est hoc reuelandum. Mae
 geiriau cymreig yn, aduy, tarā debig i'rha-
 in, mal: taladuy, soluendus, gocheladuy,
 uitandus, cymmeraduy, accipiendus uel ac-

ceptabilis . ond nid yu rhain chuaiith yn ladin
gyfranniadau yn y manau yma : eithr hen-
au cyfrannaül, vitandas, dignus vitatu.

Mo. pabam na ellir doedyd mae cyfran-
niadau, ydiu yn caru, vedi caru, arfe-
der caru, a nhuy yn ymatteb a'r cyfran-
nadau ladin?

Gr. Amfod duyrann o'madrod yn nahan-
rhedaulymhob un o honynt. s. ardodiad a'r
ferf; ag mae'r groeguyr yn y cyfriü ymadro-
dion yn eugalu yn ferfau, er bod centhynt
gyfranniadau heb lau'r hain, nid guir chui-
ig mo hynny yn y ladin, fod y geiriau hynny
yn gyfrianniadau syd gyfallu a chyfraniad,
mal : un synnuyr syd i'r hain, veniente me,
cum ego venirem, etto cyfraniad syd yn y
nail, a berf yn y ladin.

Rhag-

Rhagferf.

Mo. Beth yd rhagferf?

Gr. Rhann o'madrod yn guasneithu i'r ferf
fynychaf, i egluro, ag i berpheithio i synnau
hi, mal: dos ymaith hedi, cerda drau, aros
ennyd; ueithiau gurhau a una rhagferf i be-
nu damueiniau; mal: da iau, rhyphol;
digon glan.

Mo. peſauſl perh a damuain i Rhagferf?

Gr. peduar .f. Arnyddhad, cymheiriad, an-
ſand, a phurf.

Mo. peſauſl arnyddhad ſyd i ragferf?

Gr. lauer, rhai manau, mal: ple? le;
yma, yna, accu, drau, imenn, allan, uchod,
ifod, ible, ibabale? o diyma, o diymaio dar-

cu,

cu, odifeun, odiuered, phordyna, phorddrau.
 Ammseraul, yrouon, ynaur, hedu, doe,
 ynhyr, echdoe, yrluned, yleni, orblaen,
 arol, yforu, trennyd, ueithiau, pabryd, pa-
 byd, erpabryd, ebohir, yrle, ynleigis, yc-
 huiſa, ybolyd.

Niferaul, unuaith, duyuaith, denguaith,
 canuaith?

Gradol; ymlaen, ynol, obynallan, heblath-
 hyn, yngyntaf, eiluaith, bellach.

Gofynnaul. pam? paham? ambabeth? beth?
 pambynny? onde? paun? ai? mal: ai sion
 yu hunnu? aie?

Attebaul. ie, do, panadef, guir.

Guadaul. nage, nagedim, niddim.

Dangosaul. uele, edrych, daccu, nycha.

Egluraul. yfefyu, bynnyn.

Dymunaul. duu na, o na, mal: duu na by-
 dyu.

Annogaul. ido, mafido, mafuchido.

Gwabardaul. na, mal: na dofdim..

Cyphe-

Cyphelybiaul. megis, mal, nidamgen.

Vnued, unfod, yrunphunyd.

Amryuogaethaul, amgen, ynamgen.

Cynnedfaul. da, drug, a phob henn dam-
ueiniaul, gida berf damueiniaul heb fod yn
derbyniaul idi, a fyd yn le rhag ferf cynned-
faul, mal: taro yndram, rhedeg yn fuan.

Maintiolaul. lauer, vchydig, gormod, di-
gon.

Ystynniaul. iawn, cida henn damueiniaul,
mal: drug iawn, ynfaur, ynfyafol, ynho-
laul, yn gubl, yn gynt, yn arylhr.

Laessaul. braid, prinn, achen, gamnyaf,
agos.

Cynnhilaul. ynrunle, ynghyd,

Gwahanaul. ynunig, orneildu.

Galwedigaul. hou, hai.

Attebaul. sryy, ar?

Petrussaul. ysgafyd, nidhuyrach, ondodid,
falle.

Cymheiriaul. cynn, mor, ag, na, mal: cyn-
gyn-

gynied ag ef, morhydyf ag ynian, guel na
dim.

Mo. Mae'r gradau syd i ragferf?

Gr. Megis i'r henau, ond rhoi, yn, o'r blaen
megis: da, guel, gorau syd henau; yn da,
yn guel, yn orau, rhagferfau ydynt.

Mo. Ai'r un fath ansawd, a phurf syd genn
ragferf a'r bannau eraill o'madrod?

Gr. ie, ambynnynid rhaid son ynau'r dim
muy amdanynt.

Dined Rhagferf.

Cysyldiad.

Mo. berh yu cysyldiad?

Gr. Cysyldiad syd rhann o'madrod yn clym-

mu

mu geiriau, achlousau ynghygyd.

Mo. Passaul peth a damuain i Gysyldiad?

Gr. tri, gallu, cyfle, ag ansawd.

Mo. passaul grym, ne allu, fyd. i
gysyldiad?

Gr. Rhai fyd. centhyni rymri cyplyssu, ag ai
gelluir cyplyssau, mal. ag, a, hefyd.

Guahanau. mal, ai, yntau, nag, na, na-
chuaith, ne.

Cysflounau. am eu bod megis yn lanu meun
ymadroed, mal: ynuir, hagen, hachen.

Dieithrau. ond, eithr, namyn.

Gurthnebau. er, mal: er dy fod yn fraud
ym, etto mi a'ch drauaf.

Attebau i'r hatn, erhynny, etto, etto erhynny:
leiedigau. Orhynleiaf.

petrussau. ai, onidef.

Cymheiriau. Cyn, mor.

Achosau. ermyn, am, oblaid, oblygid,
M oherud,

oheruyd, can, canys, cannad, yngymaint a,
yn anuedig, o achos,

Amodawl. os, ond, o,

Cynhillawl. felly, urthynny,

Mo. peßawl ansawd. syd, i gysyldiad?

Gr. tri sengl mal: etto, cyfansodedig, mal:
ondetto, ailgyfansodedig mal: ondettoerhynny.

Mo. peßawl cysle a gaiph cysyldiad?

Gr. Rhai a fyddant bob amser o flaen y gair a
gysyldont mal: os, mal, mor; rhai eraill a
fyddant arol, mal: chwaith: Rhai ueithiau
orblaen, ueithiau arol mal: ynnuir; hefyd, ef
a eil yr un gair fod ueithiau yn rhagferf, uei-
thiau yn gysyldiad, urth fal y bo'r rhes-
sur yn i ofyn, canys pan fo'r gair yn clymu
geiriau, ne glawßau ynghyd ei bernir yn gys-
syldiad, eihr os byd. yntau yuegluro synny
berf,

berf, ne hennu dāmueiniaul heb gysylu
amrafael bethau ynghyd rhagferf a fyd.
Ardodiad adroir ueithiau yn rhagferf, ne gy
slydiad, pryd na bo'r ganlau yn hennu ne ferf.

Ardodiad.

Mo. Beth yu Ardodiad?

Gr. Ardodiad yu rhann O'madrod a rodio
oflaen rhannau eraill O'madrod, ueithiau yn
uahannrhedaul, mal: truy'r dref, o'r dref. uei
thiau yn gyfansodaul mal: truydynt, rhaguas.

Mo. pessaul amryu ardodiad syd?

Gr. Dau, un a fyd bob amser yn gyfansode-
dig a gair, ag ni chair dim onau fyth yn ua-
hannrhedaul, mal: di, dy, an, rhy, cy, cyd,
cyf, dad, ad. lys. led, gor. ? Mae rhai eraill
a gair ueithiau yn uahannrhedaul, mal: at, ar,
a, rbung, truy, tros, cen.

M

2

Mo.

Mo. oes nahaniadeth ar yrhain?

Gr. Mae rhai onynt a fynant y gyrcbfa gyn-
taf, .f. cyrcbfa, o, ir gair y bont ganlau ido,
mal:

1. at yr	}	7. heb dir	}
2. ar uely		8. urth gaste!	
3. am fuyd		9. Cen duu	
4. ian lan		10. i Rufain	
5. i rhydref		11. o loegr	
6. i rhydref			

Yrhain yd yn canlyn, a fynant y creidiant
a'r eu hol.

rhag dolur
er Duu
menn long
rhug cig a chroen

A, syd

a, syd ardodiad a fyn yr ail gyrchfa ar i
bol, s. cyrchfa, a, mal : e'm trauyd a chlede, a
throsdan, a phaul.

Yn, yr ardodiad, a fyynn y ureidiol i gyph ber
faul ; mat : yn caru, yn gweled, yn taro, yn
doedyd, A chyrfa fy, ir hennu a fo'n arnyd-
hau 'r manau ne'r amser y bytho 'r peth yn-
do, mal : ymhenn y brym, ymmad Sion, yn-
by'r brenin, ynnyd y farn, ynghaer leon,
yngulad forgan. Ond pan fo'r rhaguas
rhung yr ardodiad yma a'r cyfryu hennau y
ureidiol a sai yn nastad, os gurny fyd yr be-
nu, mal : yn y tyeido Sion. yn y tir eido'r
brenin. Eithr os Banyu fyd y'r hennu, Cyr-
chfa, o, a fyynn, mal : yn y gaer eido ebui,
Ond pob amser aral cyrchfa, o, a fyynn,
mal : yn urda, yn doetb, yn galed, yn drist,
yn fychan. A digon yu bynn ynghyleb yr ar-
dodiad guahanredawl. A fynnuchui son
dim am yr anghuanhedawl :

mo. oes dim o'i nodi ynghyleb yr ardodiad cyn
glyn

glyn ne anuabarhedaul Gr. oes laucr : Ond digon ynau yr edrych, paun a una gureidiol y gair y cyfansodir huynt ag ef, ai sefyl, yntau neriidio, i un o'r tair cyrchfa. Mo. A fydd yr un o'r hain y ureidiaul yn y cyfryu gyfansodedigaeth? Gr. na fydd eithr y rhann fwyaf onynt, a dreant y ureidiol i gyrchfa, o, rhai i gyrchfa, fy, mal y doedun rhaglan. Da hefyd ydoed farcio grym, a gallu pobun o honyn pann gyfansodir gair a huynt. Canys rhai honynt a leiba, ne a uacthyga arnyddhad y gair symlig, megis go, ne gor oflaen bo. gail. mal: mynnu gofynnu, guenu. gornenu; led, mal: cyscu ledgyssu; lys mam lysfam Rhai eraill sydd yn guribnebu fymnyr y symlig mal: gwrth; troi, gwrthtroi, fyllly, ad ne dad mal rhod adrod, troi dadtroi, di, mal: blas, diflas, dysc didysc, mae ymbel un yn chuanegu ne yn mynychu arnyddhad y gair symlig mal: dy, tra, &c. megis yn yr hain. Cas, dygassed, maur traimaur, Arhain igyd a fynant

a fynant gyrchfa, o, ynle'r ureidiol i'r sym-
 lig megis y guelir yn y siamlau uchod. Ond
 mae rhai eraill a fynn gyrchfa, fy, pann fo
 mud yn ureidiol i'r symlig. megis yrhain :
 An, cy. mal : puynt ammbuynt, clod, anglod,
 tristuch anrhistuch, doeth, annoeth. gleuder
 angleuder, buchedol, amuchedol. Eithr pann
 fo, l, rh, a dry yn, f, mal : lauenyd aflauenyd;
 rhuydddeb, afriydddeb.

Mo. pette uir y rheol yma ni dylid doedyd
 anuir, anlan, anfuyn, eithr anguir, anglan,
 amuyn canys felly mae cyrchfa, fy, mal : fyn
 guir, fyinglandyn, fymuynodyn. Gr. Craph
 ydychueithau urth geissio diphtig, a bai yn y
 rheoledigaethau hynn;

A hynny syd orau, canys pann dangosochui
 y tyllau, mi a' llafinnau yn ymann roi puyth
 ne clutt arnyn, guir yu am yrhau uchod fod,
 n, heb sylfyd yn'r ardodiad, a gureidiol yr
 henuau yn troi i gyrchfa, o, a hynny a fyd
 bob amser y bytho.g.ne ; m ; yn ureidiol i'r
 gair

gair symlig, ond mae'r rheol yn iir bob am-
 ser araf, pwn fo mud yn urridiol. Etto ni
 bydai chwaith tincbuih iawn, doedyd : an-
 glan, angwir, ammwyn rhyd y phord gyphre-
 din ond gen fod y bobl meun mediani o'r
 lwybr neu'duol uchod, guel dioddef peth cam,
 a cholled, ag ennill i euyllys da nhwy, no chol-
 li i calonnau urth i gurbnebu meun peth heb
 sennu yndo. Mo. beth am yr ardodiad cy,
 cyf, cyd, cyn Gr. yr un ardodiad a scrifen-
 nir y pedair phord yma, urth fal y bo'r
 urridiol i'r gair a gyfansoder ag ef. mal:
 byd, cyhyd, oed, cyfoed, cerded, cydger-
 ded, hyned, cynhyned. Mo. Am y duy phord
 gyntaf mi a gytunaf a chui. canys ueithiau,
 cy, cyf a scrifennir i oebel drygsain, mal:
 ansodi cyfansodi, nid cyansodi, felly cy-
 flouni, nid cylouni. Ond, cyd, ne cyn, nid
 ydyni yn cyfarwydhan a'r dau gyntaf, na
 Chwaith yn cyngbrychu a buynt : canys. nid
 un synwr yu, cynhyrfu, cyngbanu a chydga-
 nu.

nu. hefyd, cy, a fyynn gyrchfa fy i'r nreidiol:
 ond cyd a una i nreidiol y gair symlog nreidia
 i gyrchfa, o, megis yma: cyngbann, cydgann:
 Gr. mi a'ch gwelaf fych yn ceisio fynall ar y
 gutta; ni allaf mo'r gwadnad ydych yn doe-
 yd yn rhyssymol: etto nid oes mor sibian nag
 ennyd i ni yxouon i dosparib hynn yn fa-
 nal digon yn ynau fanegi naturieib, cy,
 ag egluro y rbeolaeibau ag amryu siamlau.
 cy, a fyynn gyrchfa, fy, i'r symlog pann fo
 lythyren fud yn nreidiol. mal: caned cyn-
 ghaned, causa cyngbaus, prys cymbuys cym-
 hell, compello, tyrfa, turbo, cynhyrfu con-
 turbo, tero, torri, contero cynhorri, contri-
 tio cynborrian; burd mensa, cymmurd com-
 mensalis, gulad, cyngulad eiuſdem paria,
 discybl discipulus cynniscybl condiscipulus
 cell, cella, cynghel concubicularius. cyby-
 dieib, cupiditas, cynghybydieib concupiscen-
 tia, mo. beth am y gair, cyn, gida'r bentan
 a dyrffynant yn, ed, mal: cyn hyned, cyn

N.

gynied

gyned ? pa un yr scrifennir hwynt ai yn-
gbyd, yntau yn uahanedig. Gr. ef a ellir
i gadel yn uahanedig : ag yna cynsyd rag-
ferf megis, tam, yn y ladin, tam sapiens,
cyn doethed; etto am nad arferir ef, ond gi-
da'r hennau yn, ed, yn unig, nid ydyu gy-
fattedbaul i'r tam, ladin a ellir i arfer gida-
phob hennu damueiniaul am hynny ni bydai
anghyfadas i rodi ef ynglyn urth i ganlat
mat: cyndued, cynboethed. Ag os yn un gair
yr scrifennir hwynt nid rhagferf, eithr ar-
dodiad annabanaul yu, cyn. Ond yn hynn
o beth cymred paub y phord a fynno i scri-
fennu rhain a'r cyphelib. Mo. beth am
ry, ne dir ai rhagferfau ynt, yntau ardodia-
dau. Gr. rhy pan fo yn arwydhaun nimis yn
ladin, syd bob amser yn rhagferf mat: rhy
frud, rhy drud, rhy drum, ond pann oferer
ef dros re, yn ladin, ardodiad syd, mat: re-
petto, rhybellu, rebello, rhyfelu, felly he-
fyd prynnu emo, rhybrynnu redimo, ond,
dir,

dir, ardodiad ydyu bob amser ynglyn ai
ganlan mal: maur, dirfaur, traha, dir-
draba, ag a doedir ueithiau dirdra. Y dau
yma bob amser a fynnant gyrchfa, o, pa fod
bynnag yr scrifenner huynt ai ynghyd yntau,
yn uahanaul. Mo. moesuch fuy o siamlau
i egluro y pethau a doedafsoch. Gr. Rhaid
yn gwybod pasod y cysylltir, cy, a geiriau ni
bytho i gureidiol yn lythyren fad.

Pann fo, rh, ne l, ne fogail, ne di-
phdong yn ureidiol, yna, cyf. arferir, mal:
lafurio, laboro, cyflafurio collaboro, e doe-
dir befyd cydlafurio meun amryu deali, laun
cyflaun, rheibio, cyfreibio, rbuyd cyfruyd
rhen, parens, cyfren, alius ex eodem patre:
ag er bod y symlig yn henu syluedaul y cy-
fansodedig a fyd damueiniaul, mal: yn y
groeg thanatos mors, athanatos immortalis.

Pan fo, m, yn ureidiol e roir, m, aral at-
ti, mal: mediannu cymmediannu, Pann fo,
n, f, a dodir mal: nos, cyfnos, nod cyfnod,

naud, cyfnaud, ,s, a dybblir mal: sain, cys-
 sain, son cysson, sydd, cyssydd, collega, Ph,
 a laferir megis pe dybblid hi, ond gwrthun
 fydd i scrifennu iildued ynghyd, canys o phydd
 cyphydd a doedir cyphphydd eusdē fidei socius,
 phynniant, cyphynniant, dyn cimmaint i
 phynniant a'r lal, o flaen bogail ne diphdong
 ,f, a roir: oed, cyfoed, iaith, cyfiaith, ade
 cyfade, anned cyfanned, arudd, cyfarudd,
 y symlig fynycha yn syluedaul, a'r cyfanfo-
 dedig yn damueiniaul.

Tafodiad.

Mo. beth ydych chi tafodiad? Gr. tafodiad sydd rann
 o'madrod, yn arwyddhau ysmudiad disymuib,
 ne fynudyn disyfydd ar fedul. a rhai sydd.
 Rhyfedaul, nard durt

Cyrcneitiaul; ha, ha, ha,

Gofidiaul; ochfi

Dylefaul ubu

Guadaul:

Guadawl : hou, hou

Ofnawl ; oh

Bygythianl

Galwediganl : hou, hai,

Canmolawl

Guathorawl

Gostegawl st.

Guenbeithianl, fynguirgallori fenaidd?

Dined ar gyfiachydieth.

Mo. oes gennych mwy oi doedyd ynghylch
cyfiachydieth a fyddai iu i grybui? Gr. ni
dylai neb dybied fod hynn a doedassom yn el-
fyd i'r perthau a ellid i traethu ai manegi am
y golofn yma, nag am y lall o'r blaen. Ond
pe caniadai duu amser cymuys i fyned trof-
dynt unwaith drachefn ag megis i falu yn
fan y cheirch, a darfu ini i fras filio, mi a
obeithiun y gallem amlhygu odidogrnyd
ynniaith, a gyrru blys ar iyr yn gulad i
dysen

dyscu ai'mgledu, a gŷneuthur cyhild i'r iei-
 thoed estronaul oi hamgylch, er maint i cym-
 heriad, ai parch ymysc y saul fyd yn i me-
 dru. Mo. moesun furu ganni ar donydiaeth,
 amser aral (trwy duu) ni a gaun bdfa, a chy-
 fle adas i roi man buthau trwy'r bol ramar.
 Gr. mae hi yn rhy buyr i dechrau ynaur, ar
 honno, aŷn ymaith bellach, erbyn fythom
 gartref hi a fyd amser supper. Mo. A fyd
 dim ynol, uedi dosparth y pedair. colefn
 yma, a fydai raid i gymro urtho, 'pann
 chuenuchai offod allan yn gymraegaid bob
 peith a gai yn scrifennedig meun iethoed
 erail? Gr. byd. lawer: ond yn annedig, da-
 ngos phord deg, a guedaid i unenuthur gair
 ladin yn gamraegaid pan fo eissio gair cam-
 raeg cyfateboul, i'r ladin, ne i'r groeg ag
 edrych pa fod y luniai 'r cymru gŷne y cy-
 fryu eiriau. megis, y gair ladin a dechreuo
 ag, u, gysson a gymer, g, yn y gamraeg ofla-
 en yr. u. mat: uinŷ, gŷin, uiri, guyr, uira-

go guraig, uirum guydr, l, ladin ynnachrau
 'r gair, a dry yn l libro lyfr, latinum la-
 din, laboro, lafurio, lapidare labydio, b, allan
 o dechrau 'r ladin a dry yn, f, mal: lyfr, la-
 fur, lagof, scribo, scrifen, felly, m, hefyd,
 firmamentum, furfasen, columna colofn, sa-
 cramentum sagrasen, iestamentum, testa-
 sen, poctice, testefn.

Archyt yst yr arch testefn

i da adref, a dodrefn.

.P, yn y cyfryu loed a dry yn, b, d, yn d,
 cupidus cybyd, i, yn, d, mal uirum guydr, ui-
 tium, guyd, c yn, g, confecro cysssegru. g, a
 daud Aegiptus Eipht, ciuitas legionum caer
 leon uagina gnain, tromlefn ar ol, r, a dry
 in chrech anianaul. porta porth, corpus
 corph carcex carchar, et, yn th, perfectus
 perfaith, lacte laeth, delecto, dyleithio, cc,
 yn, ch, siccus sych, saccum sach da hefyd oed
 farcio pa derfyn a roder i'r gair, mal uicti-
 ma, guithisen, hostia, osten, scrifen, o scri-
 bo,

bo, absoluo, absolfen .i. absolutio, absolfen-
nu, .i. absoluerē med y byihon o phrainc. felly
statuo, statuen statuum, statuennu statuere,
megis y doedyn yn eglur ag yn luybraid pan
gaphon dymor guedus in traethu odifri.

Rhaid heb lau bynn dal cof ar y fann y lu-
nier y geiriau o hono, ai o'r amser presen-
nawl, yntau, o'r supin. canys ueithie o'r ferf
symlig ladin, e phurpheir y gair cymrag
o'r supin, a rhai oi cyfansodion hefyd.
mal: o facio, factu, e doedir tir phaul, fel-
ly perphaul perfectum, perpheithio perfice-
re cyphaul confectum, cypheithio, conficere,
effectum ephaul, epheithio efficere, ueithian
eraill o'r amser presennol, mal: o'r ferf de-
ficio diphig, diphygio, o afficio aphig, affe-
ctus, aphygio, afficere. Ag yn fynychaf or
ferf ladin e phurpheir yr hennu berfaul cym-
reig, ag o hunnu y ferf mal: o scribo scri-
fenn scrifennu, o statuo statuen statuum,
statuennu statuere constituo, ystatuenn
constitutio

Constitutio, cystaduennu constituere, cys-
sul, consilium, cyssulio, consulere, cyssol,
consolatio, cyssoli, consolari, felly hefyd o
ryu supin, confessu, cyphes, cypheffu, pro-
phes, propheffu o'r uerf offero, ophrum,
ophrymu, opheren, opherennu, sacrificare,
opheiriad, opheiriadu, i, fungi sacerdotis mu-
nere. Meditari, medyd, medydiant, me-
ditatio, medydiannau, meditationes, ne,
medydiad, medydiadau.

Mo. paryu un orau ai lunio'r geiriau o'r
ladin, ynſau i guncuthur o'r gamraeg, pan
fychu eissiau geiriau cymruys, saithredig euf-
sus, ymyso y cymru, i adrodi pob celfy-
dyd, ai dosparib yn ynbiaith. Gr. mi a
uclaf y ladinuwr oed gynaeihog i hiaith,
yn benthygio gen y groeguyr lauer gair,
yn y cyfrin leod, y Phrancod, yspachuyr
a'r Eidaluyr, yn dideincod yn cymryd i
neshuyn gen y ladin. a'r ben gymru gyn-
uedi rynnau yrhann fuyaf o'r geiriau allan

o'r ladin, ne'r groeg, ni dylai fod arno-
minnau mor cyuilið urth fenibygio i belae-
thu'r iaith, gen y neb a roes inni i dechreuad,
Ond rhaid edrych yn graph, & chadu yn
dyfal y modd syd iu guneukur nhuy yn cam
reig, ag megis pann el un o'r nail gresyd i'r
lal, ef a neuidia i gucul ai uisc felly urth
duyn gair o'r iaith bigilið, e neuidia i der-
fyn, ag ueithiau lyibrennau erail, a myy yn
y gamraeg nog meun iaith yn y byd.

Carys rhyu un a'slynnir yn y dechrau mal:
pann fo, u, gysson yn gyntaf megis. ua-
cum, guag, vilis, guael, uiridis, guyrð,
ue gue, dies ueneris, dyu guener, megis y
doedais o'r blaen rhai yn y dechran a neu-
dia mal, l yn l, lugorn, lucerna, leissu li-
xiuium, lad, ledò, ,r, a droir yn rh, rete,
rhyd, ritus, rhith, rapio rheibio, Roma
Rhufain. Ond cysbain in bo gyntaf yn y
gair ladin, a droir falhynn y chuech mud:
lyfnion ag, m, a droir yn y gamraeg i gyr-
chfa,

chfa, o, pan fo bogail, ne diphdong yn nes-
 saf oi blaen, mal y gaelir yn y dafulann
 yma Mo. nid ar y fath phord a honn, y
 mae ceisio guncuthur tafulann gymuys, i
 amgyphred yn fyrr, yn eglur, ag yn luybraid
 y peithau hynn canys rhung gochel ium-
 pathau, cerrig a Chorbyllau, rhaid i'r ty-
 gad, a'r medul, dal ar y phord, hefyd, i
 gysleu meun tafulann y peithau yn drefnus,
 rhaid urth distanuch, cyste ditrust, a bard
 guastad i scrifennu, felly nid oes i ni, i di-
 fyrru 'r phord, hyd adref, ond cyphyrsthai y
 peithau a doedassoch, ai egluro iwy fagod o
 siamlau; Mae'r geiriau camraeg y try, m,
 yn, f. yndynt? Gr. firmus phurf, forma,
 phurf, formare, phurfio, deformare, an-
 phurfio, domare, dofi, iurma iurfa, iyrfa
 sy'n dyfod o turba, Mo. mae'r hen eiriau y
 troi'r t, yn, th, yndynt? Gr. pan del tron-
 lefn, yn nessaf oflaen, t, ni bo gyntaf meun
 gair, y, t, a droir yn th. Mal: uoluptas,
 O 2 guluth,

guluth, capius, caeth, fructus phruyth, le-
 ctio luth, effectus ephaith, sagitta, saeth,
 Mo. a dynnir ymaith un gyssain o'r gair la-
 din yn y cyfryu leod? Gr. iynnir, p, pan
 fo, m, oi blaen, templum, teml, tempore,
 ymor, templor, temlu, contemplor cynhem
 lu: Imperator, ymeradr, ueithiau e dodir
 yma, h, yn le, p, mal: tempero tymheru, ty-
 mboraiid, ueithiau'r, p, a sai mal: tempus,
 iymp, t, arol, l, a dard mal: cultellus, cyl-
 tell, ueithiau hi ei troir i, d, mal; cultrum
 culdr. Mo, beith am, l, yn y cyfle bynn? Gr.
 ueithie hi a sai, mal: malum, afal, milcs
 milur, ueithie hi a dry yn, l, auallen, ma-
 lus, compello cymbell, malum mal in ma-
 lam rem i'rfal, malignus maling, maligni-
 tas, malingrwyd. Mo beith am, x, yn y man
 noed bynn? Gr. hi a dry yn, ss, mal: laxo,
 laessu, lixiuium, leissu ond pan fo cyssain
 arol, x, ef a uasnaetha, s, sengyl, expono, yspo
 ni ysponiad, expositio, excuso, escus, escus
 fod,

fod, cscussodi, extendo, ystynnu. Mo. pa-
 ham y gadonssoch allan, d, yn extendo,
 urth i uneuthur yn camraeg? Gr. Cnaud
 i'r cymru dod, d, arol, n, mal: descendo, di-
 scynnu, tendo rynnu, Mo. paham na che-
 duch y bogeiliaid, a'r diphdongiaid ladin,
 ne neuidio, bob amser yr un phuny, megis
 y mae'r ladinu'r pann fenthyciont, gen
 y groeguyr? Gr. am y geiriau neu yd a un-
 eler, ef a eil y cymru dyscedig gadu phord
 unuedaul. Ond y geiriau syd saibredig
 eus, ymysc y cyphredin, rhaid i cymryd yn
 greithiog, mal y darfu idynt huy o anghel-
 fydruyd a anphurfio, ai hanafu. A bynn
 syd yn damuain ymhob iaith. Canys mawr
 yu'r rhagor rhug y groeg a darlennir meun
 lyfrau, a'r iaith a glouir ymysc y groeguyr
 cyphredin. Ond erbyn igyd mae'r, Et,
 pann droer i'r, th, gamreig, truy gyundeb
 cyphredin y bobl, yn peri fynychaf diph-
 dongh oflaen, th, mal: peften peitbin, pa-
 ctum,

Elum, paith, practicus, praethig tractus ira
 eib: er bod ucithie yr un fogail yn trigo
 mal: plecter plethu, complector, cymhbethu,
 lectio, lith, , ss, hefyd yn dyfod o, x, ladin,
 a fyynn diphdon oi blaen mal: saxones Saef-
 son, laxo laessu, lixiuium, leissu Mo. gun-
 euch yn gamraeg y gair, haeticus. Gr.
 haeredig, ag haeresis, haeredigiath. am i bod
 yn haeru i celuyd megis, pette guir. Mo.
 oes ragor yn y gamraeg rhung geiriau,
 prydydion, a'r rheini mae'r historiau yr yn i
 harfer, a phaib syd yn traethu peth, meun
 ymadrodd ryd. Gr. oes megis yn y ladin
 rhung y poedydion, a'r areuthu yr, Canys y
 prydydion i gynnuys gair, meun, meidr, a
 messur caeth, a dorrant ueithie uraid y gair,
 ueithie aral nhuy a scythrant i frig ef, ym-
 bell uauh nhuy a dynnant allan i berfed
 ef, o heruyd pan fyrraf fo, r gair, houssaf
 a syd i gysleu meun pennil: am hynny rhaid
 yn fynych dorri yn dau hancer y geiriau
 hirion,

hirion, cyn gallu, i fengi meun pleth cyn-
ghaned mal: yscyfarnogod cardnalïai:

yscvfar (yn ar ynos,)

nogod syd yma'n agos

ag ar i du, i gard (nych)

naliaid, canlau annuyluych.

Ond yrhai syd yn traethu peth meun yma-
drod ryd a geissian y geiriau teccaf, gue-
deidiaf, cymhuysaf, aml o sillafau, a sa-
thredig ymysc y bobl fyllly y neb a chuen-
cho fod yn-byodl, yn ymadroddus, ag yn da-
fodvd parabl doeth, yn y gamraeg rhaid ido
edrych yn gyntaf dim, a oes un gair ar-
feredig ymlith y cymru eussus, i yspressu
i fedul, ag i dangos i amcan, ai gyngheli-
liad. Onid oes; rhaid benthygio yn gyn-
taf gen y ladin, os gellir yn diuthnyssig i
gineuthur yn gymreigaid: os byd caledi
yma, rhaid duyn i nechun, gan yr eida-
luyr, phrancod, ysphaenuyr, ag od oes gei-
riau saesneg uedi i breinio ynghymru ni nas-
naeiha

naetha mai guthod nhuy . mal : claim,
 acsiun, fir hal, ientio, ientasiun, Mo. Ond
 o'r ladin y mae'r dau yma yn dyfod . Gr
 ie , ond saesnigaid yu'r mod , y luniuyd
 nhuy , megis lauer o eiriau eral mal nasiun,
 proclamasiun, &c. Mo. oes ond hynn iu
 , styrio, a berthyn at arderchongrwyd y fru-
 taniarib ? Gr. rhaid befyd cadu adrodue-
 dau'r gamraeg, a eilu'r groeguyr phrases,
 canys nid oes dim urthunach nog ymadrod
 ni bo yndi briand phrasau, ag arferawl adro-
 duction yr iaith . a distlas fydd ceissio air yn-
 ghair, gen y g'rmaeg atieb i ieithoed craill
 bob amser . ond mi a glonaf y gloch yn ca-
 nu sydd arwyd fod yr Arglwyd yn myned iu
 supper . rhaid imi redeg adref rhag ido ofyn
 amdanaf yn y cyfamser myfyriuch chuiihau
 y pechau hynn erbyn yr ymgysfarfod nessaf,
 minnau a chuiiliaf orau y galluyf am phord
 iu duyn hynni i lwybr rhwyd, byrr, a byphord
 mal y gallu i dealt yn hand, i gwybod yn

1

Y RHANN DIV AETHAF

i ramadeg a elwir Tonydiaeth.

Mo. ni nasnaetha oedi tonydiaeth, may, na
gohirio moi dosparth: gan fod cinnaint blys y
cymru athenyddus amdani; wedi i chwi dangos,
yn y rhann gyntaf, urth barthur gramar, yn
bedair colofn, fod honn yn un o bonynt, a bod
i fwyd hi, ambygu iawn don, a chymuys festr au
madrodd, a phob math ar gerddafod, sy dech-
nigawl, ag yn gymradu y mysg beird andure-
dig a phenceirdied cymru. Canys mae mysg
blodau ifenctid, cymru lawer un, a chenbo,
synnu yr onchlym, athrolith odidog, dysg
arderchau, athenydd reddegog, ag enylllys da, i
offod allan meun mydr cymreig, fuchedau saint,
moliant rhinweddau, dychan camweddau cyfruy-
did i'r didysg. cyfar i'r trwm gallon, a didanach
ir annif, r i gyflur: heb eisse dim arnynt; ond
cael guybod naus, y cyngbanedion, a'r micsa-
rau sydd arferedig, a'r pethe sy berthynasol at

A

y gerdd

y gerd. dafod, a ller a dangos, yn difarn ymysg
 penceirdded. Gr. guir a doeduch: ag nid oed,
 ar doctur Sion guent, diphig na dysg, na duwi-
 oldeb, nag auenyd: etto am nad oed gentho gy-
 farwyddid yn y cynganedion, a'r pethau sy'n
 damuain idyn nid yu i gouydau ef, mo'r gym-
 radwy ymysg y beird, ag y buassent, pe gael-
 sid yndynt, o gelfyddyd cynganedawl, gamaint,
 ag sydd, o santeiddrwyd, a dysg. Ond nid ma-
 das etto son am donydiaeth, nes myned trwy
gystrofaeth yn gyntaf. Canys honno yu'r
 drydded golofn: a phe gadwid heibio, yr un o'r
 pedair prifgolofn, e fyddai'r adeiliadaeth yn ser-
 fyl, a'r adeuid a unaethom urth dechrau, heb i
 choro. Mo. diamau yu hynny, pe bai in bryd
 uneithur traethiad cyfanbarth, ar yr hol ra-
 mar: megis y mae'rhai sy'n prophesw'r gelfyddyd,
 ymhob iaith, yn gneuthur. Eithr yronon
 nid ydymi, ond megis o'r abed, ar gip, yn rhedeg
 trwyddi, ni a llun yn difarn, neidio dros un
 rbann. hefyd, e dysg dyn gystrawenw'r geiriau

cymracg

* Canyddiaeth

non cystrawenw'r geiriau

cymraeg yn gynt, urth i glust, a hir dall ar yr
 iaith, nog urth reolaethau celfyddyd, ne dogfen-
 nau technen. i bynn o beth da oed, ymarfer o
transladu groeg, cynnyrchuelyd ladin, cyfi-
 euthu eidaliaeth, ne droi i'r gymraeg yr iaith a
 fynnai dyn. a chraphu ar briodoldeb pob iaith,
 a'r rhagor a fo rhwng y nail a'r lal, yn yspresu
 yr un pŵnc, ne ystyr. pe damueiniai i chwiithau
 fyth scrifennu o'r mod gorau syd, i transladu i'r
 gymraeg estronaul-ieithoed, yna i bydai gym-
 huysbach, roi allan reolaethau technennig i gy-
 strauenu'r fruttaniaith, urth i ymgymharu hi,
 ag ieithoed eraill. Am bynny ni a allun yn
 da oidi'r rhann honno byd bryd bynny. Ag
 felly aŷn ynghylch tonydiaeth yn dirus. Gr. ond
 guell i'r cymru geissio adysg ar dasod laseryd gen
 y prydydion sy'n i mysg, a chenn fagod o'yr
 Bonedigion, syd gyfarwyd yn y cynghanedau,
 na discuil gennymi adrybed meun scrifen. Mo.
 Pe dysgai'r prydydion yn rhonog, i baŷb, a
 delai atynt, mi a doedunn gidachui. Ond am i

bod nhwy yn cadu i celfyddid yn dirgel, heb i
 damleuychu i neb, odieithr, i ryu dyscybl, a
 dyngo, na dysco moni i neb arall, ne i ymbel yr
 bonhedig, a adawo ar i onestrwyd, i chadu yn
 gyfrinachol, rhaid i ryu dyn arall i honni, ai gos-
 fod allan, os mynnir i thanu, dros wyneb y
 wlad ai chyfrannu i baub ai chuennychai mal y
 gallo pob gur dysgedig, duniol, auenyddus, gael
 cyfrwyddid, i anenthur cannigion, a chonwydau,
 fanteidiol, a rhinwedol, guin i hystyr, molianus
 i duu, hyles i'r enaid, a difarn yngolug y byd;
 yn le'r celluyd, gweiniaeth, a'r ferthed ymae'r
 prydydion, didysg, dilythr, a diyspryd da, yn i-
 ganu fynychaf, y dyd syd hediu Gr. mi a uelaf
 sellly, na chymruchui esgus yn y byd. dechreuwn
 yn enu duu: gofynnuch am honn y peth a fyn-
 noch, mal y gwnaethoch yn i lai! o'r blaen. Mo
 pessaul peth yn bennaf syd iu draethu ynghylch
 tanyddiaeth? Gr. Da oed yn gyntaf, ysponi gei-
 riau technnennig. (a eilu'r ladinu yr terminos
 artis) sy'n perthynu att yr hann yma: uedi hyn-

ny ysplylgu'r cynghanedion ai hamryu fathau:
ag yn diuaethaf o'r cubl, manegi pob riu fessur
cymradu y a'rferir meun cerd dafod: Am y
sillafau, os byd dim yn perthynu at y golofn yma,
heb i egluro, ai damleuychu yn y rhann gyntaf,
ni ai dangosun; rhai ymysg y cynghanedion, a
rhai ymysg y mesurau mal y bytho'r defnyd
a'r echlyssur yn gofyn.

Ynghylch y geiriau technennig sy'n
Perthynu at donydieth.

Ca. .1.

Mo. Mae'r achos sy'n peri ichui son yn gyntaf
am y geiriau technennig. Gr. am na eil neb,
dosparth yn luybrennaid, ag yn drefnus, yr un
o'r saith gelfyddyd breiniol, heb dychmygu
lauer o hennau, nid ydynt arferedig ymysg
y bobl gyphredin, ond yn perthynu yn unig at
y gelfyddyd honno. megis meun dialectigydieth,
subiectũ, prædicatũ, genus, species. meun mu-
sigydieth, ditonon, diapente, diapason; ag fell
ymhob un o'r lail. ag onis dehellir y geiriau

yn

yn da, ni dehellir fyth mo'r dogfennau, ne'r
 rheolathau sy'n perthynnu at y gelfyddyd honno:
 yr un phunydd, nid gwin ceissio ystylygu yn eglur,
 mo donydiaeth, nes dychmygu lawer o hennau
 adas, a chymuys, i bob pŵnc yndi. ag ofer
 drachefn, i neb geissio dysgu, y rhann yma, nes
 dealt yn gyntaf yr hennau hynn, a darfu i ba-
 ihu, ai lunio yn unig i ossod allan y donydiaeth,
 yn fyrr, yn eglur ag yn tymhoraid. a phann
 uyper yn rhugl y cyfryu eiriau, ai dealt yn da,
 ni byd dim caled yn y dogfennau a roder: mal:
 penn fôr gysain ragodlig yn dauynebog, ni
 eil, y gynghaned fod yn groes dymchueledig
 onis gwyddir beith yu cyssain ragodlig, ne gysain
 dauynebog, ne groes dymchueledig, ni deu-
 hellir byth mo'r dogfenn uchod. Mo. moes-
 chuithau felly, ueled yn grynno, ystyliad
 byrr, ar y gyfryu hennau technennig, sy'n gua-
 snaethu i'r donydiaeth. Gr. Cannig cyfanbunc,
 ne gyfanbuyl, yu hunnu a fo a rhessum cyflawn
 yndo, canig anghyfanbuyl yu'r rhimin, a
 fytho

fytho yndo, eissie rhyn beth i gyflouni'r ystyr
a'r destyn, oed, ymrdd y neb syd yn i ossod
allan. mal:

Ath fod di yn losgi pob lesgdyn
a'r ludu

yn luydo'r mo'r tonwyn,

Chui a ueluch er bod y cannig, a'rhimin yma
a chynghaned yndo, etto mae'n amherphaitb,
orann ystyr, a synnuyr. y cannig cyfanbuyl
syd un, o bump rhyngogaeth. s. Carol, ne,
cundid, englyn, gosteg o'nglynion, conyd, oudl.
Mo. beth yn cannig. Gr. cannig, a eilur La-
dinu'r canticu, ne rimin. a eilur Eidalu'r ri-
ma, nid yn dim amgen no phob ymadrodd a
uneler o ciriau cyflais, cyrhonig yn gyfadas iu
canu. E fydd ymhob cannig cyfanbuyl aml
benniillion mal y dangosfun rhag lau yn i dyle-
das le. drachefn ymhob pennill e fydd dau fraich
o'rhywn leiaf, neithiau fuy megis y gaelir urth
ysplygu messuran cerd, yn fanylach. y sain
diuaethaf ymhob braich, a'r cyssciniad os by-
dant,

clant, ar i hol, a eluir, odl, mal:

Medylier am adoli

da iawn y dyl di enu di

Yr odl yu, i, y mhob un o'r dau fraich i'r pen-
nill hynn.

A'r trydyd dyd ur tradoeth

O fru'r daear du e doeth.

Yr odl yu, oeth, yn y dau fraich, canys ni chy-
frifir mo'r cyfseiniad, sy oflaen y sain, yn rhann
o'r odl. heb lau hynn rhaid gwybod, fod ymhob
braich o saith sillaf, ne fuy, a sytho a chyngha-
ned sain roniog indo dair darn, s. rhagdarn,
gordarn, oddarn, mal y gwelir yn y breichiau
issod.

Gelyn, y gluysfryn, glasfrig

a gadel (gafel) gyfiau.

Y darn gyntaf, yu'r rhagdarn, yr ail, yu'r or-
darn, y dryded yu'r oddarn, dined y rhag-
darn, (heb gyfrif mo'r cyfseiniad syd oflaen y
sain diuaethaf,) a eluir rhagodl, felly dined yr
ordarn, a eluir gorodl, megis y doedassom mae
dined

dinied yr odldarn, oed yr odl.

Gwefus, bur felus, ber fach. us, us ach

Ni allaf, haelaf, yu honn af af onn

Araith, genn y fronsraith, fry. aith, aith. y.

Y rhagodl, a'r orodl meun cynganed sain a syd yr un fath. Mo. chui a doedassoeh mae'r sain

dinaethaf i bob darn yu i dinied, maneguch bel-

lach beth yu sain, a phessaul amryu sain y syd?

Gr. sain a eluir, pob bogail, a diphdong, am fod yrhain yn seinio, ne'n guneuthur sun perphaitb

ar i pennau i hun. y lythrennau eraill & eluir

cysseniaid, am na unant, na sun perphaitb, na

sillaf, ond ynghyd ar seiniaid, megis y gwelfsom

urthfyned truy'r lythrennau yn yr ymdidan

cyntaf, ynghylch iau'n scrifennydiaeth. Mo.

mae'r mod y perthir y sain? Gr. Sain (mal y

mae'n perthyn at y fann yma) syd nail ai

symlig, yntau cyfansoddedig. Symlig syd pann

lytho un fogail yn unig meun sillaf, mal a, e, i,

o u u y. ond pann uneler un sun o duy o'r bain

meun diphdong ei geluir sain deuplyg, mal: ae,

oe, ou yu c. ond pann fo tair bogail meun diph-
dong yn guneuthur un sun, sain driphlyg i ge-
lhir, mal: iaith guir, gwaith, arc. Mae med
aral iu parthu huynt. pan font, diphdongiaid,
ne gyfansoddedig. Canys pob diphdong syd nail
ai rhonog, yntau, afonog: tri phunc a fyd
ymhob diphdong ronog. y cyntaf: ni byd, fyth
ond ddy fogail yndi, yr ail bunc, hi a ryd i
rhann o'r accen, ar sun, yn gystal i'r flaenor,
ag i'r dylynau, mal: au, au ai, oe, y trydyd
punc yu, na eil hi meun cynghaned sain, ym-
gloi, ag ymgynghanedu ond a hi i hun. Eithr
y diphdong afonog a fyd yndi ueithiau dair
bogail, mal, iaith, ioed, gwaeth. a phob amser
y dylynau a gaiph y sun, ar accen, ganmuya
igyd. Mal: iar, ier, ion, iaun, guir, guir.
chui a ueluch, nad ydyr i, ne'r, u, flaenor
yn cael haeach o'r sun, ne o'r accen. hefyd
yrhain meun cynghaned sain, a allant ymgyn-
ghanedu ueithiau a huynt i hun, mal:

Suliau, a guiliau, a gwaith. iau, iau.

uei-

neithiau a bogail symlig mal:

A bar maur i'r iar a roud, ar. iar

Am Sion guir y'r son y syd. ion. on.

neithiau eraill, a diphdong roniog mal:

Yn uniann, ai rhann yn rhyd. iann, aun,

Bydych cofuch, uyr cyfion. uch, iuch.

Ni chysrifir fyth meun cynghaned, mo'r flaenor, meun diphdon afroiniog mal y dangosfun urth y sponi'r cynghanedion. Mo. mi a uelaf mae'r flaenor meun diphdong y'r gyntaf, a'r dyllynaul y'r diuaethaf, mi a dehellais hefyd, na byd ond un fogail symlig, yn flaenor, ag un symlig arall yn dyllynaul meun diphdong roniog. mi a ferciais hefyd meun diphdong afroiniog er na bo un amser, onid un flaenor; etto neithie e fydd ddy dyllynaul mal ier, ior, iann, iaith. Moesuch taflan ferr, i dangos yn gyntaf blaenorion sy meun diphdon roniog, a pha dyllynaul, a damuain idynt. uedi hynny un arall, o'r diphdong afroiniog. Canys haws fydd i dall menn cof, urth i gweled, ar un olog, yn urdinig meun taflan.

meun diphdong
roniog e fydd yn
dyllynaul nail.
ai

		a		lau
		e		leu
u i un, o	i	mal		eurliu
chuech	o			londr
	u			duu
	y			lyu
		a		rhai
i, i un o	e	mal		rheini
dair	o			rhoi
e, i un	a	mal		aeth
o duy	o			oed
u, i un	a	mal		au
o duy	e			euthum
				rhuyd
				rhuyd
y, i, un	u meun			cuyn
	diphdong			chuyn
				gwynn

Mo. mi a nelaf yn amlug urth y daflan uchod
pessaul bogail a eil fod yn flaenor meun diphdong
roniog;

roniog; a pheſſaul dylinaul i bob blaenor. mi a
 un heſyd urth a doedaſſoch, na byd meun diph-
 dong afroſiog ond duy fogail yn flaenor, nail
 ai, i, yntau u. ond bod i bob un o'r duy amryu
 dylinaul, moeſſuch heſyd daſſan i rlain yma,
 er i afroſiocced. Gr. I ryngo bod i chui, mi a
 unaf, fuy nog a'lluyf. mi a dechreuaf a'r diph-
 dong afroſiog y bytho u yn flaenor yndi.

{		a	{	guann
	dylinaul	e		guenn
	symlig s.o	i		guin
	un ogail	y		guynn
		o		{ gloeuon

meun diphdong
 afroſiog pann fo
 u, yn flaenor e
 ſyd idi ueithie.

	au	{	guand
	ai		ch uain
dylinaul	ae		ch u aer
deublyg	au		mal guau
diphdo	ei		gueirn
ng roſiog	eu		ghenyd
{ mul	ou		{ ghouddyd

		a	iar
		e	ieruerth
	dyllynaul	o	mal ior
	synnlig	u	iurch
	mal	y	iyrchod
pan fo, i, yn flae-		ai	iaith
nor meun diph.		ae	iaeth
afrouiog e fyd	dyllynuul	au	mal iau
idi ueithiau	deublyg	au	iaun
		ei	ieithyd
		cu	ionnach.

Rhaid nodi yn gyntaf, ynghylch y diphdong a-
frouiog y bytho, i, yn flaenor yndi, i bod hi uei-
thiau yn ddy sillaf mal: diod, dial, dieithred,
priod, guennlian, yn yrhain, nid diphdon,
eithr ddy sillaf uahanedig ydynt, ag felly y
cyfrisir hwynt urth fessuro cerd, pan fo hi yn
diphdong, ni fuir moni ond yn un sillaf. a hant
fyd adnabod; pabryd y byd un sillaf pa bryd
yn ddy. Canys pann, fo, i, y flaenor yn cael
i sun

i sun, ai lasar yn groeu, ag yn eglur, a'r accenn
 lem uch i phenn, yna y byd duy sillaf, ond
 pann fytho hi hau heb gael, nai sun yn eglur
 na'r accenn, un sillaf diphdongaŵl, a unair oni
 hi ai dylynaŵl. Mal: Sian, Sion, Siop. siurl.
 Merchiuch hefyd ynghylch y diphdong afroŵiog
 aral le bo, u, yn flaenor, y byd hi yn un sillaf
 diphdongiq er bod l, n, ne r, rhung y flaenor ai
 dylynaŵl mal: gynaeth, gwnid, gwlith, gulan,
 gwled, guraig, gurach, Canys lythrennau taud
 yu'r tair yma, yn todi megis petten heb fod, ag
 ni chyfrifir mo'r hain ond yn un sillaf bob amser.
 Mae parthiad aral ar y seiniad: Canys pob
 sain syd nail ai pur, yntau ambur; y sain bur
 yu honno a fytho ynniued gair, heb un gyssain
 ar i hol. beith bynnag a fo, ai symlig yntau
 diphdong. Sultau, beno hunnu duylau. Sain
 ambur yu honno a fytho, ynniued gair, a chys-
 sain ar i hol, yn cyssillafu a hi, mal: mair, ar-
 gluyd, tad, mam, nos, yn y sain ambur, uei-
 thiau ni byd, ond un gyssain ar ol y sain, mal:
 gwen,

guen, gunnach, beunyð, ueithiau e fyð duy
 o'r unrhyu gyssiniaid, mal: guenn, tynn,
 mynn, tann; yrhain a eluir trymion, y lail a
 benuir ysgasn. ueithiau erail e fyð ar ol y sain,
 duy amrafael gyssain mal: tant, pert, cylch,
 Pedr, Chuedl, cubl, corph, serch, guanc,
 mbel uaitth, e fyð tair amxyu gyssain, ar ol y
 sain, mal puynl, culir, a rhyu amfer e gair
 pedair, mal trumpts. Rhaid marcio, ag edrych
 yn dyfal pan fo cyssain hannerfain, megis l, m,
 n, r, s. ar ol mud; pa un a dylid, ai rhoi bogail
 rhyngthyn yntau, i gadel ynghyd, yn gyfyrdig
 anghysfrung; ag eifsi bod, yn gyfarwyd, ar yr-
 hain, a unaeth i lawer un ganu yn arghelsyd,
 ag yn anhechnennig. mal:

Cubul oi medul i mi

Ar drestel chuedel i chui

A gadel y demel deg.

Hagar nid houggar oed bonn

Edyn gnydyn i geidmad.

Culdur yr ardur oerdig.

Mae

Mae bai, a thuy! sain ymbob yn orhain. Canys nid cubul ond cubl yw'r gair, felly hesyd chuedl, nid chuedel, teml, nid temel, hagr, nid hagar, Edn, nid edyn, cwltr nid cultur. Mo oes gennych namod, na dogfenn, i wybod yn y cyfryn leoed, pabryd, y dylid rhodi bogail rhung yfud a'r hannerfain, a phabryd y dylid scrifennu'r ddy gysfain yn ymgysyrdig, ne yn anghysyrdig? Gr. anad ierth y glust yn unig, yn gwybod hynny, am fod y pum lythyren hannerfain, ar ol mud ynniued gair yn guneuthur beth sun, megis pette fogail, rhynghynt, er na bytho'r un. Ond pann ystyner y gair, e uelir yn eglur pa un yw'r sun hunnu, ai sun bogail, yntau sun y gysfain hannerfain. mal: chuedl, chuedlau, temlau, nid temelau, ednog, nid edynog, ond pe buassau, 'r fogail yn y gair cyn i ystyn hia safassai, ne sain aral yn i le mal: pader paderau. pybyr, pybyrach, medul, medyllo. ond yrhain syd amgen; puynl, puyn-tlau, gwydr, gwydrau; luybr luybrau, nid

lyberau. ag felly bob amser y byrtho dyn yn
 betrus ynghylch yrhain, ystynned y gair nes
 bod y sillaf dinaethaf, yn aildinaethaf, e fydd
 awlwg ag amhetrus y peth. Mo. beth am y gair
 yma, lythr, lythyren, lythrennau? mac y,
 yn aildinaethaf, yn y gair lythyren, ag nid yu,
 yn y gair lythr oflaen yr, r, na chuartb, yn y
 gair lythrennau. Gr. er bod y prydydion yn
 arfer o doedyd lythr, etto yrheffsum sydd tros, y
 lythyr, lythyren, lythyrennau. cnaud i'r
 cymru yn fynych dynnu lythyren o berfed gair,
 yn anuedig pann fytho'r gair yn rheir. Ond
 wrth ganu es a ellir canlyn hunn a fynner, a'r
 arfer yntau rheffsum. Mo. Oes dim aral i'n
 nodi cynn myned ynghych y cynghanedion?
 Gr. da oed hefyd nybod y cyfseiniad, odlig,
 gorodlig rhagodlig. e pheth yn cyssain dauy-
 nebog, y cyfseiniad a font yn yr odt, ar ol y sain,
 a elwir cyfseiniad odlig, yn yr odt, gorodlig,
 yn yrhagott, rhagodlig. Mal:

Oer dynged, y digred dall d. d. ll.

Ni

Ni chyfyd i fouyd farn. d. d. rn.

Ey meibion, annuylion uyr. n. n. r.

Mastr Robart, gryfdart gras. rt. rt. s.

Cyssain a fyd dau uynebog pann fytho yn rha-
godlig ne'n orodlig, ne'n odlig, a hefyd yn ateb i
i gysain aral yn brost ofeun yr un braich mal:

Ag fal unig aflonyd

Mae ,g, ynghanol y braich yn terfynu'r rha-
godl ag megis pette ynnechrau'r odl darn, yn
brost i'r .g. gyntaf.

Gorau stad i Grist ydwyf

Mae ,d, yn gysain ragodlig, ag yn brost i'r ,d,
oflaen 'r odl.

Ni royd un i raid einnioes.

Mae ,n, ganol, y rhagodlig, yn brost i'r ,n,
gyntaf, a hefyd i'r ,n, oflaen 'r odl. yr ail
cap. ynghylch y cynghanedion. Mo. doc-
duchuthau felly beth yu cynghaned, a phes-
saul bath syd arni. Gr. Cynghaned a eluir
megis cydganed, yn ladin concentus. Ag am
na byd cyd, ond rhung amrafael bethau, ni eil

cynghaned fod le ni bo o'rhyenn leiaf dau lais,
 ne sun. ag felly ni all, gair fyth ar i benn i hun
 unenuthur cynghaned. Mo. pessawl hennu a eill
 fod i gynghaned? Gr. es a eillir i galu cyssoned,
 o heruyd i bod yn sefyl meun cyssondeb amra-
 fael sillafau, ne lythrennau. heb lau hynn, ei
 hennuir cynhoned, am i bod yn dyfod o amryu
 eiriau, sy o un don, ne megis yn gydon. Mo.
 mi a uelaf pessawl hennu syd i gynghaned, a pha-
 ham yrhoed pob un o'r hennau idi. Moesuch
 bellach ueled descreifiad byrr, ne defnyddiad, ar
 y peth y mae'r geiriau hynn yn arnyddau Gr.
 nid yu cynghaned dim amgen, no chynghor-
 diad, ne gyssondeb, technennig .s. celfyddus
 rhung, amrafael sillafau, ne lythrennau, a font
 yn cysatted, meun unrhyu, ne cyphelib sun.
 Mo. Pamfer y byd unrhyu sun meun sillaf.
 Gr. pann fytho'r un sain, bur, ne ambur yn y
 geiriau. Mal:

Blodau, guybodau. mae, au, ynniued pob un,
 sy sain bur, am nad oes un gysain yn canlyn.

ond

ond yma mae sain ambur.

Tair duwies ymmynues es. es.

Tref uenn y syd benn. enn. enn.

Blodeuaist, nerthaist. aist, aist,

Mo pamfer y byd y gynghaned, nid ar yr unryu sun, ond ar sun cyphelib ne syrn debig?

Gr. pann sytho'r gynghaned, yn cloi ar y cysseni-
niaid yn unig, heb ymorol am y seiniad, Mal:

Arth o uisg luyd, urth uas glan.

Chui a ueluch fod; arth, ag urth, uisg a uasg,
luyd, a lan. yn sillafau syrndebig nid, yn un-
rhyu, Mo. pessaul amryu gynghaned y syd?

Gr. Duy yn bennaf, megis y gellir cynnil o'r
dephinydiad uchod: un sain, ag un brost, s. yn-
ail yn cloi ar y sain, ar!al yn ymgloi ar y cysseni-
niaid yn unig. Mo. pa un fydd y gynghaned
sain, yn cloi ar sain bur, yntau sain ambur,

Gr. ar bob un o'r duy. mal:

ur cu, er Iessu rassol

u, u, ol

i'r tad, yn uastad, estyd

ad, ad yd.

i uphern, dugern digoeth

ern, eru oeth.

Mo.

Mo. dangossuch yn gyntaf y gynghaned sain,
ag uedi h, nny. dosperthuch y gynghaned brost.

Y Cap. 3. ynghylch cynghaned
sain roniog.

Gr. mae du y fath ar gynghaned sain, un a elwir
sain roniog, a'r lal cynghaned lufg. ond pan
doeder cynghaned sain, yn syligaol, s, heb do-
di dim i dangos i bod yn lufg, e dehellir y sain
roniog, mal pann doeder y poedyd, ymysg groe-
gyr e dehellir, Homerus, ymysg y ladinuyr,
Vergilius, ne pann doeder yr Abostol, e de-
hellir sain paul. Mo felly dephinydych, a de-
scrifiuch yn fyrr. gynghaned sain. Gr. band
fyd i dephinydu, a dealt, y dephinydiad, ond
dall cof ar a doedais ynghylch rhagdarn, gor-
darn, ag oddarn. Canys nid yd gynghaned
sain, dim amgen, no rhagdarn, a gordarn gyn-
herfyn, a'r ordarn yn brost i'r oddarn, mal:

Bod hynod, niuglod, egluys od. od. gl.
Y dynnion, beilchion, y byd. on, on. b.

Chui

Chui a ueluch yn y braich gyntaf, mae, od,
 yn terfyn yr rhagdarn, a'r ordarn. (am hynny
 maent yn gynnherfyn, s. a'r un terfyn genthynt
 il dued,) a bod, gl. a'r ordarn yn ateb i, gl,
 yn yr odldarn, yn yr ail braich, on, syd derfyn,
 yn y dryyddarn gyntaf. a, b, yn'r ordarn, yn
 ymgloi yn brost a, b, yn'r odldarn. Mo. ruyfi
 yn deallt yn da betb yn rhagodl, a gorodl cyn-
 herfyn, s. pann futhor un sain b. a'r
 ynnited pob un o'r dry. ond mae
 gnybod, ai rhaid i bob cyssain o'r odldarn
 i chyfatteb yn yr ordarn, i' mgloi yn brost a hi.
 Gr. mewn cynghaned brost, ef a'it, pob cyssain
 odlig gorodlig, a rhagodlig, fod heb gysam gy-
 fattebawl idi. am y cyseiniad eraill sy yn yr
 ordarn, a'r odldarn, perphaint oed idynt fod
 yn ymgaduyno ai gilid, y gyntaf, o'r ordarn,
 a'r gyntaf o'r odldarn, ag felly yr ail, ar ail,
 a'r dryded, ar dryded os bydai gimaint. mal:

Dihino i'n bro, a'n bron. n, b. r.

Chui a ueluch, n, b. r, ymhob un o'r dryddarn
 yn

yn ateb i'r giliad o rad, i rad. a'r fath sain a
honn a elwir sain gyfanglo, am fod pob cysbain ai
chymhares genthu, yn y duy darn, a dylai
gynghanedu yn brost. s. y'r ordar ar oddarn.
mal:

Cudiann r yu fann ar a fo. r. f.

Gelyn, y gluysfryn, glasfrig. g. l. s. f. r.

un araith, huyluaith helynt. h. l.

iraidd yu'r guraidd, ar gras. r, g, r.

chych, i'ch edrych adres. ch, d, r,

Mae, clwyd gyssain orodlig yn dauwynebog, am
i bod yn terfynu'r ordarn, ag yn brost i'r gyn-
tas o'r un darn. hi a fydd neithiau brost i'r
gyssain nessaf oflaen 'rodl mal: T. Aled.

Ucha dydd fydd ar foudyn.

Mae, d, o'rodlig yn brost i, d, oflaen 'rodl.
hefydd e fydd neithiau'r gyssain odlig yn brost, i
un o'r ordarn. mal: T. Aled.

Na fynn fyth foudyn oth fod. f, d.

S. Tudur.

Boned siambrlen guynedd gain.

g, n,

G. ap

G. ap. Iefan.

Clipsi yn rheoli'r haul.

rb. l.

S. Tudur.

Pendefigion phruythlon, phraeth. phr. th.

Cydgysgu, cyd brynnu brain, br. n

Nt, sy odlig, ond nid oes onid, n, yn caeli
chynglo yn'r ordarn.

Mo: mi a ferciais fod yn rhaid, i rym gyssain,
o'r ordarn, ymgaduyno yn brost, ag un o'r odl-
darn, os mynn y gynghaned fod yn sain roniog.

ag a nodais hefyd, y geir y gyssain, o'r odlig
neithiau, ymbrostio, a chyssain o'r oddarn,

a thrachefn, y gyssain odlig, ymghynbannedu,
a rym un, o'r orodl, bellach daeduch, peffail

clo cynghan prost, sy raid, wrthyn, yn y dy-
darn diuacibaf, meun cynghaned sain, yn gy-

neuthur yn gyfango? Gr. nid rhaid neithiau

Ond un, pryd na bo ond un gyssain yn y dy-
darn, o flaen yr orodl, ar odl, mal: D. Ed

Lygaid dyd a fydd i ferch.

T. Aled.

D

Han

Hun y pysg, ymysg y mor m.

Ond pann fytho duy gyssain ymhob un o'r duy
darn uchod, yn ymgloi, heb un gyssain arall yndynt,
yn colli. nid deuglo, ond cysanglo y ge-
lir, am nad oes un gyssain yndynt, heb i chyn-
glo. mal:

T. Aled.

Ond pared fened fi'n iach. f, n.

O dyd i dyd y doedun d. d.

Allan i hunan heno. h, n.

S. Tudur.

Na cherdand, i dland, oi lan. d. l.

I rai ni nedai naduand. n, d.

Mo. chui a doedafsoch fod yn y siamlau uchod,
duy gyssain, yn yr oeddarn, yn ateb i duy eraill
yn yr oeddarn, ond yn y braich diuaethaf ond
ni nelasi mo hynny yn iir.

Na cherdand i dland, oi lan.

Cariys yn yr oeddarn nid oes un gyssain ond, l,
yn unig. Gr. pann fer gyssain orodlig yn dau-
wynebog, ai chymhares, ne i ch ynglo yn yr un
darn

darn oi blaen, hi a gyfrifir megis ynnechrur
 odldarn, wrth fessuro'r gynghaned brost, ag
 felly mae dyf sydd genthi, un; diuedur or-
 darn, ai guncuthur yn gynberfynn, a'r rhag-
 dan, y lall dechrau'r odldarn, i' mgloi'n brost a
 chysain oi blaen yn yr ordarn, ne ynniued'r
 rhagdarn na cherdaud, i dland, hyd yma, mae,
 d, yn cyflouni'r orodl, i gydfeinio a'r rhagodl.
 Ond pan doeder i dland, oi lau, i uncuthur
 cynghaned brost, hi a gymrir megis gidag, oi,
 mal: i dlan doi lau, felly yma g, orodlig.

Roniog drugarog iruen.

Heddiu marchog ennog uys.

n, orodlig dauynebog:

Fy mtibion annylion uyr

Am na allon acron yn.

Eithr pann fo'r gysain o'rodlig dauynebog,
 ai chymhars yn yr odldarn, ei cyfrifir yn rhann
 o'r o'rdarn ucha dyd fydd, ar foudyn.

Mo. mi a uelas mae cyfanglo fydd cynghaned
 sain pan fo pob cyssain o feun yr ordarn, a'r

odldarn onid y rhai odlig, a gorodlig yn ym-
gaduyno ai gilið, pa nifer bynnag a fytho o ho-
nynt, doeduch bellach pa bryd y gelwir hi sain,
unclo, ne deuglo. ne drichlo? Gr. ei gelwir
urth yr henuau hynn pann fytho meun un o'r
duy darn yma, ryu gysain yn colli, heb gym-
bares idi. ag ueithiau e fyd, duy, ne dair o
gysseiniaid yn yr ordarn, heb gysfatted idyne
yn yr odldarn. mal:

Perth, fal y goelcerth, y caid g. l.

Cydgyscu, cyd brynnu braint. c. d heb gynglo

Curiais, yr ais, mor, resyn m. r

ni mynnun meun gryn o gred. m. n

Pryd na bytho ond un, o'r odldarn ai chysfatted
genthi yn yr ordarn, a chysseiniaid erail yn
colli, honno a elwir sain unclo, am fod un gysain
yn unig ai chlo genthi, ag erail o'r cysseiniaid,
yn rhyd, ag yn diglo. mal: T. Aled.

n, b, r. Gwynn i byd, lalenbryd l. l.

r, r, n, Peryglu ar farnu foes f.

n, ll, Hoelion, yn y gallon gont. g.

Sain

Sain deuglo.

A elwir felly am fod yn y duy darn yma
duy gyssain yn ymgaduyno, ag erail yn colli
mal:

m. n. Un ued a mair, myn crair cred c. r.

.ff. Cam a hnai gau, dryssau drem. d. r.

m, g. l. Onis caf trymglaſ y try. t. r.

Y cyſſeiniad syd yn y gorymyl assu, sy'n colli
heb un cynglo idynt. ond y rhai syd ar y gory-
myl. tu a'r laſ deheu, sy ai cymharestau, i'm-
gloi a huynt, mal yma hefyd.

n, d. luyr guae fi, nad mi, a med m.

r, d. ychydig i'r medig mau m.

s. melfed yn tersed y tir t. r.

c. d. cyd gyscu, cyd brynnu baint b, r, n

p. b. Angylion pob ton yn ty t

r, f. lachau ag arfau gant. g

Am bob un gyssain, syd yn y gorymyl deheu,
un clo prost a gyfrifir. pan ueloch, duy yno, sain
deuglo a fydd os bydd tair, sain drichlo fydd hon-
no, a'r cloean cynglan, a fydd ar yrheini. mal y

gue-

gueluch uchod . Mo. mi a uelaf urth y siamlau a roessoch ; o'r lythrennau syd heb gynglogenthynt , yn y gorymyl assu , i bod nhwy yn geisseiniaid o'r ordarn ; oni byd yr un o'r oddarn , heb i chysatteb ? Gr. ansynych y ceir , cysbain yn yr oddarn, odieithr y rhai odlig heb i chyinglo . etto ueithiau ei cair nhuythau yn colli mal :

n.t. Trech a gais fantais, difarn , d, yn colli,

p.b. Angylion pob ton yn ty. t. n, yn colli.

Mo mi a ferciais fod y gyssain nessaf i'r odl . yn cael i chyinglo yn yr o'r darn bob amser urth y siamlau a roessoch . a bod y nessaf oiblaen hitau , ymhob sain deuglo , yn cael y chymbares . ag meun sain drichlo , y dryded gyssain oflaen'r odl , yn ymgloi ai chysatteb , ag os byd yr un yn anghyinglo , y bellaf o diwrth yr odl a fydd mal :

Un phras ag oras gynt g

Yn saith iaith berphaith oth benn. oth. b.

Guesus , bir felus , ber fach. b. r, f.

Yma

Yma nid oes yr un o'r odldarn yn colli i chym-
haries. Ond yn hynn a ganai. T. Aled.

Ucha dyd fydd ar foudyn

Mae, r, yn yr odldarn, sy gysain bellaf od-
iurth yr odl, heb ymgynghanedu a neb. hefydd
mi a ferciais ynghylch cyseiniaid yr ordarn,
nad gwaeth pa un a gollo i chymares, ai'r gyn-
taf, ai'r ail, ai'r dryded mal:

1. Pendefigion phruythlon phraeth.

Mae, l, yn colli, sydd neisaf at yr orodl.

Felly yma, D. ap Edun.

5. Melfed yn torfed y tir

m, r, g, Tnyfogion, marchogion chuyrn

Pob cysain, ond, ch, sydd yn y canol heb gyn-
glo yr un mod.

r, th. Blodeuaist nerthaist, yn ol, m,

Bellach mi a brofa ganu urth, y dogfennau

A roessoch, os bydd bai rhybudiach fi

deddyd ym'r arnydd eirianl,

Yn rhydd i gelluydd e gaid.

Ond ydyu honn yn gynghaned sain da? Canys

mae

mae dau air cynherfyn ymhob un o'r dau fra-
 ich, a chlo prost yn yr orodl i'r odl. Gr. mae
 Tuyl sain, ymhob, un, Canys er bod, uyd yn
 derfyn yn y rhagodl, ar orodl, nid ydyn un sain,
 ond pann fytho, uy, ymhob un o'r duy darn, nail,
 ai'n diphdong rogiog, yntau yn afrogiog. felly
 am fod uy yn y gair, deduyd, yn diphdong
 afrogiog, ag yn y gair, aruyd yn diphdong ro-
 giog, nid un sain monynt, na chwaith cynher-
 fyn. yr un phunydy yn y gair, rbuyd, rhoigiog
 yn, yn y gair celluyd afrogiog. ymod fyddi ad-
 nabod pa bryd y bydd rogiog, a pha bryd afro-
 giog mi a doedais y io. dolen o'r blaen. Mo.
 beth am henn?

O'r gulan, dod ym rann, yn rhuyd.
 Gr. mae tuyl sain, an, ag am, trum, ag ysgafn.
 yn y brost, crych, a llyfn, r, rh,. Ond guell
 a fuassai, r gynganed fal bynn:

Yn y fann fy rhann yn rhuyd.
 Mo. oes un bai ar y pennil yma?
 Gwydyn i'r edyn ydyt

A'r capul gubul igyd.

Gr. nag oes un; ond mae chuech: Canys mae yn gyntaf duyl odt, am na eil, uy, pan fo'n diphdong ro'iog gyfodli ag, y, ond yn y gair, yduyt mae'n, diphdong ro'iog. hefyd mae'n y cyfseiniaid odlig drum ag ysgafn. s. t, d, : ond ef a ellid yscusodi hynn, gan fod yn rhyd i'r prydion, doedyd, yduyt, ne yduyd; eithr y peduar gair eraill, s. guydyn edyn, capul, cubul, ni ellir mo'r help idynt. Canys. guydyn, edyn, cubul, unsillafog ydynt, mal y guetir urth i hystyn, gudnach, ednog. Cublhau, capuld, capyldiaid, ag os scrifennuch y nhuy yn iaun, ni byd na chynherfyniad seiniaul rhung, yr rhagdarn, a'r ordarn, na nifer cyflaun o sillafau, yn y breichiau. Mo. gann i mi drippio cynn fynyched ar y gynghaned sain ro'iog, moesbuch ueled y cynghanedion eraill, i edrych a syd guell sylucc nog a fu yn honn yma yrouon. Ond doeduch yn gyntaf ynghylch y gynghaned sain, a syd nifer, o sillafau safedig, guastad yn y rhagdarn,

E

darn, gordarn, ag oddarn fal na aller i newid-
dio? Gr. na fydd dim; Canys ueithiau ni bydd
ond un sillaf yn y rhagdarn, a chuech rhung y
duy erail.

T. Aled.

Prid i'm girrid am garu
ueithiau erail duy, a phump rhung y
lail mal.

T. Aled.

Cariad portreiad rhiai
ueithiau erail tair, a phedair yn duy erail.

T. Aled.

luyr guae fi nad mi ai med
ueithiau erail pedair, a thair rhung y
duy eraig.

D. ap. Edmund.

Er na allon aeron yn.

S. Tudur.

Coelied y grud prud ai prau.

Mo. a fydd hynn iir ymhob messur fydd or gerd?
Gr. na fydd, ond, pan fytho saith sillaf ymhob
braich

braich pennil megis y mae couyd hirfraich, ag
englyn. eithr meun couyd byrfraich, le ni byd
ond pedair sillaf rhaid i un darn, fod a duy sil-
laf yndi, a'r duy darn arall un sillaf bob un
mal:

Yt ferch, serch syd

Meun gwardodyn hir, am fod na'u sillaf yn y
braich rhaid rhoi mwy o sillafau yn rhai, or tair
darn, mal: yr hapio megis.

Rhedaf, rhad breisgaf le rhed bruyfsgon.
mal y dangosun urth dosparth y messuran
cerd dasod.

Ynghylch cynghaned lufg.

Y Cap. 4.

Mo. pessaul darn a fydd meun braich pennil y
bytho cynghaned lufg yndo? Gr. duy, rhag-
darn, ag oddarn: a'r rhagodl a fydd yn un sain,
a'r sillaf nessaf oflaen'r odl mal:

D. ap. Edmund.

I hwyneb yn gynhebig.

eb, eb. ig.

Chai a neliach fod, eb, y rhagodl, yn ateb i eb,

E

2

oflaen

oflaen yr odl, ag; ig, yr odl heb ymgynghanedu
 a neb. Mo. paham y gynaethoch, dair darn,
 meun braich y bo cynghaned sain yndo, heb
 unenuthur ond duy le bytho cynghaned lufg?
 Gr. le bo cynghaned sain roiog, e fyd duy fath
 ar cynghaned, un sain rhung y rhagodl, a'r
 orodl, ag un brost rhung yr ordarn, a'r odldarn.
 am hynny e fu raid guneuthur darn ynghanol y
 braich, i' mgyngghanedu a'r deubenn, meun am-
 rym gynghanedion. eithr meun cynghaned lufg,
 nid oes, ond un clo cynghan, a hunnu yn sei-
 niaul rhung y rhagdarn, a'r odldarn, am hyn-
 ny nid rhaid wrth y darn ganol. Mo. a fyd un
 gyssain nessaf o flaen yr odl heb ymgloi a'r rha-
 godl? Gr. pann fo'r rhagodl, yn sain bur, ni
 byd dim yn colli ond yr odl i hunan. mal:

T. Aled.

Y ch pryd chui ach balchiod, ni, i, od
 Heuru fod guin teuluaid, u, u, aid.
 Felly befyd pryd na bytho ond un gyssain o flaen
 yr odl, rhaid i honno gael i chyngho yn y rha-
 godl

godl mal yn rhain sy'n cunlyn.

T. Aled.

Mae fy synnuyr yn guyrâu,	uyr, uyr. an
Os prud cael dy gyhudau	ud, ud. an
Perphaith y moldies Iesu.	ies, ies, u
Du a roes gynt i foesen	oes, oes, en
Mynn argluyd yr argluydi	uyd, uyd, i

Tann fytho dyne dair, o gysseiniaid anghyfrung yn nessaf o flaen yr odl gorau sydai, i bob un gael i chyniglo yn y rhagodl. mal:

S. Tudur.

Fynhasg pann deilio'r glasgoed asg, asg. oed.
 Etto os byd y gyntaf yn unig ai chysatted yn yr rhagodl; mae'r gynghaned yn difai.
 Main byu ymhenn dyn, uenglaer. en, glaer.

S. T.

Ann haspus, Ann uedusdeg, us, us, deg.
 Elsbeth sad rann i'madrod, ad, ad, rod.
 Mo. beth syd iu nodi, ag iu ochel bennaf ynghylch cynghaned lufg? Gr. Guilio rhag bod iuy! gynghaned, na thruy amryu sain, na thruy amryu

amryu gyfseiniad, yn y rhagodl, ai chyinglo
o flaen yr odl: Canys ueithiau e fydd yr un bo-
geiliai i ymhob un o'r dau fann, ag amryu sain
mal: Pob celluyd, caiph afluydiant.

Y mae uyd, yn y rhagodl, ag yn i chyinglo,
etto am i bod yn y fann gyntaf yn diphdong
afrogiog. ag yn yr ail, yn diphdong rogiog, nid
ydynt un sain, felly hefyd am y fogail, y, nid
yn un fun ynniued gair, ag yn ail diuaethaf,
mal:

Nid da'r dyn a lytyno.

Am hynny ni eil cynganed lufg gloi fyth nag
ar sillaf y bytho, uy, diphdong afrogiog yndi
na chuaith, ar honno y bo, y, symlig yndi.

Heb law rhain mae diphdongiaid rhongiog sydd
obennydgar, s. a fyddant yn gobennu, ne yn di-
uedu gairie ond pann ystynner nhuy, nes bod
y diuaethaf, yn ail diuaethaf, yntny a neuidian
i fogail ne diphong aral. mal: au, ai, dauian
duioldeb, rhoniang, rhoniougruyd, blaid,
bleidian: rhaid rheittiach, yrhain, ai cyphe-
lib

lib nid ydynt adas, i gloi cynganed lufg, ar-
 nynt. Canys rhaid i'r seiniau y cloer cyngha-
 ned lufg arnynt nid yn unig allu sefyll, yn gystal
 yn y diuaethaf a'r aildiuathaf, eithr hefyd ca-
 du'r un sun, yn gysfannued, unlais ymhob le,
 yn gystal ai giliad. Mo. pa fod y byd iuy! gyn-
 ghaned truyr cyseiniaid, meun, sain ne lufg?
 Gr. pann fo'r sain yn bur, ni byd iuy! gyngha-
 ned fyth yn yr un o'r duy yma. eithr yn y sain
 ambur, pann dybyger mae'r un gysain syd ar ol
 y sain yn y dau fann gynglo, heb i bod yn un-
 rhyu, ond yn debig y nail, i'r lal mal: tebig
 yu'r b, a'r p. g, a'r, c, d, a'r, t, megis y mae'n
 eglur wrth y daflan o'r mudiaid ai gwesteion.
 Ond ef a ellir tynnu rhain i gyd tann dau fai
 cyphredin, s. crych a lysn, trum ag ysgafn,
 mal yn y daflan issod.

mud

mud syd nail ai	lyfn	tromlefn	p
		ysgafnlefn—	c
	crech	tromgrech	b
		ysgafngrech	d
			g
			ph
			ib
			ch
			f
			d

Mo. moesbuch siamlau o bob un o honynt. Gr.
mi a rodaf o drum ag ysgafn yn y lysnion.

Y mae'r mab yn anhapus. b. p.

Ni eil i dad moi atal, d. t

Dyn guag yu'r dyn acu. g. c

Trum ag ysgafn, rhung y crychion.

Tynnu rhaph, heb orafyn. ph. f

Y mae Elsbeth yn medui th. d

Crech a lefn mal:

Mae Sioned yn anuedus d. d.

Mae fy mab yn anafus. b. f

Mo. chui a doedafsoch mae trom yu'r sillaf y
bo

bo duy gysfain, o'r unryu, ar ol sain, mal:
 guann, guenn bratt, sadd, chuipp, ag mae ysgafn
 yu'r rheini le bytho grym un gysfain symlig, mal:
 gulan, guen deg, cwyn, brad: a fyd tuyl gyn-
 ghaned, pan f, ytho trom ag ysgafn, o'r fath yma,
 yn ymgloi? mal:

E droes duynnuenn y leni enn en

Somod y fran, urth rannu an ann.

Gr. ef a ellir galu'r fath sillafau a rhain, leni
 a birlaes, ag, am nad oes, ond un clo, a hunnu
 yn seiniau! meun cynghaned lusg, hi a dylai fod
 yn gubl gydlais. am hynny yn fymarni nid yu'r
 fath yma gymraduy ymysg beird auduredig, nag
 meun sain rouiog, nag meun lusg yn anuedig;
 ond cynghaned brost, groes, ne draus, nid
 rhaid gwrthod mo'r fath, mal y dangosfun urth
 i dosparth rhag lau. Mo. e ganod guyr o enn
 ymysg prydydion fal hynn.

Un garchar uysf a harri ar arr.

Rhouch ych gofal bob callon al. all.

Meldith dy famm, yt amen. amon, am.

Felly hefyd meun cynghaned sain rogiog mal:

Y ngharchar urth farr uysi, ar, arr.
Gr. ni doedaf dim yn i herbyn, er mlyn ai
canod, ag ni chuennychun moi callyn, nai
harfer, o heruyd yr hesum a doedais. Mo. beth
am yr hain yma, sy ai hodlau, yn nahanol, ar i
pennau i hunain, ? mal:

Er na allon aeron. yn

Iawn i farf dianard. ur

Rbyniogrnyd arnyd oed.

Pa gynghaned yn honn? Gr. am yr hain, ai
cypbelib, ef a ellir i gadel yn lufg, gann nad
oes dim yn colli ond yr odl. etto guyr cowntaint,
a dysgedig, yn y gelfysyd ai barnant, yn sain
rogiog, ag i uneuthur prost rhung yr ordarn, a'r
odldarn, e gymrir y gysfain ragodlig, ai chyinglo
yn dau ynebog, ag felly urth fessuro cerd, ei
cymrir nhuy nid yn unig megis terfyn i'r darn
ymaent yndi, eithr hefyd megis yngluplus ar
darn sy'n callyn. mal:

Er na allon naeron nyn

Iawn

Iaun i fard, dianard dur

Rhouiongruyd, daruyd, doed,

Megis y doedaßom o'r blaen, ag y doedun
rhaglan, urth draethu cynghaned groes ano-
didang.

Veithiau meun cynghaned lufge syd y gysain
ragodlig yn nahanol, o diurth i sain, truy scythr-
nod.

A nosio tu ar pared. ar. ar

Cynghaned brost.

Ynghylch cynghaned groes.

Cap. 5.

Mo. mi a un mae cynghaned brost yn honno
syd yn cloi ar y cysseiniad yn unig, a gorau syd
hi, pann sytho amryu sain oflaen y cysseiniad
cysymglo, er na bytho hynny yn anghenrhaid.

Yn nyrd las lu, urd luyd lan.

Arth o nifg luyd, urth nas glan.

Doeduch bellach pessaul bath syd o honynt?

Gr. dny: un groes syd heb un gysain yndi, yn
anghynglo, s. heb cysatteb idi, odieithr y cyf-
seiniad odlig, a rhagodlig mal y guctuch yn cy

fiamlau uchod. Canys yrhain ni dylent, fod
yn unrŷu, ag yn gyfattedbawl, oblygid bai ydyu,
a eluir, prost i'r odl. Y lal syd gynghaned
draus, a fyd a chysseiniaid yn colli, rhung y
rhagodl, a dechrau'r odldarn, mal:

O'r aur (ith uelais) erioed.

Aur syd ragodl, ioed syd odl, er, syd odldarn
o'r syd ragdarn, ith uelais; syd lann yn colli,
rhung y duy darn. Mo. peßawl darn a fyd
meun braich y bytho cynghaned brost yndo?
Gr. duy yn unig, s. odldarn afo a'r odl yn di-
ned idd, a rhagdarn, ai diued hithau yu'r rha-
godl, Mo. beth syd raid i farcio gyntaf, yn-
ghylch cynghaned groes? Gr. fod yn rhaid i'r
gissain gyntaf o'r rhagdarn ymgloi a'r gyntaf
o'r odldarn, i'r ail a'r ail ag felly o rad i rad nes
dysod at yrhagodl a'r odl mal, y canod.

T. Aled:

1 Dall im cof, dylun o'm cysg	d, l, m, e,
2 Le duu lann; oed y lann	d, l
3 Ond yruyf yn darosyn	n, d, r, f.
4 Nim	

4 Nim gyrr bun, im guir boeni, n, m, g, r b.

5 Ni royd un i raid einioes n, r. d, n,

6 Ath diudruyd, ith edrych. th, d, r.

Mo. mae duy, l, yn y rhagdarn ag un yn unig
yn yr oddarn, yn y braich cyntaf, heb fod ond
un cynglo i'r nail o'r duy, l, felly nid guir, bob
amser, y byd pob cysain, o'r rhagdarn yn cael
cymhares yn yr oddarn. Gr. pann fo'r unrhyu
gysseiniaid ynghyd, heb amryu gysseiniaid
rhyngthynt meun un darn, es a eil un yn y
darn arall, na fnaethu i'ngloi a huynt i' dued mal.

Dyro heibio, d'air rhybell r. r r.

Dy laesualt di, dy luyssael d, d d.

Ofn nad rhyd ym fyned drau d. dd.

Hael imp pur uilliam parri pp. p. r. rr,

Mo. chui a doedassoch mae bai oed, fod yr odl
yn brost i'r rhagodl, Etto yn yr ail siaml o naith
Tudur Aled, mae hynny yn damuain. s.

Ie duu lann, oed y lann.

Canys aun, ann sy'n cynghanedu yn unig, ar
y cysseiniaid. Gr. yn uir y gynghaned a fuaasai
ber-

berpheidiach, le duu laun, oed a luyd, ne
 meun mod aral, gofod amrafel gysseiniad, yn
 y cyfleoed yma. Ond penceirdied urth brydy-
 du, guell genthynt fod lythyren ar gam, nog
 ystyr diflas, ne dychymig amhuyl, anghysa-
 das. amhyrwy urth ryfig prydydig, ai hardur-
 dod, nhuy wreithiau a allant, heppian, ne drippio
 yn difarn, yn annedig, urth hir ganu. Tan-
 tum opere in magno fas est obrepere somnum.
 hefyd, nid yu aun, ann, brost cyflaun am fod,
 n, nn, yn hirlaes a lem. Mo. chui a doedaf-
 soch na chysrifid na'r odlig, na'r rhagodlig urth
 ymgaduynor cysseiniad, meun cynganed
 brost. etto mi a nelaf, f, yn y dryded siaml,
 yn rhagodlig, ag yn ymgloi ag, f, yn yr odl-
 darn, syd nessaf o flaen yr odl. Drachefn yn
 y beduared, a'r burned siaml. mae, n, rhagod-
 lig yn ymgloi a'r gyntaf o'r rhagdarn, ag ar di-
 naethaf oflaen'r odl yn yr oddarn, felly ni byd
 y cysseiniad yma heb i cyfrif bob amser. Gr.
 ni doedais ynnau, na allant huy ymgloi yn di-
 farn,

farn, ond nad rhaid idynt ymgymharu, ag er i
 bod huynt yn colli, e fyd y gynghaned ueithiau
 yn groes odidaug, dymchueledig. Mo. mi a
 dehellais urth a doedassoch y geil cyssain ra-
 godlig fod ueithiau yn unuynnebog. s. heb unen-
 thur dim ond tersfynur rhagdarn. mal:

Am try amgen, om trymgusg. n.

Ueithiau heb lau hynn yn ymgloi a'r gyntaf
 o'r rhagdarn, megis pe bai ynnechre'r oddarn
 mal:

Ar uynt a dur, ond ty di r, r,
 Ueithiau yn cysatted i'r diuaethaf o flaen yr
 odl mal:

Ond yruys yn darosyn. f f.
 Ueithiau erail, yn tersfynu y rhagdarn, ag yn
 ateb i'r gyntaf o'r un darn, ag i'r diuaethaf he-
 fyd o flaen yr odl mal:

Nim gyrr bun, im guir boeni. n, n, n,

Tarrian wyt ar y noufir t. t. t.

Ond beth pan fytho duy gyssain ragodlig, a al-
 lan buy il dued fod yn dauuynnebog, yntau'r
 diuae-

dinaethaf yn unig? Gr. yn fynych ni byd ond
y dinaethaf yn dau ynebog mal:

D. ap. Ed.

Perlan impir lū'n i ol, p. p.
mp. sy ragodlig, a'r, p, yn unig sy'n ymgloi
felly yma. S. T.

Ni chaun i barch yn y byd: ch, ch,
Os ar aliuns urcliaeth. f. f.
Veithiau pob un o'r ddy mal:

Byrr i glust, bar a glastur st, st,
Ar dasg a nyr i disguyll sg, sg.
Oernych farn i thui a fu rn, rn,
Veithiau'r gyntaf yn unig mal:

T. Aled.

Hun yr ead henno y'r ydyf.

Mo. yn y chueched siaml o naith.

T. Aled.

Ath diudrwyd ith edrych:

Mae, d, yn y rhagdarn heb i chyinglo.
Gr. Guir a doeduch, etto mae'r gynghaned yn
disai. Canys ysgafngrech urth glun i thromgrech
i hun,

i hun, ag ysgaflesn i'rth glun i thromlesn, a eil
fod heb i chyinglo. Mo. felly nid oes i dromlesn,
ond un ysgafnlesn, nag i dromgrech ond un
ysgafngrech. Gr. nag oes, mal y mae'n hand i
ueled yn y daflan a roessom allan o'r lythren-
nau gureidiol, angureidiol, a'r tri theulu mud,
a'r neb nis medr y daflan honno, nag edryched
am dealt, nag odidougryd y gymraeg na grou-
ndual y gramar, na'r dogfennau byrrion, a ro-
thom ynghylch y rhann yma. Mo. etto moessuch
siaml o bob tromlesn, ai ysgafnlesn sy'n colli
i'rth i chlun. Gr.

b. Y mab pennaf, a'm punniod. p. p.

g Dy deg corph dynaid y caf. c. c.

d, Coed trwy goed, cae tri ag un. t. t.

Ar y gorymyl asu mae'r rhai ysgafn sy'n col-
li, ar y gorymyl deau, mae i trymion hwy sy
i'rth i clun, i'r cyscodi, Mo. moessuch siamlau
hefyd o'r trumgrychion, ag ysgafngrech pob un,
sy'n colli i'rth i cluniau.

d. A saith esgus i'rth disgyl. th th

G

f Hoph

f Hoph fuynduichonph union ph. ph.
 f Odiar y phord (wir boph) faur. ph, ph.
 Nid oes ond duy ysgafngrech, d, u. f. Canys i'r
 thomgrech, ch, ni byd un ysgafngrech, amhyn-
 ny ynhaflan y llythrennan mudiaid mae l'r
 ysgafngrech yn nag, yn y teulu taflodawl. Mo.
 Ail cyssain drom dodi urth glun i bysgasn, me-
 gis y mae'r ysgasn urth glun y drom mal. yn
 ynhaian.

ab Urth dysg niu urdas y gwy

p. Anhaf byd, yn y byd

ph Y duyf phol o rhodaf fuyd

t Brad taer yn briko dyn

c. Dai geissio deg cof yn.

Gt. mae ymhob un o'r hain duy l' ynghaned, am
 fod y cyssainiaid tromion, yn gydarnach noi by-
 seafniaid, ni eil y nannaf dodi f'n y gydarnaf, a
 f'itho urth i chlu, felly rhaid i'r gadarn gael i
 chymhars bob amser ond yr ysgasn, am nad
 gdyu cimaint i thrust, ni thron; hi a eil techu
 ynghyscod y drom a f'itho cares idi; s. o'r m
 teulu,

teulu, ag o'r un anadl a hi. wrth bynny rhaid
i'r yscafn, a'r drom y bytho hi wrth i chlanfod
yn gynheulu, s. o'r un teulu il dowed, nail ai
yn uesussanl, yntau yn deintiaul, yntau yn da-
flodanl il dowed. a hesyd yn gyfanadl, s. nail ai
yn grychion il dowed, yntau yn llyfnion. Mo.
Am nad des i, ch, un ysgafngrech hi a gyscoda g-
yscawnlefn, sal na bo rhaid idi gael i chynghlo, ca-
iaun y'r gynghaned yma:

g. Iach gurd a gaiph a chard guych
Gr. o rann y gynghaned guell fuassai

Iach urd a gaiph, a chard guych,
Ondio herwyd ystyr, a medul y prydych guell
y'r phordy gantaf. Camus y fydd efodd do-
dyd y rhessum sy tann y geirian ladin yma: ge-
neologiam boni viri habebit; eithr y pboard d-
naethaf sy'n arwyddau; geneologiam bonus ille
uir habebit: felly nac nail, ai camymadred
yntau tnyl gynghaned. Mo. ni uelaf mwy
prydychion eraill, yn gochyl mwy fath gamyma-
drod: nac

Troilus gynt, rheoles guyr, tros uyr
 Ai theguch ag ni thygia, tros ni thyccia
 Y sy guedus i gudiau tros sy uedus.

Gr. am y cyfryu bynciau, ai cyphelib guell yu
 i gochel noi harfer, gann nad oes ressum tech-
 nennig, iu roi trostynt, nag audurdod hen feird
 iu diphryd. ag nid yu gymradu meun iaith
 yn y byd mo'r mydr ni bo yntbo, ymadrod
 gynghordiaul, etto os bydai ymysg y bobl di-
 dysg eiriau amgen nog ymlbith y guyr cou-
 raint: mal: dur yn le dufr, y myd, yn le fy-
 myd: ne os cair meun rhyu fann neultuol truy
 dir cymru, eiriau amgen nog meun gulad aral.
 Ef a cil y bard, i achub pennil, arfer yrbai a
 fynno. megis y mae'r poedydion groeg yn gu-
 neutbur, urth arfer yn i mydr, nid yn unig y
 tafod cyphredin sy truy hol dir groeg, ne'r tafod
 athig syd bennaf, eithr hefyd y tafod Iolig, do-
 rig, Ionig ag erail. mal:

Y mae i mi am y myd.

Urth ressum e dylid doedyd, tros, trüod, trau,
 cann,

cann, cidag, ymysg y bobl mwy arferedig yu,
dros, drudod, drau, gann, gidag, arc.

Mo. beth am, h, a gyfrifir hi meun cynganed
brost megis cyssain. Gr. perpheidiaich fydd y
gerd pann fo hitbau, yn ymgloi ai chymhars
mal:

Hun yr edn hen'r yduyf.

Erto hi a fydd yn fynych heb gynglo, yn annedig
ar ol tromgrech mal:

h. O bai'ch uynneb ych hunan

Ne ynghyscod. s. D. ap. Ed.

Dros hynn, duu a ro synnuyr.

A hefyd meun mannoed erail mal:

Y hi'r fann yr erfynniun

Oi hanturio, ond taered.

Mo. chui a doedassoch o'r blaen y byddai raid
i'r cysseiniaid o'r rhagdarn ymgloi o rad, i rad
a'r cysseiniaid o'r oddarn, a phann dechreuont
ymgaduyno ni uasnaetha i'r unfod heb i chysfat-
teb nes dyfod at y rhagodl, a'r odl: nid oes mo
hynny yn uir yn a ganod.

T. Aled.

Hoeliad

Hoeliod dyn hwy afluydiant:

Mae'r clo cynghan cymaf, ar, h, yr ail ar, l, y
trydyd ar, d, ond mae, f, yn colli. Gr. Guir
yu hyrn, a doedais, pann dechreu'r cyfsei-
niaid ymgadyma, ni uafnaetha i'r un golli
yn i mysc; ond, h, nid yu gysfain, na'r clo cyn-
ghan a fo arni, ym glo cyfseiniaul rhoyiog. Yn
y siamharoesochu a uairh. T. Aled: y gwi-
ghaned brost ruyiog syd yn dechrau mglol, ar
y cyfseiniaid, l, l, ag felly chui a ueluch, f; nid
ymysg y cyfseiniaid sy'n ymgloi, ond megis
lanu rhung y duy darn yn colli, ag mal y byd,
h, yn fynych heb i chynola, felly y clo a fo arni
hi, a eil doddi heb i gysfain ueluch, a'r gyngha-
ned yn difai. Mo mi a uykum urth a doedaf-
sach o'r blaen y geil un gysfain o'r nail darn,
attek i duy ar unrhyu yn y darn aral, pryd
na ho gysfain aral rhyngym, mi a dehellais
befyd y geil cyfsein yscafn fad heb gynola, urth
glun i thron doeduch esto, a eil yr un ond y
fath hynny golli. Gr. n a eil doddi yn difarn,
ynne-

ynnechrau'r rhagdarn, ag yn y canol, rhung
y du y darn. mal: T. Aled.

n. Nid un fir dan y seren

n. Duu a fuasai'n dyfeisiau.

Mo. ai rhaid i'r un lythrennau ymhoeb clo profi
ymgyfatted? oni all un gyssain yscusodi tros y
lal, un amser? Gr. mae mod i gadarnhau cyf-
sain yscasn mal y gallo, hi ymgloi ai thron, y
mod cyntaf yu, pann fo h, arol yr yscasn mal:

D. ap. Edem.

Cau'r ty, no rhag cariad hir

t. dh

Och dan rad, na chudwyd henn

t. dh.

Anaf oed i nyneb henn;

p. bh

Dicc anard i deg hynod

t. gh

Gobug henn, o gil y tyrch

gh. c.

Yr ail mod i gadarnhau yscasn yu pann fo yr
un fud yscasn ynnitied an gair, ag ynnechrau'r
gair nessaf sy'n canlyn mal: T. Aled.

Nad dy roi i natut is.

id d. t.

Pob bron fal y pappur yu.

b, b. pp.

Ym

Im nice gwael, am y nag guynn.

c g. gg.

Cariad merch, a dug gurid mab,

c gg.

Hefyd, rh, ar ol yscafn, a ettyb i drom, ag r,
mal: T. Aled.

Cariad portreiad rhiaid.

tr, d rh.

Ofn nad rhyd ym fyned drau.

Trom ar ol s. l, ne hannerfain araf, a cil ateb
i yscafn, am fod yr hannerfain megis yn gwa-
nhau sun y drom.

Dringhaßont o ureng isfel.

d, t. arol, n,

Curuyd luy, curt lyueni

d, t, arol, r.

Brig lyueni; barc, linon

g. c, arol r

Pwyswyd predur, post prydain, d, t arol. s.

Etto ueithiau yr ysgafn yn y cyfryu leocd, a
ymgloiph ai throm mal: D. ap Ed.

Bluch mufc balch ymufc guin.

Mo. pa un a scrifennir arol, s, air dromlefn, yn-
tau yr yscafnlefn. Canys ueithiau chui a scri-
fennuch yfpryd, ueithiau araf ysbryd, ymbel
uaith, yscafn, amfer araf ysgafn, rhyu amfer,
estud, a rhyu amfer esdud? Gr. urth ressum

tech-

technennig yr yscafn a dylid i scrifennu yn y
 mannoed hynny, yn anneddig meun geiriau sy'n
 dyfod o'r ladin; magis y doedafsom yn yr ail
 rann o ramadeg, ond os chuennychai un brin-
 tio, cymodussach arol, s, oed ossod y drom, an-
 fod gann y printu yr, st, sc, sp, ynglyn, iu, gos-
 sod ar un clap, hefyd mae, s, mor gras i sun, mal
 na aller, clowed rhagor, rhung tromlefn, ag ysga-
 fnlefn, a fo ar i hol Mo. pessant amryu fath syd,
 ar gynghaned groes? Gr. du y croes odidang, ne
 dymchueledig y lal. annymchueledig yn y gyn-
 taf syd pann aller yn yr un brach, rodi'r rhag-
 darn yn le'r odldarn, a pha un bynnag a ffrho
 yn gynaf, e fyd y gynghaned yn groes odida-
 ng, s, heb gyslain yn colli yndi ond yr odlig a'r
 rhaghodlig mal:

Na dial cam, na dall cas

Na dall cas, na dial cam,

Caledi mal, cludo main

Cludo main, Caledi mal

Ond yn yr anymchueledig ni ellir guneu

H

thur

ihur mo hynn mal:

Nid un fir, dan y feren

Chuaer oedych; i uerydon

Gwynn dy rud, a gwin druydau

Ni eirir yn yr hain, rodi'r nail darn yn gyntaf,
yn gystal, a'r tal. O heruyd bod y rhagodlig yn
dau ynebog. canys meum croes odidau, ni byd
y rhagodlig ond un ynebog, bob amser. Mo ma-
das bellach i chwi y phygau cyng hamed draus ca-
nys digon yn hynn ynghylch y groes gynthaned.
pa ragor syd rhung y draus a'r groes? Gr. y
groes syd gyfango, s; a phob cyssain yndi, yn
ymgloi o dieithr y rhagodlig, a'r oedlig, eithr yn
draus e syd cyssiniad, yn colli rhung y rha-
godl, a dechrau'r oeddarn mal:

Y Syyd pann na royt dan sel

Ith eos, gyfraith houel.

Yn y braich cynthiaf o'r dan yma, sel, Syyd odl-
darn, y syyd, syragdarn, a'r cyssiniad syd rhung
y duydarn hynn yn colli a elwir lann. felly yn
yn ail th houel sy odl-darn, ith eos syd ragdarn g.

g, f, r, syd lanu: y rhagodt yn y braich cyntaf yu,
 nyd, yr odl yu, el, yn yr ail os, syd ragodt, ag el,
 sy odl, a phob amser e syd clo cyngban meum
 gynghaned draus, a'r y cysseiniad nessaf o flach
 y rhagodt a'r odl ag yn fynych ni byd ond un
 gysfain yn y cysryu. Llecet megis yn y siam-
 lau uchod, a'r rheini a esir traws unclo: uci-
 thiau eraill e syd dny, ag yna ir hennir traws
 deuglo, ueithiau dair, ne bedair, ne buwp ar
 chuech. mal y ceuch ueled yn y siamlaesfod. a
 merciuch mae'r gysfain ar yr ymyl deau yu'r
 gysfain ragodlig, yr ail yu'r odlig: ar yr ymyl
 asu yu'rhai y mae'r clo cyngban arnynt.

Traws unclo

f. Y suyd panna royt dan isel d, h, n
 th. Ith eos gysfain bouel f, b, b
 f. Serch a nio, ar chae'r effyl, rch, d, n
 f. Y ferch a'r fanacklog sacn rch, n, d
 Y sillafau ne saf a'r ol cloan yu'r rhagodt, a'r
 odl, y cysseiniad erigi! sy'n collu yu'r canol a
 fernir yn lanu.

idgme me f, d, e

Traus deuglo.

m, tl. Sy naeth ym; no saeth uylt f. th
 g. n, Coron ai gunae'n guncuerur, c. r
 Mo. oni all y braich cyntaf o'r dau yma fod
 yn groes odidaug? canys nid oes dim yn lann
 onid n, a eil colli yn di farn, ynnechrau pob
 un, o'r duy darn, mal y doedassoch, o'r blaen,
 am, m, yn y gair, ym, rhagodlig yu, heb fod yn
 rhaid i chyfrif, ymysc cyfseiniad cyfymglo, ag
 mae'r gynghaned yn da wedi i dymchuelyd
 mal:

Nosaeth uylt; sy naeth ym

Gr. guir a doeduch. Ond yrhain sy draus
 diamau. o naith D. ap Edm

n, c, r, d, Dyn uysyn cerded y nos. f, s

d, g, l, r, Dy fath dy gelluair dy fod th, d.

n, r, n, Dig uys, yn aruain dy gerd f, rd

f, l, Cyneithas, fal cae Ithael, f, l,

Y cyfseiniad ar yr ymylaffu sy'n lann, ag yn
 colli, yn ymyl deau, rhagodlig ag odlig yu
 y lail yn ymgloi.

Traus

Traus trichlo.

D. ap. Ed.

d Dedudach. oed dy dodos. ch, s

r, Dy fuyr air; er dyfoned n, d

n. s, Dy gas ym, nis dygai fais m. s

n. s, Cypheffaf nas caipb oessfoed f, d

Traus beduarclo

D. ap. Ed.

f, l, d l. Dy bryd, fal dillad brodur d, r,

S. Tudur

n, d, Carl noeth nid conir lan yr. th, r,

r, Dros y byd; ar draus y bel. d, l,

T. Aled.

r, Dy dau fraich o'r diwed fry ch,

Traus bumclo

T. Aled.

n, r, Garnach i drem; nor gurych drain, m, n

D. ap. Ed.

f, d Dyn du blin, syd dann dy blaid, n, d,

l, Graeglan; o liu geiru gloennant, n, r,

Traus chuechlo.

D. ap.

D. ap. Ed.

r, Cynglynrhwym, yu'r cengl anrheg, m, g,

S. Tudur

m, l, Poen trwy freib, mal paintio'r fran, b, n,

Mo: mi a uelaf, fod pob cyfsain, meun cyghan-
ned draus, naill ai yn yngloi yntan yn lanu, ne'n
rhagodlig. oni eil, n, doddi meun cyghaned dra
us megis y mae, meun croes? Gr. pryd na bo
eraill yn colli gida hi ni diuyna hi gynghaned
yn y byd, nag ynghanol btaich; nag yn i de-
chrau. canys rhing y duy darn, pann fytho t-
yn unig yn colli y gynghaned a fid groes odi
daug. mal y doedaßom o'r blaen ynncehrau'r
rhagdarn hi a dand ymhob math ar gyngha-
ned draus mal: D. ap. Gwilim.

T. 1. ni bu ymdidan o'r byd.

S. Tudur

T. 2. nid yu boen effie da byd

T. 3. yu mawr gwaith; Emrys gynn

T. 3. ni thysliat bregeth Austyn

T. 3.

T. 3. na thurn amherphaitb arni

T. 3. nis dug angyles degach

Mo. oni eil, n, doddi ymysc y cysseniad cyfym
glo mal y caned rhyu un.

ieir! oi mysc, er lenni mael

Mae, n, yn y gair lenni, a chysseniad cyfym-
glo oi blaen, ag ar i bol, a hithau heb gysateb.

Gr. ni uelafi fod i scusodi r gynghaned, na
thruy ressum technenig nag iwrth aedurddod

ben feird pincerdiad. Mo. maer rhagdarn bob

amser, yn dechrau ymgaduino, ar y gysain gyn-

taf meun gair, odieithr bod honno yn, n, ai rha-

id ir oddarn dechrau, athen dechrau gair bob

amser: Gr. na raid; mal y gnetir yn y siam-

lau yma:

,Dy uisc dy gerdad i uann

,Dy fin fal diod a fed

Mo ai da'r gynghaned yma?

,na chaw bottum, cynn buyta

ma'r penn guynn, meun poen a guall,

Gr. na da dim, canys megis meun mur a uene-

ler

ler o fain nad, rhaid i'r ddy grauen o bobtu i'r
uall, fod yn didolc, heb un main na bo yn gy-
fymuasc, gyflin, a'r lal, ond y cerrig anghy-
fadas i'r cyplyssu ag eraill, ei burir yn lann
rhung y ddy garfan. felly mewn cynghaned
draus, y cysseniaid anghynglo, a fo yn colli,
rhaid i buru rhung y rhagdarn, ar oddarn.
amhynny ymysg y cysseniaid cyfymglo, ni
nasnaetha, i'r un fod heb i chymares. ond yma:
na chau bottum, cynnbuytta.

mae, ch, heb gyfateb, eithr y gynghaned a fuaf-
sai da falhynn:

Bottum ni chae cynn buytta
felly hefyd

y penn guynn mewn poen a guall,
Am fod cysseniaid yrhagdarn, ar oddarn
i gyd yn ymgloi, a'r cysseniaid anghynglo, yn
lann rhung y ddy darn yn colli.

Mo. mi a gluais Son am gynghaned bengol,
ond ni soniaffochui, amdani etto. Gr. nid cyn-
ghaned yn, honno eithr messur cerd mal, y dan
gossaf

goffaf wrth damleuychu englyn unodl union.
 Mo mi a dehellais beth yn cyngbaned, a phes-
 saul bath syd arni ag a fedraf i adnabod hi im-
 bob braich pennill, moessuch ueled bellach y
 mod syd i gyssyltio'r, breichiau i kneuthur
 pennil, Gr. maer breichiau yn ymgypysu yn-
 ghyd, wrth yr odl. canys dau fraich cyfodlig o
 saith sillaf bob un, a una bennil o gonyd, mal
 a unaeth y nenn uch benn byd.

hocnsaith, a'r daear hefyd.

Ag felly meun messurau eraill

Mo. pessaul math syd a'r freichiau cyfodlig.

Gr. Duy, un yn cyfodli yn

brost. aral yn sain. Yn brost fal hynn,

plas hen saint aeth Pouls yn supp upp

Egluys Bawl aeth dianl ath dopp opp

Yn cyfodli meun sain bur fal hynn

Deusab; yn goed, i dysu

Dail o'r guad; a duy loer, ga

meun sain amhur, mal hynn.

Dun ni uelais Dyn y llych

lann ni bai wag; le ni bych ych

Meined dy wasc; meun y tant ant

chui a'mdroych, im dau rhychuant, ant

Mo. ai rhaid i'r un cyfseiniad, bob amser,
fed, ymbob un o'r dy odl, meun sain amhur
maty guetaf yn y siamlau uchod, a hefyd ofla-
en yrheini, yr un fogail ne diphdong. Gr. rha-
id, Oddieit'r bod diphdong a frouiog oflaen y
gyssain dinaethaf canys yna, abl i'r dyllynau
gael i chysfatted yn 'r odl araf am y cyfseiniad
odlig rhaid idynbwy yn diphael ymgysfatted, i
gyd, siaml o'r cyntaf

rhaid i fard os rhodio a fydd. yd

gnoi cili canu cell yd. yd

meined dy wasc; meun y tant ant

chui a'mdroych i'mdau rychuant uant

Dy ger dymbob gulad a gaf af

dy bwyth nos diobeithiaf. iaf

Cae lernertb fab y cyrriang iang

cyfryu hunn nis cas yrhang ang

a chodi plas cumpas ych

ac hau

a chau'n dynn i dy guynn guych
 Mo. pann fo, r, n, ne l, rhung y dny
 fogaid meun diphdong afrogiog mal
 gures, gunaeth pa un y bernir y
 cyssiniaid hynny yn odlig yntau o flaen
 yr odl. Gr. o flaen yr odl mal.

gulyb yu'r grud a glybu'r gures
 gulybur phynnon galebes.

modau gunn ym ido gunaid

mal agos, aman 'lygaid

Troi blaen leu trublio'n hol ulad

treio leuyrch tair leuad

l, urth glun l, yn colli er bod, u, rhyng-
 thynt, canys yn fynych e fyd, u, heb i chyf-
 rif, er bod cyssain ar i hol, yn annedig un
 o'r hain, n, r, l, mal. y gellir gweled urth
 hir dall, ar yr i aith, a cherd, penceirdied.

Mo. oes dim aral iu nodi ynghylch sillafu
 geiriau, ai cyfrif, meun messurau cerd?

Gr. oes lawer o bethau; canys mae u, ag
 y, yn todi ynnied gair, heb i cyfrif, mal:

T. Al.

Gur garu mil, guargrum milain

D. ap. ed.

Manna à geidu yn einnoes

S. T.

A'r wyneb fal eiry unnos

neithiau ei cyfrifer megis sillafau eraill,

I furu cainc o frig guyd

Guely teg i gael oed dyd

Llu eiry guynn lorig ned

Mo. Oes gennych un rheolaeth, na dogfen
 i 'wybod pamfer y todant, a phamfer y
 bydant, sillafau breiniad, iu cyfrif meun
 canrig, wrth fessuro'r gerd, Gr. nag oes gen-
 nyf na chenthynduythau hefyd, ond callyn
 y nail y lall. mi a dybygun y gellid i harfer
 hynnu a fynnid, ai yn doodedig, yntau i cyfrif,
 er bod y prydychion heb i todi ond meun rhyu
 eiriau. Mae hefyd eiriau y gellir o feun y
 gair hynnu a fynner ai i todi yntau i cyfrif,
 bogeiliaid, yn annedig o flaen l, n, r, mal:

para-

paraduys, pradiuys tylaud, tland, taramuys,
 tramuys Mo. pa un orau a i, scrifennu uchuy
 yn launlythr, ai todi urth fessur or gerd magis
 ymae'r ladinuys yn buru m, ymaith ynnitad
 gair pan so bogail ynniechrau'r gair syd yn
 callyn, yntau i gadel allan urth i scrifennu?
 Gr. perpheidiaich, a diruys trach sydai, i gadel
 allan pryd nas cyfrifol monym, mal y m. e
 groeguyr yn arfer Mo. moessuch adrybedio r u
 bethau eraill syd uin i marcio ynnghylch bynn o
 byncian. Gr. uerbian e ellir cyfuaflu dny
 sillaf yn un, mal dai fodion dros da i fodion
 mal: a lin Dafyd luynd dai fodion. Mo, ond gu li
 flassai i scrifennu nruy yn launlythr, m. i.
 da i fodion, ai cyfuaflu urth fessur urthraich, m.
 rodi scythr nod yn le'r, i mal da i fodion. Gr.
 nid drug yr un or tair phord, Ond gorau yr
 fymarni oed i scrifennu nruy yn gyfuaflu a
 heb lau rhain mae lauer a ellir i scrifennu m.
 gyfuaflwedig, ne yn uahanedig, ne yn scythr a
 urth fal y bytho. cymhuysaf i lecedau'r m. a

rau. mal: mae yn da fymyd, mae'n da ymyd,
 mae'n da'myd. à hynn nid yn unig i achub
 pennil à chynghaned meun mydr, à channig
 e thr hefyd meun ymadrodd ryd, disydr: delluch
 i'ch cof am y geiriau hoen, a gloen mae unsi-
 llafog ydynt, am fod, u, yn todi yndynt bob
 amser trwy gytundeb pob pryd d coraint.
 Gr. rhaid gwybod fod lawer peth ymysc y
 beird heb ressum iu roi drosto, ond darfyd idyn-
 hwy yn i eistedfodau, ai cymynsau, i gystadue-
 nnu, ai safedlu, a chan nad oedynt, ond gwyr
 megis eraill, nid yu'r pethau à darfyd idynhwy
 i gynghydu, ai derfynu, mor auduredig na allo
 rhai eraill doedyd yn i herbyn, megis y gūna-
 eithont hwythau am dasyd ap Guilim, ag eraill,
 oed, uyr ennog oi blaen. canys er bod enu, a son
 mair am fagod o feird hen trwy gymru, hynny
 à fu, yn fwy o eissiau gwyr cysandysc, odidaug
 a didiphig meun gwybodaeth ag ieithoed, nog
 o herwyd i rhagoriaeth nhwy. a brenin fydd
 unlygeidiog ymysc deillion. Mo teuch a son,
 rhag

rhag ofn cael ych dychanu, à bod yn gyphcler i hol brydydion cymru. canys mae'nthuy yn tybied na dylid fyth cyphlybu na groeguyr na ladinuyr i benceirdiaid yr hen gymru. Gr. nid rhaid i mi ofni mo hynny, canys un pott o guruf à cheinniog o glera a stoppia i safnau, pe cloent hynn.

Mo. à fydd beiau nodedig a darfu i'r beird i guahard yn y cynghanedion? Gr. oes, deunau à glouaisi gan brydyd i bod, ond ni fedrwni moi deallt nag yntau chwaith moi dosparth, na dod i'r hessum drostyn. Mo. moesuch gloned i hennau, os happia i mi fyned yn i mysc, mi a fynnas uybod naus pob un. Gr. lyma nhuythau, i chwaithau erbyn i hennau i. gormod odlau; 2. dybryd sain, 3. proft i'r odl, 4. tinab, 5. carn ymyddies, 6. rhuy debig, 7. ymsathr odlau, 8. Tuyl gynghaned, 9. Tuyl odl, 10. Tuyl gymheriad, 11. drug dychymig, 12. drug yst;r, 13. unig a liossog, 14. guruyf à banyu, 15. guyd ag absen, 16. ledfà thalgron.

17. trwm ag ysfafn, i S. crych, à lyfn.

Mo er na clonfoch moi traethu yn fanul
genth ni hwy, etto moesbuch ych amcan yn i
cylch. Gr. na unaf yn ur, à chwid i ur, fyth
geissio dyscu i erail y peth ni bytho yn i dealt
i hunan. à myned yn feistr cyn i fod yn discybl.
ag mae arnaf ofn nad oes neb yn i mysc nhwy-
thau à fedr unentbur dosparth cyflawn, ne rodi
rhesum trefnas, llybraid, os damuain iuch
fyth ymarguennu à hwy, à guasgu yn dynn
arnynt. Ond nhwy à doedant i bod yn dynged-
d, na dyscant i neb, mo'r fath pynciau cy-
frinachot.

Dosparth ar fessarau cerd dasod, yn dangos
bath yu messur a phessaul rhyuogaeth
syd o henynt.

MO. ynghylch y cynganedion mi a de-
hellais lauer o bethau, beth yu can-
nig cyfanbuhl, ne anghyfanbuhl, a bod meun
cannig aml bennillion, ag yn y pennillion
amryu freichiau, ag ymhob braich ryu cyn-
ghaned, ag ueithiau dair darn, .s. rhagdarn,
gordarn, ag oddarn, ueithiau eraill, du y yn
unig, rhagdarn, ag oddarn, mi a gefais nybod
hefyd beth oed rhagodd gorodd, ag odd, cyssain
ragodlig, gorodlig, ag odlig, a pheth yu sain
bur, ag amhur sain symtig, deubtyg, athri-
phlyg, drachefn mi a dyscais beth yu cyngha-
ned, pessaul henu syd idi, pahan i getuir fel-
ly, pamcan o rhyuogaeth cymradu. Syd

A

thi, ag nad oes un braich meun messur brei-
niaul, heb un o'r pedair cynganed yndo. s. na
i lai croes, traus sain rogiog yntau lusc. Ond
am fod yn y canig, nid yn unig ryu gyng-
aned, eithr hefyd ryu un o'r messurau rha
id bellach, iuch, damleuychu'r mesurau, os
myn iuch uidydu, a chyfruydo rhai, i allu
dangos i huynbau ymysc beird cyfandysc.
Amhynny moess. ch ueled beth yu messur
cerd a phessaul bath syd o honynt. Gr. mydr
ne fessur cerd, syn sefyl meun nifer terfyne
dig, guastad, o freichiau, a rhif safedig o
sillafau ymhob braich, ne meun amryu fo-
dion i gyfsteu o llau'r breichiau. mal meun
rhyu un, e syd dau fraich cyfodlig, o bedair
sillaf bob un mal:

f. i Deur hil fil fur

c. Didarf dudubr.

meun rhai eraile syd dau fraich cyfodlig o
saith sillaf, i dau mal:

c y ma

c. y mae i mi, am y myd

c. uynneb un yn i benyd

neithiau eraill dau fraich cyfodlig, a loscurn
anghyfodlig, ag yn y breichiau wyth sillaf
bob un, a saith yn y loscurn, mal:

c. y mae goros, am a garaf

c. o gof aepau, ag a folaf

t.2. o choeliaf, gael i challon

Ag am fod neithiau meun rhyu gannig dau
fraich, neithiau dri, neithiau eraill be-
duar, ne fuy, ag ymhob un fuy, ne lai o sil-
lafau wrth fal y bonattur y messur yn go-
fynn e darsu ir beird couaint, guindysc, gael
peduar math ar hugain, o fessurau, cerd. s.
pcduar math ar gouyd, pum math ar englyn,
a phymtheg messur oudl. heb lau mesurau
rhydion y mae'r bobl annhechnennig, yn i
arfer wrth ganu, carolau, a chundidau, ne
rimynnau guylfend, Mo. Dan lenychuch

4
 yn gyntaf yr amryu fathau syd, ar benni-
 lion couyd. Gr. yr rhyuogaeth gyntaf a eilur
 prydydion couyd deuair byrrion, ef a ellid i
 hennu yn uell. pennil deu fraich byrrion am
 nad oes ond dau fraich o bedair sillaf bob un
 a'r; la! pennil deu fraich hirion, am fod sa-
 ith sillaf ymhob fraich, ond delluch ar y da-
 flad issod, syd yn dangos pob rhyuogaeth ar
 bennillion couyd.

Pennil o gouyd syd nai! ai	{	deu fraich byrrion deu fraich hirion
	{	lof cynniog odliaid.

MO. urth dall hyd y foru ar y daflan,
 ni uelir ond y peduar hennu, ar y pe-
 dair rhyuogaeth syd, o bennillion couyd ond
 cynn dyscu canu, rhaid gwybod trwy dosparth
 manylach, ag amlug siamlau, naus pob un
 o honynt. felly am y cyntaf mi a unn y byd
 rhaid

5

rhaid i'r deufraich, fod yn unodl unsain,
megis y mae pob pennil o gouyd, ag yndyn
hwy na byd ond pedair sillaf meun braich:
ondni doedassoch etto pessaul un o'r pedair
cynghaned, a eil fod yn y cyfryu bennil:
Gr. ef a eil pob un. mal:

s. i Deur hil fil fur
c Didarf Dudur.

Mo. a ellir guneuthur canig cynfan-
bui! or messur yma? Gr. gellir, megis un o
odennau Horas. mal y gunaeth un rimir, i
gynghori moruyn lan, na chymre goegur
gwrthun.

s. i Yt ferch serch syd
d laun lyuenyd
c Da uyt a doeth
c eurdann uir doeth
c. n, yn na chais (och) ur
s. colli. oerdyn ardur

c cacr ciaid
 T.2. bleuog, mal blaid
 c uyneb anard
 c heb fuyd, heb fard
 c heb lyn, heb luyth
 c diles dyluyth,
 c i uled, oi lys
 c dirod, dyrys,
 l diflas lasfaid
 c.n. yn brinn a braid,
 c Syrr yn sarrig.
 c,n. dau fryn dy frig.
 c y nos ni ad
 c siriol siarad.
 c gidum, geduch
 c gadfel, gidfuch
 c ellych, allan
 c ar frys i'r fran

Mo. pam nad ydyu'r prydydion, yn arfer
 o uneuthur canigion o'r messur yma, yn gy-
 stal a chowyd ne englyn? Gr. hyd y gunn
 mae

mae dau achos ; un ; bod yn anhaud , meun
 pedair sillaf , gynnus geiriau cyfadas , i'r de
 styn , a'r gyncghaned canys ni nasnaetha , cy-
 mrydun gair , a fitho yndo , mwy no duy sil-
 laf , o dieithr , yn ansynych : hefyd rhaid i'r
 rhagdarn , a'r oddarn , ymgloi ar yr un cys-
 seiniaid . amhynny blin yu ymrwmo i geis-
 sio geiriau byrrion , cymus i'r messur o gys-
 seiniaid , cyfadas i'r gyncghaned : o arwyddhad ,
 cymhessur i'r ystyr , a'r destyn , a hynny meun
 le cyfing . yr ail achos yu , nad oes fessur arfere
 dig ymysc y bobl , ond englion , a chowyd deu-
 fraich hirion . ag megis ni dug siopur i'r ulad
 mo'r uar , ond a fo yn gobeithio caeli guer-
 thu , felly'r pryd , ni chymmer boen , i un-
 uethur , penillion na bo na thal , na diolch
 amdanynt . heb lau hynn , nid oes gan buro-
 rion telyn , na chuaith gann yr rhann fwyaf
 o'r guyr urth gerd , mo'r ceinciau musigaul ,
 cymessur i ganu y cyfryn fessurau gida
 huynt . Ag abl yu ychydig fessurau , le bo
 prinn

rfer
 gy-
 mmi

8
prinn teinciau, ond petfai'r cerdorian yn-
ghymru, mor gouraint ag ydyu musgydion
guledyd eri!, i yspressu ai hermig bynciau
cyflais, a guedaid i bob messur ar gerddafod
a glouent, chui a uelech y prydydion yn ta-
nu amlryn fessurau. Mo. a ei!! pob un o'r
pedair cynghaned, fod yn y breichiau byr-
rion yma. Gr. gei!! mal y gueluch.

c. eurdawn uir doeth

d. laun lyuemyd

s. yt ferch, serch, syd

r. bleuog mal blaid

l. diflas lasfaid.

Mo. Dangosuch bellach aus conyd
deufraich hirion. Gr. hunnu a syd a dau
fraich unodl, unsain, yndo, a saith sillaf ym-
hob braich, ag un o'r pedair cynghaned, ym-
hob un o'r dau. a merciuch y lyt' rennau syd
ar yr ymyl assu canys, s, a dengy; sain roniog
yn y braich a fo goferbyn a hi, l, gynghaned
lusc, c, groes odidog, d, groes anodidog ne
anym.

anymchueled g, yn ysain 1, 2, 3, ne, 4.
 arol, s, sy'n yspysu pessaul clo cyngan,
 syd yn yr ordarn, a'r odldayn, yr un cy-
 frifnodau arol, t, a dengys pessaul clo
 cyngan syd yn gynghaned draus hono, mal
 y gelluch deallt urth a doedassom.

g. arol .f. sy'n arwyd fod y sain honno yn
 gynfanglo. Mal.

c. Nid oed goel yn d'adau guenn

d Muy no than, meun eithinen

S. 2. Ni mynnun meun grun o gred

d. Er talm erioed dy ueled

T, 3. Gurmarch rhung yr og a'r mur

c. A fu'nall y'u fynolur

l. Yn fuyrnythnos y luyng

c. Yn fyrr hynn, yn fauai raug

S. g. Gelyn y gluyfrynn, glasfrig

c. Gelyn i duu gallon dig

. Chui a ueluch, bob dau fraich, yn v-
 nodl, unsain. a saith. sillaf ymhob un.

B

ag

ag nad oes un braich heb un o'r pedair cyn-
ghaned yndo . ond merciuch ynghylch y
dau fessur yma, na byd cynghaned lusc
onid yn y braich cyntaf i'r penni! , am
y cynghanedion eraill nhuy, allant fod ym
hob un o'r dau. Mo. ymhob penni! a dan-
gossaffoch hyd ynhywn, yn y dau fessur,
mae'r gair diuaethaf, o'r nai! fraich yn
unsillafog, a'r diuaethaf a'r lai yn aml-
sillafog; ai rhaid cadu hynny bob amser.
Gr. nid gwaeth panifer o sillafau a fitho
yn y geiriau hynny; ond rhaid i'r accen
fod ar y diuaethaf i'r nai! fraich, ag ar
yr ail diuaethaf i'r lai. a hynny a eil
fod, er na bytho'r un yn unsillafog. mal
yma:

S.2.

Megais mair geriais gariad

C.

Mae ar i lau mair uelhad

T.2.

Mal hynny y mae yn amlhau

C.

dy alar, a doluriau.

Mo.

Mo. mae'r fath syd ar gowyd! loscyr-
niog?

Gn. yn hunn e fyd dau fraich unodl
unsain o nyth syllef bob un, a loscurn o
saith sillaf, heb gyfodli a'r dau fraich,
etto rhagodl y loscurn a fyd unsain a'r
odlau eraill. ag un o'r pedair cynghaned
yn gystal yn y losgurn, ag yn y breichiau.
mal.

T.3. Erchy!! Iesu oed d'archollau

T 4 Oth phriu duu guynn, y doeth
phrydau

c Phrom, o grau, hoph rym i gred.

S.2 I gred guared, a rhagorau

T.2. I dynnion, ysprydol donniau

c Oth, ueliau, ith ueled

f Gueled ymhob gulad aml radau

c. Modau unnion, a madiannau

T.3. Di angau, di oer dynged.

Mo. mi a uelas yn y tri phenni! o'r
messur yma, a roessochui allan, fod yr un.

B 2 odlau

odlau. s. au, yn yr hol freichiau, a bod y
tri loscurn yn unodl unsain; pette un yn
guneuthur. canig o ugain pennil yn y
messur hynn; a fyddai raid cadu'r brei-
chiau igyd yn unodl, a phob loscurn he-
fyd yn unsain truy'r hol gannig? Gr. tra
barha'r messur yma, gorau oed gadu y
phord honno, truy'r hol gannig, ne oden;
on dos byddai gyfneid fessur, ef a ellir
neuidio'r odlau, ai cadau urth naturieth
pob messur. Mo. Am yr accen yn y mes-
sur yma, ai rhaid ido fod, ar yr odl yn y
nail fraich, ag oflaen yr odl yn y lal, me-
gis meun pennil o gouyd deufraich byr-
rion, ne hirion? Gr. nid yn hynny anghen-
rhaid, ie harda, oed i fod bob amser ofla-
en yr odl. Mo. yn y breichiau mi a uel-
laf bob un o'r pedair cynghaned, ond yn-
hob loscurn ni uelaf ond cynghaned brost,
oni eil na sain, na lusc fod yn y cyfle hun-
nu? Gr. am gynghaned lusc, nid ydyu

nedaid ynnied pennil, ond sain rogiog,
hi a eil fod ymhob le, yn d farn, os gellir
i chynnuys yn digymell, ag yn diurthnys-
sig mal. yma.

T.4. O lin Abram, aer glyn Ebron

c A lin Dafyd luyndai fodion

S.i. Y gannuyd ion cyfion cain

Mo. maer fath syd ar bennil o goud
odliaid? Gr. ni byd. yn kunn onid un
braich a un loscurn. o faith sillaf bob
un. a rhagodl y loscurn yn unsain ag adl
y braich, ag un o'r pedair cynghaned yn-
dynt. i'ldau, mal:

d Un a dal, y nadolig

c Obr didig; i brydydion.

l Mil a phumcant ai urantu

c. Oed oed Iesu, duu duyssaug

S.i. Escobion mourion i'n mysg.

c. Ar goel adysg, argluydi.

Pann fytho croes edidog, yn yr ail fraich
i gowyd

i gowyd deufraich hirion, dymchueluch y
braich hunnu, y penni! a fydd o'r messur
yma; mal.

In ueled yn blannedig.

Yn luyssaul fraisc, lassaul frig.

In ueled yn blannedig

Lassaul frig, yn luyssaul fraic

Mo. beth am y siaml gyntaf a roessoch
a ellir à dymchuelyd hi i uneuthur pen-
ni! deufraich hirion. Gr. gellid petter
accen yn guasnaethu, canys meun penni!
deufraich hirion, a byrrion, rhaid i'r accen
fod ar yr odl yn y nai! fraich, ag oflaen'r
odl yn y lai!, yn y dau fessur erai!,
gorau pann aller, fod yr accen oflaen yr
odl bob amser. a hynny a una ueithiau
na aller o'r odliaid, uneuthur, penni! deu-
fraich hirion mal: da oed oni bai'r accen;
sy oflaen yr odl ymhob un o'r dau.

Un

15
Vn a dal y nadolig
I brydyddion obr didig

Vrthneidid ychydig, e fyddai da. mal.

Vn a dal y nadolig
I brydyd iau; obr di dig

Mo. a eil canig cysanbung, hir, fod
o'r messur yma yn unig, megis o'r mes-
surau eraill o'r blaen? Gr. na eil dim,
ond meun rhyu fessur arall e frethir pen-
nill o'r fath yma. mal y cair gweled
rhag lau. vrth ysponi'r englynion

Inghylch pum rhyngogaeth
englyn.

Cap. 2.

Mo. pessaul bach englyn syd, Gr. pump
mal y gwelir yn y daflan isod.

		unodl	{	unsain
				cyrch
pob englyn syd nai! ai	{			crucca
				cyfneuidiog
		proff	{	

Yr unodl unsain a syd yndo, y dau fraich
 diuaethaf megis meun cor yd deu fraich
 hirion, o saith sillaf bob braich, y dau gyn
 taf sy megis paladr i'r englyn a rhyng-
 thynt i! dau e syd un sillaf ar bymtheg.
 ond i deualt hynn yn uell rhaid gwy-
 bod y byd yn y messur yma, ymhaladr
 yr enghyn, dau fraich cyfodlig a gair cyr-
 ch rhung y dau fraich. mal.

Dan santaid, beraid phurf y bara.
 Guin

A'r guin cyssegreidia.

Nefol dad, laun rhad llyu a'n rhi

I dnyd

Meun odiath dun celi.

Nad

Nad yn dū yn er muyn mab maeth
y uirfair

Syd uyrferch a mamaeth.

Chui a ueluch yma dri phaladr englyn, a
chue sillaf yn y braich diuaethaf i bob un,
a rhung y braich cyntaf, a'r gair cyrch, deg
sillaf imhob un. a phan fytho nau sillaf
yn y braich cyntaf, ni byd ond un yn y gair
cyrch, megis y gueluch yn y siaml gyntaf;
a phann fytho uyth sillaf yn y braich hun-
nu, y gair cyrch a gaiph duy sillaf, a phryd
na bo ond saith sillaf yn y braich cyntaf,
rhaid bod tair yn y gair cyrch. Mo. digon
yu bynn ynghylch y nifer o sillafau, a fytho
meun paladr englyn unodl unsain, doeduch
pa gynghanedion a fyd, yn y cyfryn leoed.
Gr. yn y braich cyntaf ni byd ond nai! ai
sain roniog, yntau cynghaned draus a phann.
fo'r gynghaned yn sain, yr orodl fyd y bu-
med sillaf, yn yr odl darn ueithiau duy,
ueithiau dair, ueithiau bedair a uelir; a chi-

maint o sillafau yn y gair cyrch, aga na-
 snaetha, i gyflouni deg sillaf. Mo. a fydd y
 gair cyrch yn ymgynghanedu a'r braich cyn-
 taf? Gr. na fydd; ond a'r rhagdarn o'r ail
 fraich, a hynny fynychaf, yn groes ne'n
 draus, mal y gneluch yn y siamlau uchod.
 guin, guin yduyt, odieth; uirfair, uiry-
 ferch ni uelafi yn yr oiddarn o'r ail braich
 gynghaned yn y byd, yn yr un o'r tri phaladr
 uchod. Gr. guir yu hynny. pann fyt ho'r gair
 cyrch yn ymgynghanedu yn brost a'r rhag-
 darn ari ol, e fydd yr oiddarn yn colli, a honn
 a eilu'r pryd ydion cynghaned ne fessur pen-
 gol. am fod y nai! benn i'r braich heb gyfat-
 reb cynghaneid aul ido. eithr ueithiau e fydd
 y gair cyrch heb ymbroftio a'r rhagdarn ari
 ol, ond ai diued yn unsain a'r rhagodl. ag
 yna, ni eil y braich hynnu fod yn bengol,
 canys rhaid ido gyfodli a'r braich cyntaf, a
 bod y duy darn yndo yn ymgad yna megis
 meun loscurn couyd loscgyrniag. mal:

Bod

Bod hymod iinglod egluys

Gatholig

Goeth hyllythr i braduys.

Mae'r cyrch a'r rhagdarn yn brost, a'r odl-
darn yn colli. ond yn huanu fy'n canlyn mae'r
cyrch, a'r rhagodl yn unfain, a chynghaned
groes yn braich, heb dim yn colli. mal:

Bod hymod iinglod egluys

Catholig

Buredig baraduys.

Saith gued rinned, o ranniad

Iesu

Ner oessau, iu gariad:

Saith gued rinned, o ranniad

Iesu

Ai gyrru iu gariad:

Mo. mi a gluais d'gon bellach ynghylch
paladr yr englyn, moessuch air, ne dau i
duyn ar dealt, y penn araf i do, a dangossuch
siamlau o'r hol englyn, yn gyfan. Gr. am
y dau fraich dinaethaf, rhaid idynt fod yn

unodl unsain a'r paladr, ag megis penni! o
gouyd deufraich hirion. mal:

Dann santaid beraid furs y bara
Guin

A'r guin cyssgreidia

Mae corph, gwaed, rhad, na uada

Du u Iesu deg deuis da.

Saith gued rinued o ranniad
Iesu

Ner oesau iu gariad

Gun i henui yn diuad

Sagrafennau, rhannau rhad.

Mo. madus bellach son am yr englyn unodl
cyrch moessuch siaml ne duy o hunnu, a dog-
fennau byrrion iu adnabod. Gr. ar un siaml,
a dau air, y gellir yspysu naus y mesur
yma. mal:

Diboen ferch Goel godebog

I gred y dygaist y grog

Ugain trychant ai urantu

Oed oed Iesu duu dynysfog.

Chui

Chui a ueluch beduar braich o saith sillaf
 bob un y dau gyntaf yn gyfodlig, ymhob punc
 megis penni! o gowyd deufraich hirion; y dau
 eraill yn benni! o gowyd odliaid, y cyntaf yn
 anghyfodlig a'r breichiau oi flaen, a'r ail, s,
 y loscurn yn gyfodl a huynt ai ragoell yn un-
 sain, ag odl y trydyd braich: cf a ei! pob un
 o'r pedair cynghaned fod yn y tri braich, ag
 yn y loscurn hefyd pob un o d eithr luse a
 darfu i deholi o diued pob penni!

Unodl Crucca.

Mo beth yu englyn unod crucca? Gr. hunn
 syd urthuyneb, i'r englyn unodl union, mal:

Ir gangen uann ar lannerch

A rodais i arwyd serch

A chadyrnau br yn o chaid annerch

Hard

I glaearfard cglurferch;

Rhouch y deufraich gyntaf yn diuacthaf
 a'r lai! yn i le nhuythau, e syd unodl un
 sain, o'r ail fath, s. panna fo'r gair cyrch ni

yn brost i'r rhagdarn, ond yn unfain a'r rha-
godl. Mo. felly ond troi'r unodl union o'r
fath honno e dau yn grucca. mal:

Gunn i hennu yn diuad
Sagrafennau rhannau rhad
Saith gued rinued o ranniad
Iesu

Oi gyrru, i'n gariad.

Gr. guir. o rann y messur, a'r gynghaned, ond
rhaid edrych urth yr rhesum, yr ystyr, a'r
dealt pa un syd uedidiaf i rodi o'r blaen,
ne'n d'naethaf. Mo. oni e'llir guneuthur
yr un peth, pann fo cynghaned bengol yn y
paladr, a'r gair cyrch yn brost i'r rhagdarn.
mal: y canod .S. Vychan.

Pymtheccant Guarant le guiriod
Tro hagr

Trigain crist a'n prynnod

Pennloeu niscad, pann losced

Pouls gan felt, pa losc un fod

A e'llir i droi ef fal bynn.

Penn-

Tennloeu uisgad pann loscod
 Pouls gann felt, pa losc unfod
 Pymtheccant guarant le guiriod
 Tro hagr

Trigain Crist a'n prynnod.

Gr. ni uelafi reffum yn erbyn hynn, o byd
 synnuyr, ag ymdygiad yr ymadeod yn godr,
 ond megis meun parri o defaid, ar lann
 phrud, e syd ar bob un, ofn dechrau myned
 drossod, eithr pann elo un o'r blaen, y lai! y
 gyd yn d'arf yd a ganlhynant. felly am na
 uelod y prydydion neb yn arfer y fath yma,
 ni lesys neb dechrau, ond pe guelent un oi
 blaen ni russiau'r lai!, urth fyned ar iol.

Englyn profst.

Mo. beth yu englyn profst? a pheßawl math
 syd o honynt? Gr. megis y gelwir yn unod!
 unsain yr englyn, y bytho odl pob braich yn
 unsain yndo felly pann fo amrasael sam,
 a'r uncysseiniad odlig ymhob braich i'r en-
 glyn, ei gellwir yn brost. mal:

- t. 1 Y gur y syd dri ag un
 t. 2 Dad a mab yspryd a dyn
 c Duu fara gorph, Dufr a guin
 c Y dyn ol o deallun
 c Lundain drist laun wyd dan dripp
 t. 5 Plas ben saint, aeth pouls yn supp
 c Duu Iesu hael nid oes happ
 f. g. Egluys baul aeth diawl aeth dopp.

A gorau oed fod yr accen ar yr odl yn uaf-
 stad, etto ef a eil fod ar yr ail diuaethaf
 megis yn y braich diuaethaf o'r englyn cyntaf.
 Mo. pessaul rhyngogaeth syd, i englyn prost?
 Gr. duy un prost cyfnewidiog, a sytho yn ne-
 nidio'r fogail yn odl pob braich mal yn y dau
 englyn uchod. un arall cadwynog y bydd yndo
 y breichiau ncssaf att i gilid, yn brost i hod-
 lan, a phob ail braich yn unodl unsain mal:

Mae rhys heb gael dim o'r bun

Mae'r genedl ai mair guynan

Mae'r beird o blygid maru bun

Meun leuig am uenlian.

Efa

Efa eil pob cynghaned, fod yn y breichiau
 yma megis meun couyd deuair hirion. Mo.
 pan uneler gosteg o englynion, ai rhaid i dyn
 fod o'r un rhyuogaeth igyd, yntau britho'r
 canig a phob math ar englyn. Gr. blasus-
 fach fydd y canig, o amryuogaethu'r mes-
 surau, canys blin yu gurando rhimin hir,
 heb gyfneudiadau yndo. etto nid yu hynn
 mor anghenrhaid, nas galler i adel ymaith,
 ne i arfer, mal y gueler yn iawn. Mo. mi a
 uelais lawer meun gosteg o englynion, yn rho-
 di'r gair diuaethaf i'r englyn o'r blaen, ynn-
 chrau'r hynn a fo yn callyn, ag felly o rad,
 i rad truy'r hol o'feg: a fydd bai, ar y gerd
 onis ceduir hynny yn naftad? Gr. erbod yn
 orchest gadu hynny; etto nid oes ruymedi-
 gaeth. am y bytho'r destyn, a'r ystyr, yn cyn-
 glynnu, ag yn ymgrogi yn drefnus ynai! bunc
 urth y lal. megis aetodau, a memrennau
 meun un corph. Mo. oes fessurau eraill
 meun cerddafod, cymradu. ymysc y beird

auduredig? Gr. oes bymtheg messur oudl
mal y gveluch yn y daflan yma:

{	pedair	{	hupun byrr
[sillaf	[hupun hir
[mal:	[caduynfyrr
{		{	gorcheſt y beird.

Pum sillaf, mal: cyhyded fer.

Saith s. mal: cyrch, a chutta.

Or messurau [uyth, a chuech, mal: clo gur-
oudlig meun [nach.

rhaf e fydd [uyth sil [cyhyded gymhedrol
ymhob braich [!afmal [tou dgyrch caduynog
nai! ai.

Nau sillaf, mal: nouban

[nau a deg	[Todaidd
[mal:	{	gnaudodyn hir
[[gnaudodyn byrr
[deg sill. mal:		hir a thodaidd.
[deg, chuech, ag uyth, mal:		
{	byrr a thodaidd.		

Mo.

*Mo. moessŷuch siaml o'r huppunt byrr a
dogfenn, ne duy, i damleuychu'r messur
yma. Gr. bodlon. Iyma i chŷithau un, cre-
phuch yn da arni.*

Faun i berchi

I baub erchi

O bob eirchiad.

Ar y diben

Os anniben

I Sion abad.

*Mo. pa un ai dau benni!, yntau un yn
hunn? Gr. dau benni!; canys meun un, ni
byd, ond dau fraich unodl unsain, a loscurn
anghyfodlig a huynt, eithr rhaid i'r loscurn
fod, ai gysseiniaid, yn ymgloi yn brost, a
chysseiniaid ybraich diuaethaf, a bod yndo
hefyd, bedair sillaf yn unig, megis yn y brei-
chiau mal; y gŷetuch yn y siamlau uchod.*

*Mo. mi a uelaf fod hynny yn uir, ag urth
graphu, mi a ganfhuum, fod yn unsain, nid
yn unig yr odlau, yn y breichiau, eithr he-
fyd,*

fyd, y sillafau oflaen yr odlau, ai rhaid,
cadu hynny yn wastad? Gr. gorau fyddai,
pe gellid cadu hynn, ond rhygaeth oed ym-
rhyimo i hynn bob amser, a gwell oed fod yn
fodlon, i gael yr odlau yn unsain yn unig,
no gadel heibio fedul ag ystyr da, eisie gal-
lel i gynnwys meun le cyn gyfynged. Mo. ai
rhaid bod bob amser rhwng y loscurn a'r bra-
ich nessaf atto gynghanedd groes? oni wastnae-
tha traws megis yma, ag yn y dydd darn di-
waethaf, i bob sain roiog hefyd meun paladr
englyn unodl unsain, rhwng y gair cyrch,
a'r rhagdarn, o'r braich pengol ar i ol. fa-
lhynn.

Yn enu duw'r tad

A'r un mab mad

Yspryd glan rad

Rod odidaug.

Gr. mae tri braich yn hynn, amhynny hu-
punt hir fyddai, nid hupunt byrr, od yw'r
cynghanedd gymradu y difarn, ag ni farnun
i ar

i ar neb a ganai fellly, os bydai ystyr niu, a
 defnyd dysnbyl uedi i gynnyys yndo, canys
 guel purs dimau, laun o aur, er nabo un
 garre ond un iu gau, no phurs aml i gadu y-
 nau eurog, heb dim ond us yndo. er hynn i
 gyd gunaed paub mal y guelo'n da, a cheis-
 sied di lladur rhessum guin, a'r cynghaned
 berpheithiaf. Mo. oni eil fod yn y messur
 yma megis meun couyd loscyrnog y braich
 diuaethaf, ai odl, yn unsain a rhagodl, y lo-
 scurn, a chynghaned sain, ne brost rhung y
 rhagdarn, ar odl darn. mai;

Iaun i pherchi

I baub erchi

lenwi loned

Ar y diben

Os aniben

Penn guenn, guilied.

Ne'n draus y loscurn. gnael benn, guilied.

Gr. mae hynn yn da, arferadwy: ag ni do-
 naid beird couaint yn i erbyn tra sytho rhes-

sum

Si'm technennig oi diphryd, canys odid fod
math ar loscurn, na chynnuys, meun rhyu
fod, gynghaned, groes, draus, ne sain:
Mal y guelir urth fyned trwy bob messur
loscyrniog.

Hupunt hir.

Am hupunt hir; pob peth a doedassom yn-
ghylch yr hupunt byrr a uasnaetha i'r hir,
ondbod tri braich yn hunn, a dau yn hunn,
y braich diuaethaf a'm gynghaneda a'r lo-
scurn, megis y guelsom yn y byrr. mal:

Mi a baraf

I'm guenn araf

Gann a garaf

Gain o geryd

Am lafassu

Fynniflassu

A'm liassu

Em liossyd.

Cadwynfyr.
mal:

Guennfun guynfau

Geinfun gynful

Gariad guerul

Guried gorau

Gwirfyd gyrfau

Gorfyd gueirful

Gorug erul

Guiu ragorau.

Mo. pam y gelwir y messur yma cadwynfyr?

Gr. byrr, am nad oes ond pedair sillaf ymhob braich, cadwynog am fod y braich cyn-
taf, a'r loscurn yn unodl, ond y dau fraich
eraill heb gyfodli a rhain, ag yn gyfodlig i
dau, taran debig i brost cadwynog, e fydd he-
fyd yndo, yr un gyssain ynnechrau'r rhag-
darn, a'r odldarn, ymhob braich, a loscurn.
mal y gueluch fod, g, yn y siaml uchod. a
chroes odidognid yn unig rhung yr hagdarn,
a'r odldaru ymhob braich, eithr hefyd rhung

y braich cyntaf a'r ail, a rhung y trydyd a'r
 loscurn megis y gaelir urth graphu, ar y
 siaml. Mo. oni e!lir yn y messur yma arfer
 cynghaned amgen no chynghaned groes? Gr.
 gann na chafais i, ond y siaml yma yn unig,
 heb na dogfenn na rheolaeth im guidydu,
 gwe! teui a son, no doedyd ar gam. a gadel i'r
 cymru athrolythig syd yn i mrysc, ag odlau
 hen feird chuilio am bob amryu gynghaned
 a ei! fod yn y cyfryu fessur a hunn. Mo.
 mae'r fath syd, ar orcheft y beird? canys
 hunnu y'r pedueryd messur sy a phedair sil-
 las ymhob braich ido. Gr. yn hunn e syd tri
 braich cyfodlig o bedair sillaf bob un, a lo-
 scurn anghyfodlig o dair sillaf. a thra bar-
 ha'r messur hunn, rhaid i'r loscyrnau igyd
 fod yn unodl unsain. mal:

Y rhuyd air hir

Y u chuyd och uir

I syud ai sir

Y syd saeth

O glai a glyn

Y rhai o'r hyn

Y dai o dyn .

I duu daeth .

Chui a ueluch gynghaned groes, yn y brei-
chiau a'r loscurn, a hefyd y loscurn yn ym-
gloi yn groes a'r braich nesaaf atto. Mo. oni
eil y loscurn a'r braich diuaethaf ym gyngha-
nedu yn gyrchiau, megis deu fraich diuae-
thaf i englyn unodl cyrch? mal hyn?

Da uyd a doeth

Eur daun uir doeth

Gufuyn gyfoeth

uigoeth gad .

Gr. pann na e'llir? Mo. oni e'llir rhodi pob
cynghaned yn y breichiau cyntaf megis meun
conyd? mal yma:

c O fair ufyd

s.i. Yt ferch ferch syd

c Diduy! deduyd

dud a dau

E

c Tru

c Tru y Grist tru y gred

l Hygar uared

t.i. Gain duiol-ged,

t.2. Trined, dran.

Gr. ni uelafi dim yn erbyn bynn. Mo. a fydd
bai parrn sytho'r breichiau a'r loscurn ai bod-
lau yn brost cyfneuid, ne gaduynog mal:

c O fair foruyn

c Foured firarn

c Geinnych a guenn

c Genau guin

c difrad du yfron

c Lanued uiulin

t.2. Henuafi honn

Honnaf hyn.

Gr. abl yu bynn, am y bytho pob loscurn
tra barha'r un messur yu unodl union. ie
pette ugain o benniillion unfessur mein can-
nig, yn canlyn yn digyfrung, rhaid i'r loscyr-
nau fod felly, nid yn unig yn y messur yma
eithr hefyd ymbob messur loscyrniog, mal y

gue-

gheluch urth a doedaßom, ag a doedun rhag
lan. Mo. oni e'llir guneuthur cerd o'r messur
yma yn gaduynog dibroßt? mal yma.

Iesu oesiad

nirfaur eurfoð

Haeluych hnyliad,

I rad rod;

Guared guuroð

Dyro'n dirion

Golan gallon

A goeliod.

Chui a ueluch y braich cyntaf yn unodl un-
sain a'r trydyd, yr ail braich, a'r loscurn yn
cyfodli yn unsain, heb fod nag yn unsain, nag
yn broßt a'r deu fraich eraill; yn yr ail bennil
mae'r loscurn a'r braich cyntaf yn cyfodli, y
dau fraich eraill yn cyfodli nhuythau, ar
neu lta, heb fod nag yn unsain, nag yn broßt
i'r lai!. Gr. ni a'llunn gynnig y fath yma
hefyd, os myn neb i gallyn, gynaent yn enu
dun, ag ueithiau, pryd na aller cynnuys

Cynghaeliad, ne fedul da, meun un phord,
 guell yn i yspressu ef meun math aral, noi
 adel heibio, ag er bod, y siamlau cyntaf yn
 berpheidiaf, o'r cubl, etto, nid yw'r lai
 phyr diu buru ymaith. da oed, geissio'r mod
 perpheidiaf bob amser, onis gellir, rhaid bod
 yn fodlaun i'r nessaf, ne'r ail, ne i'r trydyd,
 ag ueithiau i'r pedueryd, yn gynt no go! long
 ymaith, dychymig, ne cynghaeliad odidaug,
 ne rhag gadel rhannau'r rhesum, ne'r yma-
 drod, yn anghynglyn, heb ymgrogi'n uedaidd,
 ag yn gyfnaus yn ail urth y lai. Mo. mi a
 dybygun y gellid cadu'r du y phord sy'n y
 siamlau diuaethaf, yn y caduynfyr, ond
 rhodi sillaf mwy yn y loscurn. mal:

Iesu oesiad

kirfau'r eurfod

Haelu'ych huyliad

I rad, ai rod

Gwared guirod

Dyre'n durion

Golaio

Golau gallon

Gul a goeliog.

Gr. guir yn hynny; am y bytho'r odlau, yn gaduynog dibrost, nai! ai bob ailbraich megis yn y penni! cyntaf yn gyfodlig, ne'r braich cyntaf, a'r loscurn, yn unodl, a'r dau ganol yn cyfodli nhuythau, ynghyd, Mo. a ei! pob cynghaned fod yn y breichiau yma megis meun couyd defraich byrrion, ne orchest y beird. Gr. mi a debygyn y gallent, er bod yn orau fod croes odidaug ymhob braich i'r caduynfyr, a bod yr un cysseiniad, yn ymgaduyno truyr hol freichiau, yn y dau benni! cystloscurn. megis y guetuch ynnosparth y caduynfyr. Mo. yn symarni os rhyd rhoi pob cynghaned, ymreichiau a loscurn caduynfyr, nid oes fawr ragor, rhung dau benni! o gouyd defraich byrrion, a hynn ond bod odlau breichiau hynn yn gaduynog dibrost. Gr. bodlon iys; od oes genn y prydydion dim yn erbyn, hynn, ni a'mroyn idynt, os dangossant

gossant reffum da drostynt ; Mo. oes un mes-
sur a phum sillaf ymhob braich? Gr. oes ;
cyhyded ferr , a honn a fyd a thri braich
cyfodlig yndi , a loscurn anghyfodlig pum
sillaf yn y breichiau, a phedair yn y loscurn,
a'r gair diuaethaf o'r trydyd fraich megis
yn air cyrch proſt, ne seiniaul i ragdarn y
loscurn. mat:

s. 2. O rhoes foes feusyd

s i Ifor rhagor hyd

t i Ef a roe dafyd

t. i I feird, deufuy.

Mo. beth yu cyrch proſt, ne gyrch seiniaul?
Gr. pann fytho un gair, nail ai ar i benni
hun, yntau ynniued y braich o'r blaen a
chysseiniad yndo, yn gynglo, a'r cysseiniad
ynnechrau'r braich sy'n callyn, hunn a fyd
gyrch proſt, breichiaul, am fod y nail fraich,
yn cyrchu i gynglo, o fraich arall, ne'r loscurn,
a fytho yn canlyn. mat: yn y pennil diuae-
thaf f, yn y geiriau yma Dafyd, i feird,
cyrch

cyrch proſt geiriaul a ſyd pann ſytho gair al-
lan o'r breichiau, ai gyſſeiniad, ne rai o ho-
nynt, yn ymgaduyno, a rhagdarn y braich
neſſaf ar i ol, megis y gaelir mewn paladr
englyn unodl union, y bytho i gyrch yn ben-
gollaul. mal: T. ap. Robert.

Oed cyſtym Crift ym darnuain,

Diphuglyd,

Phaglod pouls yn lundain,

Pymtheccant rhifant y rhain,

Yn iaith roeg un a thrugain.

Cyrch ſeiniaul ſyd, pann fo'r cyfryu fraich,
ne air cyrch nid yn broſt, i'r rhagdarn ar i ol,
ond yn unfain a'r rhagodl mal, y darfu i ni
dederfynu uchod, urth a'ſparth englyn uno-
dl union, heb gynghaned bengol yn i baladr
Mo. oni ei l breichiau'r meſſur yma, fod yn
broſt caduynog, ne gyfnewidiog, megis mewn
amryu feſſurau erai! Gr. pe gunaechui,
benni! ne dau, yn y mod hynny, heb diphig
cynghanedion yndynt, chui a gaech erai!,
ach

ach canlhyne, heb rufio. Me. oni byd ond
hynny ynol hudiuch gais ar beduar, ne bump
o bennilion o'r messur yma, a glonais i pann
oedun yn fachgen edrychuchuthau ple
mae'r bai:

c	Rhodai ior adas	
t.2.	I gred dawn, a gras	
c	Di flin da i flas	cyrch seiniaul
c	Ag urdas gureidiaul	ar, as,
t.2.	Osten syd uastad	
t.2.	Gysion adgofiad	
d	O greus, groessiad,	cyrch seiniaul
c	Ynnad iounaul;	ar, ad,
c	liaus, a lauen	
t.2.	uaith, yfau'r uithfen	
l	Bennaf sagrasen,	cyrch proff
c	Y fuyaf o faul.	ar, f,
c	Rhinued yn rhannu	
t.2.	Tal i bob teulu	
l	Truy dibal allu	
c	lan alluau.	cyrch p. ar l
		c Mae

c Mae i ni yma

t.2. Foured am fara

d. Oen myn, a manna

cyrch, p.
ar, n,

c A naf nefaul:

c Aberthiaul borthiant.

t.2. Phynnon faur phynniant,

t.1. A chymmai drug chuant, cyrch,

c Chynn aniachaul, p, ch.

Gr. oni chlousoch erioed un pennil prost o'r fath yma? Mo. Clouais; ond ni uelafi, na chyrch, na loscurn yndynt. am hynny mi ai gadauaf heibio, rhag i chui chuerthin, am fymbenn. Gr. meun messur prost odlig ana-ud fyd, cadur dau bunc hynny, fell y onid oes ond hynny ynol moessuch i cloued. Mo. onis medrafinhuy, yn iaun, na fernuch ar y prydyd ai gynaeth nhuy yn berphaith, mal:

! Yr aberth nerthol

c. Caun ni in cynnal

c. Guindaud ai gadel

c. Happus i'n heppil:

F

c Houn-

c lounfurd lauenfuyd

T.2. Cynnyduych cannaid

T.3. Priphord pob prophuyd

T.1. Einnioes i'r erraid

T.2. Y guiriafa'r gair

F.2. Dangnaud dyn, a gnoir

T.2. A'r gnaed dyna'r guir.

c, Malguin, amlai gnyr.

Digon yu hynn, am y messurau, o freichiau
pedair sillafog.oes yrun, a chue sillaf ymhob
braich? Gr ni uelais i yrun ymysc y prydy-
dion, ond es a ellid yn haud, rodi chue sil-
laf yn hunn a synnech or pump messur diu-
aethaf a rhodi muy, ne lai yn y loscyrnau
megis y bytho naus y messur yn gofyn. Mo
oes un messur a saith sillif ymhob braich
ido, heb lai a doedassoch ymysc y couydau
a'r englynion? Gr. oes; cyrch, a chutta, mal:

Cyrch, a chutta

c Loer d dfol lariaid a d fed

d lauen oedi luncidied

c laun

c lannglud feru, lon glod fored

t. 4. lym orchest, haul lu merched

t. 4. lus dirion drem lesteiried

c lud si faru led f fysyried

t lyna son meum lu yn o serch

c lais fannerch les i fened.

Mo. mi a uelaf yma nyth o freichiau, a phob
un ond y seithfed, yn unodl unfain, a'r seith-
fed yn gyrch seiniau i'r nythfed, a'r un ly-
thyren. S, l, yn gyntaf ymkob rhagdarn ag
odldarn ai rhaid cadu y pynciau yma i gyd
yn y messur yma? Gr. am yr odlau a'r cyrch
a'r nifer o'r sillafau, a'r breichiau, yn difade
rhaid, i cadu, am fod yr un gyffain ynnechrau
pob darn gorcheft yu, ag odidang, ni lasassa-
f, doedyd i fod yn anghenrhaid.

Mo. os ymrwymir i rodi yr un gyffain,
ynnechrau pob darn trwy hol freichiau
cyrch a chutta, ni eil cyngbanded sain, ne
lusc fod yn y messur yma, yn hynaf, anur-
chryssig. Ond pe tynnid y rhywym yma m;

a dybygun y gellid cynnuys pob cynghaned,
 megis y guelfom meun messurau eraill: Gr.
 amhynny o beth, edryched, y guyr cyfandysg
 meun mydr, groeg, a ladin, urth ymbossio a'r
 beird cymreig uynneb, yn uynneb; ond am yn
 bod ni, ymhel odiurthyn heb all el cloned i
 rhessum nhuythau, guell oidi'r farn, noi rho-
 di cynn cloned y pleidiau. Mo. yn uir guell te-
 ui a son, na rhoi cam farn, a hardach yn
 saeth, dann uregis, nag yn ormod ueid od-
 iurth y nod. moessuch felly ueled y messurau
 o uyth sillaf,

Messurau o uyth sillaf
 ymhob braich.

Gr. y pennafo uyth sillaf ymhob braich yn
 tou dgyrch cadwynog; canys nid oes unbr-
 aich truy'r holl benni, nad oes uyth sillaf yn
 do. yn hunn heb lau'r nifer gwastrad, safedig
 o uyth sillaf, e fydd pob ailbraich yn un od
 unsain, a'r rhagodl; nai! ai'n unsain, a'r
 odl, o'r unbraich, yntau a'r odl o'r braich nes
 saf

Saf oi flaen mal:

c. *Atgas do diad oed cystu dian*
 c. *Y mson ludiâu ym syn ladiad*
 t. 3. *Y mae codiad, heb dim cudiad*

c. *Arygrudiâu o'r gorue diad.*

Amybiau, amlugiau

c. *Oi guelïau, in goleuad*

Amelïau, oer yngiau

c. *Ith rann diâu o'th urandauïad.*

*Mo, mi a uelaf, yn y peduar braich cyntaf
 nid yn unig yr odlau yn gadu ynog eithr be,
 fydd yr rhagodlau, yn ymgadu yno, ag ymho-
 braich un o'r pedair cynghaned. Ond yn y pe-
 duar braich diuaethaf, er bod yr odlau yn-
 gadu ynog mae'r rhagodlau, yn unodl unsain;
 heblau hynn, mae'r pumed braich, a'r seith-
 fed beb yrun o'r pedair cynghaned, yndynt
 ond bod, yr rhagodl, a'r odl yn unsain Gr.
 guir a doeduck, ond perpheidïach yu rhai
 cyntaf, a'r last, a ellir i godef, os bydd rhe-
 sum guir, ag ysty'r urdedig, cyngbanlynau
 yn*

yn y penni!;

Cyhyded hir.

Mo, oes un messur ara! o yth sillaf ymhob
braich heb lau 'r toudgyrch caduynog? Gr.
oes; cyhyded hir o beduar braich ne fuy ag
uyth sillaf ymhob un mal.

t. 3. Yn ior yduyd, Sion uaredang.

t. 5. A'n cyn irfath Siancyn arfang.

c uyr feredyd, arfir uadedang.

c Aer arfodau, oruyr fadang

Mo, nid oes dim amgen yn hum, iu gadu,
ond bod peduar, ne fuy o freichiau, unodl un-
sain, o uyth sillaf bob un, ag un o'r pedair
cynghanced ymhob braich. ond oes un messur
ara! o uyth sillaf ymhob braich? Gr. mae clo
gurnach a deu fraich o uyth sillaf, deu fraich
o chuech, a loscurn gogyrchiau, o chue sillaf:

Clo gurnach.

Bruysguyr dynnion, braisgior donniog

Bro aer rinued breyr ennuog.

Byadbugad, bugul

Bray-

Brawdwr ciliwr cul

Braich ynniwl Brecheinog

Mo mi a uelaf, y loscurn, a'r deu fraich gyn-
taf yn unsain, mi ferciais hefyd y cyrch seini-
aul rhung y braich diuaethaf a'r loscurn a
body dau fraich diuaethaf yn anghysfodlig
a'r lai! ag yn gysfodlig i! deuned, ag mia unn
ygeil! pob cynghaned fod yma megis meun
messurau crai!. Oes mwy o'r fath yma? Gr
oes un a elwir byrr a thodaidd.

Byrr a thodaidd.

Gyn. y messur yma, e fydd y dechrau a'r diued
megis paladr englyn unodl unsain, ag yn y
canol beduar braich cysfodlig a'r lai! o nyth
sillaf bob un, a'r cynghanedion megis meun
conyd ag englyn. mal:

Gr. yn ior iawn, uin laun ion luyau

Hyrddin

Yn heirdion neuadau

I dair dalaithe duu a'r deluan

Ag yn beduar, guin nybodaau

O bur

O bur lynnnoed ai Berlannau

Yn' a redant, yn uirodau.

Yn o guelir, guir dan gaerau

Nefaul.

Ar gluydiaul, roi guledau

Messur o nau sillaf

ymhob braich.

Cyhyded nouban.

Mo. gann nad oes mwy o wyth sillaf, moes-
such yrhai o nau sillaf. Gr. nid oes yr un a
nau sillaf trwy'r hol bennil ond cyhyded
nouban, hunnu a fydd a phedwar, ne fwy o frei-
chiau cyfodlig, a nau sillaf ymhob un ag un
o'r pedair cynganed yndynt bob un. mal:

d Un ai dyn y bed, adnabydych

c Ne'n naear fyddin, na ryfedych

c Yn friu am golofn, faru im gueluch

t 4. Fal un ai ais wyfar slaen such.

Dau uandodyn.

Mae heb lau hunn dau uandodyn, synhuy-
thau a nau sillaf ymhob braich ond y nessaf

at y diuaethaf, a hunnu syd megis y cyntaf
meun englyn unodl union, ai air cyrch ar i ol,
ar gogyrch. S. (y braich syd yn ymgyngha-
nedu a'r gair cyrch) o naui sillaf hefyd:

Guaudodyn byrr.

Guaudodyn byrr a syd a dau fraich, o naui
sillaf yndynt, a phaladr englyn unodl union
yn i callyn ond bod yn y gogyrch naui sillaf
mal.

d le bu'r gaer faen ; luybr guyr a fynnai

f. 1. Loegr o dir phrainc, yn ieuainc a unai

f. 2. leu blin ymydin, macedai

uyr arfog,

hym farchog ennog a digonai

Guaudodyn hir

Nid oes dim rhagor rhung hunn a'r diuae-
thaf o'r blaen, ond bod pedwar braich, yn hun-
nynma, heb law'r paladr sy'n diuaethaf o'r
cubt mal.

rhedaf rhadbruysgaf, le rhedbruysgon

rhandai, rhoed offai, i reudufion

G

rhoel

rheol rhys, deol, rhyu uesteion
 rhedais, rhod luais, rhadau leon
 rhydglos, rhoedagos, rhydeigion
 rhydllys.

rhys, rhyu fann ysbys, rhu fain ofbion
 Mo. mi a uelaf, I, ynnechrau pob braich yn
 y guandodyn tyrr, ag, rh, yn y gua' dodyn
 hir, ai rhaid cadu hynny bob amser? Gr. er
 bod yn orcheft genn y beird hynny, etto nid
 yn anghenrhaid, a gwe I! gadel y pŵnc hynny
 heibio, no rhoi ystyrr amherth yn, geiriau gu
 dyn, ymadrodd ni bai yn ymgallyn ag yn ym-
 gylglyn, ne beth gwrthnebus i'r gair. mal
 hunnu a unaeth gonydd barnad, iu dad a gro-
 gessid, a doedd grogi i fam hefyd, (oed yn
 fyu,) i a chub y gerd, a'r messur. Mo. moes-
 f, ch un siaml, ni byder yn cadu hynny. Gr.
 lyma i chui un guandodyn tyrr.

! le r ydoedd fal pren aur ganghemion
 ! ai frig yn gyscod i dylodion
 s. 3. da, gynaeth dau helaeth, diuehilion
 uraid

uraid

c blannu teg iraid blant ag uyrion.

Mo. oes mwy a braich na sillafog yndo?

Gr. oes Todaidd, a fydd megis paladr englyn
unodl unfain; ond bod y braich gogyrchianl
o nausillaf, ag yn gyfangerd. s. yn dibengo!
mal.

Todaidd

s. 1. A synno e fo a fydd.

Yn i bro,

s. 2. A'r hynn a synno, na bo ni bydd.

s. 3. Cangau at luythau taleithiog.
ido

c. O'r le caid yno, eirl cadu ynog.

Mo. mi a uelaf y dau fraich yn gyfodlig. a'r
dau air cyrch. s. bro, ido, yn unodl unfain,
megis y loscurn ymhob messur loscyrnioggan
mwyaf, ond ruyfi yn tybied, fod hynny yn
orchest, nid yn anghenrhaid. Gr. guir iawn a
doeduch; a gwel gadel hynn heibio, na bod
y cynghaeliad, a'r destyn yn anrhesnus, an-

ghysfadas ag yn urthun, i splygiad: Mo. a
rouchui, siamlne duy o'r messur yma, le
nid. yw'r geiriau cyrch yn gynnherfynn. Gr.
lyma i chwithau rhai.

O forwyn a duyn, uedus,

A diuair,

Fargluydes fair, dianair, dounus

Boned, a Rhinued rhianau,

Mouras,

A guin urdas moulfaur, a gradau

Oth fru cand Iesu, deuissau

Fedig,

rhag phyrnig, anrhegau upherau

Ai eni, yn rhi a'n rhad

Y sprydau,

Oth gorph dedfaul, duyfaul dyfiad,

Ynhir Iuda, da, dynnion

Santeiduraid,

Y methlem iraid, maethle mourion

Hir a thodaid,

Mo. nid oes ond un yn ol, o'r pedwar messur

arhu-

arhugain, pessaul sillaf a roir ymhob braich
i hunnu, a phafod y gelwir ef?

Gr. i hennu, yu hir, a thodaid, e fydd ynd o be-
duar braich anghyrchiol, cyfodlig, o deg sil-
laf bob un, a'r pumed megis dechrau englyn
undol unsain, a'r gair cyrch, yn seiniaul i'r
gogyrch, s. yn gynherfyn a rhagoell y braich a
fytho yn canlyn. a rhaid i'r braich hunnu
fod a deg sillaf ynd o, ag a changhanced brost,
ne sain ro'iog am y breichiau cyntaf, pob cyn-
ghanced a, ei l fod megis meun messurau eraill,
a digon yu un siaml yn unig o hunn. Mal y
gueluch.

Gunn a unai fenaid, gain enau fuynt
Guedio y'r Iesu guin duu oreusant
Gar bronny deliau, guaur breiniau dylant
Guedi duu deilung. guedi didoliant
Guirras, a gasas, guarant.
Oi guedi.

Gan duu clidi, gynnyd a luydiant
Mo. Chui a doedassoch fod heb laur peduar
G 3 messur

messur arhugain, rhai eraill a eluir messu-
 rau rhyddion. pam y gelwir nhwyfelly. Gr. Am
 nad ydyu i breichiau huynt yn rhuymedigi
 gadu un o'r pedair cynganed yndynt ag abl
 i'r cyfryu freichiau fod yn gyfodlig. Mo, a
 ydyu yn erbyn guorsibieth bard arfer yr un
 o'r hain? Gr. ydyu, meun traethiad byrr, le
 bytho ychydig o bennilion. Ond os bydai
 raid traethu yn gyfanbarth ryu defnyd hir,
 amlbarth, ne scrifennu meun mydr ystori o
 hir amser, ni ellid fyth un euthur hynny yn
 berphaitb. meun un o'r pedwar messur a'r-
 hugain rhag mor gaeth ydynt, ag mor anau
 i cadu ag yspressu, ystyr dysnbyl, liosparth
 yn eglur, byda it, aguedaid. Amhynny es a
 eil bard enuog, yn y cyfryu leod fod yn fo-
 dlon, i'r fath fessurau ymae'r eidalu yr yn i
 arfer. s. a breichiau yn gyfodlig bob dau, a
 dau, a'r un nifer safedig o sillafau ymhob
 un, heb ymrol am yr un o'r cynganedion.
 mal.

Italians

Cre-

Creand duu bennafer oes oesboed
 Yn y dechrau, nef, a daearoed
 Y daear oed uag, ag anphrythlaun
 A'r touyllug ar wyneb yr eigiann
 A doeth yspryd yr ior da diau,
 Ai rym cynnyd-aul, ar y dyfrau..

Mo. ai rhaid bod naw sillaf bob amser, yn y
 cyfryu freichiau? Gr. na raid, canys ef a
 ellir i guneuthur o chue sillaf, ne o saith, ne
 nyth, ne o deg am y bytho'r unnifer o silla-
 fau ymhob braich truvr hollyfr, ne'r guaith
 a scrifenner yn y mesurau yma, mae heb
 lau rhain fessur carol, yr hun, er i fod yn fes-
 sur rhyd, etto mae yn gaethach na hunn. e
 fydd ymhob pennil beduar braich, yr ail, a'r
 pedueryd yn gyfodlig, ag odl y cyntaf yn
 unsain, a rhagodl yr ail, ag odl y trydyd
 yn unsain a rhagodl y pedueryd, y cyntaf a'r
 trydyd heb gyfodli a neb, er bod yn orau,
 rhoi saith sillaf ymhob braich, etto gann i
 fod ef yn fessur rhyd ni nasnaetha moi ruy-

= mo ef yn gaeth, mal.

Mal y gaeluch yma.

7. Urth ystyrio yn helaeth

6. Graufaruolaeth Iesu

7. Ai drugared faur uar oen

7. Yn godef poen i'n prynnu

7. Ef a saethod ynof frau

7. A'm lyfr i'm lau a gynnodd

9. Drwy fedyllo beth oed hyn

6. Ada gynn, a syrthiod

7. Yn ymroi i'r elyn glas

7. Trwy gall yn cas gynghoran

8. Yn anhapus meun byd poenus

6. Dan dolurus angau.

Mto. oes amgen fessuran na hynn a doedaf-
soch, ymysc y cymru, yn gaeth, ag yn rhyd?
Gr. ef a e!lir urth yrhain, unentbur rhai
eraill, os mynnai i'r couraint, a uenydus,
euylllysgar, i lunio, ai dychmygu, megis y
gunaeth, y rhai cyntaf a dychmygod, y
mesurau uchod. ag mal y gaelun beunydd
dai-

2 Apostles Creed.
SYMBLEN YR ABOSTO.

lion, a eilw'r cymru, y gredo, a deuddeg
prifbunc yndi, uedi i cynnuys meun
deuddeg englyn.

1 I'r Tad, yn wastad, estyd, y credaf
creand'r dibal hyfryd:

a unacth y nenn uch benn byd
hoenfaeth, a'r daear hesydd.

2 I'r mab mawl, byniawl heb uad, yn unig,
a unyd o'r guirdad,

y'n Grist Iesu gu gariad

y'n hargluydd ni, rhi, a rhad:

3 O rad, yspryd mad, fymuyd, ysprydol,
oes praduys a'nilluyd:

ag yna, es ai gannuyd,

o fair forwyn loeugrair luyd. *or formig fair*

4 Creulon loes, ar groes, yn grau, a gasod,
a gosid hyd angau:

ai gladu benraith guledau

Beilad dan bilad, oi frad oed frau.

5 I uphern dugern, diggeth, oer garohar,
a gyrchod ner cyfoeth:

- a'r trydyd dyd, ur tradoeth,
 O fru'r daear du e doeth.
- 6 Dyrchafand fy nand, o'nad daearau;
 i dyrau nefolulad
 i eisted yno yn uastad
 ar deau y dian dad.
- 7 O dŷnau y dau duu ion, yn uftus
 i eisted yn gyfion:
 ar bob rhyu yn fyu a fon
 mouruych, efo rhai meirnon.
- 8 Gloenuys i'r ysbryd guinlan, duu ydyu,
 y dodaf gred gyfan:
 Santeidiu egluru glan,
 Buched y maur a bychan.
- 9 Bod hynod, uinglod, egluys, gatholig
 goeth, hylythr i braduys:
 a bod yn hon, lon loenuys,
 i'r da gyphredinder duys.
- 10 Rhag pechod, hynod heinus, o anian
 i ninnau peryglus,
 mae madenaint baint heb rus
 i ochel poen, yn iachus
- 11 Ath fod di, yn losgi pob lesge dyn, ar ludu
 yn

yn luydo 'r mor tonkyn
 didnyl am banb y doedyn,
 dau'r un cnaud dydbrand i dyn.

- 12 Mae hed, a buched dibechod, i'r downus
 daioni didarfod
 uedi 'r argluyd ai ruyd rod
 Beri y le yn barod.

Y Gredo meun mesur ara!

- 1 CREDU 'r uys bennaf
 i'r tad goruchaf,
 guir greandr anaf,
 nef a ddaear.

- 2 Ag i Grist Iesu,
 i unig fab Cu,
 argluyd pob teulu.

Talaith hygar.

- 3 A thrwy 'r glan ysbryd
 ei gam ~~g~~ i'r byd
 o fair forwynbryd
 loenfryd lasar

- 4 Ar groes i nasgu

A

2

byd

- 4
 hyd angau oerdu
 a unand, ai gladu
 guled bryfedgar.
- 5 Aeth i uphern gau,
 ag o feun tridiau,
 e godod yn frau,
 O fru'r daear
- 6 Aeth i'r nefolulad,
 le mae i drigiad,
 ar deheulau rhad,
 tad gallugar.
- 7 Ag e dau 'n farnur,
 ar bob rhyu gyflur,
 maru, a byu, a'r gur
 gorau a gar.
- 8 I dau'r glan ysbryd,
 Credaf i hesyd,
 Santeidiur y byd,
 Bouyd byuar.
- 9 Bod Cyfan lan llys,
 gatholig egllys,
 a chyselliach dlys,
 i dunolgar.

10 A bod yn ma'dau,
dirfawr bechodau,
ai heinnus gangau

Beiau ai bar.

11 Ag e fydd dydd brand,
i gynnes, a thlaid,
ail gyfodiad y cnaid
cnudd y daear.

12 Ag ir da y bydd,
yno'n dragonydd,
boudd o neudd.

anniweddar.

Amen.

Guedir argluydd, ne'r uedi argluyddianl
s. y uedi aunaeth yr argluydd i hun, ag
ai dyscod, i'n discyblion, a thruydynhny,
i bob Cristion, yr honn a elwir y Pader,
uedi i chynnuys meun Saith englyn.

1 Nefol dad, laun rhad, llyn an rhi, yduydd
meun odieth dun Celi:
medylhier am adoli
da iau'n y dyl, d'enw di.

2 Ond

- 2 Ond hebod, gan fod, 'guan ny fi, buched,
trwy bechod i'n Coethi;
delid ol, rhag y'n colli,
y'n urdas dy deyrnas di.
- 3 Guneler nef gloeuder, naf glwys, dy lllys
deallor yn gymwys
drwy rad, mal ymharaduys
boudgar 'ar y daear duys
- 4 Hedyn i bob rhyu, y'n rhi, dod fara
oib foured y gelli,
yn gymorth i uir borthi,
y dyn a uych luniais di.
- 5 Madau bechodau, baich ydyn, arnom
yn arunad i'n herbyn:
Ninnau heb gel (bid gelyn)
sy'n madau 'n diau i dyn.
- 6 Nad y'n duyn er mlyn mab maeth, yuirfair
oed uyrferch a mamaeth,
i oerfair nad y gad gaeth,
a digwyd profedigaeith.
- 7 Rhag rynged galed, a gelyn, a phoen
a phenyd i'n erbyn
a dialed ai dilyn
yn rhyd o duu rhydha dyn

7

Cyfarchid ~~yr~~ angel a elwir yr afi Maria

- 1 Grasol ~~maur~~ yduyd, dy groessi, bauuen,
a baro ~~dun~~ Celi:
mae'r argluyd ni diguydi,
ag odieth da, gidath di.
- 2 Ymysc guraged ued, diuann, daed oedyt,
deduydas ith farnan
Phruyth dy fru, ner lu a lan
Bendiguyd baun diogan
- 3 Euraid fair mam ~~dun~~ iruen, y'm droufuyr
drossom erfyn fuynuen,
y naur rhag drug maur Amen,
ag a'r angau, ghir angen.

Yr un meun messur Cyhyded nouban

Byd lauen fair uen diuair foruyn,
laun rhad adas, luyn euraid aduyn,
Gida thi iorlan cand ith orluyn,
yn dra helaeith mae't fendith iryluyn,
ymysg hol ferched firain gredfuyr
a phruyth irluyth dy groth eurluyn
ei bendiged Iesu baun diguyn,

araseiddod

arafeidfod mab y nyrf aduyn.

O diueirias fair da uir foruyn,
mam duu Iesu, mam diau uirfryn,
Pechuyn ydym, caun anap achuyn,
ersyn droßom argluydes uirfryn,
y naur guynfau angau orig anfuyn,
a'r au'r honn hefyd euruir byfryn.

Yr afi meun messur araf

Dyddau ch fair loeugrair olengred, Santaid
mae gras guedaidd luniaidd dy loned
mae'r penphyd dosyd duysfaul gidaithi
ith urdoni eneth urdeiniaul

Tennaeth ag odiaeth yduyd, o'r guraged
doeth fryn degred da ith fendiguyd
Bendiith ymhob rhith a rhad, ith phruyth cu
ynaf duu Iesu nes deuifiad

O fair uenn disglaire deuifclod, gyfion
mam da duu ion, mam didannod:
ar duu guyn ersyn cynn oerfed, bridlon
Droßon bechydion draus yn buched,
ynaur, rhag dirfau'r dyrfau, guydus
ag yn au'r ingus guynoer angau.

Y deg gorchymyn, a aluair hen gymru
y dengair

- 1 Na chymmer un lun yn le, y guirdun
guaharddyd yn die
Car di'r arglwyd, ath lwyde
nid dun a fydd, ond y fe.
- 2 Y dyn da, guilia bob gwaith, rhag cymryd
meun camraint fod diphaitb,
trwy arfer meun oferuaitb
henr da dun hynod idaitb.
- 3 Gorphuys rhag chuys, a chuant, y sulian
pob salued ni charant
Ar Sabboth, cymmer seibiant:
ith blaid, yth tyluith, ath blant.
- 4 Os guedaid beraid bara, a geisi
ag oesfoed pob gwrda,
da yr'r wed anrhydeda
dad, a mam, yn dinam da.
- 5 Gochel di forri, a fiarad milain
a malais: a buriad,
a ludia di bob ladiad
gwraddydus, brouchus a brad

- 6 Ys da naith talaith pob teulu, gochel,
ag iachus oed fedru,
mab a merch rhag gorderchu,
gnaith aneduyd y dyd du.
- 7 Meun lys oth nyllys na thnylla, garur,
y guirion na threisia:
a ladrad na furiada
i dyn am i gysion da. (raul
- 8 Os puyth laun o phruyth dyn phraeth, rhago
a geri trwy phynniaeth
Cam annuiol dystiolaeth
na drug rhag gug a fo gnaeth
- 9 Na una anladd frad i fro, cymydog,
Cam y doed i dnyllo,
a blesser paid a blyssio,
i ureigan druan er dro.
- 10 Nai urdas, nai was yn uir, nai forwyn
nai foured da conir,
nai assennod o sonnin,
na dim a fedo nai dir.

Saith rinued yr eggllys, a eluir
Sagrafennau.

Saith gued rinued o ranniad, Iesu,
ner oessau iŷ gariad,
gun i hennu yn diuad
Sagrafennau rhannau rhad.

Y sagrafen gyntaf o'r saith a eluir Bedyd trwy
'r honn y genir dyn eiluaith i fyn yn phydlon
dan gyfraith Crist.

Trwy fedyd dedwyd diuduaith, genir,
yn geinued dyn eiluaith,
Burpwyd i fyn yn berphaith,
ysbrydol a duxiol daith.

Hyn befyd syd ennaint a chysfared rhag
guraidbechod

Hyn syd med yr hol ben saint, yn barod,
i beri guir ennaint,
i gweirio dyn yn goffaint,
rhag guraidbechod hynod haint.

Heb lau hyn meun dynnion syd o oedran i ad-
nabod drug a da, a fedydier yn deilung, ef a
iachà bechodau aethawl at hol benyd.

Tynn seiau, neithiau aethawl, ai penyd

ai poenau meruinaul
a rhyd dyn mair yn rhuydau
meun gradau, a modau maint.

Yr ail sagrasen y'r bedyd escob a eluir Crys-
fad, a honn a gadarnha dyn wedi i fedy-
dio yn y phyd yn erbyn diaul a drug dyn-
nion, a geissiant i dynnu o diar y uir phyd.

Y mourrad grysfad grassaul, iawn nyrtiang
a nerthar bedydiaul

yn i grefyd yn gryfau
er guaetha dyn a guaith diaul

Y dryded sagrasen yn rhinued y'r allaur a el-
uir escharisten ne esbristen, a honn a bor-
tha dyn a chorph Crist, ag ai uir wed
bendigedig, fal y gallo barbau yngwasanaeth
Crist yn dibat,

Arwyduych duu a rodod, aberthod
i borthi'n y sbrydalfod
a thrwy gred e safedlod
yr eschrysten raduen rod.

Dan santaid beraid phurf y bara; guin
ar guin cyssgreid ia
mac corph, guaed, rhad, na nada

duu Iesu deg denis da.

Y beduared Sagrafen yn penyd, honn a fed-
gnaetha dyn nedi ido syrthio eilwaith meun
pechod nedi i fedydio,

Penyd, rhag oeruyd, ag irad bechod
a buched drug drad
a rodiph enaid rydiad,
iacheidfod yur rhod a rhad,

Y Bumed sagrafen yur olen, a eluir anghenad,
honn a rodip pan fo dyn yn trengu, iugyf-
nerthu yn erbyn y cythrel a fyd yn ceisio me-
thel yno ar yr enaid urth fyned or corph yn
fuy nag amfer aral.

Anghenann glafuann gluyfau, cyn ingus
Cynn angau erchylliau
i nerthu'r dyn yn iorihau
rhag bachet, a diebet diawl.

Honn a Scuban tan y brychau a'r guedillion
a doussau'r pechodau marnol heb dorfod i car-
thu yn llyr or blaen,

Glanha, a chartha, ychmyrthiau rinnet
yr enaid o'r brychau,
guedillion a brwision bran.

mouruael fod, maruol seriau.

Y chueched sagrasen yu priodas trwy'r honn y
 mae duu yn rhuymo gur a guraig ynghyd,
 malna allŷo dyn moi guahanu a hyr er mryn
 tripheth, i fod wrth gydsyn yn help y nai!
 i'r lal, i ennel plant, i ochel cydgnau an-
 ghyfreithlon, ag i ditechu hynny rhung dau
 briod.

Priodas uirras curaid, sy rymus

i ruymo dau enaid,

i gydsyn ymhob rhyu rhaid

i gael i'rblant guely curblaid,

Hynod ydyu bod honno, yn rhinued

yn rhannu grasoldro

da fyriau i dfeio

Cydgnau dau briad meun bro

Y Seithfed sagrasen yu'r urdan, trwy'r hun y mae
 duu yn rhodi i'r urdedig awlas, gallu, ag
 andurdod i bregethu, ag i dysgu guasnaethu
 duu, i unewthur cyfraith egluysig, i fodi duu
 yn solesnaid, i rannu manna ysprydol .s. gras
 dau wrth finystrydu'r sagraseñau bendigedig,
 yn annedig yn y Santeidiaf escharisten,

Urdan

Urdau sy radau, o ureidiaul, guirdaun,

ag urdas egglwyssaul,
i roi adysg iir duniawl,

Cyphraith da, manna a maul.

Yr nyth dedwydych .f. nyth rad ne nyth ris, a
fyd meun bached dedwyd yn y byd yma.

Guyn i byd nhwy syn elodion truyr ysbryd
.f. nid oi hanfod, ond o spirydiad yr ysbryd
glan ymwrthod a serch i da bydol o ullys i
callon, canys nhwy pie teyrnas nesod.

Mae sprydaul iounfaul uynfyd, taladwy

Ir elodion druyr ysbryd,

nhwy a gant i idyn i gyd

hoenfraig nef deyrnas hyfryd,

Yr ail dedwydych, guyn i byd nhwy syd na-
raid .f. yn ufudgar, yn adwyn, yn ymostyn.
gaid heb chwant i rhyg ag anrhyded bydol,
canys y nhwy a fediannant y tir.

Y guaraid a rhai guirion, a hennur

yn hynod dedwydion

un dyd i fediannu don

y tiroed lauen tirion,

Y trydyd gunfyd ne dedwydych yn galaruch,

ne dolur am yn beiau drug, I'ne hiraeth am
fod allan o bob pechod a chamfuched, a he-
fyd gortho da, a bodlonrwyd i bob apblush a
luded a danfono dau i ni yn y byd yma.

I'r galar mawr y gwelach, yn deilung
dalu guir hyfrydych

Cysur glan, a didanach
ni bo yndo un tro wrach

Y pedweryd guynfyd. Gwynn i byd nhw a fy-
tho arnynt newyn a syched i gysionned ca-
nys ynhw agan digoned.

Da i gun y byd digoned, i'r chuanog
a chuennych gysionned
guir foliant a gorfoled
yn golau uled angel uled,

Y pumed guynfyd, Gwynn i byd nhw syd di-
fagl i calonau canys ynhw agan uled
dau,

I'r dryfion loebur difreg, byd golud
byd gwala gluyfseiddog
byd golau glan o chuaneg
i uled dau ai faul teg,

Y chweched guynfyd, Gwynn i byd y'rhai trig-
rang

rang, canys yn hwy, a gant drugared,
 I'r muynlan eirian a'r eurned trugar
 mae treigliad hyfrydied
 tro geiruir cant drugared
 fyth ni phellir a hir bed,
 Y Seithfed guynfyd. Guyn i byd nhwy yr he-
 dychwy, Canys yn hwy a elwir yn feibion
 i duu,

Mae dedwyd gynnyd ag union, dichwed,
 i'r hedychwy muynion,
 Gelwir yn blant guir gallon
 yn diau ol i duu ion,
 Yr wythfed guynfyd, Guyn i byd nhwy sy'n
 cael i casnori ynghueryl cyfionned, Canys
 y nhwy pie teyrnas nesod,
 O yrlid tryn. lid trumlyth am ionned
 mae union hyfrydphruyth,
 Cans Cant trwy phyniant a phruyth
 Lauenphranc nesod lounphruyth.

Conydan.

Medyllo am adoli,
 i duu ai fam y dyfist:
 madus ym ymodau sail,
 Beidio a mufied bydawl.

Yma'n duyn buomi yn dau,
 Baich aduyth o bechodau.
 Balchder ymysc niferoed,
 Butra guaith, bouyd drug oed.
 gida balchder farfer fu,
 guag ueiniaith, a goganu.
 Cynfigen a fu yn lenni,
 Anghouir phyd fynghorphi.
 Lesged hyd fed (ehyd sum)
 Diogi mi ai dygum.
 a bodi meun cybydiaeth
 ni chaent (o duu) chuant oed uaeth.
 Gluthineb godineb dyn,
 oed eiluaith, yn dau clyn
 Tri gelyn i dyn a dau,
 i roi dul ar i duyllau,
 yr anysbryd, ar byd bas,
 y cnauð fuydog cnauð Sudas,
 Guae dyn fyst, guydun i fai,
 Drythil, nid ym luydraethai,
 i fyd, Cyn myned i fed,
 yn da, erbyn i dued.
 i gosbi drygioni dryd

a phuant y corph hefyd.
 Adef fy hun duy fy haint,
 i duu archaf fadeuaint.
 pob hanes, a gypheffaf,
 profi manegi aunas.
 f,anoeth ruyf, heb ofn na tbranc,
 fy mefyd, tra fum ifanc:
 cam doedais, cam gerdaïs gynt,
 goeg fuydaü, guagus oeddynt.
 cam deimlo, cymod amlug,
 Ceiffio da, cashau ai dug
 cam ryfig, à chynfigen,
 Cam edrych ar dyn uych uen.
 Canmol, heb reol, heb ras
 pryd, ne dorri priodas.
 trythylug, a dug i dyn
 dialed os hir dyllyn.
 Oni unawn, iawn o newyd,
 i duu cyn dyfod i dyd
 na uilied neb olud nant,
 uedi faru y difeiriant.
 uylaf galuaf ar geli
 a mair fuyyn cyn fy maru fi

Am un le, mlyn a laen
urib raid i'm enaid Amen.

Sion: Cent.

Lyma y byd, 'cyd cadarn
a diued byd, yu dyd barn.
Cu iann i baub cyn i bed,
goelio 'duu rbag gnael diued.
a galu ar grist, yn distau,
am ras, a phyd dyd a dau.
Galu eiluaith, rhag gelyn,
Credn i duu 'Iesu dyn.
Gorau huyl (gerriau helyth)
gur hyny, a bery byth.
Ni phery dyn, derfyn dig,
uuch adny, ond ychydig.
Darfod a una i derfyn,
Gorued yu diued pob dyn
doe 'n uann, hedyn ym uannach,
Heb orued, yn y bed bach.
y foru meun ofered,
a thrennyd byd yn y bed.

Gadu'r

Gad i'r corph, uedi i orphen,
 Buys o brid ne bais obren
 A ibrychant, medant i mi,
 O brysed yn i brofi.
 A'r enaid ni uyr yna.
 O duu, i ba phord y da
 A'r purdan, dirdan dal
 ar ben aur ai'r boen aral:
 ai'r nef syd lann ag anned,
 i'r Saint deduydaf i sed
 puy sy nerth guu, yn perthyn,
 onid duu, i enaid dyn?
 'Iesu o uir elussen,
 yn brid, a'n prynnod ar bren.
 Gode aunaeth guu duu ner,
 guanu i fron duu guener,
 i brynu dyn a bron don
 guedi gael, guacd oi gallon.
 Hoelio i duylo, rym dyd,
 Hoelio i draed a hoel drydyd.
 Coronuyd meun eur ymo
 a drain, ag ai ben ar dro.
 Duy nosuath, duu un Iesu

yn y bed yn faru y bu
 Ar trydyd dyd yr tradoeth
 o garchar daear y doeth
 ag yno'r aeth bennaeth bern
 Barth ophis i borth uphern
 A ihyrnod o naith yna
 mal salfadyd, dosyd da
 Ada a Noe oeden uir,
 urnion uyr cyfion coir
 Abram dinam, dianoeith,
 Moesen frau, a'r dedfau doeth
 Y difai brophwyd dasyd,
 ai Salmau phynnonnau phyd.
 A'r encidiau diau daun,
 ennog i buched uniaun,
 Diasgen oed yn disgwyl
 yr haul, ai nefoluir huyl,
 Puy'n iol a dug dolur,
 er tynny paub, o'r tan pur
 nas dirym, fyth ystyria
 ond Iesu ai dad, nad oes da
 ag ar duu guir uedia
 ai fron yn don frenin da.

Couyd o naith, Grnphyd, archdiagon mon, ar
destyn y beduared Salm ardeg eido Dafyd
brophuyd.

Domine quis habitabit.

O argluyd nef gcuirglod,
hap i ni uyt, an pen nod,
i buy o'r diued y byd,
aur ag ennyd uir gynnyd?
Cael yn sed, ag annedfa,
Dy dabernagl difagl da
A pha gorph a gaiph orphuys,
yn glir ar dy fynyd gluys?
Y didrais, guirion didruch,
adel i meun yn diluch;
A le'r el a unel yn iorth
'lounnaith digamuaith gynorth
guirion i gallon i gyd
yn diduyl ar i doedyd
ai uirhred heb nixedu
Dyn tland na'r cymraud cu
Heb gablu, nag absennu sael,

a genau drug, guennynaul.

na dioddef (guath diadas,)

Cam achuyn, na chuyn na chas,

na chuath uraduyd, diluyd log,

(Cam ydoed) ir cymydog.

Gar bron y duu, union dad,

y'n einnioes ni a'n ynnad

Malingus amuy! angal,

oer yu i fod, eiph ir fal,

yn didaun druan didim,

o'r da heb gaphel mor dim.

Ar neb dan gof, ai ofeg,

a ofno duu, yn fuyd deg,

rhodir idose'n rhuyduych,

Angelued ogoned guych:

o byd ar i dung, yn bur,

Heb fradu, neb oi frodur.

Na ihruy usur ni ihreisia,

y gyd dyn ai god o da.

Heb gymryd gen neb gamrod,

ne freib, anghyfiounaf rod:

yn erbyn i gyddyn guar

hyedgu gurron bondgar.

Aunelo hyn, yn bylan,
 Caiph siccrwyd dro, hylwyd dron:
 Ni furir fyth, oi fowred,
 ag ni syflir oi hir hed.

Dined.

Conyd aral, o'uaith yrun gur, ar destyn y salm
 gynias, i Dofyd.

Dinyduaitb yu a dedwyd,
 y gur sain geiruir y syd,
 Heb sylfyd, ennyd unaur,
 odia'r y phord uirhoph fawr,
 druy gyngor, y drug angal,
 oerdynged, y digred dal.

Heb drigo, le bo dryguas,
 ar phord druz, ar phrin di ras.
 Na chwaith eisted (chwaith ystym)
 ynghadair hai i, brain heb rym.
 ag ai uylllys, heb gollu,
 ar gyfraith y pen rhaith nbi.
 Dann fedyd honn, uniorphyd,
 (einioes da yu) nos adyd.

Huñ a fyd iau'n i fonyd,
yn beraid brenn, buraid bryd.

A fai'n cael (guir fael) i faeth
yn y glynn enuog lynnuaeth

Gar lau guyrddas gyrrau laun,
rhedle y dyfroed rhadlaun.

Iu ueled yn blannedig,
yn llyssau fraisc, lassau frig.

yn ireidiog frigoguych,
i gangau a gemmau guych.

ag yna'n dlyssau gunnion,
y blodau diau y don.

uedi rhain, yn gain gohaint,
aeron fry gorau'n i fraint.

a phob phruyth dann y pruyth per,
(Duu yn ymsuyn) dau'n i amser.

Ai dail fyth, yn syth safan,
yn uyrddas liu, urd llys lan:

yn annianuych, unnionuaith,
heb grino, na chuympo chuaith.

y ued yma a damuain,
i bob dryfaul cufaui cain.

Pob gwaith a unel le'r elo;

ei llyda Crist didrist dro .

I'r gendyn , cruydrayn , credryd ,
(gurthued fod) gwarthoed a fyd :

Añnu ni uestyd unaur

muy no'r lych man , ar y laur ,

a chuyth pob auel a chua .

yn dianaud , o dyna ,

Heruyd hynn , (aruyd heinig)

pan fo ceryd y dyd dig ,

y dyn heb gred , oerged gaeth ,

a eluir i hir alaeth ,

ni chyfyd i fouyd farn ,

yn ceidwad an ion cadarn

A'r pechadur di bur buys ,

gau ofryd , ni bu gyfruyd ,

I'murthod yn gyfrodod ,

a phynciau gwydian , ai gued ,

Ni dau i'r farn gadarnged ,

ar deau Crist , ner dau cred ,

ynhyrfa'r cyfion da dnyd ,

(pur ydynt) plant paraduys .

A. Graph y censyd dosyd da ,

dau hirfau , yn y dyrfa ,

Daith pob cyfion phydlonnair,
yma gynt ai helynt hir.

B. yn dilud yn à dylauh,
urth edrych y guych ai gnaith.

D. A rhyd, dan gof diosul,
urdas nef dernas yn dal.

C. A hir ug, i'r drug i dro,
truan iawn, byt trin yno.

E. Yr annu ant ar annuith,
ai cyrchfa, ai tyrfa, ai taith,
yn dihed, yn di ued uih,
yn' diystyr, i distriu.

Arnodydiad.

Mae tair grad ynguybodaeth dun, y rad gyn-
tas, yu adnabod pob peth a fo, ne a neler,
heb na bod yn fodlon, nag yn ansodlon ido:
honn a dengys y dau bennil le mae, A, ar
y'r ymyl asu idynt, yr ail rad, yn bodloni
urth ueled y petban da, a honn a dangosfir yn
y pennil y mae B. ar i hymyl asu. ne sorri
urth ydrych ar y drug, a honn y mae. C. yn
ardangos,

ardangos , y dryded rad yu gobruayan y peth a
uelo urth i fod . mal y dengys . D. ne gofyr peth
a sorro urth i ueled , megis yr yspysa . E.

Sain . Sanctus . medyd , meditari . credryd , di-
gred , angrhed , infidelis , annu , atheos , bryd ,
gofryd , intentio . dyn gan ofryd , homo prau
intentionis . gwyd , uitium . ced . ne uared , libera-
tio hed , pax . dilad , sine impedimento . dylath ,
delectatio , distriū destructio . i distriū in destru-
ctionē . nodydiad notatio ; arnodydiad , annotatio .

Conyd dychan i gadaeth nyneb .

le gun gael ol , i gan gulad ,
lauer dul , ar y dilad :

Difai , bob math yn dyfod ,
ond un fath , nid i'au i fod ,
ai da drusiad di draferch ,

A gudio muyn , agued merch ?

Oer uae finnau , ar feinnem ,
wybod gol adnabod guen .

Am rym dig mair a dygym .

Ol a uuaeth , i liain ym .

Ni chaphun naeth, ni chaiph naud,
 na muy degan, am digiaud,
 Dodi naud, nid oeda neb,
 dychanu cadach uyneb.
 Trussiad guych, hussiad go chuith,
 Truynsfrat, o naith taranfruth
 Truyth glutt a gud tratheg liu
 Truynpbruy, amgylch tirionphriu.
 Guain phroen, a genau, a phryd,
 Guenfa, debig i ynfyd
 Mynn yn duyn ir man i del,
 misurn fal, arth a musel
 Mae i ryu ful, ymrasaelfuyd
 un oisath, i duyn i fuyd.
 anard yu hun ar duen,
 oni bai druyn, bydr i ueñ.
 ynte gan uynt oi genau,
 a sauyr o hun, yn surbau:
 ne ofn fyth, na fynnai fod,
 y doe neb, yu dynabod:
 husio uyneb, sy anard
 bulio yn y tir, haul nid hard.
 un sud, un hussio ydoed,

Ag ar y saint, y graŷys oed,
 nid anŷŷyn, ond i unfath;
 nid dibechod, fod i fath
 ag nail ai balchder ai gŷna,
 oi thegŷch, ag ni thygia.

Ai cneuen, cenŷigen fach,
 yn boen dig, na bai 'n degach,
 yn ŷir anafus, e neb,
 ag o dyn, gŷdio i ŷyneb.

Cŷdian rŷŷ fan, ar y fo,
 y ŷy gŷedus ŷŷ gŷdio.

pŷŷ draŷ ŷchaf, pe i drychŷn
 ai cnaŷd teg, ai cnotiaŷ hŷn
 man i roi hŷn, i maen rhaid,
 mynŷes dŷŷr, man ŷŷd afraid
 o byd pen el, iŷ helŷnt,
 ar ren ag od, oer a gŷŷnt.

ai roi gadŷ, oriaŷ gŷŷndeg,
 oŷeŷn dŷd, araf hin deg.

A rhoed os myn, ar des maŷr.

od a ren, o dy unaur,
 os doe neb, ŷŷ hŷyneb hi,
 o chae haŷd gŷŷfarch id;

Os hon ni 'mdengys yna ,
 yn nŷr dim , ni nŷr oi da ,
 Ag na nŷsged , merched mŷy ,
 nes i fod , yn safaduy .

Gruphyth hiracethog .

Y Blaned , heb lŷuenyd ,
 a blaen saeth , im blinau ŷyd .
 oer yŷ byŷ , i faŷr a bach ,
 o duŷ maur , oes dim oerach ?
 Cair gan oes , crio gŷae ni ,
 Cŷrŷyd lŷyn , cŷrt lŷueni .
 Brig lŷueni , barc linon ,
 Bu lid duŷ , ar y blaid hon .
 Burŷn hunbraych a'n brenhinbren ,
 yŷ burŷ tŷr , Salbriaid hen .
 Pŷyŷŷyd predur , poŷt prydain .
 Tarcas , rhy atcas yŷ rhain .
 y tair chŷaer ynt ry chŷernon .
 na roen oes , hir i'n Syr Sion ,
 Meldiith dy ŷam yt. Amen .
 Atropos pan aŷt ar penn

y marchog

y marchog hir ymmranych cad
 mae'r, hyd garu, mawr dy gariad
 gwae fi, oer ym, gyfrin och,
 na bawn dyn, ai ben danoch.
 blin ym, ni bu lawen aur;
 heb lyueni, ai blaenaur.
 troi blaen leu, trublio'n hol ulad,
 treio leuych tair leuad,
 Dinbych, tai euruych tirion,
 Dinas ar sand, duyn Syr Sion.
 tref oed, aml tyrfa idi,
 tref o stad, tra fuosti.
 Crio fu gwaith, cryf a guan,
 Cri canles, ych craig henlan.
 trust a chuyn, troes duu chuaneg,
 At fro dir, potfarri deg.
 O 'Iesu, naud, a oes neb,
 oes tenant didrist wyneb?
 Crio uchel cair achuyn,
 Colli'r maes, ar celluair mryn.
 y sessiun guydys eissian,
 ych doeth fron, ach duy iaith fran.
 A gwag oed, (gwae ai guydyn)

y sir haul, Iesu a uyrbyn.
at iaith yn uir, nid doeth neb,
od aeth enaid doethineb.

troist yr iaith, at Oras drau

Tylli Tulli oedyt, ail ydau.

Ni roist guyn, ar ofleg uauh,
ar uan, na diruy unuauh:

Na cheisiau, treisiau trasferth,
tir un, heb roi tri oi uerth.

Ni throist ael, na thrist olug,
nai droi'n drum, ond ar un drug.

ni uaid, fal anynaduas,
na dial cam, na dal cas.

Roi maduaint, sobraint sal,
Roi ar duu, yr huyr dial.

O duu'r uyl, aed a'r elaur,
am dy fynd mae aduy faur.

Aeth d'aer Sion, at daioni,
aeth fal oen duu, o'th flaen di.

mae pinagl am y pennaeth,
mae 'chui, uyr am ych aer aeth.

a'ch uyr ich ol yn'ch aer chui
o'r linyaed aer lyueni.

Troes duu Eryr, tros deuruilch:
 Thomas arf unias, ar feilch.
 Mae uyr aral, mair eryr,
 mastr Sion yn rymmys dros uyr.
 A'chuemaib, iuch am y bel,
 A unai rrifo 'n, uyr rhyfel
 mastr Robart grysdart gras,
 must'r at ymuan mastr Tomas
 huu ag Eduard a godir
 Rossier a Sion rhyssu yr Sir.
 Elsbeth Sad, ran ymadrod.
 y ferch o rug, fouruych rod.
 A Sian uedus uinu yden
 a honno ymro, hanmer uen
 a Sian argluydes enuog
 Sy a rheu iu hasau'r hang
 ag fal unig aflonyd
 try at lau fair, tyril a fyd
 od aed, fal i dyuedant,
 ir egluys uen, arogl Sant,
 er duu, od aethost ir daith,
 y dolug, dyred eiluaith.
 Dyred, ne feidiai daerion

Dwytsio 'r sir, pe doyt Syr Sion.
 fy meibion anuylion uyr,
 Im bro ydych, am brodyr.
 am uyrion cryfion am cred,
 a muy orcheft, a merched.
 Am cymdeithion, muynion maeth
 am ceraint, le mag hiruetb:
 Troes duu iuch, far tristuch fu
 Treiuch guyn, trouch i ganu
 diolchuch guiliuch dan gof,
 (daed i ras) i duu drosof
 Am y nuy n le mae'n iounach
 Or bouyd byrr, ar byd bach
 Marchog o naed, meirch a gunn
 a Suydur im prins, oedun.
 hedun marchog enuog uyf,
 gorau stad i Grist yduyf.
 Nenediais, fyd iauu ydoed
 neuid u'ych, ym enaid oed.
 Dled ar bob dyn, dychryn daith
 ar aned, yu maru unuath.
 Oes un gur, a uelson gync
 yma cirioed, nad meiru ydynt?

ag un lygriad a hadyd,
 yu dynion, beilchion y byd.
 ag egino gogoniant,
 ysta nerth, druy Grist aunant.

O mynnuch gael, heb phaelio
 y uled faur, ar luyd a fo.

Crynnuch hunt ych crwyn i, ch oes.

Crinion yu ceingion'r einoes

Rouch ych gofal bob callon

ar grist fry ar groesuaed fron

bydych cofnuch uyr cyfiau,

ofnuch dau, a fynnuch. dau

yno douch bob un a dau,

ol ir fan, le'r uyf finau.

le nid oes, na garuloes gur

na dialed na dolur.

nag erlid lid, nag oerloes,

na dig, na galar nid oes.

Na neuyn chuerudyn na chuyn.

Na syched, na nos achuyn.

byu yn nef bawb yn ifanc,

heb dreio oes, a heb dranc.

bodheuch bawb, bydych bybyr.

ag euch yn iach, guchion uyr.
 y guir doeth farchog urdol,
 yniach i ur, yn ych ol.
 Pharucl farchog diogan,
 Pharucl i ur, a phriu lan.

Sion Tudur.

Guae ni'r Beird, gan air y byd.
 guae ail fod, y gelfyddyd
 Syyd y bard, sydd heb urdas
 oed ennog cynt, heb duyn cas.
 Moliannu duu, ymlaen dim,
 maul iau, (taud moliant diidim)
 Moli gwaed mil o gedyrn;
 Tuysogion, marchogion, chuyrn,
 Argluydi, ar goel adysg;
 escobion, mourion yn mysg;
 Ieirl i'n mysg, er lenni maul
 A Baruniaid, gwaed breniaul.
 Pendefigion, phruythlon phraeth,
 yn dal, o hen naedolaeth.
 Pennaethiaid opbeiriaid phyd,

preladiaid, hap ar uledyd.
 Rhai, alwyd, yn rheolwyr.
 wrth dysg, gwin urdas guyr
 Ag iawn oed, eigion adysg
 o Barch ar duu, berchwr dysg.
 iawn i fard, dianard wr,
 wario i faul, ar ryfelwr
 herwyd nas gunai dyhirin,
 fentrio i oes, o feun trin.
 Ninne'r beird, a unawn wr bas
 o ardur, wr o urdas
 a rhoi iachau, rhy uchion,
 a maul i Siac, mal i Sion.
 pob chuitchuot yn ledrotta
 pennillion, prydychion da.
 ai troi i 'iangwr truan,
 poen trwy freib, mal peintio'r fran
 ascel o bob eden guisgwyd,
 ar frynn a unae'r fran yn wych,
 Carl noeth, nid corir lan wr
 Coron, ai gunai'n guncnerwr,
 o cawn arrian, cen ewrych
 iach gurda gaiph, a chard gwyd,

o chaiph Snyd, dau arnyd dig;
 ef a yn haud, yn fonhedig.
 truy ystorfiun, cwestiun call
 truy usurieth; trais aral.
 a chodi plas, cumpasuych,
 a chau 'n dyñ i dy guyni guych
 haus meun i dai husmon da,
 torri gudu lei taer gidia
 nag a fyd, yn i dyd i dyn
 druy i neuad, dorri i neuyn.
 yspario heb sybernyd,
 auna'r gur, yn aur i gyd.
 Byrr i glust, bara glasdur,
 ag enuyn noeth ai guna'n ur.
 os ir guan nis rhoe giniau,
 na cherdaud, i dland oi lau,
 na cheiniog, dros i grogi,
 rodai 'm iach, fowrda i mi.
 nid yu boen, eisie da byd.
 eisie boned syd benyd,
 Coelfain, oed roi meun cilfach
 Clut o aur, er cluttio iach.
 Card o law'r bard, ai bardai.

Iawr bard, a unaceth lawer bai
 duyn iachau ag arfau gant
 odiaf rohiog, i drefniant
 Blin ydiu rhyd blaeneudir,
 boſtio i iach ai bais ai dir
 a rholl iachau, rhy lychuwr
 a baits crach, yn i baits trin
 ar frys, arfau a roesom
 arfau i dad, a fu ran dom,
 os chuilir y guir nid gart,
 Serfyl, fydd i bas arfau.
 dros y byd, ar draus y bel.
 dringhasont, o wreng i sel.
 Ag etto er amguddiant,
 Syrth iawn hap, a Syrth yn hant.
 Chuilen hed, yuch beolud,
 ag yn y dom, cyn y dyd.
 pob taiog am cyflogai,
 eidiun, gwybyddun yn bai.
 Onis troyn is trin ennyd,
 ni chaun i barch, yn y byd
 Nand duu guyn, rhag naddu guand
 i rai, ni nedai nadduand.

Canun ar y fainc hynod.
 i rai, a ryglydai glod
 Canun a myfyriun faul,
 i uyr syber urfibiaul,
 A gadel gafel gyfiau
 iangur yn iangur aunaun.
 pennaeth yn bennaeth beunydd,
 pennaeth yn bennaeth y byd.
 Eryr yn eryr naurad,
 bran yn fran, heb fuy o rad
 Gualch, yn haelualch uyhelyth,
 a barcut yn farcut fyth.
 Ni uelir er aannelom,
 mwy o aur Siurl ymhurs Sion.

Sion Tudur.

PRud iaun, in parod ennydd,
 prudder, gulad gamber i gyd.
 doeth gair fod, aduyth geruin,
 druy ofal blung, drafel blin.
 prud o fod, i parod fi;
 perigl, ar uiliam parri.

tebig iawn, tybiai ganŷr,
i'r uylan deg, ar lan dŷr.

duŷ byŷ maur, pann dybiem mi,
y doe yn drist, y donn droŷti.

guirdŷ maur, gradau mourion,
gyda hap, a gaduai honn.

felly hun, fy laŷenyd,

o lynn Saud, ar y laŷ y ŷyd.

a duŷ yŷr gur, nid ar gam,
dileŷc, a gaduai uiliam.

duŷ ai dug, da yŷ y daith,

o donnau, mordŷy unŷaith;

er blinder, a thrŷbl undyn.

drŷy faŷr hap, y darŷu hynn

ag aeth hent, er guaiŷh anŷyr

ond i'ŷt, enaid y guŷr.

ŷuŷt, buŷ ni ueles.

ŷuŷt y dyd, aeth yn des.

uiliam mi a ŷylais,

ŷuŷt mŷy, nog am, ŷodlgam fais.

o bu reŷ yn oer, im bronn i,

mae laŷenyd, im, lenŷi.

guŷr yn byd i gyd o gaeth,

gael yn pinagl an pennaeth.
 uiliam ai glod, lym i gled
 parri lan, perl o uyned,
 ysguier yu'n guisgo'r aur,
 i frenhines froñ henaur.
 praph uaiib hael, perphaith helynt,
 paun Sir gaer, penn Sieri gynt.
 myn siriol, mynues euraid,
 miniun curt, myn iaun i caid.
 nid un uaed, od iaun nodais,
 nid un iach, a sodlgrach sais.
 ag nid un foned medun,
 ag uyr hors, yu'r irgaru huñ.
 braych cymru, yu'n cyrchu cad
 ai lau agos, ai lygad
 nid ydoed, uyr hen deudur,
 ai lau'n y gad, lai na gur.
 er carchar a somgar son,
 o ruystr anur, estronion,
 nid rhaid i'm naf, uyr dasyd,
 guilydian, na guridan grud,
 da fyd, cael rhybyd, y rhang,
 i'm groesi, im guir ossang

yn uir, nid murdur a unaeth,
 na thro taer, na thraeturiaeth.
 nid trais byd, ag nid traws beth,
 nid phelni, cosbi casbeth.
 dial a unaeth, fod laun ued,
 Cynfigen cnaf, ai uagued.
 guyr hol loegr, garu i lygruyd,
 guncuch lai, am y geinach luyd.
 i gyd y cymru guaedol,
 Cenuch hai, ceinach yu hol.
 Nid lai clod, phord i rhodiais,
 er cluyfo, ne Sigo: Sais:
 i glod oed fuy meun guledyd
 main guthfaur, cymru faur fyd.
 tair oes hir, i feistres hunn
 tros i bordr, troes i bardun.
 na bo hir, mi a un ba ham
 nes yr el, yn Syr uiliam.
 duu luyd syd, gida i lau,
 y sta ur, oed feistr idau.
 dyn a godo duu, 'n geidwad.
 yn binagl iaith, yn benn gulad;
 er cas y blaid, er cais blung,

tann goſt, nid dyn ai goſtſung.
 dyn a ſreidio, duu 'n yn radol,
 dyn ni al, i dynnu 'n ol.
 maer gair, fel i maur garun,
 myrbau parch, y mae hap hunn.
 mae credens, im caru hoyudeg,
 ymbob tir, dyma hap teg.
 credid. ſy'n dylid i dal,
 credens druy phrainc a'r eidal,
 gemm ar ſyr, hol gymru oed,
 ai gredens, yn loygr ydoed.
 pe doe'r gualch gleuſalch ai gled
 i dai'r guin, i dir guyned:
 er degſais, ni roid acſiun,
 er geiriau pheils, ar gorph hunn,
 cas genn ſais, anlan, anael,
 camre hard, y cymro hael.
 Cas genn gymro, cyphro caeth
 fab alis, oi fabolaeth.
 Cas genn argluyd nef heſyd.
 ocreth, a chybydieth byd.
 duu in oes, a dug foſen.
 Phriu hard o dir, pharau hen

duu dug ur da, diogan,
i dengongl aur, degaingl lan.

S. T.

Conyd o naith D. ap Guil. i diheuro merch
a gousai hort a hono.

Y ferch or fynachlog faen,
diai orchuyl, dieirchuaen
Ai guir fod, pobl a guerin,
a gair meth, ar gurr i min?
yn heuru ym, yn horr alt,
dy gael, dyn rudael, ruydael,
och ym o bum, inau chnaith,
irroed nenn, ur yd un naith,
od ydyn luy yn doedud,
ar nom hynn, er na unaem hud?
mi rodaf yma ruydair
four!u grym fy lan ar grair
nath gefais unnaith gysun
ag nath geifiais lednais lun
och ym rhag mor iach uyd

o gynn

o gunn pam yn goganu'd,
 ni'n gweled o feun guely
 fe'nard teg' nag ofeun iy
 na than frig uyrdonig ued.
 Coed irion yn cyd orued
 Ni unau'n oed, na mynudiau,
 arnad, na lygad, na lau.
 Moliant oed i'rh, uali melyn,
 myn gluy's duu nim gueles dyn.
 Dibech heb odech ydym,
 dierth ferch, fal d'euyrth fym.
 Ni danfonaist dyn feinael,
 lattai ym, dyn, luyttu ael
 Ni bu ymdidan or byd
 na rhuym hoyu'ferch, rhom hesy'd.
 Ni chaem ferch, ni chemais i
 yn chuymu'h un braych imi.
 Amdanad grair, diuair doeth:
 di phug yu, dy gorph hoyugoeth.
 ni u'lyssiais i geisiau
 dy gorph main; dro elain drau,
 myn argluy'd yr argluydi
 Cul yu fais, na'm coelir fi.

42
byñ i gyd cimin un gair
a dyngais myn y dengair
na fu garu, goñiroed,
dy fin urth fy min er moed.
nath anadl, guañ per amorch,
nath uyneb urth, sy uyneb ferch,
ni dodais dan uyd adact
fymryd i gyd, ar dy gael,
ni uede, byñ a uyd yr,
ni chaun fod yn ordereh yr.

Dafyd ap Gwilim

Y gur sy well, nog am ffeb,
ystor yn, nos, da yr uyneb
mastr william, os o dreilian,
euch i ol hunt, uneb i lae,
puysuch y ulad, pais a chleu,
parri yn ben, purion ffeb,
parhaus imp, o harri fyd,
A charu difalch, nyr dafyd.

Gruphyd ap dafyd dyfiad,
grawn o lin, goran n y ulad.
ynochi, heb gud na chel,
euryd byth, iriad, birbol.

Iraid ur, or dau Ieruerth,
Ednouain uyd, yn i nerab.

Eurer tid, eryr Tendur.

Ath lau 'n uych, paub.ath eilu 'n ur.

eryr byu, i gario'r bel,
aur o nyth, yr hen ithel.

uyd oi canol, uaed conny,

yn y mars, ni bu enu muy.

uyd er cof, uaed rhyu cyfan,

y stanlau gluys, dyn hael glan,

Blaenued o goed, blaenuyd gain,

blodau uyd, ar blaid Edwin.

Blodenaist nerthaist yn ol,

blodau guybodau bydol,

lamp euraid, uiliam parri,

glan uyd, i'n goleuo ni.

ysguier glan uisc aur glog,

nan muy orchest, no marchog.

Syr fych druy gymhesur faul

Syr o'r maes eryr moesaul

gueloch hynn, gael yuch unuaitb,

glindorch aur, glander ych iaith.

pob iaith enu paub ath annerch

paris uyd yn peri serch.
 tair duwies, ymmynues mai
 is guyd ath gynysgaudai
 Siuno a roes, yno'r aeth,
 os ar aliuns uroliaeth.
 palas er ceisio pelaur.
 A fenus uych fynues aur.
 Synuwr gan Balas annyl,
 a serch yt gen fenus uyl.
 mae hap hyd hynn, ymhob tu,
 A hap ueluel, heb pallu.
 maur dy gost, mourdeg ystod,
 maur ag er hynn, ymrig rhod,
 i daith lan, yr ayt oth ulad,
 dros for, hyderus furiad.
 A mynd uchod mein dichel,
 i ueled byd, i ulad bel.
 i phrains gida'r isainc drau,
 i laur eidal, i rodiau.
 o'r fan hunt, i Rufain hen,
 uedi ymyled, a Molen.
 Guelaist ath synuwr gaulyn,
 gwaith Romulus, a Remus rym.

tref Rufeain, tyrfaur besyd,
 tref uen, y syd, beñ y byd
 ai gosodiad, gureidiad gras,
 a phyrth hen, ai phyrthynas,
 ai gualiau, yn durnau doed,
 ai phlassau ai phalisoed.
 ai chestyl, ai mentyl mug,
 ai themloed, ai thai anlug,
 ai mod parodfod prydferth
 i stad, ai nand, nastad nerth,
 nid er guneuthur neweidion
 yr elid u, i'r ulad honn,
 ond er guetad argochuith
 o dasc rym, a dyscur iaith
 ag er muyn lann a chanuyl,
 dy hen phyd, da honn ai phuyl,
 ai Bigail guych, baglog ien
 Coronog, coir union,
 ag ar i du, i (gard) uych,
 naliaid canlau annuyluych,
 a thrwy fourferch, i berchi,
 du a saint, i brains, ai bri,
 a Beadu, y saint budiau,
 ai

ai creiriau, ai manau mael.
ai hol barchusfod nodfa,
ai stasiun defosyn da.
yno, yn rhwyd, bu yn rhaid,
yt dynnu, at dad enaid,
i gypheffu'n gi gwynys,
dy nyddiau, pynciau, ai phys
ath roi dy hun yn uniaun
yn nas i dun, meun fwyd iau,
ymmynyes dy fam iounwch
'r eggluys niu, arogluys wch.
Dwys gof er dyscu hefyd
Sein bath, a phassiun y byd.
Rhouiog megis rhyu aen
y'r saith iaith berphraith o'r benn.
dygaist, a gnelaist, nid gnaeth,
dul y byd, hol nybodaeth.
oes dul, nis gwydost. ueluel?
nis gwy'r un, esguier uel.
Cael dysc, a phur adysc phraeth,
Cael gwan byd, cael gwybodaeth.
truy farcio, a gwlion gal,
truy dysc, a natur duygal.

Curs dau'n naith, croeso du'n nef
 nyrrhych i'ch edrych adref.

Croeso nod cerd, croeso nid cam.

Curs haelued, croeso uiliam.

Croeso, nrth y cymro cal,

Croeso meingorph, curs mungul.

Croeso i'r deau, salman ferch,

Croeso i uyned, curs annerch.

Croeso uilian curs heithen

i deugongl hard, degaingl son.

Cesfaist i du'n, bo'r cyfarch,

Cymheriad pumgulad, ai parch.

doethder cymesurder son,

Selef, a phryd Absolon.

Traihost iau'n i traethaist di,

teitlung y madrog Tulli

un arauh buyluaith belynt,

ag un phras, ag Oras gym.

cesfaist, a fynaist, o fyd,

cyfoeth cressus, cai hesyd.

Gueluys yt iechyd Galen,

ne oes druy hap, Nestor hen.

S. T.

Caelum

Cœlum & terra transibunt.

Verba mea non transibunt.

Nef gwar, ar daear, yn diual, a derfyd,
e'dau eurfyd aral.
a gair duu, gorau deal,
a bery byth, heb aur bal.

Si Deus est animus nobis, ut carmina
dicunt. &c.

Os duu syd fedul, ita sydan, synniar
malsoniod caniadau.
a phur fedul, phyrf sydan,
yn duniol bunn i adoltrau.

Quod potius peccas, ignoscere tibi
noli, &c.

Na dod yscusod, os geisi, utroed
ag yno dy fedui,
Cam ar diod, i dodi
dy yfed oed, dy fai di

Medd

Medul byrr, auna hir ofal.

Teidiuch, na fyduch fedal, ar adan
(arwyddion annadal.)

medul byrr, dysyrr o dal,
rhyfed, auna, hir ofal.

Adugo uy, ef a dug a fomry,

Y lanc a dycco un luy, yn badrad,
anlywodraeth fuy fuy.

a dug un a dangeinny,
dug o fal, a dug fuy.

Ond un byde, no dau di'gai.

Ond o denid ar a dauai, byth

byd yn fanai

guel byde ni'm colledai

(dod i gyd) no dau di'gai.

Ysfr. Marcellus Tullius Salustius, a'ebuir Cato'n
quas, ne, o' h'cnam, ac Titus Pomponius
Atticus. 633 d. 16

Y rhagdoediad.

Os helpaf di o Titus,
a thynnur cur, s'ith ferui,
nedi boelio dam dy fron,
doetur donn ith droff:
a fyd gobru y yn y byd,
gennyd i m' iis rodi?

Adae'n rhyd i mi (o Atticus) adroed wrth
yrru rhwymau, ag ymaer gur huanu yn
rodi wrth Pblaminus, me'n defnyd nid oed eiddo
ith mawr ond of oed laun o phyllondol y m' y
mod yn gwybod y da, nad uyll Atticus, y
gis Pblaminus, dyd, a nos me'n trwm yd' y
nysu'r adae'n yn y foderu' dyd, ag yd' yd' yd'
dy gallon di, ag yd' yd' dyd o honori' yd' yd'
y dhen adref, nid yn uwig dy gystennu, eithr y
fyd, dyfcedu' dyd, a phriddu' dyd yd' yd' yd'
yn brith dybied, fod yn dym dym gennyd yd' yd'
hynn bechus, fyd i m' yd' yd' yd' yd' yd' yd'
diad yd' yd' yd' yd' yd' yd' yd' yd' yd' yd' yd'

2
byd amser araf. Ond yrouon mi a uelun yn
da ymy, scrifennu rhyu beth ynghylch hena-
int, Canys mi a esmythaf arnat, a minnau,
y luyth syd ar yn cefnau ni yn dau o he-
naint, nail ai guedi dyfod eussus, yntau ar dy-
fod ar yn huchaf. Er fymod yn gwybod yn
diamau, dy fod di yn duyn hynn o faich, ag y
dygi rhaglau, megis pob peth araf, yn fodusaid,
ag yn doethaid. Ond pann rois fymryd ar scri-
fennu peth ynghylch henaint, tydi yn fymedul,
oed ryglydus o'r anrheg honn, y gallai bob un
o honom ildau, gael les o ddiurtho. Yn uir yroed
mor dylenthus gennyfwrth uneuthur y lyfr hynn,
ag yr yscubai ymaith hol flinder henaint, a be-
fyd guncythur fy henaint yn esmyth, ag yn hy-
pwyd ymy. felly ni ellir fyth rhodi i philoso-
phydiaeth gimaint o faint ag a haedai, yr honn,
pwy bynag a fytho usud idi ei eil, fyned trwy
bob tymor oi oedran, heb luedu a blinder. Ond
am berthau eraill, ni a doedassom lawer, ag a doe-
dion yn fynych rhaglau. Ond y lyfr yma o he-
naint, a danfonais i ti, yr hol ymadrodd, a roe-
som, nid i Tithono megis y gynaeth Aristochius.
ebag na byddai ond rhyfychan a arddod i'r pha-

3

fulan, einbr i farctus Caton mial y gallair yma-
didan gael mwy o aurdurdod yndo. yrth hynn,
mi a unaethom i Lelius a Sipion ymrwysedu, i fod
ef yn ddyyn i henaint mor esmuyth ag yntau yn
attech idynt. yr hynn os gwelir ef yn ymrwysymu
yn dysgeidiach, nag oed ef arfer yn i lyfrau,
diolcher hynn i'r tasod groeg, a uyr paub i fod
ef yn i studio yn ystyfnig yn i henaint. Ond
pam y rhaid mwy? Canys yn y mann adrodd
Caton i bun, a dengys yn hol farni ynghylch
henaint.

Lyma yr ymrwysymiad yn dechrau, yr ymrwysmwyd, Pu-
blius Sipio, Caius Lelius a Chaton.

Sipio. Mynych y bum arfer (o Marcus Caton)
mi a Caius Lelius yma, y rwyfedu dy ragorant,
ath berphaitb doethineb, ymhob peth arall, ag yn
annedig am na uelfom erioed yn flin nag yn
drwm gennyd moth henaint, yr hynn sydd mor
gas, gen yrhann faya o'r hennyr ag y doedant i
fod yn faich iymach idynt, no mynyd Ema
Caton. yn uir o Sipion, a Lelius, mi a dyby-
gun y bod, yn rhyfedu peth nid yn chwaith ca-
led, nag angad, Canys yrhaf sydd beb dim help

4
genibynt, yndynt i hunain, i fyu yn da, ag yn
yn deddyd, mae pob oedran yn flin idyntu:
Ond y fawt sy'n gosyn genibynt i hun, bob daio-
ni, ni eil yrbeini ueled dim yn drug, a fytho
nogbenraid ido dysod wrth gurs natur. megis y
mae henaint yn un orhai pennaf, yrhunn, y
mae pawb yn dymuno i gael, a chuedi i gael,
yn achwyn arno, mae'n gymaint annadaluch,
pholineb, a malinged dynion. hi amlthbrod (me-
dant) arnynt yn gyt nog i tygassent, Pwy ai
guthiaud nhuy, i dybied y peth nid oed? Pa
fod y doeth henaint aruchaf isfenctid, yn gyt
nog isfenctid aruchaf mebyd? uedi hynn, pa fod
y byd ysmuythach i henaint idynt, yn byu yr
wybgarfed fluydyn, no'r beduarugeinfed? Ca-
nys yr oedran a darfu, er i fod yn hir, pan elo
beibio unwaith, ni eil fyth hyfrydu henaint y
dyn phol, druy gysur yn y byd: Ambynny od
yn ryfed genych synoethineb am sabydieth i (yr-
benn a dymunon i bod yn heudu hyny yry-
dyth yn i dibied, a'r cyfheny a gonfom) druy
hynn y duys yn doeth, am fymod yn dilyn na-
tur y gorau o'r gweiddigion, ag yn uffyd idi me-
g i da: yrbenn natur nid yn debig idi, escluf-

This is a duplicate of the preceding
fulan, eithr i farcus Caton mal y gallu'r yma
didan gael mwy o awdurdod yndo. wrth hynn,
ni a unaethom i Lelius a Sipion ymrwysedu, i fod
ef yn ddyrn i henaint mor esmwyth ag ymau yn
allib idynt. yr hynn os gweir ef yn ymrwysymu
yn dyfgeidiach, nag oed ef arfer yn i lyfrau,
diolcher hynn i'r tafod groeg, a nyr panb i fod
ef yn i studio' yn ystyfnig yn i henaint. Ond
pam y rhaid mwy? Canys yn y mann adrodd
Caton i hun, a dengys yn hol farni yngblych
henaint.

Lyma yr ymrwysymiad yn dechrau. yr ymrwysymyd, Pu-
blius Sipio, Caius Lelius a Chaton.

Sipio. Mynych y bum arfer (o Marcus Caton)
mi a Chaton Lelius yma, o rwsedu dy ragerawl,
ath berphaitb doethineb, ystob peth arall, ag yn
annedig am na uelfom erioed yn flin nag yn
drwm gennyt moth henaint, yr hynn sydd mwy
gas, gen yrbann fuya o'r hentyr ag y dardant i
fod yn fach iymach idynt, no mwyd Ene-
Caton. yn wr o Sipion, a Lelius, mi a dyby-
gun y bod, yn rhyfeda peth nid yn chwaith ca-
led, nag annod, Canys yrhai sydd bechodol.

genthynt, yndynt i hunain, i fyu yn da, ag yn
 yn deduyd, mae pob oedran yn flin idyntuy:
 Ond y fawl fyu gosyn genthynt i hun, bob daio-
 ni, ni eil yrheini ueled dim yn drug, a fytho
 anghenraid ido dyfod wrth gurs natur. megis y
 mae henaint yn un orhai pennaf, yrhunn, y
 mae paub yn dymuno i gael, a chuedi i gael,
 yn achwyn arno, mae'n gymaint annadaluch,
 pholineb, a malinged dynion. hi amlthbrod (me-
 clant) arnynt yn gynt nog i tygassent, Pwy ai
 guithiaud nhuy, i dybied y peth nid oed? Pa
 fod y doeth henaint aruchaf isfenctid, yn gynt
 nog isfenctid aruchaf mebyd? uedi hynn, pa fod
 y byd ysmuythach i henaint idynt, yn byu yr
 ymbganfed flaydyn, nor beduarugeinfed? (a-
 nys yr oedran a darfu, er i fod yn hir, pa clo
 heibio unuaitb, ni eil fyth hysfydu henaint y
 dyn phol, druy gyfur yn y byd: Ambynny od
 y rysed genych fynoethineb am fabydieth i (yr-
 bonn a dymunan i bod yn heudu hyny yry-
 dyeb yn i dibied, a'r cyfheni a gonfom) druy
 hynn y duys yn doeth, am fymod yn dilin na-
 tur y gorau o'r gueidyddion, ag yn uffyd idi me-
 gis i ddyb: yrhonn natur nid yn debig idi, escluf-

5
fo'r aethfa diuaethaf meun oedran dyn, megis
poedyd anghelfyd, wedi idi defersfydu, ne gysan-
sodi y rhannau eraill yn da. Ond esto rhaid oed
fod yn honn, rhyu diben diuaethaf, ag mal aeron
prenniau, a chnudd y daear, megis yn egnan, ag
yn hyguymp o adfedrwyd tymig. Y rhann beth a
dylai'r sophyd i ddyyn ynesmuyth. Canys beth am-
gen yu guerrydu a'r dauiau, un aggued ar corri,
onid gurthnebu ne rybygnu natur? Lelius. yn uir
(Caton) ti a unayt beth a syddai da gennym (i
adau hefyd dros Sipion) o herwyd yn bod yn go-
beithio, ag yn dymuno dysod i oedran henryr,
pe i caem dyscu gennyt, ymbell o'r blaen mwy
ba fodau, y gallem ddyyn yn esmuyth y gorff
mig oedran hunnu. Caton. Minnau a una fyd
yn anuedig os byd da gan bob un ohonoch i dda
mal yruyt yn doedyd. Lelius. ydydym yn hir
yn dymuno. (Onid yu flin gennyt Caton) megis
pebayt wedi cerded phord hir a fydai i dda i
minnau i cherded, neled y fath sy ar y fann ydos
thost ido. Caton. mi a una yn egnan galluys Leli-
us, Canys mi a sum yn fwyach yn guando ar
guerylon feggualydion, am cyssecham (arib yr
hen dihareb, baid yr yngynnau) ai g

phelb) yr ydoed Caius Salinator, Spurius Al-
 binus guyr consulad, megis cyfoedion i mi, yn
 arfer i cayno: yn gyntaf am nad oed genihynt
 deileibach na digrifach, heb y rhain yn i barn
 nhwy, nid oed fonyd dyn dim, a besyd am fod
 yrbeini yn a dystyrn yn i henaint, oedyni arfer
 gynn i gwasnaethu ai perchi. yrhain yn fy marni
 sy'n acbiyn ar y peth nidylid achwyn arno. Ca-
 nys pe buasbai hynn yn damuain o heruyd hena-
 int e doethair un peth i mynman ag ir henaf-
 guyr etail udnabum lauer o honyni, ai henaint
 heb gueryl arno: yrhai oedyni fodlon i fod yn rhyd
 o rymau hysydmyd, ag nid oed yr eiddyns yn i
 dystyrn, a'r achos i gyd o'u cerylon hynny hyd yn
 y cynedfau, nid yn yr oedran. Canys henafguyr mo-
 derus hynans, ni bythom anynad, anyscaid, syd ai
 henaint yn baid i diodes. gwrthnyfgruyd ag
 anyscridruid sy boenus ymhob oedran. Lelins.
 mae'r peth mal yr wyf yn doedyd Caen, ond
 y scaisyd, es allai un doedyd fod yn dilyn ge-
 myti dy henaint, o heruyd dy gonaeib, dy olud
 aih uddand, ag naeil hynn, damuain ond i ychydig.
 Can mae hynny, Lelins, yn beth achos, ond
 ond ymddangos y pinc hynny: vergis y doe-

Leaf is a duplicate of the preceding one

for acethfa diuacethaf mewn oedrau dyn, megis
poedyd anghelfyd, wedi idi descrifydu, ne gysan-
fodi y rhannau eraill yn da. Ond etto rhaid oed-
fod yn honn, rhyu diben diuacethaf, ag mal aeron
prenniau, a chnwd y daear, megis yn eguan, ag
yn byguymp o adfedrwyd tymig. Y rhwng beib a
dylai'r sophyd i ddyyn ymestmyth. Canys beib am-
gen yu guerrwyd a'r duwiau, un agued ar corri,
onid gwrthnebu ne rybygon natur? Lelius. yn wir
(Caton) ti a unayt beib a fyddai do genym (i
adan hefyd dros Sipion) o herwyd yu bod yn go-
beithia, ag yn dymuno dysod i oedrau henwyr,
pe i caem dyscu genyti, ymhell a'r blaen nwy
ba fodan, y gallen ddyyn yn esorwyl, y gwyb-
mig oedrau bunnw. Caton. Minnau a'ma felly
yn anwedig os byd da gan bob un phonoch yddan,
mal yrryt yn doedyd. Lelius. ydyddan yn eir
yn dymuno. (Onid yu ffin genyti Caton, me-
gis pebyt wedi cerdded phard bwa fodi radd
minnau i cherdded, yclwyd fwrby y dy y fanydd
thost ido. Caton. mi a'ma yn omwgallwys La-
lius, Canys mi a fwr yn fwrch yn gwrddo ar
guerylon fegguahydion, am cyfeidian (wedi y
ben dharab, bwr yu gwyddwys cyfeidian)

8
pbeib yr ydoed Caius Salinator, Spurius At-
binas guyr consulad, megis cyfoedion i mi, yn
arfer i euyno: yn gynaf am nad oed genthynt
deleithuch na digrifuch, heb y rhain yn i barn
nhuy, nid oed fonyd dyn dim, a hesyd am fod
yrbeini yn a dystryu yn i henaint, oedynt arfer
gyni i guasnaethu ai perchi. yrhain yn fy marni
sy'n achwyn ar y peth nidylid achwyn arno. Ca-
nys pe buasai hynn yn damuain o heruyd hena-
int e doethair un peth i mynnau ag ir henaf-
guyr eraill a dnabum lauer o bonynt, ai henaint
heb guerylarno: yrhai oedynt fodlon i fod yn rhyd
o rayman llysydimuyd, ag nid oed yr eidynt yn i
dystryu, a'rachos i gyd o'r cuerylon hynny hyd yn
y cynedfau, nid yn yr oedran. Canys henafguyr mo-
derus hynaus, ni bythont anynad, anyscaid, syd ai
henaint yn haed i dicdef. guirhnyfgruyd ag
anyseiduyd sy boenus ymhob oedran. Lelius.
marr peth mal yr nyt yn doedyd Caron, ond
y scafyd, ef a'llai un doedyd fod yn dislin ge-
nyti dy henaint, o heruyd dy gonaeth, dy olud
nibwdduyd, ag na eil hynn, damuain ond i ychyl-
id hynny, Lelius, yn beith achos, ond
marr peth mal yr nyt yn doedyd Caron: megis y doc-

7
dant, ateb o Themistocles, i un Seriphiad urth
ymfennu; uedi i hunnu doedyd, na chousai ef
moi splennyddich trwy i ogoned i hun, ond o he-
rwyd gozoned i ulad: diau yu (eb yntau) na bu-
asai, namfi yn ennog, pe buassun Seriphiad, nath
dihau yn egluraid pe buassyt Atheniad. Y rhenn
beth a ellir i doedyd am henaint yn yran mod:
ni all henaint fod, nag yn ysgafn, se i ur doeith
meun dirfawr dylodi, nag yr annoeth ond yn drostlin
meun diual olud. Arfau cyfadas i henaint (Sci-
pion fannuyl a Lælius) yu celsyddau, ag ymar-
ferion o rincedau; Y rhain urth i gartechio, a
mgledu ymhob oedran, a dygant phrwyth diar-
hebaul, uedi i un fyn yn hir, a lawer o amser
nid yn unig am i bod heb ymadel byth. a
chen, nag yn yr amser diuaethaf oi hordd; (a
bod hynn yn beth mawr) eithr hesyd, am fod y gy-
ddybod o'r fached a harriessid yn da, a meddal am
lawer o ueithredoed da a ueneithid, yn hyfrydlo-
nas peth. mysi yn siccr, amfi yn ur ifanc, oedon
yn caru, megis fynghysfoedion, yr henier Cunnus
max. hunnu a adferthod dref Tarentum. Canys
yr ydoed yn y gur hunnu, buylled uedi thym-
heru a hygared, a rougeidruyd, heb ddaeth

benaint neddio i gynnedfau er dechrau bonaf i
garu, ai herchi cyn i fod yn hen iawn, ond etto
yroed ef rhagda meun oedran: y fluydyn ynol
i uineuthur ef yn consul yn gymaf e'm ganhyd i
ag ef yn gonful y beduared naith, mi a eubum
(amfi yn yr ifanc) gidag ef i ulad Capua yn her-
ryd ar bumed fluydyn ynol, yn drysoryd; Da-
rentum, ynol bynny yn edilyd pedair blyned ynol
e'm gwnaid yn eparchyd yrhonn fuyd oedyn yn-
de pann oed Tuditanus, a Chetbegus yngonfu-
haid. Yno efo yn hen iawn, oed annogur cyfra-
ib cinthia, yngylch rhodion ag amhegau a phann
oed yn hen gleirach, ef a herrydai megis gur
ifanc, ag urth i ymaros, ai dioddefed e fedallhaod
Anibalpana gyrchneittia'n ifengaid. Am hwnn
yn cyflwynu yn cyfluyth ni Ennius.

Gur trwy ymaros, i ortho, ai amyned
a gorydd yn baint, maul, a gorfoled
beb fod genbo bris at firmud a massued
gimaint, at ofal am y falsadiged.

Ambyny yn i ol i glod ai ogoned

Syn glataid fwyfuy, a chem hant yn rhydd

Trwy pa ymennyd, a chyngor yr adnillod ef
darentum, a hwn yn gwrddu'n clasiau, pann
fod ymennyd yn ymennyd, a hwn yn ymennyd ido gol-

idi, gobirio To dolan plog. 1.

fruly gu iawn - don

frunwr ourelyn

Meryltis odwog

Dyst ard gong

Shwande vobog

Noliat vjunwogau, a dyrga

amwode, rypur is twingalo

de dganwger amfn i gyt-

ur / naws rymgand. -

Liffu, difara, rymradwy

prilgolojn

Adwladacty brfyle brdun

ddgand est a ogywro

Tractgias rpfanbarty

Proppoffu

mogy orabode, ar gip

Dal ar bote ho to wlo

ballau, rymwre golyd

craygu ar birlololob

Proffu prout non pstyr.

yn dgyrui i. fob rymio

a dgyr ag adwrbode

Pa dgyrui x dydo yn rymwio

gylur a

Samloiraygu, gonn

canig gwir i gylur gylur i

gylur. gylur, gylur.

ergylur. dgyr rymio.

7. gylur dgyr brcimol

batgu a gumo gowiau yn dgyr

pan rymio yn rymio

~~Mr. John Mathew~~

Pedagogical Colofn Gramadeg.

1. Iawen Serfenyddiaeth. hwn yn eisien
2. Cyfiachyddiaeth. hwn mae mewn llyfr
3. Cystawmiath. hwn yn eisien
4. Fonyddiaeth. hwn yn eisien

Cynnyddiad

306 pages.

Dosparth ar yr ail rann i Ramadeg ^{tu dolen} 1 2 112
 a slwir Cyfrachyddiaeth. 1 2 112
 Y rhan ddwyethaf i Ramadeg, a
 slwir Tynyddiaeth. 1 2 72

Dosparth ar hosurau cordd dafod, yr
 dangos bothi yw hosur, a phia sawl 1 2 56
 rhyngweth sydd o honnt. 1 2 56

Enghydion a Chywgyddau, am yw destunau - 1 2 56
 2u. 1 2 56

Llyfr Masur Twiliws Sijera, a slwir Caton
 Tynaf, neu, o honnt; at Titos Pomponius
 Atticus 1 2 0
 1 2 0

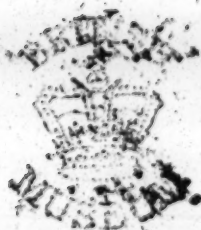
Another volume.

Dosparth byr ar y rhan gyntaf i Ramadeg
 Cynraeg, lle cair llawer o bynciau arlofcoz
 i un a chwasnychaf na doddod y Cynraeg
 yw ddileidnith na'i scrifennu'n iawn.

Llyfr yr Iaith Gyrraeg at William Harburt
 Iarll o Bwrffo ag arglwydd o Gaoedogod.

Llyfr yr Iaith Gyrraeg at yr llyfr ddarlledog
 y Pryflog no'r Othagoeddoriad
 above 92 pages

Mediolanum, printed 1567.

W. Hughes. 1750